

จดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน

พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ภาค ๑๔

โอรสและธิดา

ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทววงศ์วโรประการ

พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ

หม่อมใหญ่ เทวกุล

วันที่ ๑๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๑

ณเมรุวัดเทพศิรินทราวาส

พิมพ์ที่

โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย

หน้าวัดบวรนิเวศวิหาร ถนนพระสุเมรุ กรุงเทพ ฯ

หม่อมใหญ่ เทวกุล

เกิดวันที่ ๒๗ พฤศจิกายน พ. ศ. ๒๔๐๑

ถึงอนิจกรรมวันที่ ๒๗ มิถุนายน พ. ศ. ๒๔๘๐

คำนำ

โอรสและธิดา ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทววงศ์วโรปการ ได้ทรงมีสมานฉันท์แจ้งความจำนงมายังกรมศิลปากรว่า ในการพระราชทานเพลิงศพ หม่อมใหญ่ เทวกุล นี้ ใคร่จะทรงพิมพ์หนังสือจดหมายเหตุพระราชกิจรายวันอันเป็นพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และทรงปรารถนาจะได้พิมพ์ในตอนที่มีข้อความเกี่ยวข้องกับสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทววงศ์วโรปการด้วย กรมศิลปากรได้ตรวจดูข้อความในจดหมายเหตุพระราชกิจรายวันนั้นแล้ว เห็นว่า ข้อความที่กล่าวเกี่ยวกับสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอพระองค์นั้น ย่อมปรากฏอยู่ในจดหมายเหตุนั้นเกือบทุกวัน เพราะทรงเกี่ยวข้องกับราชการแผ่นดินตลอดมา จะทรงพิมพ์ตอนใด ก็น่าจะถูกพระประสงค์ทั้งนั้น จึงทูลความนี้ให้ทรงทราบ ก็พอพระทัย กรมศิลปากรจึงได้จัดพิมพ์จดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน ซึ่งนับต่อจากที่พิมพ์มาแล้ว เป็นภาคที่ ๑๔ นี้ ถวายสนองพระประสงค์

ด้วยอำนาจกุศลเจตนาที่โอรสธิดาในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทววงศ์วโรปการ ทรงมีสมานฉันท์บำเพ็ญทักษิณานุปทาน และทรงพิมพ์หนังสือนี้แจกจ่ายเป็นธรรมวิทยาเนื่องในการพระราชทานเพลิงศพหม่อมใหญ่ เทวกุล นี้ หากหม่อมใหญ่ เทวกุล จะทราบด้วยญาณวิถีทางหนึ่งทางใด ขอจงบันเทิง

ใจรับอนุโมทนาให้สัมฤทธิตามอุทิศเจตนา และอำนวยอิฏฐคุณมนุญญผล ตามคตินิยมในฐานะนั้นเทอญ

กรมศิลปากร

๒๔ มกราคม ๒๔๘๐

คำอธิบายของกรมศิลปากร

จดหมายเหตุพระราชกิจรายวันนี้ ต้นฉะบับเป็นอักษรพิมพ์ดีด มี ๑๐ เล่ม กำหนดเล่มละ ๑ ปี คือตั้งแต่ปีฉลู จุลศักราช ๑๒๓๙ (พ. ศ. ๒๔๒๐) ถึงปีกุน จุลศักราช ๑๒๔๙ (พ. ศ. ๒๔๓๐) ขาดปีเถาะ จุลศักราช ๑๒๔๑ ไป ๑ ปี ปรากฏในบานแผนกบางเล่มของหนังสือนั้นว่า กรมหลวงปราจิณกิติบดีตรัสสั่งให้คัดขึ้นทูลเกล้า ฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อ พ. ศ. ๒๔๖๐ ครั้นพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคตแล้ว พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานหนังสือหอพระสมุดหลวง มาเป็นสมบัติของหอพระสมุดสำหรับพระนคร ซึ่งได้เปลี่ยนมาเป็นหอสมุดแห่งชาติกรมศิลปากร ในบัดนี้หนังสือนี้จึงได้ตกมาเป็นสมบัติของหอสมุดแห่งชาติด้วย เห็นได้ว่าหนังสือเรื่องนี้ ต้องเป็นพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว อย่างแน่นอน

ที่ว่า "ต้องเป็นพระราชนิพนธ์" ก็เพราะปรากฏในภาคต้น ๆ ที่หอสมุด ฯ ได้จัดให้พิมพ์มาแล้วนั้น ได้ทรงไว้เป็นคำสามัญไม่มีราชาศัพท์เลย จนถึงหน้า ๑๙ ในภาคที่ ๕ ต่อแต่นั้นมาเข้าใจว่ารับสั่งให้ผู้อื่นจดจึงใช้ราชาศัพท์ เช่น "เสด็จพระราช

ดำเนิน "ทรงพระราชนิพนธ์" เหล่านี้เป็นต้น แต่ถึงกระนั้น ก็ยังมีสำนวนพอเป็นเครื่องสังเกตได้ว่าเป็นพระราชนิพนธ์ คือ ตรัสสั่งให้อาลักษณ์หรือผู้หนึ่งผู้ใดจด เช่นตรัสเล่าว่า "บ่ายไปศาลเจ้าและข้ามไปดูงานวัดนิเวศน์ ย่ำค่ำกลับ" ผู้จดก็เติมราชาศัพท์ลงไปว่า "บ่ายเสด็จไปศาลเจ้าและข้ามไปทอดพระเนตรงานวัดนิเวศน์ ย่ำค่ำเสด็จกลับ" (หน้า ๑๔ ภาค ๗) แต่ที่ยังสังเกตได้อยู่ว่าเป็นพระราชนิพนธ์นั้น ก็เพราะมีคำบางคำหรือโดยมากที่ผู้รับรับสั่งให้จดลืมเปลี่ยนหรือเติมราชาศัพท์ลงไปให้สมบูรณ์ เช่น "องค์มนุษย์ถวายเรื่องพระพุทธรัตน์" คำว่า "องค์มนุษย์" คือ "พระองค์เจ้ามนุษยนาคมานพ" ซึ่งเป็นพระนามเดิมของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส และเช่นคำว่า "ถ้าสมเด็จกรมพระ ฉัน ก็ต้องร่างเอง เพราะมหาดไทยและกรมเมืองเหมือนอยู่ในพระองค์" คำว่า "ฉัน" เป็นคำแทนพระนามพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งพระองค์ตรัสหมายพระองค์เอง และผู้รับรับสั่งให้จดลืมเปลี่ยน แต่คำว่า "พระองค์" เป็นคำที่ผู้รับรับสั่งได้เปลี่ยนแล้ว ซึ่งความจริง ถ้าทรงจดลงเองก็คงจะเป็นว่า "ถ้าสมเด็จกรมพระ ฉันก็ต้องร่างเอง เพราะมหาดไทยและกรมเมืองเหมือนอยู่ในฉัน" หรือถ้าผู้รับรับสั่งจะไม่ลืมเปลี่ยนก็คงจะเป็นว่า "ถ้าสมเด็จกรมพระ พระองค์ก็ต้องร่างเอง

เพราะมหาดไทยและกรมเมืองเหมือนอยู่ในพระองค์" ดังนี้ เป็นต้น จึงเห็นได้ว่า ในตอนหลัง ๆ มา ตรัสสั่งให้ผู้อื่นจด แต่ยังคงถือเป็นพระราชนิพนธ์อยู่

หนังสือนี้ ถ้าได้อ่านแต่ฉะเพาะวันหนึ่ง ๆ จะเห็นว่า ไม่ค่อยได้เรื่องราวอะไรนัก เพราะพูดถึงเรื่องโน้นนิด เรื่องนี้หน่อย ข้อความไม่ติดต่อกัน แต่ถ้าอ่านไปหลาย ๆ วัน จะเห็นว่าล้วนมีข้อความติดต่อเกี่ยวโยงถึงกันตลอด ย่อมอำนวยประโยชน์ให้แก่นักอ่านหลายจำพวก โดยฉะเพาะผู้ที่จะได้รับประโยชน์อันยิ่งใหญ่จากหนังสือนี้มี ๒ จำพวก คือ

จำพวกที่ ๑ นักประวัติศาสตร์ จะมองเห็นคุณค่าของหนังสือนี้อย่างแท้จริง เมื่อเขียนพงศาวดารประเทศสยามยุคนี้ เพราะพระราชกิจรายวันวันละเล็กละน้อยนี้ เป็นต้นเหตุให้รู้ถึงเรื่องใหญ่ ๆ เช่น การออกพระราชบัญญัติ กฎหมาย หรือราชการแผ่นดินอื่น ๆ อันปรากฏอยู่ในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นนั้น ในปีใดถ้าไม่มีการออกหนังสือราชกิจจานุเบกษา เช่นในปีมะโรง จุลศักราช ๑๒๔๒ และปีมะเมีย จุลศักราช ๑๒๔๔ ก็ไม่อาจทราบได้ว่าใน ๒ ปีนั้น ได้มีราชการงานเมืองอะไรบ้าง ถึงแม้อาจค้นได้ในหนังสืออื่น เช่นหนังสือราชการตามกระทรวงต่าง ๆ เป็นต้น ก็ต้องค้นหาได้ด้วยความลำบากยิ่ง ทั้งอาจไม่ได้เรื่องราวตลอดและเป็นหลักฐานพอ แต่อาจค้นหาได้ใน

หนังสือนี้

จำพวกที่ ๒ นักศึกษาทางการเมือง เมื่อได้อ่านหนังสือนี้แล้ว จะมองเห็นรัฐประศาสโนบาย ทั้งในเรื่องที่เกี่ยวกับต่างประเทศและเป็นการภายในว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงนำสยามประเทศหลีกลัดเกาะแก่งและมรสุมแห่งการเมืองมาด้วยความยากลำบากเพียงไร สมควรเป็นทิฏฐานุคติของนักการเมืองในชั้นหลังได้เป็นอย่างดี.

หม่อมใหญ่ เทวกุล
ถ่ายพร้อมกับสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ

ประวัติ

หม่อมใหญ่ เทวกุล ณอยุธยา เป็นธิดาที่ ๒ ของเจ้าพระยาศิริรัตนมนตรี หงส์ สุจริตกุล และคุณหญิงตาด ธิดาพระยาราชสงคราม (ทองอิน) สกุลธรรมสโรช เกิดที่บ้านเชิงสะพานถ่านข้างวัดสุทัศน์เทพวราราม ในพระนคร ณวัน ๗ ฯ๗ ๑๒ ค่ำ ปีมะเมีย ตรงกับวันที่ ๒๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๐๑.

สมเด็จพระปิยมาวดี ขอหม่อมใหญ่ เทวกุล ต่อเจ้าพระยาศิริรัตนมนตรี เจ้าพระยาศิริรัตนมนตรีก็ยกถวายมาเป็นหม่อมสมเด็จกรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ ฯ เมื่อวันที่ ๑๔ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๑๙ ครั้งยังเป็นพระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าเทวัญอุไทยวงศ์ ณแพหน้าโรงเรียนราชินีสุนันทาลัย ซึ่งแต่ก่อนเป็นวังกรมหมื่นภูวดีราชหฤทัย ครั้นสมเด็จกรมพระยาเทวะวงศ์ ฯ ย้ายไปประทับที่วังเชิงสะพานถ่าน เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๓ ก็ตามเสด็จไปด้วย.

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๖ หญิงผู้ดีไทยขอตั้งสภาอุณาโลมแดง ก็ได้เป็นกรรมการิณีสภากาชาดสยาม ซึ่งขณะนั้นเรียกกันว่าสภาอุณาโลมแดง ได้ออกทุนทรัพย์ทั้งในส่วนเข้าร่วมงานกันในหมู่สตรี ทั้งในส่วนจัดการตั้งโรงงานทำยาแผนโบราณไว้สำหรับรักษาโรคต่าง ๆ เป็นการใหญ่ และได้มีหน้าที่ไปเยี่ยมเยียนทหารผู้บาดเจ็บและป่วยในครั้งนั้น ให้ได้รับการรักษาพยาบาลโดยเรียบร้อย.

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๐ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

เสด็จกลับจากประพาสยุโรปครั้งแรก ได้เป็นหัวหน้าฝ่ายสตรีบรรดา-ศักดิ์ผู้หนึ่งจัดการรับเสด็จ มีการเล่นละครรำ และแต่งแฟนซีในบริเวณท้องสนามหลวง.

เมื่อหน้าน้ำ พ.ศ. ๒๔๔๘ ได้จัดการรับเสด็จพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ขณะเสด็จประพาสผ่านนาคลองรังสิต จังหวัดธัญญะบุรี กับพระมเหษี และพระราชบริพาร ประทับเสวยพระกระยาหารกลางวันที่นาคลองรังสิต ซอยที่ ๙ ที่เรือนพักของหม่อมใหญ่ และพระราชทานเสมาเงินมีพระบรมรูปแก่เด็ก ๆ ลูกชาวนาในตำบลนั้น มีพระราชดำรัสชมเชยไข่เค็มของหม่อมใหญ่ว่าเป็นที่ ๑ ในประเทศสยาม.

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๑ ได้ตามเสด็จสมเด็จกรมพระยาเทวะวงศ์ ฯ มาอยู่ที่วังเทวะเวสม์ ตำบลบางขุนพรหม มีการทำบุญขึ้นวังและฉลองพระชัณษา ๖๐ ทัศในคราวเดียวกัน และหม่อมใหญ่ผู้มีกำเนิดวันเดือนปีเดียวกันกับพระองค์ท่าน ก็ได้โดยเสด็จในการทำบุญด้วย ครั้งนั้นลูกหญิง ๆ ได้ช่วยกันปักพัด ๑๒๒ พัด และเลี้ยงพระใต้ซุ้มต้นไม้ ๒ ข้าง ๑๒๒ รูป พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จพระราชทานน้ำพระมหาสังข์ เสวยพระกระยาหารค่ำ และประทับทอดพระเนตรละครหลวง เล่นเรื่องท้าวแสนปม จนเที่ยงคืนจึงเสด็จกลับ ในงานนี้ได้เข้าเงินให้แก่สภากาชาด ๔,๕๐๐ บาท เท่ากันกับสมเด็จกรมพระยาเทวะวงศ์ ฯ และรับเข็มสมาชิกกิตติมศักดิ์.

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๗ จำเดิมแต่สมเด็จกรมพระยาเทวะวงศ์ ฯ สิ้นพระชนม์แล้ว หม่อมใหญ่มิค่อยจะได้อยู่ที่วังเทวะเวสม์นัก ถ้าไม่เที่ยวไปตามหัวเมืองก็พักอยู่ที่วัดราชาธิวาส ครั้นแล้วก็ไปจับจองที่ดินไว้ที่ตำบลนาทุ่ง ติดต่อกันกับวัดเขาสามแก้ว จังหวัดชุมพร ทั้งซื้อด้วยรวมเป็นเนื้อที่ราว ๓,๐๐๐ ไร่ ปลูกผลไม้ต่าง ๆ มะพร้าวและยาง ระหว่างยางได้ปลูกมันสัมปะหลัง ซึ่งต่อมาได้ซื้อเครื่องจักรที่เขาใช้แล้วที่สิงคโปร์มาซ่อมแซมเป็นเครื่องบดมัน ทำแป้งและสาคูขาย แล้วก็อยู่ที่ชุมพรเรื่อยไป นอกจากปลายปี หรือขึ้นปีใหม่จึงเข้ามากรุงเทพ ฯ ครั้งหนึ่ง เพื่อรับน้ำสงกรานต์ และทำบุญที่วัดราชาธิวาส พอเสร็จแล้วก็กลับออกไปอีก.

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๘ ได้ป่วยเป็นโรคไต กลับเข้ามารักษาตัวอยู่ที่วังในกรมพระจันทรบุรี ปากคลองผดุงกรุงเกษม พอหายแล้วก็กลับออกไปอยู่ชุมพรอีก ครั้ง พ.ศ. ๒๔๗๙ เดือนกรกฎาคม ป่วยอีก มีธาตุพิการและอ่อนกำลัง คราวนี้ หม่อมเจ้าหญิงอับษรสมาน ธิดาองค์ใหญ่ ทรงเห็นว่าท่านชรามากแล้ว ไม่ควรจะออกไปอยู่กรากกรำลำบากที่ชุมพร จึงห้ามเสียมิให้ออกไป เมื่อปลายศก ๒๔๗๙ ก็พาออกไปตากอากาศที่หัวหินด้วย กลับจากหัวหิน ท่านก็อยู่ที่วังเทวะเวสม์เรื่อยมา จนกระทั่งเป็นโรคแน่นเสียด เมื่อวันเสาร์ที่ ๒๖ มิถุนายน เลยไปอยู่รักษาตัวที่วังกรมพระจันทรบุรี ในตอนบ่ายวันนั้น ได้ตามพระยาวิบูลย์อายุรเวชมารักษา กับนางพยาบาลมาคอย

ปรนนิบัติ มีอาการโรคหัวใจอ่อนเข้ามาแซก และแพทย์ก็ได้แก้ตก ไปแล้ว ครั้นรุ่งขึ้นโรคหัวใจกลับกำเริบหนักขึ้นอีก พอเวลาย่ำค่ำ เศษ ก็หมดลมไปด้วยความสงบ คำณวนอายุได้ ๗๘ ปี ๗ เดือน กับ ๑๒ ชั่วโมง.

ได้ตั้งศพไว้ในห้องท้องพระโรงชั้น ๒ วังเทวะเวสม์ ได้รับพระ ราชทานโกศ ๘ เหลี่ยมมีฐาน ๒ ชั้น ฉัตร ๖ คันเป็นเกียรติยศ และ สมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ได้ ทรงพระมหากรุณาเสด็จพระราชทานน้ำอาบศพ กับประทับเป็น ประธานในงาน ๗ วัน ๕๐ วันและ ๑๐๐ วัน พระบาทสมเด็จพระ ปกเกล้า ฯ กับสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีก็ได้ทรงพระมหากรุณา ทำบุญพระราชทาน. เมื่อวันที่ ๒๗ พฤศจิกายน ศกนี้ ลูกได้ทำบุญ หน้าศพและเชิญพระอัฐิสมเด็จกรมพระยาเทวะวงศ์ ฯ มาตั้งทำด้วย ได้นิมนต์พระราชาคณะ ๑๐ รูปมาเจริญพระพุทธมนต์ และฉันเช้าใน วันรุ่งขึ้น กับสมเด็จพระวชิรญาณวงศ์มาเทศน์.

หม่อมใหญ่ได้รับพระราชทานตราจุลจอมเกล้าชั้นทุติยะวิเศษ, เข็มพระชนมายุสมมงคลทอง, รัตนาภรณ์ รัชชกาลที่ ๕ ชั้น ๓, รัชชกาลที่ ๖ ชั้น ๒, รัชชกาลที่ ๗ ชั้น ๓, เข็มราม ร. ๖ มีพระ มหามงกุฎประดับเพ็ชร์ในงานแซยิด ๖๑, กล่องและกระโถนเงินลงยา ตราจุลจอมเกล้า, กับกล่องมีพระปรมาภิธัยจุฬาลงกรณ์ เนื่องจาก ได้ถวายนมสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลก กรมขุน

เพ็ชรบูรณ์อินทราชัย เมื่อแรกประสูติ ตรัสชมเชยว่ามีดี ทำให้พระโอรสมีพระมังสังมาก.

เมื่อท่านบุญอายุ ๒๑ แล้ว ได้รับพระราชทานน้ำสังกรานต์ นับแต่รัชชกาลที่ ๖ มาทุก ๆ รัชชกาล กับเงินปีละ ๓๐๐ บาท ทั้งเบี้ยหวัดก็ได้รับพระราชทานมาแต่รัชชกาลที่ ๕ จนตลอดชีวิต.

มีโอรสธิดา ๑๑ องค์ดังต่อไปนี้ :—

๑. หม่อมเจ้าหญิงอับษรสมาน พระชายากรมพระจันทรบุรีนฤนาถ.

๒. หม่อมเจ้าหญิงบรรณสารสนิท เทวกุล.

๓. หม่อมเจ้าหญิงพิจิตรจิราภา เทวกุล.

๔. หม่อมเจ้าชายสุธาสิโนทัย เทวกุล.

๕. หม่อมเจ้าหญิงจันทรนิภา เทวกุล.

๖. หม่อมเจ้าชายพงศ์ทินเทพ เทวกุล.

๗. หม่อมเจ้าหญิงทิพย์รัตน์ประภา เทวกุล.

๘. หม่อมเจ้าชายวงศ์นิรชร เทวกุล.

๙. หม่อมเจ้าหญิงดาราจรัสศรี เทวกุล.

๑๐. หม่อมเจ้าชายไตรทิพเทพสุต เทวกุล.

๑๑. หม่อมเจ้าชายอนันตนรชัย เทวกุล.

จดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน

พระราชนิพนธ์

ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ปีมะแมเบ็ญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

(พ. ศ. ๒๔๒๖)

วัน ๑ ๑๕ ค่ำ ปีมะแม ยังเป็นจัตวาศก จุลศักราช ๑๒๔๔

เวลาเช้า โปรดให้เลี้ยงพระสงฆ์ที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยเสีย ก่อน และเชิญพระบรมอัฏฐิและพระอัฏฐิทั้งปวงออกตั้ง ครั้นเวลาเช้า ๕ โมงเศษ เสด็จออกทรงทอดผ้าสดับปกรณ์ และทรงรับและตอบถ้าดพระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการทั้งปวงแล้วเสด็จขึ้น เวลากลางวันเสด็จลงทอดพระเนตรละครหลวง เล่นเบ็นงานปีใหม่ที่พระที่นั่งทรงธรรมข้างใน เวลา ๒ ทุ่มเศษทรงฉลองพระองค์ครึ่งยศขาวพระตรามหาจักรีและจักรีดารา เสด็จออกรับพระบรมวงศานุวงศ์บรรดาที่เชิญมาที่ห้องดรออิวิงรูมแล้ว เสด็จประทับโต๊ะเสวยที่ห้องพระโรงพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ทั้งปวง ที่โปรดเกล้า ฯ ให้พระองค์เจ้าดิศวรกุมารเชิญมาเสวยแล้วพระราชทานสลากแก่พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการที่ได้จัดการนั้นทั่วกันแล้ว กรมหลวงวรศักดาพิศาลสปีชถวายชัยมงคลแล้ว ทรงสปีชตอบแล้ว ไปประทับดรออิวิงรูม พระราชทานสิ่งของแก่พระบรม

วงศานุวงศ์ข้าราชการตามที่มีในสลาก ที่พระราชทานนั้นเป็นของพระราชทานปีใหม่ และพระราชทานพวงมาลัยทั่วกันแล้ว เสด็จพระราชดำเนินไปประทับที่ลานพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ทอดพระเนตรละครหม่อมเจ้าขาวในกรมพระเทเวศรวัชรินทร์ เล่นทูลเกล้า ฯ ถวายเป็นการปีใหม่ ประทับอยู่จนเวลา ๓ ยามเศษ พระราชทานเงินโรงแก่หม่อมเจ้าขาว ๒ ชั่ง แล้วเสด็จขึ้น

วัน ๒ ๗ ๕ ค่ำ ปีมะแม ยังเป็นจัตวาศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลายามเศษ ทรงฉลองพระองค์ยันต์ขาวพระครามหาสุราภรณ์ เสด็จลงทรงจุดเทียนนมัสการพระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษาทั้ง ๕ รัชกาล ซึ่งเชิญมาประดิษฐ์ไว้บนบุษบกดอกไม้ในพระที่นั่งไพศาลทักษิณแล้ว เสด็จออกทางพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ทรงตรัสกับพระองค์เจ้าสายสนิทวงศ์ หมอกาแวน ซึ่งโปรดเกล้า ฯ ให้ไปชันสูตรยาซึ่งพระยาเพ็ชรชฎา (ดิศ) ถึงแก่กรรมเวลาวันนี้บ่าย ๒ โมง เดิมป่วยโรคอัมพาต เรื้อรังมา บัดนี้กินยาค่อยทุเลาแล้ว ขุนพัดก็อไปพูดว่าจะรับรักษาให้หายใน ๑๕ วัน จึงเอายาฝิ่นเป็นชุดจุดไฟรมควันแล้วรากและลงจนสิ้นกำลัง ถามหายาแก้ก็ว่าไม่เคยแก้ เวลาบ่าย ๒ โมงก็ถึงแก่กรรม หมอกาแวนว่ายานั้นเข้าชาดก้อนมีปรอทมากเป็นคนแพ้ปรอทจึงตาย โปรดเกล้า ฯ ให้กรมหมื่นภูธเรศรชำระ แล้วเสด็จทรงพระราชยานไปประทับวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ทรงจุด

เทียนนมัสการ อาลักษณ์อ่านประกาศรัตนพิมพวงศ์ในการพระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒนสัตยา แล้วพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ แต่ยังหาจบไม่เสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง

วัน ๓ ๗ฯ ๕ ค่ำ ปีมะแม ยังเป็นจัตวาศก จุลศักราช ๑๒๕๕

เวลาเที่ยงเศษ ทรงฉลองพระองค์เยียรบับขาวพระภูษาเขียนทองพื้นขาว ทรงพระตรานพรัตนราชวราภรณ์ และสตาทั้งปวงและพระสังวาลย์มหาจักรี เสด็จออกทางพระทวารกลางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ทรงพระราชยานราชาวดีไปประทับวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เสด็จเข้าในพระอุโบสถทรงจุดเทียนนมัสการ กรมพระปวเรศรวริยาลงกรณ์ถวายศีลแล้ว พระมหาราชครูพิธีอ่านโคลงแช่งน้ำชุบพระแสงศร ๓ เล่ม แล้วพระยาศรีสุนทรโวหารอ่านประกาศแช่งน้ำพระสิทธิชัยบดีชุบพระแสงทั้งปวง พระสงฆ์สวดสัจจปานปริตต์ประโคมแล้ว ข้าราชการสาบาลพร้อมกัน พระมหาราชครูพิธีถวายน้ำพระพิพัฒนสัตยาเสร็จแล้ว พระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการรับพระราชทานน้ำพระพิพัฒนสัตยาทั้งสิ้นแล้ว เสด็จพระราชดำเนินทางหลังพระอุโบสถไปตามทางพระระเบียงหลังพระอุโบสถ ทรงพระราชยานมาประทับพระทวารเทเวศร์รักษา ประทับพระที่นั่งสนามจันทร์ ทรงฉลองพระองค์ครุย ทรงจุดเทียนนมัสการพระบรมอัฐิพระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินทุกพระองค์แล้ว เสด็จทรงผลัดเครื่องทรงใน

พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ทรงพระภูษาลักรมท่า ฉลองพระองค์ครึ่งยศคำทหารมหาดเล็ก ทรงพระตรานพรัตนราชวราภรณ์และจักรีดารา พระสังวาลย์มหาจักรี ทรงพระแสงหัตถ์นารายณ์ เสด็จขึ้นรับพระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการฝ่ายในรับพระราชทานน้ำพระพิพัฒนสัตยาในพระที่นั่งไพศาลทักษิณ

เวลาค่ำ มีสวดมนต์คเชนทรัศวสนานที่พระที่นั่งสุทไธยศวรรย์ โปรดเกล้า ฯ ให้พระองค์เจ้าจิตรเจริญเสด็จไปจุดเทียน

เวลาค่ำไม่เสด็จออก โปรดเกล้า ฯ ให้พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติเข้าไปทรงราชการต่าง ๆ ข้างใน พระองค์เจ้าสายสนิทวงศ์นำหลวงชลยุทธโยธินทร์เข้าไปเฝ้ากราบถวายบังคมลาไปเมืองเดนมารคพระราชทานสัญญาบัตรเลื่อนเป็นพระชลยุทธโยธินทร์ มีพระราชศาส์นบอกไปกรุงเดนมารคด้วย กับส่งหม่อมราชวงศ์กลาง หม่อมราชวงศ์พิน บุตรพระองค์เจ้าสายสนิทวงศ์ออกไปด้วย

วัน ๔ ๆ๕ ค่ำ ปีมะแม ยังเป็นจัตวาศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษ เสด็จออกทรงฎีกาและราชการต่าง ๆ จนเวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จขึ้น

เสด็จออกพระที่นั่งสุทไธยศวรรย์ เดินกระบวนแห่พระยาช้างและช้างต้นม้าต้นคเชนทรัศวสนานตามเคย ครั้นสิ้นกระบวนแห่แล้ว มีม้ากรมทหารหน้าห้อแทนม้ากรมม้าซึ่งเคยมา หลวงเสนีพิทักษ์ขึ้น

มาอ่านบอกบนพระที่นั่งสุทไธยศวรรย์ มีบอกเมืองพิชัยว่าด้วยชำระผู้ร้ายรายปล้นหลวงจันทร์ฉะบับ ๑ พระนรินทรราชเสนี่อ่านบอกเมืองเพ็ชรบุรีส่งเงินบีจีนฉะบับ ๑ เมืองสงขลาว่าด้วยพระยาสุนทรานุรักษ์ผู้ช่วยราชการถึงแก่กรรมฉะบับ ๑ เวลาจวนค่ำเสด็จขึ้น เวลาค่ำไม่เสด็จออก โปรดเกล้า ฯ ให้พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติเข้าไปเขียนหนังสือข้างใน

วัน ๕ ๗ฯ๕ ค่ำ ปีมะแม ยังเป็นจัตวาศก จุลศักราช ๑๒๔๔

วันนี้เป็นวันมหาสงกรานต์ เวลายามเศษ เสด็จออกพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ทรงจุดเทียนนมัสการพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ตามเคย สวดมนต์จบ พระกลับแล้วเสด็จขึ้น

วัน ๖ ๗ฯ๕ ค่ำ ปีมะแม ยังเป็นจัตวาศก จุลศักราช ๑๒๔๔

เวลาเช้า ๔ โมงเศษ เสด็จออกพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ทรงจุดเทียนนมัสการ ทรงประเคนพระสงฆ์รับพระราชทานฉันในการวันเนาวสงกรานต์ ครั้นพระสงฆ์รับพระราชทานฉันแล้ว ทรงประเคนผ้าไตรแพรและพัดแก่พระราชาคณะทั้งปวงแล้ว เสด็จพระราชดำเนินไปประทับที่เต็นต์ ซึ่งปลูกในสนามหญ้าหน้าพระทวารเทเวศร์รักษา สรงน้ำพระสงฆ์ราชาคณะทั้งปวงที่น้ำพุ ซึ่งก่อขึ้นใหม่ในกลางสนามหญ้านั้น ครั้นสรงน้ำพระสงฆ์เสร็จแล้ว เสด็จขึ้นประทับในพระที่นั่ง

อมรินทรวินิจฉัย ทรงประเคนพระสงฆ์ที่สรงนั้นรับพระราชทานฉันข้าวแช่เวลาเพล ครั้นพระกลับแล้วเสด็จขึ้น

วัน ๗ ๆ๕ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาเช้า โปรดเกล้า ฯ ให้เลี้ยงพระที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยเสียก่อน วันนี้เป็นวันเถลิงศก

ครั้นเวลาเช้า ๕ โมงเศษ เสด็จออกทรงจุดเทียนนมัสการสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ถวายศีลแล้ว เสด็จประทับพระที่นั่งราชฤดี ครั้นได้พระฤกษ์เวลาเช้า ๕ โมง ๑๒ นาที ทรงพระภูษาทรงสะพักโขมพัสตร์ เสด็จขึ้นพระแท่นกระยาสนานสรงพระมุรธาภิเษก ครั้นสรงและทรงเครื่องแล้วเสด็จประทับในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ทรงประเคนพระสงฆ์รับพระราชทานฉันข้าวแช่แล้ว สดับปกรณ์กาลานุกาลแล้วเสด็จขึ้น

เวลาเที่ยงเศษ เสด็จออกประทับพระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ เสวยข้าวแช่พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ทั้งปวง เสวยแล้วเสด็จขึ้น

เวลาค่ำ เสด็จออกทรงพระราชยานไปประทับวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ทรงจุดเทียนนมัสการในพระอุโบสถและสรงน้ำพระณที่ต่าง ๆ แล้ว เสด็จไปประทับหอพระนาคสรงน้ำพระอัฏฐิพระบรมวงศานุวงศ์ทั้งปวงบรรดาซึ่งเชิญมาตั้งนั้น และสดับปกรณ์กาลานุกาลแล้ว เสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง

วัน ๑ ๕ฯ ๕ ค่ำ ปีมะแม เบ็ญจศก จุลศักราช ๑๒๕๕

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกทรงรถพระที่นั่งไปประทับวัดบวรนิเวศ เสด็จเข้าในพระอุโบสถทรงจุดเทียนนมัสการ และทรงโปรยพระสุหร่ายสรงน้ำพระพุทธชินสีห์ในการสงกรานต์แล้ว เสด็จไปนมัสการพระเจดีย์และพระศาสดาพระพุทธไสยาสน์พระศรีมหาโพธิ์ ทรงพระสุหร่ายสรงน้ำทุกแห่งแล้ว เสด็จไปที่ตำหนักพระองค์เจ้าพระวรวรรณากร ดำรัสด้วยการที่ท่านจะทรงผนวชต่อไปไม่ลาผนวชนั้นครู่หนึ่งแล้ว เสด็จไปที่ตำหนักกรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ ทรงรดน้ำถวายผ้าไตรสงกรานต์ ประทับตรัสอยู่ครู่หนึ่ง เสด็จมาประทับที่พระปั้นหยา ตรัสกับกรมหมื่นวชิรญาณวโรรสครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นทรงรถพระที่นั่งกลับมาประทับวัดราชประดิษฐ์ เสด็จเข้าในพระอุโบสถทรงจุดเทียนนมัสการ และทรงพระสุหร่ายสรงน้ำพระพุทธสิหิงค์ พระชินสีห์น้อย พระชินราชน้อย พระศาสดาน้อย และประทับตรัสกับสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ และพระราชทานน้ำรดและผ้าไตรสงกรานต์ ครั้นครองผ้าแล้ว เสด็จทรงรถพระที่นั่งกลับพระบรมมหาราชวัง

วัน ๒ ๕ฯ ๕ ค่ำ ปีมะแม เบ็ญจศก จุลศักราช ๑๒๕๕

เวลาเช้า ๔ โมงเศษ ทรงเครื่องดำ ทรงพระตรามหาสุราภรณ์ เสด็จออกทางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ทรงพระราชยานลงยาราชา-

วัดเป็นกระบวนราบเต็มยศ ออกประตูวิเศษไชยศรี ไปทางหน้าวัง สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอประทับพลับพลาท้องสนามหลวง เดินกระบวนแห่พระศพพระเจ้าน้องนางเธอ กรมขุนขัติยกัลยา มาแต่ทางท่าพระ เลี้ยวขึ้นหน้าวังสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ อ้อมไปทางพระบวรราชวังไปเข้าประตูพระเมรุด้านตะวันออก กรมหมื่นวชิรญาณวโรรสอ่านพระธรรมนำพระศพ หม่อมเจ้าอนุชาติสุขสวัสดิ์โยงพระโกศทองน้อย หม่อมเจ้าปฏิพัทธเกษมศรีโปรย เสด็จมาประทับพลับพลาทรงธรรมทอดพระเนตรแห่พระศพเวียนพระเมรุผ้าขาวแล้ว เสด็จเข้าในพระเมรุมุขตะวันตก ทอดพระเนตรยกพระโกศขึ้นเกรินไปตั้งบนพระเบ็ญจาอังกฤษ ๕ ชั้นแล้ว ทรงทอดผ้าไตรผ้าขาวสดับปกรณ์ และมีหัวทานด้วย แล้วเสด็จมาประทับพลับพลาทรงธรรม สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ถวายเทศนาชราวรรค พระพิธีธรรมวัดบวรนิเวศสวดจบ ๑ แล้ว เสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ ทรงเครื่องดำ พระคราปฐมจุลจอมเกล้า ทรงพระราชยานเป็นกระบวนราบเต็มยศไปประทับพลับพลา ทรงโปรยทานแล้วทอดพระเนตรมวย ๒ คู่ ครั้นค่ำทรงดอกไม้เพลิงแล้ว ทรงพระราชยานไปประทับพลับพลาทรงธรรม เสด็จเข้าในพระเมรุ ทรงทอดผ้าขาวสดับปกรณ์ แล้วเสด็จทอดพระเนตรตะเกียงไฟรอบพระเมรุแล้ว เสด็จกลับพระบรมมหาราชวังประทับซิตติงรูม ทรงพระราชหัตถ์ถครู่หนึ่งเสด็จขึ้น

พระเมรุคราวนี้เป็นเมรุผ้าขาว ยอดมณฑปขนาดน้อย ทำกลางท้องสนามหลวง ไม่มีเมรุทิศหอสวด

วันนี้ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระเจ้าราชวรวงศ์เธอ พระเจ้าพี่นางเธอ พระเจ้าน้องนางเธอ พระเจ้าน้องยาเธอ ที่แก่กว่าพระศพทรงดำ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ พระเจ้าน้องยาเธอ ที่อ่อนกว่าพระศพทรงขาวล้วน พระวรวงศ์เธอ พระประพันธวงศ์เธอ ทรงดำ พระบวรวงศ์เธอ พระวรวงศ์เธอ ที่แก่กว่าทรงดำ ที่อ่อนกว่าทรงขาวลาย หม่อมเจ้าชั้นที่ ๑ ชั้นที่ ๒ ที่แก่กว่าดำ อ่อนกว่าขาวลาย ชั้น ๓ ขาวลาย ชั้น ๔ ขาวล้วน สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ ขาวล้วน พระเจ้าลูกเธอ ขาวลาย ข้าราชการฝ่ายทหารเต็มยศ ฝ่ายพลเรือนเสื้อขาวสมปักลายคาดสำรด แต่ติดตราเครื่องราชอิสสริยยศ ทั้งพระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการที่ได้รับพระราชทาน

วัน ๓ ๑๐ ๕ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ ทรงเครื่องดำ พระตรามหาวราภรณ์ ทรงพระราชยานเป็นกระบวนราบไปประทับพลับพลาทรงธรรมท้องสนามหลวง เสด็จเข้าในพระเมรุ ทรงทอดผ้าไตรสดับปกรณ์พระศพกรมขุนขัตติยกัลยา แล้วเสด็จมาประทับพลับพลาทรงธรรม กรมหมื่นวชิรญาณวโรรสถวายเทศนาปิยวรรค ฐานานุกรมของท่านสวดจบ ๑ ทรงธรรมแล้วเสด็จทรงพระราชยานมาประทับพลับพลามวย

ทรงโปรยทานและมีมวยคู่ ๑ หลวงไชยโชคชกชะนะรำง้าวถวายตัวด้วย ครั้นค่ำทรงดอกไม้เพลิงแล้ว ทรงราชยานกลับมาประทับพลับพลาทรงธรรม เสด็จเข้าในพระเมรุทรงทอดผ้าขาวสดับปกรณ์แล้ว เสด็จทอดพระเนตรเรือนตะเกียงรอบพระเมรุแล้ว เสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง

วันนี้พระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการแต่งเหมือนวานนี้ เปลี่ยนแต่น้องยา น้องนางเธอ ที่มีพระชนม์อ่อนกว่าพระศพ กับสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ หม่อมเจ้าชั้น ๔ เป็นขาวล้วน นอกนั้นเหมือนวานนี้ทั้งสิ้น

วัน ๔ ๑๑/๗ ๕ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาเช้า ๔ โมงเศษ เพลิงไหม้ที่ริมวังพระองค์เจ้าปรีดาที่ถนนใหม่ แต่ไม่สู้มาก

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ ทรงเครื่องดำ พระสามหาจักรีบรมราชวงศ์ เสด็จออกทรงพระราชยานเป็นกระบวนราบไปประทับพลับพลาทรงธรรมท้องสนามหลวง สมเด็จพระวันรัตถวายเทศนาปุบผวรรคพระพิธีธรรมวัดพระเชตุพนสวดจบ ๑ แล้ว เสด็จเข้าไปประทับในพระเมรุมุขตะวันออก ทรงทอดผ้าไตรสดับปกรณ์และทรงประเคนหัวทานแล้ว ทรงจุดเทียนธูปเสด็จขึ้นไปพระราชทานเพลิงพระศพ พระเจ้าน้องนางเธอ กรมขุนขัตติยกัลยา แล้วเสด็จพระราชดำเนินมาทางมุขตะวันออก ทรงพระราชยานที่หน้ามุขออกประตูตะวันออกไป

ประทับพลับพลา ทรงโปรยทานและทอดพระเนตรรำกระบี่ เวลาค่ำ ทรงดอกไม้เพลิงแล้ว เสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง

เวลาวันนี้ พระบรมวงศานุวงศ์ที่มีพระชนม์แก่กว่าทรงดำเหมือนทุกวันมา น้องเธอ ลูกเธอ วรวงศ์เธอ ที่มีพระชนม์อ่อนกว่าพระศพ เปลี่ยนเป็นขาวล้วน หม่อมเจ้าชั้น ๔ ขาวลายบ้าง ล้วนบ้าง นอกนั้นเหมือนวานนี้

วัน ๕ ๑๒ ๕ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาเช้า ๒ โมงเศษเสด็จออก ทรงเครื่องดำ ทรงพระราชยานเป็นกระบวนราบไปประทับพลับพลาทรงธรรม ทอดพระเนตร ๓ หาบหลวง ๓ สำรับ ๓ หาบเจ้าภาพ ๓ สำรับ เดินเวียนพระเมรุแล้ว เสด็จประทับในพระเมรุทรงศีลแล้ว เสด็จขึ้นไปประทับบนถานเชิงทรงทอดผ้าไตรสดับปกรณ์แล้ว ทรงเก็บพระอัฏฐิกรมขุนขัตติยกัลยาลงพระโกศทองคำแล้ว ทรงประเคนพระสงฆ์ ๖ รูป รับพระราชทานฉันแล้วสดับปกรณ์อีกแล้ว เสด็จมาประทับพลับพลาทรงธรรม พระธรรมวโรดมถวายเทศนามรรควรรค พระพิธธรรมวัดสุทัศน์เทพวรารามสวดจบ ๑ แล้ว เสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ ทรงเครื่องดำ ทรงตราจุลจักรและจักรีดารา ทรงพระราชยานไปประทับพระเมรุท้องสนามหลวง ประทับที่พลับพลา ทรงโปรยทานและทอดพระเนตรกระบี่กระบองและมวย

ทรงดอกไม้เพลิงแล้ว เสด็จทรงพระราชยานแต่พลับพลามวยไปประทับพลับพลาทรงธรรม เสด็จเข้าในพระเมรุสดับปกรณ์พระอัฏฐิซึ่งประดิษฐานอยู่บนบุษบกตั้งบนพระเบญจานั้นแล้ว เสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง

เวลาวันนี้พระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการแต่งอย่างวัน ๓ ๑๐ ๕ ค่ำ

วัน ๒ ๑๓ ๕ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาบ่าย ๒ โมงเศษเสด็จออก พระยารัตนโกษาเฝ้าแล้ว พระองค์เจ้าศรีสิทธิธงไชยอ่านฎีกาถวายแล้ว กรมหมื่นเทววงศ์วโรประการ พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติ พระยานรรัตนราชมานิตเฝ้า ทรงราชการต่าง ๆ จนเวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จขึ้น

เวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จออกขุนนาง พระศรีเสนาอ่านบอกเมืองพิจิตร ๒ ฉะบับ ส่งเงินค่าตอไม้รายมองอิดทำที่คลองอุระแขวงเมืองภูมฉะบับ ๑ ว่าด้วยมองอิดทำป่าไม้ครบสัญญา ๓ ปี จะขอสัญญาทำต่อไป กับว่าด้วยมองคอ มองถะ ขอทำป่าไม้ที่ป่าคลองหนองคอแขวงเมืองภูมฉะบับ ๑ เมืองสระบุรีขอที่ผูกพัทธสีมาฉะบับ ๑ เมืองแสนปางว่าด้วยพระศรีมหาเทพถึงแก่กรรม ขอศิลาหน้าเพลิงฉะบับ ๑ เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศ กรมหมื่นเทววงศ์วโรประการเฝ้าแล้ว เสด็จประทับซิตติงรูม กรมหมื่นเทววงศ์วโรประการ พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติเฝ้า ทรงการต่าง ๆ จนเวลายามเศษเสด็จขึ้น

วัน ๗ ๑๔/๗ ๕ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาบ่าย ๒ โมงเศษ เสด็จออกประชุมต่างกรมเสนาบดีตามธรรมเนียมวันโกน ผู้ที่มาประชุมวันนี้ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมหลวงภาณุพันธุวงศ์วรเดช ๑ กรมหมื่นนเรศรวรฤทธิ์ ๑ กรมหมื่นพิชิตปรีชากร ๑ เจ้าพระยาภาณุวงศ์มหาโกษาธิบดี ๑ เจ้าพระยาพลเทพ ๑ เจ้าพระยามหินทรศักดิธำรง ๑ เจ้าพระยาศรีพิพัฒน์ ๑ เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเลิกประชุม เสด็จขึ้นทรงเครื่องข้างในครู่หนึ่ง เสด็จออกดรออิงรูม มิสเตอร์ เย. เย. ริชแมน กงสุลออสเตรียฮังการีเข้าเฝ้า เพราะกลับมาจากนอกใหม่ และถวายอักษรสาส์นเอมพิเรียลไฮเนสอาชดุกชานลาศวิส ขอบพระเดชพระคุณที่พระราชทานอย่างเรือต่าง ๆ ไป ทรงปราศรัยครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นประทับซิตติงรูมจนเวลาบ่าย ๔ โมงเศษ เสด็จออกประทับดรออิงรูม มองซิเออเลอดอกเตอฮารมัน กงสุลและคอมมิสแซฝรั่งเศสเฝ้า นำมองซิเออชาลส์ฮาดดูวินซึ่งมาเป็นชาลเซลเลอในกงสุลฝรั่งเศส ๑ มองซิเออแบทเทอเลียพนักงานทำโทรเลข ๑ เข้าเฝ้าด้วย กงสุลกราบบังคมทูลด้วยการที่มิสเตอร์เปล คนในกอมปนีโทรเลขอังกฤษไปพูดกับคอเวอนเมนต์ฝรั่งเศส ในการที่จะขอทำเตเลคราฟแต่เกาะปีนังอ้อมไปเคบเซนเยมซนั้นแล้ว เสด็จประทับซิตติงรูม พระยามนตรีสุริยวงศ์ กรมหมื่นประจักษ์ศิลปาคมเฝ้า แล้วกรมหมื่นพิชิตปรีชากร พระองค์เจ้าศรีสิทธิธงไชยเฝ้า เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จขึ้น

เวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จออกขุนนาง พระศรีเสน่หาอ่านบอกเมืองพิไชย ๕ ฉะบับ ว่าด้วยเมืองตรอนตรีสินส่งตัวซังแกทุงนามาว่าซื้อกระบือผู้ร้ายไม่มี หนังสือสำหรับตัวส่งความลงมาฉะบับ ๑ ว่าด้วยพวกตองซู่ลงมาที่หาดท่าอิฐ แขวงเมืองอุตตรดิตถ์ ขอดูหนังสือเดินทางว่าไม่มี จะจับตัวก็จะเอามีดแทงเอาฉะบับ ๑ บอกส่งต้นหนังสือเมืองน่านฉะบับ ๑ ในต้นหนังสือเมืองน่านว่าด้วยเมืองเชียงตุงเมืองเชียงแขงยกมาตีเมืองลาในพวกเมืองสิบสองปั้นนา เมืองลาขอพึ่งบุญเจ้าเมืองน่านและขอกำลังไปช่วย กับส่งต้นหนังสือเมืองหลวงพระบางฉะบับ ๑ ในต้นหนังสือเมืองหลวงพระบางว่าด้วยได้แต่งให้พระศรีสุมังยกไปตีห้อซ่าแจะ และว่าได้ข่าวว่าพะม่าเตรียมกะสุนดินดำ จึ่งแต่งคนไปสืบข้อราชการ ได้ข่าวว่าเกิดรบกันขึ้นในหมู่เมืองขึ้นพะม่าฉะบับ ๑ ว่าด้วยวัดสวางคบุรี แขวงเมืองฝาง พระครูสวางคบุรีเจ้าวัดถึงแก่กรรม วัดชำรุดไม่มีใครปฏิสังขรณ์ ขอเลขไปช่วยแผ้วถางฉะบับ ๑ ว่าด้วยพระครูสังฆปาโมกข์ถึงแก่กรรม ขอศิลาหน้าเพลิงฉะบับ ๑ พระนรินทรราชเสนี่อ่านบอกพระยาสุรินทรฦๅไชยแม่กอง หลวงนราธิกรณ์ฤทธิ์ ข้าหลวงผู้ว่าราชการเมือง กรมการเมืองกาญจนบุรี ๒ ฉะบับ ว่าด้วยตัดทางทำสายโทรเลขออกไปถึงเขาแดนทางด่านโป่งสะแก ได้ทำสะเตชั่นส่งแผนที่มาฉะบับ ๑ ว่าด้วยปักแบ่งที่ด่านโป่งสะแกให้อังกฤษยืมทำสะเตชั่นอังกฤษฉะบับ ๑ เมืองกาญจนบุรี ว่าด้วยพระยาประสิทธิสงครามผู้ว่าราชการเมือง

กลับมาจากทำการโทรเลขป่วยเป็นไข้ถึงแก่กรรมฉะบับ ๑ แล้วนำพระยาไชยากราบถวายบังคมลากลับไปเมืองฉะบับ ๑ เสด็จขึ้นประทับออฟพีศ กรมหมื่นเทววงศ์เฝ้า แล้วเสด็จขึ้นไปทรงเครื่องใหญ่ที่มุขกระสันชั้นบนด้านตะวันออก ทรงเครื่องใหญ่แล้วเสด็จขึ้น

วัน ๑ ๑๕ ๗ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๕๕

เวลาจวนค่ำ เสด็จขึ้นไปทอดพระเนตรจันทรุปราคาบนพระที่นั่งภูวดลทัศนัย จับแต่พระจันทร์ยังไม่ขึ้น เมื่อเห็นดวงพระจันทร์นั้นจับแล้ว ครั้นจวนโมกขบริสุทธิ์เสด็จลงมาประทับชาลาดาดฟ้าหว่างพระที่นั่งภาณุมาศจำรูญ หลังพระที่นั่งอนันตสมาคม ทรงพระภูษาทรงสะพักโขมพัสตร์ เสด็จขึ้นพระแท่นกระยาสนาน สรงพระมุรธาภิเษกตามราชประเพณี สรงแล้วทรงเครื่องเสด็จออกพระที่นั่งอนันตสมาคม โมกขบริสุทธิ์ เวลาทุ่ม ๑ กับ ๑๕ มินิต ตามสมเด็จกรมพระทอดพระเนตร หลวงสโมสรพลการ กรมทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์คำนวณถูก ได้รับพระราชทานรางวัล ๕ ชั่ง ทรงแจกเงินพระราชทานพระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการแล้วเสด็จขึ้น

วัน ๒ ๑ ๗ ๕ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๕๕

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จออก พระยารัตนโกษา พระยามหามนตรีเฝ้าแล้ว พระองค์เจ้าศรีสิทธิธงไชยเฝ้า ทรงฎีกากรมหมื่น

พิชิตปรีชากร กรมหมื่นเทววงศ์วโรปกการ พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติเฝ้า ทรงราชการต่าง ๆ พระองค์เจ้าดิศวรกุมารเฝ้าถวายตัวม้าเทศซื้อใหม่ม้า ๑ เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จขึ้น

เวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จออกขุนนาง พระศรีเสนาอ่านบอกเมืองแพร่ ๓ ฉะบับ ว่าด้วยเจ้าบุรีรัตน์เมืองเชียงใหม่บอกมาว่าแมงซาพะม่ามาอาศัยอยู่ที่เรือนมองป่อกที่เมืองเชียงใหม่ไม่ได้บอกใคร เจ้าบุรีรัตน์ได้ถามปากคำว่าเป็นเชื้อวงศ์กษัตริย์วังหน้าเมืองอังวะ พระเจ้าเชียงใหม่ให้พิทักษ์รักษาไว้ พะม่าให้คนมาขอว่าจะให้ไปรักษาเมืองสีบเก้า เจ้าฟ้าจึ่งไม่ไว้ใจ เกรงว่าจะเป็นเล่ห์กล ได้เตรียมกะสุนดินดำไว้ทั้ง ๒ เมืองฉะบับ ๑ ว่าด้วยพระยาราชบุตรถึงแก่กรรมฉะบับ ๑ ส่งหงอน ๓ เหลี่ยมกับผ้าขาวมาถวายฉะบับ ๑ เสด็จขึ้นประทับออฟฟีศและซิตติงรูม กรมหมื่นเทววงศ์วโรปการ พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติเฝ้า เวลา ๔ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

วัน ๓ ๒ ๕ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จออก พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตย์พระยาศรีสุนทรโวหารเฝ้า ทรงราชการต่าง ๆ และคิดพระนามกรมพระองค์เจ้าศรีสิทธิธงไชยด้วย พระองค์เจ้าศรีสิทธิเฝ้า ทรงฎีกาพระองค์เจ้าสวัสดิประวัติเฝ้า ทรงราชการต่าง ๆ พระยามหาเทพเฝ้า เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จขึ้น

เวลา ๒ ทุ่มเศษ ทรงฉลองพระองค์ครึ่งยศขาวกรมทหารหน้า พระตรามหาจักรีและจักรีดารา เสด็จออกทรงพระราชยานไปประทับวังสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหามาลา กรมพระบำราบปรปักษ์ เสด็จประทับบนท้องพระโรงตรัสครู่หนึ่ง โปรดเกล้า ฯ พระราชทานเครื่องติดสายนาฬิกา มีพระรูปมีปรอทเข็มทิศ กับเงินตรา ๒๐ ชั่ง ในการทำบุญวันประสูติครบ ๖๔ รอบ เสด็จประทับโต๊ะเสวยพร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์แล้ว เสด็จมาทอดพระเนตรละครเจ้าหมื่นสรรเพธภักดีอยู่จนเวลา ๔ ทุ่มเศษ เสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง

วัน ๔ ๓ ๕ ค่ำ ปีมะแม เบ็ญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จออก เจ้าหมื่นไวยวรนาถเฝ้า แล้วกรมหมื่นเทววงศ์วโรประการ พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติเฝ้า ทรงการต่าง ๆ พระองค์เจ้าศรีสิทธิธงไชยเฝ้า ทรงฎีกา เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จขึ้น

เวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จออกขุนนาง พระศรีเสนาอ่านบอกเมืองนครราชสีมา ๑ ฉะบับ ว่าด้วยรับพระราชทานเหรียญสตะพรรษมาลาแลแจกบรรดาหัวเมืองขึ้นฉะบับ ๑ ว่าด้วยกำแพงป้อมประตูเมืองชำรุดฉะบับ ๑ เมืองเถินส่งไม้ขอนสักลงมาถวาย ๒๐๐ ต้น ฉะบับ ๑ พระนรินทรราชเสนีอ่านบอกเมืองกาญจนบุรี ๓ ฉะบับ ส่ง

เงินภาษีผลประโยชน์ฉะบับ ๑ ส่งเงินปีจีนฉะบับ ๑ ว่าด้วยพระเจริญราชไมตรีบุรีธรรมนิพัทธ ผู้ว่าราชการเมืองสมุยถึงแก่กรรม และว่าท้องตราตั้งพระสมุยให้ทำภาษีนั้น ยังไม่ได้ทำการฉะบับ ๑ พระไพรัชพากยภักดีอ่านบอกเมืองสมุทรส่งครามเรื่องวิวาทฆ่ากันตายฉะบับ ๑ เมืองนครไชยศรีเรื่องผู้ร้ายปล้นขุนนาคนเก่า ยังไม่ได้ตัวผู้ร้าย ได้แต่ตัวจำนำฉะบับ ๑ พระยาราชวรานุกูลนำพระอินทคีรีนายด่านเมืองตากเฝ้า ถวายแหวนทับทิม ๒ วง ม้าตอน ๒ ม้า พระราชทานสัญญาบัตรตั้งท้าวโพธิสารเป็นเจ้าเมืองวาปีปทุม ๑ ตั้งเจ้าเมืองโกสุมวิไสย ๑ เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศเสกรีตารี กรมหมื่นเทววงศ์วโรประการเฝ้า จนเวลายามเศษเสด็จขึ้น

วัน ๕ ๆ ๕ ค่ำ ปีมะแมเบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จออก พระองค์เจ้าศรีสิทธิธงไชย พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติ พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตยเฝ้า ทรงฎีกาแลการต่าง ๆ กรมหมื่นพิชิตปรีชากรเฝ้า เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จขึ้น

เวลาค่ำวันนี้ไม่ได้เสด็จออกขุนนาง

วันนี้ พระนางเธอ พระองค์เจ้าสุขุมาลย์มารศรีตกพระโลหิตพระครรภ์ ๒ เดือน

วัน ๖ ๆ ๕ ค่ำ ปีมะแมเบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จออก พระองค์เจ้าศรีสิทธิธงไชย

พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติเฝ้า ทรงฎีกาแลราชการต่าง ๆ พระยามหาเทพ พระยามหามนตรีเฝ้า แล้วเจ้าหมื่นเสมอใจราช พระไชยยศสมบัติเฝ้า ถวายทองคำพระคลังข้างที่ เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จขึ้น

เวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จออกขุนนาง พระไพรัชพากยภักดีอ่านบอกเมืองนครไชยศรี ว่าด้วยผู้ร้ายลักขุดพระพุทธไสยาศน์ศิลาที่บนพระปฐมเจดีย์ฉะบับ ๑ โปรดเกล้า ๆ ให้ชำระทำโทษคนเฝ้า เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศ กรมหมื่นเทววงศ์วโรประการเฝ้า แล้วเสด็จประทับซดติงรูม กรมหมื่นประจักษ์ พระองค์เจ้าสวัสดิ พระองค์เจ้าโสณเฝ้า เวลายามเศษเสด็จขึ้น

วัน ๗ ๆ๖ ๕ ค่ำ ปีมะแมเบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จออก พระราชทานหีบทองคำของกรมขุนชัดติยกัลยาแก่พระองค์เจ้าจิตรเจริญหีบ ๑ แลโปรดให้หาฤกษ์ขึ้นวังใหม่เสีย พระราชทานตั๋วเงิน ๑๐ ไปจัดการขึ้นวัง พระองค์เจ้าศรีสิทธิธงไชย พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติเฝ้า ทรงฎีกาแลการต่าง ๆ พระยามนตรีสุริยวงศ์เฝ้า เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จขึ้น

เวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จออกขุนนาง พระศรีเสนาอ่านบอกเมืองเพ็ชรบุรีส่งเงินส่วยฉะบับ ๑ เมืองอ่างทองขอที่ผูกพัทธสีมาฉะบับ ๑ พระนรินทรราชเสนีอ่านบอกพระอนุรักษ์โยธาข้าหลวง ๔

ฉะบับ ตอบท้องตราเรื่องผู้ร้ายเมืองสตูล ว่าด้วยประชุมปฤกษาชำระที่เมืองไทรบุรีฉะบับ ๑ ว่าด้วยจัดคนรักษาการที่เมืองภูเก็ตฉะบับ ๑ ว่าด้วยนายทวนมหาดเล็กออกไปลาดตระเวนจับสลัดแลได้ปฤกษากันจัดการออกลาดตระเวนฉะบับ ๑ ว่าด้วยหลวงลักษณ-มานาป่วย ให้กลับเข้ามารักษาตัวในกรุงเทพ ฯ ฉะบับ ๑ พระไพร์ชพากยภักดีอ่านบอกเมืองสมุทรสาครส่งเงินปี่จีนฉะบับ ๑ เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศ กรมหมื่นภูธเรศ กรมหมื่นเทววงศ์วโรประการเฝ้า แล้วเสด็จประทับชิดชิงรูม กรมหมื่นพิชิต กรมหมื่นประจักษ์พระองค์เจ้าสวัสดิเฝ้า ทรงการต่าง ๆ จนยามเศษเสด็จขึ้น

วัน ๑ ๗ ๕ ค่ำ ปีมะแมเบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาบ่าย ๒ โมงเศษ เสด็จออกประชุมต่างกรมเสนาบดีตามเคย ผู้ที่มาประชุมวันนี้ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมหลวงภาณุพันธุวงศ์วรเดช ๑ กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ ๑ กรมหมื่นพิชิตปรีชากร ๑ กรมหมื่นภูธเรศธำรงศักดิ ๑ กรมหมื่นประจักษ์ศิลปาคม ๑ กรมหมื่นเทววงศ์วโรประการ ๑ เจ้าพระยาภาณุวงศ์มหาโกษาธิบดี ๑ เจ้าพระยาพลเทพ ๑ เจ้าพระยามหินทร-ศักดิธำรง ๑ เจ้าพระยาศรีพิพัฒน์ ๑ เลิกประชุมเวลาบ่าย ๓ โมงเศษ เสด็จประทับชิดชิงรูม กรมหมื่นภูธเรศ กรมหมื่นประจักษ์พระองค์เจ้าดิศวรกุมาร พระยานรรัตน์เฝ้า เรื่องที่ได้ข่าวว่าหม่อม

เจ้าลำเนียงในกรมหมื่นมเหศวรศิววิลาศเข้าอังยี่ โปรดให้หาตัวมาถาม กรมหมื่นนเรศร์เฝ้าทอดพระเนตรมรกตจะทรงซื้อ พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติ พระยารัตนโกษาเฝ้า ทรงการต่าง ๆ เวลาบ่าย ๔ โมงเศษเสด็จขึ้น เวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จออกขุนนาง พระศรีเสนาอ่านบอกนายพรมหาดเล็กข้าหลวง หลวงอนุชิตภักดีผู้ช่วยรายงานทำโทรเลขฉะบับ ๑ เมืองฉะเชิงเทราว่าด้วยทำสเตชั่นและที่พักรับข้าหลวงและฝรั่งคนทำการฉะบับ ๑ พระนรินทรราชเสนีอ่านบอกเมืองสงขลา ว่าด้วยหลวงดำรงสุรินทรฤทธิกับราชทูตอเมริกันออกไปถึงเมืองสงขลา ได้รับรองแล้วส่งไปเมืองสายบุรี ราชทูตไปถึงเมืองสาย พระยาสายได้รับรองและรับรางวัลเหรียญทองกับบืนบัสตัน ในการที่ชาวบ้านดูลของได้ช่วยเรืออเมริกันซึ่งแตก แลว่าราชทูตขอสิ่งของที่เกิดในเมืองสาย จึงหาฤๅเข้ามา แลว่าได้รับแลส่งทูตกลับเข้ามาฉะบับ ๑ ที่ราชทูตขอของในพื้นเมืองนั้นโปรดให้จัดส่งเข้ามากรุงเทพ ฯ ให้กรมพระกลาโหมนำส่งไป เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศ ตรัสกับกรมหมื่นภูธเรศ กรมหมื่นเทววงศ์ แล้วเสด็จประทับชิดติงรูม พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติเฝ้า เวลายามเศษเสด็จขึ้น

เรื่องหม่อมเจ้าลำเนียงเข้าอังยี่นั้นชำระได้ความเป็นสัตย์ โปรดให้จำไว้

วัน ๒ ๆ๘ ๕ ค่ำ ปีมะแมเบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาเช้าวันนี้ ฮิลไฮเนสยอนอาลเบิคดุกออฟเมกเลนเบิกชวริน เป็นลูกที่ ๔ ของแกรนด์ดุกเมืองเมกเลนเบิกชวริน กับเคานต์เชียล-สตอฟฟ์ เข้ามาถึงกรุงเทพ ฯ โดยเรือกลไฟเมล์มหาวชิรุณหิศพัก อยู่ที่บ้านกุงสุลเยรมัน

เวลาบ่ายโปรดเกล้า ฯ ให้กรมหมื่นเทววงศ์วโรประการ พระองค์เจ้าดิศวรกุมารเข้าไปเฝ้าข้างใน ทรงปรึกษาที่จะจัดการรับนั้น เวลาเย็นโปรดเกล้า ฯ ให้พระองค์เจ้าดิศวรกุมารลงไปเยี่ยมที่บ้านกุงสุล

เวลาค่ำเสด็จลงสมโภชเดือนพระเจ้าลูกเธอ ที่ตำหนักหม่อมเจ้าสาย ในกรมหมื่นภูมินทรภักดี มีขับไม้ด้วย พระราชทานพระนามเขียนด้วยกระดาษปิดทองคำหนัก ๑๐ ๆ๗ ว่าพระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้ายุคลทิฆัมพรบดินทรเทพยนพัทธจักยกุมาร สมโภชแล้วเสด็จขึ้น

โปรดเกล้า ฯ ให้พระองค์เจ้าดิศวรกุมารคุมรถไปรับดุกออฟเมกเลนเบิกมาพักอยู่ที่วังพระองค์เจ้าสวัสดิโสภณที่สระปทุมวัน โปรดเกล้า ฯ ให้กรมหมื่นเทววงศ์วโรประการกับพระองค์เจ้าโสณ-บัณฑิตย ลงไปคอยรับอยู่ที่วังพระองค์เจ้าสวัสดิโสภณ แลโปรดเกล้า ฯ ให้พระองค์เจ้าดิศวรกุมาร ๑ หม่อมเจ้าเจ๊ก ๑ จมื่นสุรฤทธิพฤฒิไกร ๑ ไปอยู่กับเจ้าที่วังนั้นเสมอ ราชการกรมทหาร

มหาดเล็กรักษาพระองค์ โปรดเกล้า ฯ ให้พระองค์เจ้าโสณ-บัณฑิตยบังคับการแทนต่อไป

วัน ๓ ๆ๕ ค่ำ ปีมะแมเบญจศก จุลศักราช ๑๒๕๕

เวลาบ่าย ๔ โมง เมื่อฮิสไฮเนสยอนยาลเบิคดุกออฟเมกเลน เบิกเดินรถมาถึงหน้าป้อมสัญจรใจวิง เจ้าพนักงานทหารปืนใหญ่ยิงสลุตที่หน้าพระนั่งนั่งสุทไธยสวรรย์ ๒๑ นัด พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเต็มยศทหารหน้าพระตรานพรัตนราชวราภรณ์ เสด็จออกรับที่อัฒจันท์พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ฮิสไฮเนสดุกออฟเมกเลนเบิกแลเคานต์เซียดสตอฟฟ์มา ทรงรับพามาบนครอวิงรูมพร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการแต่งเต็มยศทั้งสิ้น ทรงปราศรัยครู่ ๑ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานตรามหาสุราภรณ์แก่ฮิสไฮเนสยอนอาลเบิคเออเนสคอนสแตนไตน์เฟรอเดอริชเฮนรีดุกออฟเมกเลนเบิกชวริน แล้วทรงนำไปชมห้องพระโรงแล้วเสด็จไปส่งที่รถ ครั้นดุกกลับไปเฝ้าสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอแล้ว เสด็จขึ้นเปลื้องเครื่องแล้วเสด็จออกซิตติงรูม ทรงคิดโปรแกรมรับเจ้าแล้วกรมหมื่นพิชิตปรีชากร กรมหมื่นภูธเรศธำรงศักดิ์ กรมหมื่นเทววงศ์วโรประการเฝ้าจนเวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จขึ้น

เวลาค่ำเสด็จออกซิตติงรูม พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติ พระองค์เจ้าดิศวรกุมารเฝ้า เวลายามเศษเสด็จขึ้น

วัน ๔ ๑๑ ๕ ค่ำ ปีมะแมเบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ ทรงฉลองพระองค์ครึ่งยศต่ำทหารมหาดเล็ก พระตรามหาสุราภรณ์ เสด็จออกทรงรถพระที่นั่งไปประทับที่วังพระองค์เจ้าสวัสดิโสภณ ที่สระปทุมวัน ซึ่งเป็นที่พักของดุกออฟเมกเลนเบิกนั้น เสด็จขึ้นประทับบนครอวิงรูม ตรัสปราศรัยเจ้าและเคานต์เป็นการเยี่ยมตอบแล้ว พระราชทานตรามัณฑนาภรณ์แก่อาลเบิตเคานต์เซียลสตอฟฟ์ ๑ วิจิตรภรณ์ให้พระองค์เจ้าดิศวรกุมารไปพระราชทานวิลเฮ็มอารีนเสมียนของเจ้า ๑ ประทับตรัสอยู่ครู่ ๑ เสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง

เวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จออกขุนนาง พระศรีเสนาอ่านบอกเมืองสุพรรณบุรีส่งเงินปีจีนฉะบับ ๑ กรุงเก่าส่งเงินปีจีนฉะบับ ๑ เมืองนครราชสิมาส่งส่วยน้ำมันรักและเงินแทนน้ำมันรักส่วยฉะบับ ๑ เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศตรัสกับกรมหมื่นเทววงศ์แล้วเสด็จประทับชิดติงรูมพระองค์เจ้าสวัสดิประวัติเฝ้าทรงการต่าง ๆ จนเวลายามเศษเสด็จขึ้น

วัน ๕ ๑๑ ๕ ค่ำ ปีมะแม เบ็ญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาบ่าย ๔ โมงดุกออฟเมกเลนเบิกมา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงฉลองพระองค์เต็มยศทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์ตราจินทร์ดำเยอรมัน เสด็จออกทรงรับที่อัฒจันท์พระที่นั่งมาประทับดรอวิงรูมประทับตรัสอยู่ครู่หนึ่ง เลี้ยงกาแฟและเชรี่บ้างแล้วทรง

พาเข้าไปทางท้องพระโรงพระที่นั่งจักรี ไปเฝ้าสมเด็จพระนางเจ้าที่พระที่นั่งมูลสถานบรมอาศน์ ตรัสปราศรัยอยู่ครู่หนึ่งแล้วกลับมาที่แอนติรูม โปรดให้ดุกออฟเมกเลนเบิกและเคานต์เซียลส์คอฟฟ์เซ็นซ์อสมุดเบิทเดบุกแล้วเสด็จลงไปส่งถึงรถ เขาไปแล้วเสด็จขึ้น

เวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จออกขุนนาง พระศรีเสนาอ่านบอกหลวงอนุชิตพิทักษ์ข้าหลวง ว่าด้วยได้รับเงินเหรียญที่เบิกออกไปใช้การโทรเลขและบอกรายงานทำโทรเลขฉะบับ ๑ เมืองปราจีนบุรี ว่าด้วยแต่งคนเร็วเชิญตรา ๓ ฉะบับ รีบไปให้พระยาศรีสิงหเทพ และบอกรายงานทำโทรเลขฉะบับ ๑ เมืองขอนแก่น ๒ ฉะบับ ว่าด้วยทำการเผาศพพระนครศรีบริรักษ์ผู้ว่าราชการเมืองฉะบับ ๑ ว่าด้วยเดิมเจ้าเมืองเก่าชรา โปรดเกล้า ฯ ตั้งราชบุตรเป็นเจ้าเมือง ๆ เก่ามาร้องไม่ยอม จึงมีตราไปให้แบ่งเลขบังกับคนละครึ่ง บัดนี้เจ้าเมืองเก่าถึงแก่กรรมลง อุปอาดไม่ยอมอยู่ในอำนาจราชบุตร ขอตั้งบ้านถานพระเจดีย์ใหญ่เป็นเมืองขึ้นกรุงเทพ ฯ โปรดให้พระยาราชทูตให้สมเด็จกรมพระว่ากล่าวเสีย และให้ต่อว่าเหตุใดจึงเป็นเจ้าเมือง ๒ คน ผู้น้อยข้ามผู้ใหญ่ดังนี้ เสด็จขึ้นประทับบนเฝ้าที่ กรมหมื่นเทววงศ์เฝ้า แล้วเสด็จประทับชิตติงรูม พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติเฝ้า เวลายามเศษเสด็จขึ้น

วัน ๖ ๑๒ ๕ ค่ำ ปีมะแม เบ็ญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

วันนี้กลางวัน ดุกออฟเมกเลนเบิก มาดูวัดสุทัศน์ วัดพระเชตุพน

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จออก กรมหมื่นพิชิตปรีชากร กรมหมื่นเทวะวงศ์วโรประการ พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติ พระยามนตรีสุริยวงศ์เฝ้า ทรงการต่าง ๆ แล้วสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอพระองค์น้อยเฝ้า ทรงการต่าง ๆ จนเวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จขึ้น

เวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จออกขุนนาง พระศรีเสนาอ่านบอกพระยาศรีสิงหเทพข้าหลวง ๒ ฉะบับ ว่าด้วยเกณฑ์เลขเมืองสังขะทำโทรเลข และว่าด้วยเมืองกุขันไม่ส่งตัวเลข และเลขเมืองสังขะส่งมาก็หลบหนี ให้พระยาสุรินทรชำระลงโทษพระวิเศษวงศา ผู้ควบคุมให้ติดตามตัวเลขยังไม่พบ และว่าด้วยกระสุนดินดำสำหรับเมืองสุรินทร์ไม่มีบอกขอเข้าก็ยังไม่ได้ฉะบับ ๑ ว่าด้วยราชวงศ์เมืองนครจำปาศักดิ์มาพูดเรื่องช้างสีประหลาดตามไม่พบ กับว่าช้างเมืองกุขันที่ว่าเป็นสีประหลาดนั้น เป็นช้างตามธรรมเนียมไปฉะบับ ๑ ใบบอกนายพรมหาดเล็ก ๒ ฉะบับ พระยาวิเศษฤๅไชยฉะบับ ๑ บอกรายงานทำโทรเลขทั้ง ๓ ฉะบับ เมืองพรหมบุรี ว่าด้วยจับหลวงชัยยังส่งส่งมาฉะบับ ๑ พระนรินทรราชเสนีอ่านบอกเมืองราชบุรี ว่าด้วยพระครูธรรมเสนาถึงแก่มรณภาพฉะบับ ๑ เสด็จขึ้นประทับออฟฟีศตรัสกับกรมหมื่นเทวะวงศ์แล้วเสด็จประทับชิตติงรูม พระองค์เจ้าเกษมศรี-

ศุภโยค พระองค์เจ้าไชยานุชิต กราบถวายบังคมลาไปล่องแพไม้เมืองตาก ดำรัสว่าการที่จะไปเที่ยวนั้นไม่ทรงห้ามปรามดอก แต่ทรงพระราชดำริห์เห็นว่า เป็นเจ้านายจะไปค้าขายทางไกลเกลือกมีโจรผู้ร้ายขึ้นก็ไม่ชอบกลเลย ประการหนึ่งเป็นเจ้านายไปดังนี้ กำไรที่จะได้มากก็จะไม่คุ้มค่าเอกซเปนซ์ที่จะต้องประกอบยศศักดิ์เลย ถ้าจะให้ดีอุตส่าห์ฝึกหัดวิชาไว้รับราชการหากินในกรุงเทพ ฯ จะดีกว่า ตำราก็ว่าเป็นเจ้าหากินทางราชการดีกว่าจะไปค้าขาย พระราชทานพระบรมราโชวาทอยู่จนเวลายามเศษเสด็จขึ้น

วัน ๗ ๑๓ ฯ ๕ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๕๕

เวลาเช้าวันนี้ ดุกออฟเมกเลนเบิกไปเฝ้าสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจาตุรนต์รัศมี กรมหลวงจักรพรรดิพงษ์ มีเลี้ยงกลางวันที่พระราชวังเดิมนั้นด้วย แล้วไปดูวัดอรุณราชวราราม

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษ เสด็จออกประชุมต่างกรมเสนาบดีตามธรรมเนียมวันโกน เลิกประชุมแล้วเสด็จประทับชิตติงรูม กรมหมื่นพิชิตปรีชากร กรมหมื่นเทวะวงศ์วโรปการ พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติเฝ้า ทรงการต่าง ๆ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์น้อยเฝ้า เวลาบ่าย ๕ เศษเสด็จขึ้น

วันนี้ค่ำไม่ได้เสด็จออกขุนนาง

วัน ๑ ๑๔ ๕ ค่ำ ปีมะแมเบญจศก จุลศักราช ๑๒๕๕

วันนี้ไม่เสด็จออก ไม่มีราชการอะไรเป็นวันพระ

เวลาบ่ายมีว่าวพะนันให้เจ้าดูที่สระประทุมวัน กรมหมื่นภูธเรศ-ธำรงศักดิ์ทรงจัดการ เวลาค่ำ มีแตรด้วย

วัน ๒ ๑ ๗ ๖ ค่ำ ปีมะแมเบญจศก จุลศักราช ๑๒๕๕

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จออก พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติเฝ้าทรงราชการต่าง ๆ จนเวลาบ่าย ๔ โมงเศษเสด็จขึ้น

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ ทรงฉลองพระองค์ยันต์ครึ่งยศทหารมหาดเล็กสีขาว พระภูษาสีน้ำเงิน ถุงพระบาทขาว เสด็จออกทรงพระราชยานไปประทับท่าราชวรดิฐ เสด็จลงทรงเรือพระที่นั่งกราบไปเข้าคลองผดุงกรุงเกษม ไปประทับฉนวนวัดพระนามบัญญัติ เสด็จขึ้นประทับพลับพลา โปรดเกล้า ฯ ให้ดุกออฟเมกเลนเบิกขึ้นพลับพลากับพระบรมวงศานุวงศ์ด้วย แต่เคานต์เซียลสตอฟฟ์กับกงสุลเยรมันอยู่กับข้าราชการทั้งปวง ทรงลั่นนาคเพลิงจุดผักแคไปพระราชทานเพลิงศพพระจันทโคจรคุณในโรงทิมแล้ว เสด็จลงทรงเรือพระที่นั่งกลับพระบรมมหาราชวัง

วัน ๓ ๒ ๗ ๖ ค่ำ ปีมะแมเบญจศก จุลศักราช ๑๒๕๕

เวลาเช้าวันนี้ ดุกออฟเมกเลนเบิกเข้ามาดูพระที่นั่งทุกแห่ง

แลวัดพระศรีรัตนศาสดาราม พระพุทธรัตนสถานแล้ว ไปกินเลี้ยงที่มิวเซียม

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษ เสด็จออก พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตยเฝ้า เวลาบ่าย ๔ โมงเศษเสด็จขึ้น

เวลาเย็นพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการและกงสุลพ่อค้าชาวต่างประเทศ ตามที่พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตยเชิญมาพร้อมกันที่สวนสราญรมย์ พระราชทานให้เป็นเกียรติยศแก่ฮิสไฮเนสดุกออฟเมกเลนเบิก ครั้นเวลาบ่าย ๕ โมงเศษ ทรงฉลองพระองค์ยันต์เจ้าสีกรมท่าพระตราเล็ก เสด็จออกทรงรถพระที่นั่งไปประทับสวนสราญรมย์ ทรงปราศรัยดุกออฟเมกเลนเบิกและชาวต่างประเทศครู่หนึ่งแล้ว เสด็จไปประทับบนเนินที่ในสวนกับดุกออฟเมกเลนเบิก เดินกระบวนพระยาช้างและช้างต้นมาในสวนให้เจ้าดู ครั้นสิ้นกระบวนแล้วทอดพระเนตรกระบี่กระบองอยู่จนเวลาค่ำ เสด็จไปประทับเสวยรีเฟรชแมนที่เรือนกล้วยไม้ จนเวลาทุ่ม ๑ เลิกการ์เดนปาตี เสด็จขึ้นทรงรถพระที่นั่งไปประทับวังพระองค์เจ้าศรีสิทธิธงไชย เป็นการช่วยในงานสวดมนต์ตั้งกรมครู่หนึ่ง เสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง

วัน ๔ ๓ฯ ๖ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาเช้า ๕ โมงเศษ ทรงฉลองพระองค์เยียรบับพระตรามหาจักรีบรมราชวงศ์ เสด็จออกทรงรถพระที่นั่งเหลืองเทียม ๔ ม้า ไป

ประทับหน้าวังพระองค์เจ้าศรีสิทธิธงไชย เสด็จทรงพระราชยานถึงยาราชาวดีไปประทับหน้าท้องพระโรง เสด็จเข้าในท้องพระโรงตรัสกับฮิสไฮเนสดุกออฟเมกเลนเบิกซึ่งไปอยู่ที่นั่นครู่หนึ่ง ครั้นได้พระฤกษ์เวลาเช้า ๕ โมง กับ ๒ นาที พระองค์เจ้าศรีสิทธิธงไชยทรงผ้าทรงสะพักขาวขึ้นพระแท่นมณฑลตั้งที่ข้างขวาท้องพระโรง ทรงรดน้ำพระราชทานและโปรดเกล้า ฯ ให้พระบรมวงศานุวงศ์ที่มีพระชนม์แก่กว่ากับข้าราชการผู้ใหญ่รดน้ำ แล้วเสด็จมาประทับในท้องพระโรง ครั้นพระองค์เจ้าศรีสิทธิธงไชยทรงเครื่องมาแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นประทับพระที่นั่งโธรน พระยาศรีสุนทรโวหารอ่านประกาศ แล้วพระราชทานพระสุพรรณบัฏตั้งพระเจ้าน้องยาเธอพระองค์เจ้าศรีสิทธิธงไชยเป็นกรมหมื่นศิริธัชสังกาศ พระราชทานตรามหาจักรีบรมราชวงศ์ พระมาลาต่างกรม พระแสงยี่ปุ่นฝักถมกาน้ำทองคำตรามงกุฎ แล้วกรมหมื่นศิริธัชสังกาศถวายดอกไม้ธูปเทียนต้นไม้ทองเงินและแส้ม้าทองคำประดับพลอยต่าง ๆ ๑ แล้วพระสงฆ์ถวายอติเรก แล้วเสด็จขึ้นข้างในครู่หนึ่ง เสด็จทรงพระราชยานมาทรงรถพระที่นั่งกลับพระบรมมหาราชวัง

เวลาค่ำวันนั้นที่วังสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหามาลา กรมพระบำราบปรปักษ์ มีดินเนอร์ให้ดุกออฟเมกเลนเบิก และมีลครเจ้าหมื่นสรรเพธภักดิ์

วัน ๕ ฯ๒ ค่ำ ปีมะแม เบ็ญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษ เสด็จออกทอดพระเนตรพระองค์เจ้าโสณบัณฑิตย เจ้าหมื่นไวยวรนารถจัดบนพระที่นั่งบรมราชสถิตยมโหฬารแล้วเสด็จออกประทับชิตติงรูม กรมหมื่นประจักษ์ศิลปาคม พระองค์เจ้าดิศวรกุมาระฝ้า แล้วเสด็จไปทอดพระเนตรทางซึ่งจะแห่โสกันต์ในพระบรมมหาราชวัง และจะวางโอตะพ่อ โปรดให้กรมหมื่นประจักษ์ กับพระองค์เจ้าดิศเข้าไปดูที่ด้วย

เวลค่ำเสด็จออกทอดพระเนตรซ้อมมโหรีบนพระที่นั่งบรมราชสถิตยมโหฬาร และทรงจัดการต่าง ๆ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานตราวิจิตราภรณ์แก่หม่อมหลวงอุกฤษคอรอเนตดวง ๑ ในการที่เหน็ดเหนื่อยจัดโต๊ะหลวง ครั้นเวลายาม ๑ พระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการที่พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตยรับพระเสาวนีย์สมเด็จพระนางเจ้าเชิญมาพร้อมกัน ครั้นดุกออฟเมกเลนเบิกมา ราชเอเดอแกมป์รับจากรถมาบนตะวังรูมพักอยู่ครู่หนึ่ง จึงพร้อมกันเข้าไปประชุมในท้องพระโรงพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงฉลองพระองค์อีวนิงเดรส ตรามหาสุราภรณ์ เสด็จมาทรงปราศรัยครู่หนึ่ง ทรงนำเข้าไปพระที่นั่งบรมราชสถิตยมโหฬาร สมเด็จพระนางเจ้าทรงรับที่นั่น ประทับในห้องเหลืองพร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการที่เชิญมานั้นฟังมโหรีเล่น ๔ วง วงหลวง ๑ ของกรมสมเด็จพระสุดารัตนราชประยูร ๑ ของสมเด็จพระเจ้าบรม

วงศ์เธอ ๑ ของพระองค์เจ้ากมลาศน์เลอสรร ๑ ทรงพาดุกออฟ เมกเลนเบิกเข้าไปดูในห้องน้ำเงินซึ่งเป็นที่เก็บสิ่งของต่าง ๆ มีพระมหาพิไชยมงกุฎเป็นต้น ครั้นเวลา ๕ ทุ่มเสด็จมาประทับโต๊ะเสวยสัปเปอร์กับดุกออฟเมกเลนเบิก เคานต์เซียลส์ตอฟฟ์ และพระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการที่พระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ เสวยแล้วประทับทรงมโหรีอยู่จนเวลา ๒ ยามเศษเลิก ดุกออฟเมกเลนเบิกและเคานต์เซียลส์ตอฟฟ์ กราบถวายบังคมลาไป เสด็จขึ้น

วัน ๖ ๕ฯ ๖ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จออก พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติเฝ้าทรงการต่าง ๆ กรมหมื่นพิชิตปรีชากร กรมหมื่นภูธเรศร์ธำรงศักดิ์ กรมหมื่นเทววงศ์วโรประการเฝ้า โปรดเกล้า ฯ ให้พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตยมีหนังสือส่งของต่าง ๆ ไปพระราชทานดุกออฟเมกเลนเบิกและเคานต์เซียลส์ตอฟฟ์ (คัดไว้ท้ายสมุดนี้) เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จขึ้น

เวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จออกขุนนาง พระศรีเสนาอ่านบอกเมืองพิษณุโลก ๒ ฉะบับ ว่าด้วยข้าวคงฉางจ่ายราชการหมดไม่มีอยู่คงฉางฉะบับ ๑ ว่าด้วยพระยาพิษณุโลกาธิบดีคนใหม่ขึ้นไปถึง ขอปืนหามแล่นขึ้นไปไว้สำหรับเมือง กับขอเปลี่ยนปืนคาบศิลาที่ชำรุดฉะบับ ๑ เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศ กรมหมื่นเทววงศ์วโรประการเฝ้า

แล้วเสด็จประทับซิตติงรูม พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติ พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตย์เฝ้า ทรงการต่าง ๆ เวลายามเศษเสด็จขึ้น

วัน ๗ ๆ๖ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลา ๓ โมงเศษเสด็จออกครู่หนึ่ง เสด็จขึ้นทรงเครื่องแล้วเสด็จออก มิสเตอร์อาลบาสเตอร์เฝ้าครู่หนึ่ง เสด็จออกประทับดรออิงรูม มิสเตอร์อาลบาสเตอร์ นำมิสเตอร์เฟห์เปนสิวิว อินเยอเนียเป็นพี่ของภรรยามิสเตอร์อาลบาสเตอร์ กับมิสเตอร์เค เปนคนจะมาซื้อไม้ไผ่ทำกระดาษเฝ้า ประทับตรัสอยู่ครู่หนึ่ง มิสเตอร์เฟห์ถวายแบบคิดตัดถนนใหม่ที่สะพานวัดมหาพฤฒาราม ทำให้ระยะยืดออกไม่ให้เป็นที่น่ากลัวรถโดนกันเป็นที่อันตราย แล้วเสด็จขึ้นประทับซิตติงรูมจนเวลาบ่าย ๔ โมงเศษ เสด็จออกประทับดรออิงรูม มิสเตอร์นิวแมนแอกติง เอเยนต์และกงสุลเยเนราลอังกฤษ นำกัปตันเปสเตเรือรบอังกฤษชื่อแชมเปียลกับออฟฟิศเซอร์เข้าเฝ้า ทรงปราศรัยตามธรรมเนียมแล้วเสด็จขึ้นประทับซิตติงรูม กรมหมื่นเทววงศ์เฝ้า ทรงการต่าง ๆ แล้วเจ้าพระยาศรีพิพัฒน์ พระยาเจริญราชไมตรีเฝ้า ทรงการต่าง ๆ เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จขึ้น

เวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จออกขุนนาง พระศรีเสนาอ่านบอกหลวงอนุชิตพิทักษ์ นายพรมหาดเล็ก ข้าหลวงรายงานโทรเลขฉะบับ ๑ พระยาวิเศษฤๅไชยรายงานโทรเลขฉะบับ ๑ เมืองปราจีนบุรีส่งหาง

ว่าวรายจ่ายเงินและสะเบียงเลี้ยงคนทำการโทรเลขฉะบับ ๑ เสด็จขึ้นประทับออฟฟีศแล้วเสด็จขึ้นประทับบนมุขกระสันชั้นบนด้านตะวันออก ทรงเครื่องใหญ่แล้วเสด็จขึ้น

วัน ๑ ๗ ๒ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จออกประชุมต่างกรมเสนาบดีตามเคย เลิกประชุมแล้วเสด็จประทับชิตติงรูม พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติเฝ้า เวลาบ่าย ๔ โมงเศษเสด็จขึ้น

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ ทรงฉลองพระองค์ยันต์เจ้าพระตราเล็ก เสด็จลงส่งพระกรพระองค์เจ้าอรพินทุเพ็ญภาคย์ ทรงพระยานมาศผูกคานหาม ๘ ไม่ได้ทรงเกี่ยวยอด ตั้งกระบวนแห่แต่เกยศิลาริมประตู ๓ หน้าปลายท้องฉนวน เดินมาทางถนนข้างตำหนักพระองค์เจ้าศรี-วิไลยลักษณ์ ไปเลี้ยวที่หน้าตำหนักพระองค์เจ้าบุศรี ตรงไปทางหน้าพระตำหนักสมเด็จพระนางเจ้าเลี้ยวข้างถนนริมคลังหว่างตำหนักกรมสมเด็จพระสุดารัตนราชประยูรมาเทียบเกยตั้งที่ประตูสะกัดมุมพระที่นั่งบรมราชสถิตยมโหฬารด้านตะวันตก กระบวนแห่มีเด็ก ๆ ทหารอย่างจัดใหม่ ไม่มีเครื่องสูงกลองชะนะมีแต่แตรสังข์ ครั้นแห่มาถึงแล้วมีโอละพ่อกระอั้วแทงควาย ใช้พวกเขนหลวง ทรงรับพระกรขึ้นไปที่มุขหว่างพระที่นั่งบรมราชสถิตยมโหฬารกับพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท จึงเสด็จออกท้องพระโรงพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท

ทรงจุดเทียนนมัสการ กรมพระปวเรศรวริยาลงกรณ์ถวายศีล แล้วโปรดเกล้า ฯ ให้พระองค์เจ้าอรพินทุเพ็ญภาคย์ออกมาถวายไตรพระสงฆ์ทั้ง ๓๐ รูป แล้วพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ ๗ ตำนาน ครั้นพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์จบแล้วเสด็จขึ้นแห่กลับทางเดิม

วัน ๒ ๙ฯ๖ ค่ำ ปีมะแม เบ็ญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จออก กรมหมื่นเทววงศ์วโรประการ พระยามนตรีสุริยวงศ์เฝ้า ทรงราชการต่าง ๆ จนเวลาบ่าย ๔ โมงเศษเสด็จขึ้น

ทรงเครื่องแล้วเสด็จลง ทรงส่งพระองค์เจ้าอรพินทุเพ็ญภาคย์แห่มาทางเหมือนวานนี้ เสด็จออกพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท พระสงฆ์ ๓๐ รูปเจริญพระพุทธมนต์ธรรมจักรจบแล้วเสด็จขึ้น แห่กลับทางเดิม

วัน ๓ ๙ฯ๖ ค่ำ ปีมะแม เบ็ญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จออก กรมหมื่นเทววงศ์วโรประการ พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตย์เฝ้า แล้วพระยาอภัยรณฤทธิ์เฝ้ากราบถวายบังคมลาทำพิธีแรกนา เวลาบ่าย ๔ โมงเศษเสด็จขึ้น

เวลาบ่ายแห่พระองค์เจ้าอรพินทุเพ็ญภาคย์มาฟังพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์บนพระที่นั่งจักรีมหาปราสาทเหมือนวันก่อน เสด็จออก

ทรงจุดเทียนนมัสการ กรมพระปวเรศรวริยาลงกรณ์ถวายศีล พระสงฆ์ ๓๐ รูปเจริญพระพุทธมนต์มหาสมัยสูตรจบแล้วเสด็จขึ้น แห่กลับทางในตามเดิม

วัน ๕ ๑๐ฯ ๒ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาเช้า ๓ โมง ทรงฉลองพระองค์ครุยศักดิ์ทหารมหาดเล็ก ทรงพระตรานพรัตนราชวราภรณ์ เสด็จลงส่งพระองค์เจ้าอรพินทุ-เพ็ญภาคย์ทรงพระยานมาศผูกคานแห่มาทางในพระบรมมหาราชวัง แต่เกยหินต้นชมพู่ มาทางหน้าพระตำหนักมารับพระกรขึ้นที่เกยตั้งที่ประตูหลังพระที่นั่งตรงประตูพรหมโสภาเหมือนวันก่อน เสด็จออกประทับท้องพระโรงพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ครั้นใกล้พระฤกษ์ทรงจุดเทียนนมัสการ กรมพระปวเรศรวริยาลงกรณ์ถวายศีล ทรงรดน้ำพระมหาสังข์ทักษิณาวัฏ พระราชทานพระองค์เจ้าอรพินทุเพ็ญภาคย์ แล้วทรงจรดพระกันไตรโสกันต์ โปรดให้กรมหลวงวรศักดาพิศาลสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอทรงตัดด้วย แล้วเข้าไปสรงที่พระแท่นมณฑล ตั้งที่ชาลาด้านตะวันตกพระที่นั่งบรมราชสถิตยมโหฬาร โปรดเกล้า ฯ ให้ต่างกรมเข้าไปรดน้ำทางประตูพรหมโสภาแล้ว เสด็จออกปฏิบัติพระสงฆ์รับพระราชทานฉันแล้ว โปรดให้พระองค์เจ้าที่โสกันต์ถวายของ พระสงฆ์กลับ แล้วพระองค์เจ้าอรพินทุ-เพ็ญภาคย์ทรงเครื่องต้นแห่กลับทางในตามเดิม

เวลาบ่ายแห่พระองค์เจ้าอรพินทุเพ็ญภาคย์มาสมโภชบนพระที่นั่งบรมราชสถิตยมโหฬาร เป็นการสมโภชข้างในไม่เกี่ยวข้องกับข้างหน้า สมโภชแล้วแห่กลับทางเดิม

เวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จออกทรงพระราชยานไปประทับพลับพลาณท้องสนามหลวง พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ในการพระราชพิธีจรดนังคัล ครั้นพระสงฆ์สวดมนต์ ๑๒ ตำนานจบแล้ว พระราชทานน้ำสังข์แก่พระยาอภัยรณฤทธิ์ผู้จะแรกนา และเถ้าแก่ซึ่งเป็นนางเทพีเทพา แล้วเสด็จทรงพระราชยานไปประทับวังพระองค์เจ้าจิตรเจริญที่ริมประตูออกไปท่าพระ ซึ่งเดิมเป็นวังของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น ทอดพระเนตรบนตำหนักและที่ต่าง ๆ ทั่วทุกแห่ง ครั้นได้พระฤกษ์เวลา ๕ ทุ่ม ๙ นาที โปรดเกล้า ๆ ให้พระองค์เจ้าจิตรเจริญทรงเครื่องขาวขึ้นพระแท่นมณฑล ทรงรดน้ำพระราชทานในการขึ้นวังใหม่ ทรงรดด้วยพระเต้าเบญจครรภองค์ใหญ่ ด้วยดำรัสว่า เป็นการสมควรที่จะรับพระราชทานได้ เพราะเป็นแต่องค์ใหญ่ แล้วโปรดให้ต่างกรมรดทุกองค์แล้ว เสด็จมาประทับบนตำหนัก พระองค์เจ้าจิตรเจริญแต่งพระองค์มาแล้ว ทรงรดน้ำพระมหาสังข์ทักษิณาวัฏพระราชทานพรต่าง ๆ เป็นอันมาก แล้วเสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง ที่วังพระองค์เจ้าจิตรเจริญวันนี้ เป็นวันสวดมนต์และขึ้นวังในวันนี้

วัน ๕ ๑๑ ๖ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จออก พระยาศรีสุนทรโวหารเฝ้าคิดพระนามกรมพระองค์เจ้ากมลาศน์เลอสรรค์ แล้วกรมหมื่นนเรศรวรฤทธิ์ เจ้าหมื่นสรรเพธภักดีเฝ้าด้วยการที่จะเสด็จพระราชดำเนินเกาะบางปะอิน แล้วเสด็จขึ้นทรงเครื่อง

เวลาบ่าย ๕ โมง เสด็จออกตรอวิงรูม มองสิเออเลอดอกเตอร์ฮ่ารมันกงสุล และคอมมิสแซฝรั่งเศสเฝ้าด้วยการโทรเลข เฝ้าอยู่ประมาณครึ่งชั่วโมงแล้วเสด็จขึ้น

เวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จออกขุนนาง พระศรีเสนาอ่านบอกนายพรมหาดเล็กรายงานทำโทรเลขฉะบับ ๑ พระนรินทรราชเสนีอ่านบอกเมืองราชบุรี ๒ ฉะบับ ว่าด้วยผู้ร้ายตีชิงเรือหลวงภักดีสงครามนายกองด่าน จับได้ตัวผู้ร้ายฉะบับ ๑ ว่าด้วยผู้ร้ายปล้นเรือนบังคับให้เจ้าเรือนส่งบุตรให้จะแก้เอาเครื่องแต่งตัวเจ้าเรือนร้องขึ้นจับได้ฉะบับ ๑ แล้วนำพระยาปลิศเข้าเฝ้าถวายม้าตัว ๑ แล้วนำพระยาปลิศ พระยาภักดีดำรงฤทธิ์ผู้ช่วยราชการเมืองนครศรีธรรมราชกราบถวายบังคมลากลับไปเมือง พระราชทานสัญญาบัตรเลื่อนพระไชยยศสมบัติเป็นพระยาไชยยศสมบัติ กับกรมพระตำรวจและกรมรักษาองค์อีก ๕ นาย เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศ กรมหมื่นเทววงศ์วโรประการเฝ้าแล้วเสด็จประทับซิตติงรูม พระองค์เจ้าสายสนิทวงศ์เฝ้า แล้วพระองค์เจ้าโสณบัณฑิตย์เฝ้า เวลายามเศษเสด็จขึ้น

วัน ๖ ๑๒ ๖ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาบ่าย ๓ โมงเสด็จออก พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตย์เฝ้าด้วยเรื่องความทหารลักปืนในโรง ทรงการต่าง ๆ ครู่ ๑ เสด็จทรงพระราชยานไปประทับท่าราชวรดิฐ ทรงเรือพระที่นั่งเก๋งไปประทับที่เรือกลไฟใหม่ชื่อ "พระจุลจอมเกล้า" เป็นเรือของห้างยุเกอซิกกอมปนีมาถึงใหม่ ทอดอยู่หน้าท่าราชวรดิฐข้างใต้ ทอดพระเนตรที่ต่าง ๆ ทุกห้องทุกชั้นแล้ว พระราชทานพรแก่เรือนั้น แล้วเสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง เสด็จขึ้นข้างใน

เวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จออกขุนนาง พระศรีเสนาอ่านบอกเมืองพิไชยฉะบับ ๑ เมืองนครสวรรค์ฉะบับ ๑ ส่งเงินส่วยและขอหักเลขทั้ง ๒ เมือง เมืองมโนรมย์ขอนายคล้ายทหารมหาดเล็ก เป็นผู้ช่วยราชการฉะบับ ๑ เมืองพิจิตรขอที่ผูกพัทธสีมาฉะบับ ๑ เมืองนครนายก ว่าด้วยปักที่ทำการผูกพัทธสีมาฉะบับ ๑ พระนรินทรราชเสนี นำพระยาชุมพรเข้าเฝ้า และกราบถวายบังคมลากลับไปเมือง เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศ กรมหมื่นเทววงศ์วโรปการเฝ้า แล้วเสด็จประทับชิตติงรูม พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติ หลวงสิทธินายเวรเฝ้าทรงการต่าง ๆ จนเวลายามเศษเสด็จขึ้น

วัน ๗ ๑๓ ๖ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จออก กรมหมื่นพิชิตปรีชากร กรม

หมื่นเทววงศ์วโรประการ พระยามหามนตรีเฝ้า แล้วกรมหมื่นศิริธัชสังกาศเฝ้า ทรงฎีกาจนเวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระองค์เจ้าขจรจรัสวงศ์เฝ้า ถวายเพ็ชรเก๊ทำเป็นตุ้มหูและแหวน พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตย์เฝ้า แล้วเสด็จขึ้น

เวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จออกขุนนาง พระนรินทรราชเสนีอ่านบอกพระยาสุรินทรฤาไชยแม่กอง หลวงนราธิกรณ์ฤทธิ์ข้าหลวง ๒ ฉบับว่าด้วยรายงานปักเสาโทรเลขติดอินโชเตกเตอ พาดสายแต่เขาแดนต่อแดนทะวายมาถึงเมืองกาญจนบุรีฉบับ ๑ ความเห็นในการที่จะรักษาสายโทรเลขต่อไปฉบับ ๑ เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศและชิตติงรูม กรมหมื่นพิชิตปรีชากร กรมหมื่นประจักษ์ศิลปาคม กรมหมื่นเทววงศ์วโรประการเฝ้า ทรงราชการต่าง ๆ จนเวลายามเศษเสด็จขึ้น

วัน ๓ ๑๕/๗ ๖ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาบ่าย ๒ โมงเศษ เสด็จออกประชุมต่างกรมเสนาบดีตามเคย ครั้นเลิกประชุมแล้ว เสด็จมาประทับชิตติงรูม พระราชทานสายนาฬิกาฝังลูกเก๊ตอักษรพระนามแก่พระองค์เจ้าจิตรเจริญ เป็นของขวัญในการขึ้นวังใหม่สาย ๑ พระยามหาเทพเฝ้าถวายใบสั่งแซงชั่นฎีกาต่าง ๆ กรมหมื่นเทววงศ์ ฯ เฝ้า แล้วพระยาศรีสุนทรโวหารเฝ้าถวายพระสุพรรณบัฏ พระองค์เจ้าเกษมสันต์โสภาคย์ เป็นกรมหมื่นพรหมวรานุรักษ์ พระองค์เจ้ากมลาศน์เลอสรรค์ เป็นกรมหมื่น

ราชศักดิ์สโมสร ทรงเจิมและทรงเซ็นใบกำกับ เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จขึ้น

เวลายามเศษ เสด็จลงนมัสการที่พระพุทธรัตนสถานในการวิศาขบูชา ทรงพระราชยานไปประทับหน้าวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ทรงจุดดอกไม้เพลิงแล้วเสด็จเข้าในพระอุโบสถ ทรงจุดเทียนนมัสการแล้ว สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ถวายเทศนากัณฑ์ ๑ แล้วเสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง

วัน ๒ ๑๕ฯ ๖ ค่ำ ปีมะแม เบ็ญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

ดุกออฟเมกเลนเบิก และพระองค์เจ้าดิศวรกุมาร กลับจากเมืองเพ็ชรบุรี เมืองราชบุรี วันนี้ เวลาบ่ายรับสั่งให้หาพระองค์เจ้าดิศวรกุมาร เข้าไปเฝ้าข้างใน ดำรัสไต่ถามถึงการที่ไปเพ็ชรบุรีกับดุกออฟเมกเลนเบิก เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ เสด็จออกกรอวิงรูม มองซิเออเลอดอกเตอร์ฮารมัน กงสุลและคอมมิสแซฝรั่งเศส นำเยเนราลโบเวศกับพวกชุด ๗ นายเข้าเฝ้า ในการมิสชันที่จะมารัติฟายสัญญาคอนเวนชั่น จ้างอินเยอเนียฝรั่งเศสทำการโทรเลขเข้าเฝ้าเป็นการไปรเวต ทรงปราศรัยครู่ ๑ เสด็จขึ้นประทับซิตติ้งรูม กรมหมื่นเทววงศ์ ฯ เฝ้า ทรงการต่าง ๆ จนเวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จขึ้น

เวลายามเศษ เสด็จลงที่พระพุทธรัตนสถาน นมัสการวิศาขบูชาที่นั่นแล้ว เสด็จออกทางประตูแถลงราชกิจ ทรงพระราชยานไป

ประทับหน้าวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ทรงจุดดอกไม้เพลิงแล้วเสด็จเข้าในพระอุโบสถ ทรงจุดเทียนนมัสการแล้ว เสด็จลงมาประทับหน้าพระอุโบสถ ทอดพระเนตรข้าราชการเดินเทียนประทักษิณพระอุโบสถครบ ๓ รอบแล้ว เสด็จขึ้นประทับในพระอุโบสถ พระเทพโมฬีถวายเทศนาในวันวิสาขบูชา ๑ กัณฑ์แล้ว เสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง

วันนี้หม่อมเจ้าหญิงแฉล้มในกรมหลวงวรศักดาพิศาล ซึ่งเป็นบริจาริกในพระองค์เจ้าจันทรทัตจุฑาธาร ประสูติหม่อมเจ้าสิ้นชีพตักษัย ทั้งองค์เธอและหม่อมเจ้าชายที่ประสูติ มีพระราชหัตถเลขาไปรเวตไปทรงถามข่าวพระองค์เจ้าจันทรทัตจุฑาธาร

วัน ๓ ๑๒ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

วันนี้เยเนราลโบเวศฝ่ายฝรั่งเศส ไปพร้อมกันที่บ้านเจ้าพระยาภาณุวงศ์มหาโกษาธิบดี รัติฝ่ายหนังสือสัญญาที่ว่าด้วยการจ้างคนทำการโทรเลข ที่พระยาศรีสิงหเทพออกไปทำที่ไซ่ง่อนนั้น

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ เสด็จออกประทับครอวิงรูม ทรงการต่าง ๆ ครู่ ๑ เสด็จขึ้นทรงรถพระที่นั่ง ไปประทับวังพระองค์เจ้าเกษมสันต์โสภาคย์ ทอดพระเนตรทั่วแล้ว เสด็จมาประทับวังพระองค์เจ้ากมลาศน์เลอสรรค์ เป็นการช่วยในวันสวดมนต์ตั้งกรมทั้ง ๒ วัง แล้วเสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง

เวลายามเศษ เสด็จลงทรงนมัสการวิศาขบูชาในพระพุทธรัตน สถาน แล้วเสด็จออกทรงพระราชยาน มาประทับหน้าวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ทรงจุดดอกไม้เพลิงแล้ว เสด็จเข้าในพระอุโบสถ ทรงจุดเทียนนมัสการเทียนและที่ต่าง ๆ แล้ว เสด็จประทับหน้าพระอุโบสถ โปรดให้ข้าราชการเดินเทียนเหมือนวันก่อน วันนี้ฝนตกเดินที่ประทักษิณชั้นล่างไม่ได้ โปรดให้เดินที่บนเฉลียงพระอุโบสถ ครั้นเดินเทียนแล้วเสด็จเข้าในพระอุโบสถ พระศรีวิสุทธิวงศ์ถวายเทศนากัณฑ์ ๑ แล้ว เสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง

วัน ๔ ๒ฯ ๖ ค่ำ ปีมะแม เบ็ญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาเช้า ๓ โมงเศษ ทรงฉลองพระองค์เยียรบับตรามหาจักรีบรมราชวงศ์ เสด็จออกทรงรถพระที่นั่งเหลืองเทียม ๔ ม้า ไปประทับวังพระองค์เจ้าเกษมสันต์โสภาคย์ เสด็จประทับในท้องพระโรง ทรงจุดเทียนนมัสการ สมเด็จพระวันรัตถวายศีลแล้ว โปรดเกล้า ฯ ให้พระองค์เจ้าเกษมสันต์โสภาคย์ ทรงผ้าสรงและทรงสะพักขาวขึ้นพระแท่น ทรงรดน้ำพระปริตรพุทธมนต์พระราชทาน และพระบรมวงศานุวงศ์ที่มีพระชนม์แก่กว่า ทั้งฝ่ายหน้าฝ่ายใน และข้าราชการผู้ใหญ่รดน้ำแล้ว แต่งพระองค์ตามวันมาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทในท้องพระโรง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นประทับพระแท่นโธรน พระยาศรีสุนทรโวหารอ่านประกาศจบลงแล้ว พระราช

ทานพระสุพรรณบัฏ ตั้งพระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าเกษมสันต์โสภาคย์ เป็นกรมหมื่นพรหมวรานุรักษ์ พระราชทานตรามหาจักรีบรมราชวงศ์ พระมาลาต่างกรม พระแสงญี่ปุ่นฝักถม กาน้ำทองคำแล้ว กรมหมื่นพรหมวรานุรักษ์ ถวายดอกไม้ธูปเทียนต้นไม้ทองเงินและซองบุหรี่ซิกาแรตลงยาประดับเพ็ชรพลอยต่าง ๆ อัน ๑ แล้ว เสด็จขึ้นข้างใน จนเวลา ๔ โมงเศษจวนพระฤกษ์ เสด็จทรงพระราชยาน มาประทับวังพระองค์เจ้ากมลาศน์เลอสรรค์ ครั้นสรงเสร็จแล้ว พระยาศรีสุนทรโวหารอ่านประกาศเหมือนวันก่อนแล้ว พระราชทานพระสุพรรณบัฏ ตั้งพระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้ากมลาศน์เลอสรรค์ เป็นกรมหมื่นราชศักดิ์สโมสร พระราชทานตราและสิ่งของทั้งปวง อย่างกรมหมื่นพรหมวรานุรักษ์ ของถวายกับดอกไม้ธูปเทียนต้นไม้ทองเงินทั้งนี้ คือ ดุมอักษรพระนาม จ. ป. ร. ประดับเพ็ชรทับทิมสำรับ ๑ ครั้นสิ้นการแล้ว กรมหมื่นวชิรญาณวโรรสถวายอดิเรกแล้ว เสด็จทรงรถพระที่นั่งกลับพระบรมมหาราชวัง เวลาบ่าย ๔ โมงเยเนราลกับออฟฟิศเซอร์เรือรบฝรั่งเศสมา เจ้าพนักงานยิงสลุต ๑๓ นัด ครั้นมาพักที่ดรออิงรูมบนพระที่นั่งแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงฉลองพระองค์เต็มยศทหารมหาดเล็ก ตราลิยองเดออนเนอกับสตาตราสยามหลายองค์ เสด็จออกท้องพระโรงพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ประทับบนพระที่นั่งพุดตาลถม มองซิเออเลอดอกเตอร์ฮาร์มัน กงสุลและคอมมิสเซฝรั่งเศส นำเยเนราลโมเอส

กับพวกมิสชันทั้งปวงเข้าเฝ้า พระไพรัชพากย์ภักดีทูลเบิกแล้ว กงสุลและคอมมิสแซฝรั่งเศสอ่านแอดเดรสแล้ว เยเนราลโบเวศอ่านแอดเดรส ในการที่คอเวอนเนอไซ่ง่อน ให้เข้ามาทำรัตติฟายสัญญาจ้างคนทำการโทรเลขนี้ ทรงสนองตอบแล้ว ทรงฝากตราจุลจอมเกล้าไป พระราชทานคอเวอนเนอไซ่ง่อน และพระราชทานตราจุลจอมเกล้าแก่มองสิเออเดอดอกเตอร์ฮามัน กงสุลและคอมมิสแซฝรั่งเศส ๑ เยเนราลโบเวศ ๑ กับพระราชทานตราม้ณฑนาภรณ์ ภัทราภรณ์ วิจิตราภรณ์ แก่ออฟฟิศเซอทั้งในมิสชันนั้น ทรงปราศรัยตามธรรมเนียมแล้วเสด็จขึ้น เวลาทุ่มเศษ เสด็จออกทรงการต่าง ๆ กรมหมื่นพิชิตปรีชากร กรมหมื่นภูธเรศธำรงศักดิ์ กรมหมื่นประจักษ์ศิลปาคม กรมหมื่นเทววงศ์วโรปการ พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติ เฝ้า ทรงปรึกษาด้วยการที่จะชำระและขังเมงซาพะม่าที่อ้างว่าเป็นเจ้าพะม่า ซึ่งพระเจ้านครเชียงใหม่จำส่งมานั้นจนเวลา ๔ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

วันนี้ที่วังบูรพาภิรมย์ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมหลวงภาณุพันธุวงศ์วรเดช มีบอลให้ดุกออฟเมกเลนเบิก

วัน ๕ ๆ ๒ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาเช้า ๕ โมงเศษ เสด็จออกทรงพระราชยาน ไปประทับ

พระที่นั่งราชกิจวินิจฉัย ตรัสกับเจ้าพระยาสุรวงศ์ไวยวัฒน์ เจ้าพระยาภาณุวงศ์มหาโกษาธิบดี เจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรง พระนรินทรราชเสนี อ่านบอกเมืองเพ็ชรบุรี ๒ ฉะบับ ว่าด้วยการรับรองดุกออฟเมกเลนเบิกที่เมืองเพ็ชรบุรีฉะบับ ๑ ว่าด้วยชำระผู้ร้ายฉะบับ ๑ เมืองราชบุรี ว่าด้วยรับรองดุกออฟเมกเลนเบิกที่เมืองราชบุรีฉะบับ ๑ แล้ว เสด็จลงทรงเรือพระที่นั่งเวสาตรี พระวิสูตรสาครดิษฐ์เป็นกัปตัน แทนพระชลยุทธโยธินทร์ซึ่งไปนอก พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้า พระนางเธอ และพระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการฝ่ายหน้าฝ่ายใน แล่นขึ้นไปตามลำแม่น้ำถึงใต้ลานเท เรือที่นั่งติดน้ำตื้นขึ้นไปอีกไม่ได้ จึงทอดสมอจอดเรือพระที่นั่งแล้ว เสด็จลงทรงเรือพระที่นั่งจักรข้าง มาประทับพระราชวังบางปะอิน

วัน ๒ ๔ฯ ๒ ค่ำ ปีมะแม เบ็ญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษ เสด็จออกพระที่นั่งวโรภาศพิมาน ทรงราชการต่าง ๆ จนเวลาบ่าย ๔ โมงเศษ เสด็จพระราชดำเนินไปเหมมณเฑียรเทวราช นมัสการเทวรูปพระเจ้าอยู่หัวปราสาททองแล้ว เสด็จไปทอดพระเนตรศาลเหมมณเฑียรเทวราชซึ่งทำใหม่ สั่งเมืองจีนทำด้วยศิลาทั้งสิ้น ขุนเหมมณฑิรานุรักษ์ถวายฎีกาว่ามีผู้ร้ายลอบมาแทงจีนซึ่งเฝ้าศาล โปรดเกล้า ฯ ให้พระสุริยภักดีชำระ แล้วเสด็จกลับขึ้นข้างใน เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ ฮิสไฮเนสยอนอาลเบิต

ดุกออฟเมกเลนเบิกกับอาลเบิตเคานต์เซียลสตอฟฟ์ เข้าเฝ้าในพระที่นั่งอุทยานภูมิเสถียร สมเด็จพระนางเจ้าเสด็จออกรับด้วย ประทับตรัสครู่หนึ่ง ทรงพาไปดูในที่พระบรรธม และไปดูบนวิทูรทัศนาแล้วกลับออกมาทรงส่งที่ประตูเทวราชครรไลย แล้วดุกออฟเมกเลนเบิกไปดูพระที่นั่งไอสวรรย์ทิพอาศน์ แล้วกลับไปวังสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ ซึ่งโปรดให้พักอยู่ที่นั้น

วัน ๗ ๕ ๒ ค่ำ ปีมะแม เบ็ญจศก จุลศักราช ๑๒๕๕

เวลาบ่าย ๒ โมงเศษเสด็จออก พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตย์ พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติ พระยามนตรีสุริยวงศ์เฝ้า พระสุริยภักดี ถวายคำให้การอ้ายบัวกับพวกเพื่อน ซึ่งเข้าไปแทงจีนซึ่งเฝ้าเหมมณเฑียรเทวราช โปรดเกล้า ฯ ทรงเซ็นให้ลงพระราชอาญาที่หน้าพระที่นั่ง อ้ายบัว ๖๐ ที ส่งไปจำไว้ณคุกที่กรุงเทพ ฯ กำหนด ๓ ปี ให้ปรับไหมให้ผู้เจ็บด้วย เพื่อนอีก ๒ คน คนละ ๓๐ ที แล้วเสด็จลงทรงเรือพระที่นั่งเก๋ง ไปประทับที่วัดนิเวศน์ธรรมประวัติ เสด็จทรงนมัสการณที่ต่าง ๆ แล้ว เสด็จกลับพระราชวัง

วัน ๑ ๖ ๒ ค่ำ ปีมะแม เบ็ญจศก จุลศักราช ๑๒๕๕

เวลาเช้าโมงเศษ เสด็จออกทรงเรือพระที่นั่งโสภณภควดี พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้า พระนางเธอ และพระบรมวงศานุวงศ์

ข้าราชการฝ่ายหน้าฝ่ายใน แล่นขึ้นไปตามลำแม่น้ำ หยุดทอดเรือพระที่นั่งที่ใต้เกาะพระยาเพท เสด็จลงทรงเรือพระที่นั่งเก๋งทองทั้งแท่ง ไปประทับสะพานฉนวนขึ้นพะเนียด เสด็จขึ้นทรงพระราชยานไปประทับพลับพลา ทอดพระเนตรโขลงช้างซึ่งขังอยู่ในพะเนียด ฮิสไฮเนสดุกออฟเมกเลนเบิก กับชาวต่างประเทศไปมากหลายนาย กรมช้างเข้าคล้องช้างในพะเนียด ช้างพลายสูง ๕ ศอกเศษ ๒ ช้าง ช้างพลายย่อม ๆ อีก ๓ เชือก แล้วระบายโขลงออกลงน้ำ ผูกทามเอาช้างที่คล้องไว้ไปผูกเสายืนโรงตามที่ทั้ง ๕ ช้าง เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ เสด็จกลับลงเรือพระที่นั่งเก๋งทองทั้งแท่ง มาประทับเรือพระที่นั่งโสภณภควดี เสด็จกลับพระราชวังบางปะอิน

วัน ๒ ๗ ๖ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาเช้าโมงเศษเสด็จออกทรงเรือพระที่นั่งโสภณภควดี พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้า พระนางเธอ และข้าราชการฝ่ายหน้าฝ่ายใน แล่นขึ้นไปตามลำแม่น้ำประทับทอดเรือพระที่นั่งที่ฉนวน เสด็จขึ้นทรงพระราชยานไปประทับพลับพลาใหญ่บนเชิงเทินพะเนียด ทอดพระเนตรระบายโขลงช้างออกจากพะเนียด แล้วเสด็จมาประทับพลับพลาเล็ก ทอดพระเนตรคล้องช้างกลางแปลง ครั้งแรกคล้องได้ ๓ เชือก วัดแล้วต้อนโขลงไปลงน้ำ โยนทามเอาช้างที่คล้องได้ไปไว้โรงแล้ว ต้อนโขลงมาคล้องอีกคล้องได้อีก ๒ ช้าง กับอีก

ช้าง ๑ รูปงามงาใหญ่กางดี โปรดให้คล้องหลุดเสียถึง ๔ หน รู้จักหลบตัวเข้ากลางโขลงดี วิ่งก็เร็วกว่าช้าง ต่อมาโปรดให้คล้องให้จงได้ คล้องครั้งที่ ๓ ติดแล้ว วัดทีเดียวดึงเอาบาศขาด ต่อครั้งที่ ๖ พอคล้องติดไม่ได้ปลดบาศดึงกันออกไปเสียนอกโขลง โยนทามผูกมาทีเดียว มาผูกที่เสาในโรงจากริมพลับพลาซึ่งเป็นที่ผูกช้างเผือกเพราะโปรดมาก เมื่อกันโขลงลงน้ำ ช้างเล็กซึ่งติดบาศตัว ๑ โปรดจะเอามาไว้บางปะอินนั้นแม่มันยังมาเฝ้าลูกอยู่ พวกช้างกันคน ๑ ขี่ช้างพังมาไล่เอาหอกแทงไปแล้วจะมาขี่ตัวเล็กเอาขอสับ ท่วงทีดูบ้าหรือเมา รับสั่งให้ถามได้ความว่าเมา โปรดให้ส่งไปถวายสมเด็จกรมพระเฝ้ยนเสีย เสด็จขึ้นเสวยแล้ว เสด็จกลับทรงเรือพระที่นั่งเก๋งทองทั้งแท่งมาประทับเรือพระที่นั่งโสภณภควดี กลับมาพระราชวังบางปะอิน เวลาทุ่มเศษเสด็จออกพระที่นั่งอุทยานภูมเสถียร ทรงฉลองพระองค์เยียรบับตรามหาสุราภรณ์ ฮิสไฮเนสยอนอาลเบิตดุกออฟเมกเลนเบิก กับอัลเบิตเคานต์เซียลสตอฟฟ์ แต่งตัวนุ่งผ้าอย่างไทย ใส่เสื้อเยียรบับหมวกยอดเกี้ยว ซึ่งพระราชทานเข้าเฝ้ากราบถวายบังคมลากลับไป กำหนดจะออกจากบางปะอินเวลา ๑๐ ทุ่ม วันนี้ไปลงเรือราชานัดยานุหาร เวลาเที่ยงพรุ่งนี้ไปเมืองฮ่องกงต่อไป พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้า พระราชทานพระบรมรูปพระรูปแล้ว กราบถวายบังคมลาออกมา

วัน ๓ ฯ๒ ค่ำ ปีมะแม เบ็ญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาทุ่มเศษ เสด็จออกทรงเรือพระที่นั่งเก๋งทองทั้งแห่งไปประทับวัดนิเวศน์ธรรมประวัติ เสด็จเข้าในพระอุโบสถ ทรงจุดเทียนนมัสการและเทียนรุ่งนมัสการพระพุทธนฤมลธรรโมภาศ และพระสาวกทั้งปวงแล้ว เสด็จมาประทับหน้าพระอุโบสถ โปรดให้พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติเป็นผู้ชักนมัสการพระ ข้าราชการและอุบาสิกาในวัดว่าตามแล้ว เดินเทียนประทักษิณพระอุโบสถ ๓ รอบ ทรงจุดเทียนรายแล้ว เสด็จเข้าในพระอุโบสถ โปรดให้อุบาสิกาเข้าไปฟังเทศนาในพระอุโบสถด้วย พระอมราภิรักขิตถวายเทศน์ธาตุวิภัชนคาถาในการวิสาขบูชากัณฑ์ ๑ เทศนาจบแล้วเสด็จกลับพระราชวัง

วัน ๔ ฯ๒ ค่ำ ปีมะแม เบ็ญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาบ่าย ๒ โมงเศษเสด็จออก พระบำราศคดีจีน ขุนบริหารเวชกิจเฝ้า ถวายผ้า ถวายพัด ทรงราชการต่าง ๆ จนเวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จขึ้น เวลาค่ำเสด็จลงประทับในโรงละครในพระราชอุทยาน ทรงจุดเทียนนมัสการ ตั้งพระไชยนวโลหะ พระสงฆ์ ๕ รูป มีพระอมราภิรักขิตเป็นประธาน เจริญพระพุทธมนต์ ในการเปิดอนุสาวรีย์ที่ระลึกแห่งสมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวี ตั้งอยู่ที่มุมโรงละครในพระราชอุทยานนั้น ประดับด้วยธง

และใบไม้แขวนโคมอย่างฝรั่ง ในตัวอนุสสาวรีย์นั้นคลุมผ้าไว้ ครั้น พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์จบแล้วเสด็จขึ้น

วัน ๕ ๑๐ฯ ๖ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๕๕

เวลาเช้าย่ำรุ่งเศษ เสด็จออกโรงละครในพระราชอุทยาน ทรงจุดเทียนนมัสการ พระอมราภิรักขิตถวายศีล พระสงฆ์ถวายพรพระไปหยุดที่ชยันโตรอพระฤกษ์ ครั้นได้พระฤกษ์ตรงเวลาโมง ๑ กับ ๖ นาที ทรงชักเชือกเปิดคลุมอนุสสาวรีย์ที่ระลึกสมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวี มีประโคม พระสงฆ์ชยันโต ทรงโปรยพระสุหร่าย ทรงเจิมและทรงวางพวงมาลัยใบไม้แล้ว โหรติดผ้าสีชมพูเจิมแล้วทรงประเคน พระสงฆ์รับพระราชทานฉันแล้ว ทรงประเคนไทยธรรมตามสมควร ครั้นพระกลับแล้วเสด็จขึ้น เจ้าพนักงานเชิญพระไชยนวโลหะออกตั้งพระทนต์ในพระมณฑปเพ็ชรในที่นั้น เวลาเช้า ๕ โมงเศษออกสดับปกรณ์พระสงฆ์ ๒๐ รูป มีพระอมราภิรักขิตเป็นประธาน แล้วทรงประเคนในการทำบุญวันสิ้นพระชนม์สมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวี โดยสุริยคติกาล พระสงฆ์รับพระราชทานฉันแล้ว มีสดับปกรณ์หลวง ๑๐๐ สมเด็จพระนางเจ้าอีก ๑๐๐ พระนางเธอ ๑๐๐ ทรงแจกเงินพระบรมวงศานุวงศ์และพระญาติของพระอัฏฐิแล้วเสด็จขึ้น เวลาค่ำเสด็จออกพระสงฆ์ที่รับพระราชทานฉันเพล ๒๐ รูป เจริญพระพุทธมนต์อนัตต-

ลักขณสูตร สวดมนต์จบแล้ว มีเพลงในพระราชอุทยานนั้นแล้ว เสด็จขึ้น

วัน ๖ ๑๑ ๖ ค่ำ ปีมะแม เบ็ญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษ เสด็จออกพระที่นั่งวโรภาศพิมาน พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตย พระยามนตรีสุริยวงศ์ พระองค์เจ้าสายสนิทวงศ์ หมอกาแวน พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติเฝ้า ทรงราชการต่าง ๆ จนเวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จขึ้น

วัน ๗ ๑๒ ๖ ค่ำ ปีมะแม เบ็ญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษ เสด็จออกพระที่นั่งวโรภาศพิมาน กรมหมื่นเทววงศ์วโรประการ พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติเฝ้า ทรงราชการต่าง ๆ จนเวลาบ่าย ๔ โมงเศษเสด็จขึ้น เสด็จออกพระที่นั่งอุทยานภูมิเสถียร มองซิเออเดอดอกเตอร์ฮารมัน กงสุลและคอมมิสเซฝรั่งเศสเฝ้า ด้วยการโทรเลข และถวายร่างสัญญาจะเอาทะเลสาบเขตต์เมืองพระตะบองต่อกับเขมรนั้น ให้อยู่ในปกครองฝรั่งเศส ดำรัสว่าการเรื่องนี้เป็นการสำคัญ ยังไม่ได้เตรียมที่จะทรงตอบ แล้วกงสุลกราบถวายบังคมลาออกมา

วัน ๑ ๑๓ ๖ ค่ำ ปีมะแม เบ็ญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จออก พระศรีเสนาอ่านบอกเมือง

พิไชยเมืองน่าน ว่าด้วยราชการทางเมืองพะม่าและเรื่องโกกะแยง แมงซาที่พระเจ้านครเชียงใหม่จับส่งลงมา (โปรดให้คัดไว้ในออฟฟีศแล้ว) สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์น้อย กรมหมื่นอดิศร และข้าราชการหลายนายเฝ้า ทรงการต่าง ๆ จนเวลาบ่าย ๔ โมงเศษเสด็จขึ้น

วัน ๒ ๑๔ฯ ๖ ค่ำ ปีมะแม เบ็ญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

วันนี้ไม่เสด็จออกพระที่นั่งวโรภาศพิมาน เสด็จออกในพระที่นั่งอุทยานภูมิเสถียร โปรดให้กรมหมื่นพิชิตปรีชากร กรมหมื่นเทววงศ์วโรประการ พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติ มิสเตอร์อาลบาสเตอร์เข้าไปเฝ้า ทรงราชการในนั้น

วัน ๓ ๑๕ฯ ๖ ค่ำ ปีมะแม เบ็ญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาบ่ายวันนี้ มิสเตอร์นิวแมน ผู้ว่าการแทนเอเยนและกงสุลเยเนราลอังกฤษนัดจะมาเฝ้า แต่ฝนตกใหญ่เสียไม่ได้มา เวลาค่ำรับสั่งให้หากรมหมื่นเทววงศ์วโรประการเข้าไปเฝ้าในพระที่นั่งอุทยานภูมิเสถียร

วัน ๔ ๑ฯ ๗ ค่ำ ปีมะแม เบ็ญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

วันนี้ไม่มีราชการอะไรฝนตกไม่ได้เสด็จออก ทรงราชการในพระที่นั่งอุทยานภูมิเสถียร

วัน ๕ ๒ฯ ๗ ค่ำ ปีมะแม เบ็ญจศก จุลศักราช ๑๒๕๕

เวลาเช้าโมงเศษ เสด็จลงทรงเรือพระที่นั่งโสภณภควดีพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้า พระนางเธอ และพระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการฝ่ายหน้าฝ่ายใน เสด็จพระราชดำเนินไปโดยชลมารคถึงใต้เกาะพะเนียดหยุดทอดสมอเรือพระที่นั่ง จึงเสด็จลงทรงเรือพระที่นั่งเก๋งทองทั้งแท่งไปประทับสะพานฉนวน เสด็จขึ้นทรงพระราชยานไปประทับพลับพลาใหญ่บนเชิงเทินพะเนียด ทอดพระเนตรกรมช้างระบายโขลงออกจากพะเนียด แต่ต้อนออกหาหมดไม่ เพราะมีช้างงาใหญ่ ๒ ช้าง นรกาน ๑ ช้าง คอยสู้ช้างต่ออยู่ ไม่เข้าซอง จึงเสด็จมาประทับพลับพลาเล็กทอดพระเนตรจับช้างกลางแปลง รวมช้างคล้องได้วันนี้ ช้างพลายขนาด ๗ ช้าง ลูกช้างเล็กคนคล้องพลาย ๑ พัง ๒ รวม ๑๐ ช้าง เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสวยแล้วเสด็จทรงพระราชยานมาประทับเรือพระที่นั่งเก๋งทองทั้งแท่งมาเทียบเรือพระที่นั่งโสภณภควดี กลับลงมาพระราชวังบางปะอิน

วัน ๖ ๓ฯ ๗ ค่ำ ปีมะแม เบ็ญจศก จุลศักราช ๑๒๕๕

เวลาเช้า ๓ โมงเศษ เสด็จออกลงทรงเรือพระที่นั่งโสภณภควดี ออกเรือพระที่นั่งแล่นขึ้นไปตามลำแม่น้ำ ทอดสมอเรือพระที่นั่งที่ท้ายเกาะพะเนียด เสด็จลงทรงเรือพระที่นั่งเก๋งทองทั้งแท่งไปประทับฉนวนพะเนียด เสด็จขึ้นทรงพระราชยานไปประทับพลับพลาบนเชิง

เทินพะเนียด ต้อนโขลงซึ่งระบายออกจากพะเนียดวานนี้มาต่อที่กลาง แปลง เปิดซองให้ช้างที่ยังเหลืออยู่ในพะเนียดออก พอช้างพลาย ช้าง ๑ สูง ๕ ศอก ๒ นิ้วออก ปีดซองจับในซอง ติดเครื่องพร้อม ไปผูกยืนโรงไว้แล้วเปิดให้ออกอีก ช้างพลายงายาวอ้วนอีกช้าง ๑ สูง ๕ ศอก ๔ นิ้ว ออกปีดจับในซอง ติดเครื่องพร้อมมาผูกที่เสา โรงจากริมพลับพลา ครั้นผูกทั้ง ๒ ช้างแล้ว เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ เสวยแล้ว เสด็จทรงพระราชยานกลับประทับเรือพระที่นั่งเก๋งทองทั้ง แท่งมาทรงเรือพระที่นั่งโสภณภควดี กลับพระราชวังบางปะอิน

วัน ๗ ๕ๆ ๗ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๕๕

เวลาเช้า ๔ โมงเศษเสด็จออก เจ้าพระยาพลเทพเฝ้าแล้ว เสด็จ ลงทรงเรือพระที่นั่งกลไฟจักรข้าง พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้า พระ นางเธอ และพระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการฝ่ายหน้าฝ่ายใน ออกเรือ พระที่นั่งจากพระราชวังบางปะอินมาถึงบางไทร เรือพระที่นั่งเวสาตรี ติดน้ำทอดรออยู่ที่นั้น จึ่งเทียบเรือพระที่นั่งจักรข้างเสด็จขึ้นประทับ บนเรือพระที่นั่งเวสาตรี ออกเรือจากที่นั้นลงมาตามลำแม่น้ำ เวลา บ่าย ๔ โมงเศษถึงกรุงเทพ ฯ แล่นลงไปกลับที่ปากคลองบางกอก ใหญ่มาเทียบท่าราชวรดิฐ เสด็จขึ้นประทับพระที่นั่งราชกิจวินิจฉัย ตรัสกับพระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการซึ่งมารับเสด็จครู่หนึ่ง เสด็จ ทรงพระราชยานกลับพระบรมมหาราชวัง

วัน ๓ ๕ฯ ๗ ค่ำ ปีมะแม เบ็ญจศก จุลศักราช ๑๒๕๕

เวลาบ่าย ๒ โมงเศษเสด็จออก กรมหมื่นเทววงศ์วโรประการ พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติ พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตยเฝ้า ทรงราชการต่าง ๆ จนเวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จขึ้น เวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จออกขุนนาง หลวงเสนีพิทักษ์อ่านบอกเมืองตาก ๓ ฉะบับ ว่าด้วยได้ตรวจเห็นที่ซึ่งควรจะตั้งด่านใหญ่เป็นที่ลูกค้าไปมามาก ขอตั้งนายด่านใหญ่ให้ว่าการไปก่อน และจัดตั้งนายด่านที่ ๒ และจำหน่ายบาญชีเลขกองด่านและจัดคนรักษาด่านตามระยะขอจ่ายเงินค่าตอไม้เป็นเงินเดือน และว่าด้วยจัดการตามข้อบังคับด่านฉะบับ ๑ ว่าด้วยคิดแบ่งเงินค่าตอไม้ที่เก็บได้เป็นส่วนหลวง และส่วนแจกพระราชทานเจ้าเมืองกรมการฉะบับ ๑ ขอที่ผูกพัทธสีมาฉะบับ ๑ พระนรินทรราชเสนีอ่านบอกเมืองพัทลุง ๔ ฉะบับ ส่งต้นไม้ทองเงินเครื่องราชบรรณาการฉะบับ ๑ ส่งเงินแทนส่วยทองฉะบับ ๑ ส่งเงินปีจีนฉะบับ ๑ ส่งเงินแทนส่วยดินประสิวฉะบับ ๑ เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศ กรมหมื่นพิชิตปรีชากร กรมหมื่นเทววงศ์วโร-ประการเฝ้า แล้วเสด็จประทับซิตติงรูม พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติเฝ้า ทรงราชการต่าง ๆ จนเวลายามเศษเสด็จขึ้น

วัน ๒ ๖ฯ ๗ ค่ำ ปีมะแม เบ็ญจศก จุลศักราช ๑๒๕๕

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จออก พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติเฝ้า

ทรงการต่าง ๆ กรมหมื่นศิริธัชสังกาศเฝ้า ทรงฎีกาจนเวลาบ่าย ๕ โมงเศษ กรมหมื่นประจักษ์ศิลปาคมนำหลวงปฏิบัติราชประสงค์เฝ้า ทูลริโปตสายส่อฟ้าพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ที่ตรวจและเอสติเมต ที่จะทำใหม่ โปรดให้ทำเสียใหม่ให้ดีขึ้น แล้วถวายหลังกล่องโมรา ทอดพระเนตรทรงซื้อไว้ กรมหมื่นพรหมวรานุรักษ์เฝ้าแล้วเสด็จขึ้น

เวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จออกขุนนาง หลวงเสนีพิทักษ์อ่านบอก เมืองอุไทยธานี ว่าด้วยจัดการรักษาด่านต่อเขตต์แดนเมืองมรแมน ตามพระราชบัญญัติที่ส่งออกไปฉะบับ ๑ เมืองสุพรรณบุรีว่าด้วย จับช้าง โค กระบือ ไม่มีตั๋วฎีกาสำหรับตัว ราย ๑ ว่ามาแต่เมือง อ่างทอง มีโคและเกวียนมา ไม่มีตั๋วฎีกาและหนังสือเดินทางหนังสือ สำหรับตัว แก้ว่าเจ้าเมืองกรมการอ่างทองไม่ได้ประกาศให้ทำ ราย ๓ ว่ามาแต่อ่างทองเหมือนกัน มีช้างมา ไม่มีตั๋วฎีกาหนังสือเดินทาง หนังสือสำหรับตัว ครั้นจับไว้ให้การว่าหนังสือไม่มี ภายหลังเอา หนังสือมาไม่ถูกต้องกับรูปพรรณช้างและตำหนิคน ราย ๑ จับกระบือ ไม่มีตั๋วฎีกาหนังสือเดินทางหนังสือสำหรับตัว ให้การว่าเป็นของ พระยาไพบูลย์สมบัติ ราย ๑ จับโคที่คุมมา ๑๙๐ โค ไม่มีตั๋วฎีกา และหนังสือเดินทางหนังสือสำหรับตัว มีแต่หนังสือประทับตรา หลวงมหาดไทยเมืองสระบุรี พระสงฆ์ผู้มาในหมู่นั้นกับผู้มีชื่อที่มา ด้วยให้การแตกกัน ได้ยึดไว้ทั้ง ๕ ราย พระนรินทร์อ่านบอกเมือง ภูเก็ต ๕ ฉะบับ ส่งเงินภาษีผลประโยชน์เมืองภูเก็ต ซึ่งทำเป็นภาษี

คอเวอนแมนต์ และจำหน่ายใช้เงินเดือน และจ่ายราชการต่าง ๆ ฉะบับ ๑ ส่งเงินค่านาเมืองภูเก็ตเมืองถลางฉะบับ ๑ ส่งเงินภาษีผลประโยชน์เมืองถลางฉะบับ ๑ ส่งเงินปีจีนเมืองถลางฉะบับ ๑ ว่าด้วยพระณรงค์เรืองฤทธิ์ ผู้ว่าราชการเมืองถลางถึงแก่กรรมฉะบับ ๑ พระไพรัชพากย์ภักดีอ่านบอกเมืองสมุทรสงคราม ๒ ฉะบับ ว่าด้วยผู้ร้ายตีชิงเรือราษฎรลักของไป จับได้ชำระรับว่าเคยตีชิงมาหลายราย ฉะบับ ๑ ว่าด้วยผู้ร้ายปล้นบ้านนายวัดจับได้ฉะบับ ๑ เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศ กรมหมื่นเทววงศ์เฝ้าแล้ว เสด็จประทับชิตติงรูม พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติ พระยาภาศกรวงศ์เฝ้า เวลา ๕ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

วัน ๓ ๗ ค่ำ ปีมะแม เบ็ญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษ เสด็จออกประชุมต่างกรมเสนาบดีตามธรรมเนียมวันโกน ผู้ที่มาประชุมวันนี้ กรมหมื่นพิชิตปรีชากร ๑ กรมหมื่นภูธเรศธำรงศักดิ์ ๑ กรมหมื่นประจักษ์ศิลปาคม ๑ กรมหมื่นเทววงศ์วโรประการ ๑ เจ้าพระยาภาณุวงศ์มหาโกษาธิบดี ๑ เจ้าพระยาพลเทพ ๑ เจ้าพระมหินทรศักดิธำรง ๑ เจ้าพระยาศรีพิพัฒน์ ๑ ประชุมปรึกษาด้วยราชการต่าง ๆ มีการที่จะโปรดเกล้า ฯ ให้กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ออกไปเป็นราชทูตอยู่ที่นอกเป็นต้น ตกลงจะได้เป็นราชทูตไปอยู่เมืองอังกฤษ ให้หม่อมเจ้าปฤษฎางค์มาอยู่เมืองฝรั่งเศส เลิกประชุมเวลาบ่าย ๕ โมงเศษประทับดรออิงรูม กรมหมื่น

พิชิตปรีชากร กรมหมื่นเทววงศ์วโรปรการเฝ้า เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จขึ้น

เวลา ๒ ทุ่มเศษ เสด็จออกประทับออฟฟิศตรัสกับกรมหมื่นเทววงศ์จนเวลายามเศษ เสด็จพระราชดำเนินไปทรงหล่อเทียนพรรษาที่หลังขวางหน้าพระที่นั่งอมรินทร์ โปรดเกล้า ฯ สั่งให้กรมหมื่นพรหมวรานุรักษ์ กรมหมื่นราชศักดิสโมสร กรมหมื่นศิริธัชสังกาศ มานั่งประชุมกับเสนาบดีตามอย่างต่างกรมต่อไป ทรงหล่อเทียนแล้วทอดพระเนตรที่ต่าง ๆ ตามหน้าพระที่นั่งแล้วเสด็จขึ้น

วัน ๔ ๅ๗ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๕๕

วันนี้เป็นวันพระ ไม่มีราชการอันใด เสด็จลงทรงหล่อเทียนพรรษาที่พระที่นั่งทรงธรรม ไม่ได้เสด็จออก

วัน ๕ ๅ๗ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๕๕

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จออก พระองค์เจ้าดิศวรกุมารเฝ้ากราบบังคมทูลขอรับพระราชทานหลวงจินดาจักรรัตน์เป็นพระ ขุนโอวาทวรกิจเป็นหลวง โปรดให้หลวงจินดาจักรรัตน์เป็นพระ แต่ขุนโอวาทนั้นดำรัสว่ากรมพระอาลักษณ์ปลัดกรมก็เป็นหลวง ไม่ควรจะตั้งขุนวิเศษเป็นหลวง กรมหมื่นพิชิตปรีชากรเฝ้า ทรงปรึกษา

ต่าง ๆ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอพระองค์ใหญ่เฝ้าดำรัสให้ช่วยราช บ้าง ทรงฎีกาอยู่จนบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จขึ้น

เวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จออกขุนนาง ไม่มีราชการและใบบอกอันใด ดำรัสกับกรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ในการที่จะโปรดเกล้า ฯ ให้เป็นราชทูตวิเศษออกไปอยู่เมืองอังกฤษ เสด็จขึ้นประทับออฟพีศ กรมหมื่นเทววงศ์วโรปการเฝ้า ทรงราชการต่าง ๆ การทูตเมืองอังกฤษนั้นตกลงเป็นจะให้กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์เป็นราชทูตวิเศษ พระยาดำรงราชพลขันธ์เป็นสิเกรตารี กับพระองค์เจ้าโสณบัณฑิตย เป็นแอตแตชเชไปด้วย กับแอตแตชเชอีกนั้นกรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์จะคิดหาต่อไป เสด็จประทับซิตติงรูมทรงการต่าง ๆ กรมหมื่นประจักษ์ศิลปาคม พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติ พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตยเฝ้า จนเวลา ๔ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

วัน ๖ ๑๐ฯ ๗ ค่ำ ปีมะแม เบ็ญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จออก เจ้าหมื่นไวยวรนารถเฝ้า แล้วทรงฎีกาจนเวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระยามหามนตรีเฝ้าถวายอย่างหมวกฝีพายใช้หมวกทรงประพาสแดงติดยอดตราอามที่หน้า และรักร้อยสำหรับพายเรือพระที่นั่ง หลวงโลกทีปถวายดวงแมงซาที่ไปสอบสวนมาแล้วเสด็จขึ้น เวลาค่ำไม่ทรงสบาย ไม่ได้เสด็จออกขุนนาง

วัน ๗ ๑๑ ๗ ค่ำ ปีมะแม เบ็ญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จออก สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์น้อยเฝ้า ทรงราชการต่าง ๆ จนเวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จขึ้น

เวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จออกขุนนาง ไม่มีราชการอันใด เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศ กรมหมื่นภูธเรศร กรมหมื่นเทววงศ์วโรประการเฝ้า ทรงการต่าง ๆ ครู่ ๑ เวลายามเศษเสด็จขึ้น

วัน ๑ ๑๒ ๗ ค่ำ ปีมะแม เบ็ญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จออก เจ้าหมื่นไวยวรนารถ เจ้าหมื่นศรีสรรักษ์เฝ้า ด้วยเรื่องที่ขอรับพระราชทานที่วังพระองค์เจ้าประเสริฐศักดิ์ทำบ้านเจ้าหมื่นศรีสรรักษ์ กรมหมื่นเทววงศ์วโรประการ พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตยเฝ้า ทรงตัดพระเกษาพระราชทานพระองค์เจ้าโสณบัณฑิตย ในการที่จะไปราชการกรุงอังกฤษครั้งนี้ แล้วทรงราชการต่าง ๆ กรมหมื่นพิชิตปรีชากรเฝ้า แล้วเสด็จขึ้น

เวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จออกขุนนาง หลวงเสนีพิทักษ์อ่านบอกเมืองพิไชย ๓ ฉะบับ ๆ ๑ ส่งต้นหนังสือเมืองน่าน ในหนังสือนั้นใจความว่า สืบได้ความว่าพวกเงี้ยวเตรียมกระสุนดินดำไว้มาก และได้ความว่า ๑๙ เจ้าฟ้าคิดขบถต่อเจ้าอังวะ จะเอาโกกะแยงแมงซาเป็นเจ้าอังวะ และว่าด้วยได้รับพระราชทานเหรียญสตพรรษมาลา

และว่าได้แต่งคนไปสืบเรื่องที่ลือกันว่าพะม่าจะมาตีเมืองไทยตามท้องตราฉบับ ๑ ส่งหนังสือเมืองแพร่ ในต้นหนังสือนั้นมีใจความว่าได้ทำการรับพระราชทานเหรียญสตพรรษมาลา มีการมหรสพฉลอง และว่าได้ทราบว่า เมืองเชียงตุง เมืองเชียงแขง มีหนังสือมาขอแมงซาต่อพระเจ้าเชียงใหม่ ๆ ตอบไปว่าได้ส่งตัวลงมากรุงเทพ ฯ เสียแล้ว และว่าได้แต่งคนไปสืบราชการฉบับ ๑ ส่งต้นหนังสือเสนาบดีเมืองหลวงพระบาง ในต้นหนังสือนั้นใจความว่า นายทัพนายกองเมืองหลวงพระบางบอกข้อราชการพวกห้อเข้ามา พระนรินทรราชเสนีอ่านบอกเมืองราชบุรี ว่าด้วยพระยาประสิทธิสงครามผู้ว่าราชการเมืองกาญจนบุรีถึงแก่กรรม ที่เมืองราชบุรีขอทำศพที่เมืองราชบุรี ขอพระราชทานศิลาหน้าเพลิงฉบับ ๑ เมืองตะกั่วป่า ๓ ฉบับ ส่งต้นไม้ทองเงินเครื่องบรรณาการฉบับ ๑ ส่งเงินภาษี ๕ อย่างฉบับ ๑ ส่งเงินค่านาเมืองตะกั่วป่า ตะกั่วทุ่ง คีรีรัฐนิคมฉบับ ๑ เมืองตะกั่วทุ่งส่งเงินภาษี ๕ อย่างฉบับ ๑ โปรดเกล้า ฯ พระราชทานโต๊ะทองกาทองแก่พระอนุรักษ์โยธา ซึ่งเป็นผู้แทนข้าหลวงใหญ่ในหัวเมืองตะวันตกได้ราชการมาก พระไพรัชพากยภักดีอ่านบอกเมืองสมุทรสงครามเรื่องผู้ร้ายแทงคนตาย ส่งตัวผู้ร้ายเข้ามาฉบับ ๑ เมืองสมุทรสาคร เรื่องผู้ร้ายฟันคนตาย ส่งตัวผู้ร้ายเข้ามาฉบับ ๑ เมืองนครไชยศรี เรื่องผู้ร้ายปล้นตีเรือนฆ่าคนตายลักทรัพย์ไปยังไม่ได้ตัวฉบับ ๑ เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศ ทรงราชการ

ต่าง ๆ กับกรมหมื่นเทววงศ์วโรปกการ จนเวลายามเศษเสด็จขึ้น

วัน ๒ ๑๓ฯ ๗ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษเสด็จออกดรออิ้งรูม มองซิเออร์เดอ-ดอกเตอร์ฮารมัน กงสุลและคอมมิสแซฝรั่งเศส ผู้ว่าราชการเมืองตังเกี๋ยเข้าเฝ้านำพวกออฟฟิศเซอเรือรบเข้าเฝ้าด้วยอีก ๔ นาย กงสุลกราบถวายบังคมลาไปรักษาการเมืองตังเกี๋ย และกราบบังคมทูลด้วยการต่าง ๆ แล้วกราบบังคมทูลว่า การที่ฝรั่งเศสจะรบกับจีนครั้งนี้ เขาเห็นว่าไทยควรจะช่วยฝรั่งเศสให้มีเป็นกองทัพไปสัก ๕๐๐ เมื่อทำสัญญาเสร็จไทยก็จะได้มีชื่อในสัญญาด้วย และกราบทูลพรรณนาประโยชน์ต่าง ๆ หลายข้อ ดำรัสว่าไม่อยากจะทรงใช้พระราชานุภาพในการสำคัญดังนี้จะต้องปรึกษาเสียก่อน (แจ้งอยู่ในมินิตนั้นแล้ว) ครั้นกงสุลกราบถวายบังคมลาไปแล้ว เสด็จขึ้น

เวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จออกขุนนาง หลวงเสน่ห์พิทักษ์อ่านบอกเมืองฉะเชิงเทรา เรื่องผู้ร้ายคุมพวกเข้ามาในฝูงกระบือว่าจะซื้อ ถามราคากันแล้วขึ้นขี่ตีหนีไปต่อหน้าเจ้าของฉะบับ ๑ เมืองพิไชยส่งเงินส่วยฉะบับ ๑ เมืองนครนายกว่าด้วยผูกพัทธสีมาวัดโคกสีเสียดถวายพระราชกุศลฉะบับ ๑ พระนรินทรราชเสน่ห์อ่านบอกเมืองพังงา ๓ ฉะบับ ส่งเงินภาษี ๔ อย่าง ส่งต้นไม้ทองเงินเครื่องบรรณาการและของถวายฉะบับ ๑ ส่งเงินค่านาฉะบับ ๑ ส่งเงินส่วยเลขฉะบับ ๑

เมืองกระบี่ ๒ ฉบับ ส่งเงินภาษี ๕ อย่างและของถวายฉบับ ๑ ส่งเงินค่านาฉบับ ๑ พระไพร์ชพากยภักดีอ่านบอกเมืองนนทบุรี ๒ ฉบับ เรื่องผู้ร้ายแทงกันตายฉบับ ๑ เรื่องผู้ร้ายลอบตีคนตาย ฉบับ ๑ เมืองบางละมุงเรื่องผู้ร้ายปล้นฉบับ ๑ เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศ กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ กรมหมื่นเทววงศ์วโรประการเฝ้าครู่ ๑ เสด็จขึ้น

วัน ๓ ๑๔ ๗ ค่ำ ปีมะแม เบ็ญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษ เสด็จออกประชุมต่างกรมเสนาบดีตามธรรมเนียมวันโกน เลิกประชุมแล้วเสด็จขึ้นทรงเครื่องแล้วเสด็จออกตรอวิงรูม แฮรวอนเกรงกึกงสุลเยรมันเข้าเฝ้า ถวายพระราชศาส์นสมเด็จพระเจ้าเอมเปอเรอเยรมนี มีตำรวจมหาดเล็กทหารกรมวังแต่งเต็มยศ แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเครื่องครึ่งยศดำทหารมหาดเล็ก พระตราสตานพรัตนและอินทรีดำ ประทับตรัสอยู่ครู่ ๑ กงสุลกราบถวายบังคมลา ไปประทับตรัสอยู่กับพระองค์เจ้าโสณบัณฑิตยครู่ ๑ แล้วเสด็จขึ้น

เวลาทุ่มเศษเสด็จออกขุนนาง หลวงเสนีพิทักษ์อ่านบอกเมืองลพบุรีว่า ด้วยได้รับพระราชบัญญัติเรื่องโคกระบือไปจัดการ และขอแต่งกรมการอำเภอออกตรวจทำรูปพรรณโค กระบือ มาให้สิ้นเชิง กันโจรผู้ร้ายฉบับ ๑ เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศ ทรงการต่าง ๆ

กับกรมหมื่นเทววงศ์วโรประการครู่ ๑ เสด็จขึ้น

วัน ๔ ๑๕ฯ ๗ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๕๕

เวลาเที่ยงเศษเสด็จออกพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย พระราชทานสัญญาบัตรผ้าไตรบริกขารสำหรับยศพระสาธุศีลสังวร เป็นพระสุวรรณวิมลศีล ไปอยู่วัดสุวรรณดาราราม พระมหาพึ่ง เปรียญ ๓ ประโยค วัดพระเชตุพน เป็นพระสาธุศีลสังวร กับพระครูเจ้าวัดอีกหลายองค์ แจ้งอยู่ในรายวันประทับพระราชลัญจกรแล้ว แล้วเสด็จขึ้น

วัน ๕ ฯ๑ ๗ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๕๕

เวลาบ่าย ๒ โมงเศษเสด็จออก ทรงพระราชหัตถ์และการต่าง ๆ กรมหมื่นพิชิต กรมหมื่นเทววงศ์ เจ้าหมื่นสรรเพธเฝ้าแล้วพระองค์เจ้าดิศวรกุมารเฝ้า ทรงเรื่องเด็กผู้หญิงที่จะส่งไปเรียนหมอตำแยนั้น จะใช้พวกเขนไปสัก ๔ คน พระองค์เจ้าสายสนิทวงศ์เฝ้า ทอดพระเนตรช้างเล็กซึ่งสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอคล้องลงมาถวายอีกช้าง ๑ แล้วเสด็จขึ้น

เวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จออกขุนนาง พระศรีเสนาอ่านบอกเมืองเสียมราฐ ๒ ฉะบับ ว่าด้วยได้ตรวจดูช้างพลายพินายที่พระยาศรีสิงหเทพบอกเข้ามาเห็นไม่แท้ฉะบับ ๑ ว่าด้วยพระศรีสยามสิมานุรักษ์

ผู้ช่วยราชการกราบถวายบังคมลาบวชฉะบับ ๑ เสด็จขึ้นประทับออฟฟีศตรัสกับกรมหมื่นเทววงศ์วโรประการครู่ ๑ แล้วเสด็จประทับชิตติงรูป กรมหมื่นเทววงศ์วโรประการ พระองค์เจ้าสวัสดิ-ประวัติเฝ้า ทรงราชการต่าง ๆ พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตยถวายผ้าสังเวียนของพระองค์เจ้าประดิษฐวรการฝากมาทูลเกล้า ฯ ถวายเปนผ้าคลุมบรรธมหรือคลุมไบศรี ลายเปนพระนารายน์ทรงสุบรรณทั้งผืน เปนของเก่าท่านได้ซื้อไว้ ทรงราชการต่าง ๆ แล้วเสด็จขึ้น

วัน ๖ ๆ ๒ ๗ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จออก พระยาเจริญราชไมตรีเฝ้าแล้วพระองค์เจ้าปรีดากับพระยามหามนตรีเฝ้า ถวายอย่างกระจกที่จะประดับเรือพระที่นั่งลายนาคลำใหม่ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์น้อย กรมหมื่นประจักษ์ศิลปาคม พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติพระยารัตนโกษาเฝ้า ทรงราชการต่าง ๆ จนเวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จขึ้น

เวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จออกขุนนาง พระศรีเสนาอ่านบอกเมืองพิษณุโลกว่าด้วยจัดซื้อข้าวขึ้นฉางไว้สำหรับจ่ายราชการบ้านเมืองตามราคาหลวงและรับข้าวที่ราษฎรช่วย กับว่าด้วยพระจงรณฤทธิ์ติดราชการอยู่ จะมารับสัญญาบัตรเปนพระไชยบุรียังไม่ได้ฉะบับ ๑ ใบบอกพระยาวิเศษฤๅไชยกับเจ้าเมืองกรมการเมืองพนมสารคาม

ว่าด้วยสืบจับผู้ร้ายรายปล้นฝิ่นกระบือฉะบับ ๑ แล้วเสด็จขึ้นประทับออฟฟิศ ตรัสกับกรมหมื่นเทววงศ์วโรปการ และเสด็จประทับชิตติงรูม กรมหมื่นเทววงศ์ พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติเฝ้า ทรงราชการต่าง ๆ จนเวลา ๔ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

วัน ๗ ๓ ๗ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จออก พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติเฝ้า ทรงราชการต่าง ๆ กรมหมื่นศิริธัชสังกาศเฝ้า ทรงฎีกาและการต่าง ๆ จนเวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จขึ้น

เวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จออกขุนนาง พระไพรัชพากยภักดีอ่านบอกเมืองตราดขอให้ตั้งพระครูวิบูลยเมธาจารย์เจ้าคณะ แล้วเสด็จขึ้นประทับออฟฟิศ ตรัสกับกรมหมื่นเทววงศ์วโรปการ แล้วเสด็จไปประทับชิตติงรูม ทรงเครื่องใหญ่ โปรดให้นายกันซึ่งศึกจากพระครูพจนโกศลมาเทศน์นครกัณฑ์ถวาย กับนายโมรา เปซายันต์ในกรมมหาดเล็กอ่านหนังสือตลกถวาย ทรงเครื่องและสรงแล้วเสด็จขึ้น

วัน ๑ ๔ ๗ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จออก เจ้าหมื่นไวยวรนารถ เจ้าหมื่นศรีสรรักษ์เฝ้า แล้วกรมหมื่นศิริธัชสังกาศเฝ้า ทรงฎีกา พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติเฝ้า ทรงการต่าง ๆ จนเวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จขึ้น

เวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จออกขุนนาง พระศรีเสนาอ่านบอก หลวงอนุชิตพิทักษ์ข้าหลวงรายงานโทรเลขทำมาถึงศาลาแดงและจำหน่ายเงินทำการฉะบับ ๑ กรุงเก่าฉะบับ ๑ ลพบุรีฉะบับ ๑ รายงานน้ำฝนต้นเข้าทั้ง ๒ เมือง เมืองอินทรบุรี ว่าด้วยพระอินทรประสิทธิศรป่วยมากว่าราชการบ้านเมืองไม่ได้ ขอหลวงสุนทรพิทักษ์ยกกระบัตรว่าราชการบ้านเมืองแทนต่อไปฉะบับ ๑ พระนรินทร์อ่านบอกพระยาพิไชยสงครามข้าหลวง ว่าด้วยออกไปถึงเมืองสงขลาวางตราแล้วกำหนดจะไปต่อไปฉะบับ ๑ เมืองตรัง ๒ ฉะบับ ขอให้ตั้งพระครูเจ้าคณะฉะบับ ๑ ขอที่ผูกพัทธสีมาฉะบับ ๑ เสด็จขึ้นประทับออฟฟีศกรมหมื่นเทววงศ์เฝ้า ทรงการต่าง ๆ แล้วเสด็จประทับซิตติงรูมพระองค์เจ้าสวัสดิประวัติเฝ้า ทรงราชการต่าง ๆ จนเวลายามเศษเสด็จขึ้น

วัน ๒ ๕ ๗ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จออก กรมหมื่นประจักษ์ศิลปาคมพระองค์เจ้าสวัสดิประวัติเฝ้า ทรงคิดกะการที่จะทำบุญวันที่รัชกาลเท่ากับพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาไลย พระยานานาพิธภาษีเฝ้า ทรงราชการต่าง ๆ พระองค์เจ้าดิศวรกุมารเฝ้า โปรดเกล้า ฯ พระราชทานเงิน ๑๕๘ ชั่งไปใช้หนี้ห้างในการที่จะทรงผนวชครั้งนี้แล้วเสด็จขึ้น

เวลาทุ่มเศษเสด็จออกพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ทรงประเคนของเครื่องกุฎีแก่พระอริยกวี วัดบรมนิวาส ซึ่งจะไปอยู่วัดพิไชยญาติการาม พระสุวรรณวิมลศีล วัดพระเชตุพน ซึ่งจะไปอยู่วัดสุวรรณดารารามกรุงเก่า และพระครูฐานานุกรมอันดับ ซึ่งจะไปอยู่วัดต่าง ๆ ครั้นพระครองผ้าแล้ว โปรดเกล้า ฯ พระราชทานตัวเงิน ๓ แก่พระครูขันตยาคมวัดตาลเมืองราชบุรี ซึ่งจะไปอยู่วัดสัตนาถบริวัตร เมืองราชบุรี ซ่อมแซมกุฎี ครั้นพระกลับแล้วเสด็จออกขุนนางที่นั้น พระศรีเสนาอ่านบอกเมืองสระบุรี เมืองไชยนาทรายงานน้ำฝนต้นเข้าทั้ง ๒ เมือง เมืองพยุหคีรีว่าด้วยยอมให้นายปานผู้เป็นที่หมื่นสกลโยธาทำฝางในป่าเงินหลวงปีละ ๒ ตามท้องตราไม่รับประมูลฉะบับ ๑ เมืองพระตะบอง ๒ ฉะบับ ส่งส่วยกระวานและเงินแทนส่วยผลเร่วฉะบับ ๑ ส่งผ้าม่วงต่าง ๆ มาถวายฉะบับ ๑ พระยาเทพประชุนอ่านบอกเมืองราชบุรี ๒ ฉะบับ ว่าด้วยผู้ร้ายปล้นยิงคนตายได้สืบจับ และมีสูตรนารายน์ไปเมืองสมุทรสงคราม เมืองนครไชยศรี จับได้รวม ๑๗ คนฉะบับ ๑ ว่าด้วยทำการเผาศพพระครูธรรมเสนาฉะบับ ๑ เมืองประจวบคีรีขันธ์ ว่าด้วยพระพิไชยชลสินธุ์ผู้ว่าราชการเมืองถึงแก่กรรมฉะบับ ๑ แล้วเสด็จขึ้น เสด็จออกชิตติงรูม กรมหมื่นเทววงศ์วโรประการเฝ้า แล้วหลวงสิทธินายเวรถวายหีบทองที่โปรดให้สั่งมาแต่เมืองจีนสำหรับพระราชทานพระเจ้าลูกเธอ เวลายามเศษเสด็จขึ้น

วัน ๓ ๖ ๗ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จออก กรมหมื่นประจักษ์ศิลปาคม พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติเฝ้า ทรงคิดจำนวนพระสงฆ์ที่จะถวายเทศนาปฐมสมโพธิ์ในการทำบุญวันที่รัชกาลเท่ากับรัชกาลที่ ๒ และกะพระบรมวงศานุวงศ์ที่จะเกณฑ์ทำกระจาดบูชากัณฑ์ เวลาบ่าย ๔ โมงเศษเสด็จออกประทับครอวิงรูม มิสเตอร์นิวแมนแอกติงเอเยนต์ และกงสุลเยเนราลอังกฤษเฝ้ากราบบังคมทูลการต่าง ๆ ครั้นนิวแมนไปแล้ว พระวิสูตรสาครดิฐเฝ้าครู่หนึ่ง แล้วเสด็จประทับซิตติงรูม พระองค์เจ้าขจรจรัสวงศ์เฝ้า และทรงการอื่น ๆ จนเวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จขึ้น

เวลาค่ำวันนี้ไม่เสด็จออกขุนนาง เพราะไม่ทรงสบายลงพระบังคนไม่ปกติ โปรดเกล้า ฯ ให้พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติ พระองค์เจ้าสายสนิทวงศ์เข้าไปเฝ้าข้างใน

วัน ๔ ๗ ๗ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

วันนี้เลิกประชุมต่างกรมเสนาบดี เพราะไม่ทรงสบายประชวรบิด เสด็จออกไม่ได้

วันนี้ที่สวนสราญรมย์ มีสวดมนต์ในการที่จะเปิดอนุสาวรีย์ โปรดเกล้า ฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศเสด็จไปจุดเทียน

วัน ๕ ๘ ๗ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

วันนี้เป็นวันสิ้นพระชนม์ สมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวี และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้ากรรณาภรณ์เพ็ชรรัตนโสภางคทัศนิยลักษณ์อรรควรราชกุมารี ตามจันทรคติกาล เป็นวันเปิดอนุสาวรีย์ที่สวนสราญรมย์ แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไม่ทรงสบาย หาได้เสด็จพระราชดำเนินไม่ โปรดเกล้า ๆ ให้สมเด็จพระนางเจ้าเสด็จ

เวลาเช้า ๒ โมงเศษ สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชเทวีเสด็จทรงรถพระที่นั่งออกประตูวิเศษไชยศรี ไปประทับสวนสราญรมย์ โปรดให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ ทรงจุดเทียนนมัสการ พระมงคลเทพถวายศีล พระสงฆ์ ๕ รูปถวายพรพระไปรอจะชยันโต ครั้นได้พระฤกษ์เวลาเช้า ๓ โมงเศษ สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชเทวี ทรงชักเชือกเปิดคลุมอนุสาวรีย์ที่ระลึกสมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้ากรรณาภรณ์เพ็ชรรัตน์ มีประโคมแตรสังข์พิณพาทย์บัณเฑาะว์ พระสงฆ์ชยันโตแล้ว โปรดให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ ทรงรดน้ำพระมหาสังข์ทักษิณาวัตรโปรยปรายพระสุหร่ายและเจิมและทรงประเคนพระสงฆ์ สมเด็จพระนางเจ้าเสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง

วันนี้มีเลี้ยงพระสงฆ์ เวลาเช้า ค่ำมีเทศนาเจริญพระพุทธมนต์

ในวันสิ้นพระชนม์สมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้ากรรณาภรณ์เพ็ชรรัตน์ ที่ตำหนักสมเด็จพระนางเจ้าในพระบรมมหาราชวัง

วัน ๖ ๙ ๗ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

วันนี้ยังไม่ทรงสบาย ไม่ได้เสด็จออกทรงราชการ เวลาค่ำโปรดเกล้า ฯ ให้พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติเข้าไปทรงราชการข้างใน

วัน ๗ ๑๐ ๗ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

วันนี้เสวยพระโอสถประจุ เสด็จออกทรงราชการยังหาได้ไม่ เวลาค่ำโปรดเกล้า ฯ ให้พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติเข้าไปทรงราชการต่าง ๆ ข้างใน

วัน ๑ ๑๑ ๗ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

วันนี้ยังไม่ทรงสบาย ถงพระบังคนยังไม่ปกติ และไม่มีพระกำลัง เวลาบ่ายโมงเศษ โปรดเกล้า ฯ ให้พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตย เข้าไปเขียนหนังสือข้างใน

เวลาทุ่มเศษ โปรดเกล้า ฯ ให้พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติเข้าไปเขียนหนังสือข้างใน

วัน ๒ ๑๒ ๗ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๕๕

วันนี้ยังไม่ทรงสบาย ยังปวดมวนพระนาภีอยู่ ยังลงพระบังคนหาเป็นปกติไม่ เสด็จออกยังหาได้ไม่ เวลาบ่ายและเวลาค่ำ โปรดเกล้า ฯ ให้พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติเข้าไปทรงราชการข้างใน

วัน ๓ ๑๓ ๗ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๕๕

วันนี้ไม่ได้ประชุมต่างกรมและเสนาบดี เพราะพระอาการยังไม่ปกติ โปรดเกล้า ฯ ให้พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติเข้าไปทรงราชการต่าง ๆ ในเวลาบ่าย ครั้นเวลาค่ำโปรดเกล้า ฯ ให้กรมหมื่นเทววงศ์วโรประการ พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติเข้าไปเฝ้า ทรงราชการต่าง ๆ

วัน ๔ ๑๔ ๗ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๕๕

วันนี้พระอาการยังไม่ปกติ ไม่มีพระกำลังเสด็จออกยังหาได้ไม่ โปรดเกล้าให้พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติเข้าเฝ้าทรงราชการข้างใน ทั้งเวลาบ่ายและเวลาค่ำ

วัน ๕ ๑ ๘ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๕๕

เวลาบ่ายโปรดเกล้า ฯ ให้พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติ เข้าไปเฝ้า ทรงราชการข้างในแล้วหมอยกาแวนเข้าไปเฝ้า ครั้นเวลาค่ำ

โปรดเกล้า ฯ ให้พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติเข้าไปทรงราชการข้างใน ยังเสด็จออกไม่ได้วันนี้

วัน ๒ ๖ฯ ๘ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาบ่ายโปรดเกล้า ฯ ให้พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติ เข้าไปทรงราชการต่าง ๆ ข้างใน ครั้นเวลาค่ำโปรดเกล้า ฯ ให้พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติเข้าไปทรงราชการต่าง ๆ แล้วหมอกาแวนเข้าไปเฝ้า ยังไม่ได้เสด็จออก พระกำลังยังน้อย

วัน ๓ ๗ฯ ๘ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาบ่ายโปรดเกล้า ฯ ให้พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติ เข้าไปทรงราชการต่าง ๆ ข้างใน ครั้นเวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จออกที่ห้องออกขุนนาง พระองค์เจ้าดิศวรกุมาร พระองค์เจ้าวัฒนานุวงศ์ พระองค์เจ้ากาญจโนภาศรัสมิ์ กับหม่อมเจ้าซึ่งจะทรงผนวชกราบถวายบังคมลาทรงผนวช ประทับตรัสด้วยราชการต่าง ๆ กับกรมหมื่นพิชิตปรีชากร กรมหมื่นศิริธัชสังกาศ กรมหมื่นเทวงศ์-วโรประการ พระองค์เจ้าดิศวรกุมาร จนเวลาบ่าย ๔ โมงเศษเสด็จขึ้น เวลาค่ำโปรดเกล้า ฯ ให้พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติเข้าไปทรงราชการต่าง ๆ ข้างใน

วัน ๑ ๔ ๗ ๘ ค่ำ ปีมะแม เบ็ญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาบ่ายโปรดเกล้า ฯ ให้พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติ เข้าไปทรงราชการต่าง ๆ ข้างใน ยังไม่ได้เสด็จออก เพราะพระอาการยังไม่ปกติ เวลาค่ำโปรดให้พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติเข้าไปเฝ้า ทรงราชการต่าง ๆ ข้างใน กรมหมื่นเทววงศ์วโรปการเข้าไปเฝ้าด้วยแล้ว กรมหมื่นประจักษ์ศิลปาคมเสด็จเข้าไปเฝ้า

วัน ๒ ๕ ๗ ๘ ค่ำ ปีมะแม เบ็ญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาบ่ายโปรดเกล้า ฯ ให้พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติ เข้าไปเฝ้า ทรงราชการต่าง ๆ ข้างใน

เวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จออกขุนนาง พระยาราชวรานุกูลนำพระยาราชเสนาซึ่งเป็นข้าหลวงพ้นกำหนดกลับลงมาจากเมืองเชียงใหม่เข้าเฝ้า ทรงตรัสติเตียนการซึ่งขึ้นไปประพฤติการไม่ชอบด้วยราชการ มีเข้ากับลูกเต้าบ่าวทาสเป็นต้น แลไม่เอาใจใส่ในราชการแล้วโปรดเกล้า ฯ พระราชทานตราตั้งพระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าชุมพลสมโภชเป็นราชเอดเดอแกมป์ ๑ พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตยราชเอดเดอแกมป์เป็นเมเยอในกรมทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์ ๑ พระราชทานตราวิจิตราภรณ์แก่จมื่นสุรฤทธิ์พฤฒิไกร ๑ พระศรีเสนาอ่านบอกเมืองอุไทยธานี ๒ ฉะบับ บอกรายงานน้ำฝนต้นเข้าฉะบับ ๑ เรื่องผู้ร้ายฆ่าเด็กปล้นเอาเครื่องแต่งตัวฉะบับ ๑ โปรด

ให้รับส่งความลงมา ใบบอกเมืองพิชัยเรื่องจีนสับเยคต์อังกฤษอยู่ในเมืองพิไชยว่าเสือแพรดำหายไป ครั้นไปเห็นมีผู้ใส่เสื้อนั้นจำได้ กับจับทหารที่ขึ้นไปรักษาโรงยาฝิ่นเข้ากันกางไว้ ข้างฝ่ายทหารก็ฟ้องว่าจีนนั้นมาตู่เอาเสื้อจับเปล่า ๆ แลว่าสู้ทหาร ไม่รู้ที่จะรับเอาฟ้องใครเป็นโจทก์ เพราะข้างจีนก็เป็นสับเยคต์อังกฤษ ข้างทหารก็ขึ้นไปแต่กรุงเทพ ฯ บอกเป็นการขัดข้องฉะบับ ๑ ดำรัสว่าเหลวไหลอะไรก็ขัดข้องไปทุกอย่าง ทำไมจึงจะไม่มีอำนาจชำระทหารแลคนสับเยคต์ เมืองพิไชยก็เป็นศาลตั้งไปจากกรุงเทพ ฯ โปรดให้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอทรงต่อว่าเสีย ใบบอกเมืองสุรินทร์ ๒ ฉะบับส่งเงินส่วยเร่วฉะบับ ๑ ว่าด้วยจัดคนส่งมาทำการโทรเลขคนหนีได้ชำระส่งคนมาอีกครบจำนวน และจัดการรับส่งพระยาศรีสิงหเทพฉะบับ ๑ เมืองขอนแก่นว่าด้วยเลขมีอยู่เดิมเป็นส่วยผ้าขาวบัดนี้ได้ส่งเงินแทนส่วยผลเร่วลงมาฉะบับ ๑ จมื่นสุรฤทธิ์พฤฒิไกรนำออฟพีศเซอร์แลไปรเวตทหารมหาดเล็กกราบถวายบังคมลาบวช ๕ นาย เสด็จขึ้นประทับออฟพีศ กรมหมื่นพิชิต กรมหมื่นเทววงศ์เฝ้าแล้วเสด็จขึ้น โปรดเกล้า ฯ ให้พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติเข้าไปเฝ้าทรงราชการต่าง ๆ ข้างใน พระยาภาศกรวงศ์จดหมายกราบบังคมทูลพระกรุณาว่าหลวงศักดินายเวร กราบถวายบังคมลาไปเป็นแม่กองเดินสวนจาก

วัน ๓ ๖ฯ ๘ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จออกห้องออกขุนนาง กรมหมื่นประจักษ์ศิลปาคม กรมหมื่นศิริธัชสังกาศ พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติเฝ้า ทรงคิดการที่จะมีกระจาดบูชากัณฑ์เทศนาปฐมสมโพธิในงานราชสมบัติเท่ากับรัชกาลที่ ๒ ครั้งนี้แล้ว กรมหมื่นเทววงศ์วโรประการ พระยานานาพิธภาษีเฝ้า และหลวงฤทธินายเวรนำมหาดเล็กกราบถวายบังคมลาบวชหลายนาย เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จขึ้น

เวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จออกขุนนาง หลวงเสน์พิทักษ์อ่านบอกเมืองกำแพงเพ็ชร ส่งขี้ผึ้งอากรและเงินแทนขี้ผึ้งฉะบับ ๑ เมืองสุพรรณบุรีว่าด้วยตั้งกองทำรูปพรรณโคกระบือ ตามแขวงกำนันรวม ๙ ตำบล ๑ ฉะบับ พระยาเทพประชุนอ่านบอกพระยาสุรินทรภาไชยแม่กอง หลวงนราธิกรณ์ฤทธิ์ข้าหลวงบอกริโปตทำโทรเลขแต่วัดใต้เมืองกาญจนบุรีมาถึงห้วยกระบอกเมืองนครไชยศรี ได้มอบการให้พระสุรธรรมไมตรีทำต่อมาฉะบับ ๑ ใบบอกนายทวนมหาดเล็ก กัปตัน หลวงศรีมหาราชา นายเรือสุริยมณฑลว่าด้วยออกไปลาดตระเวรไปถึงเมืองตรัง ได้ข่าวผู้ร้ายปล้นจับได้ชำระยังไม่ได้พวกเพื่อนหมดฉะบับ ๑ พระราชทานสัญญาบัตรตั้งนายคล้ายฮอสบิตัลซายันต์เป็นขุนวรสุนทโรสถปลัดกรมหมอหลวง ในกรมทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์ ๑ นายจีนมหาดเล็กเป็นหลวงมล

โยธานุโยคเจ้ากรมทนายเลือก ๑ พระยาราชวรานุกูลนำนายน้อยไชยลังกา น้องพระเจ้านครเชียงใหม่เฝ้า โปรดเกล้า ฯ พระราชทานเหรียญสตพรรษมาลาบรอนซ์ดวง ๑ แล้วนำพระอินทคีรีนายด่านเมืองตากกราบถวายบังคมลากลับไปเมือง เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศ กรมหมื่นเทววงศ์วโรปการ พระองค์เจ้าสายสนิทวงศ์ พระองค์เจ้าขจรจรัสวงศ์เฝ้า แล้วตรัสกับกรมหมื่นพิชิตปรีชากร กรมหมื่นภูธเรศรธำรงศักดิ์ครู่ ๑ เสด็จขึ้นโปรดให้พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติเข้าไปเฝ้า ทรงราชการต่าง ๆ ข้างใน

อนึ่ง เวลาเย็นวันนี้สวดมนต์ก่อพระฤกษ์พระเจดีย์ ๕ องค์กับศาลาที่วัดราชบพิธ โปรดเกล้า ฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศเสด็จไปทรงจุดเทียน

วัน ๕ ๗ ๘ ค่ำ ปีมะแม เบ็ญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาเช้า ๒ โมงเศษ โปรดเกล้า ฯ ให้สมเด็จพระนางเจ้ากับพระนางเธอทั้ง ๒ พระองค์ และเจ้าจอมมารดาแพ ไปก่อฤกษ์พระเจดีย์ ๔ องค์ ของสมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ ๑ สมเด็จพระนางเจ้าสว่างวัฒนา ๑ พระนางเธอ พระองค์เจ้าเสาวภาผ่องศรี ๑ พระนางเธอ พระองค์เจ้าสุขุมาลมารศรี ๑ กับศาลาไว้พระพุทธรูปเท่าตัวของเจ้าจอมมารดาแพที่วัดราชบพิธ

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จออกห้องออกขุนนาง สมเด็จพระ

เจ้าน้องยาเธอ พระองค์น้อย กรมหมื่นภูธเรศร กรมหมื่นพรหม กรมหมื่นราชศักดิ์ กรมหมื่นศิริธัช กรมหมื่นเทววงศ์ พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติ หมอกาแวน เฝ้า ประทับพระแท่นทรงราชการต่าง ๆ จนเวลา ๒ ทุ่มเศษประโคมเรียกขุนนาง พระศรีเสนาอ่านบอกกรุงเก่ารายงานน้ำฝนต้นเข้าฉะบับ ๑ ใบบอกพระยาวิเศษฤๅไชยว่าด้วยอ้ายจีนมาผู้ร้ายดุแก่โทษนำจับผู้ร้ายพรรคพวกที่ปล้นกระบือนายร้อยตองสู่ฉะบับ ๑ เมืองไชยนาทว่าด้วยทำการเผาศพพระกำแหงพลล้านปลัดฉะบับ ๑ เมืองกมลาศรัยว่าด้วยราชบุตรป่วยเป็นไข้ถึงแก่กรรมขอศิลาหน้าเพลิงฉะบับ ๑ เมืองนครนายกขอที่ผูกพัทธสีมาวัดบ้านโคกหวายฉะบับ ๑ พระไพร์ชพากย์ภักดีอ่านบอกเมืองสมุทรสงคราม รายงานน้ำฝนต้นเข้าฉะบับ ๑ พระราชทานสัญญาบัตรตั้งขุนพัศดีซ้ายเป็นหลวงพัศดีกลาง ๑ ดำรัสถามพระยาราชวรานุกูลถึงที่พระยาราชเสนาว่าได้บอกเรื่องพระเจ้าเชียงใหม่ จับแมงซาลงมา ที่โปรดให้สอบดูว่าได้บอกหรือไม่นั้น พระยาราชเสนาสารภาพว่าเห็นพระเจ้าเชียงใหม่จัดเรียบร้อยแล้วก็ไม่ได้บอกลงมา ดำรัสติเตียนการที่ไม่บอกต่าง ๆ และบอกสั้นไม่เข้าใจบ้าง เหมือนการที่บุตรไปเกิดวิวาทขึ้นกับดเสียต่อเชียงใหม่กล่าวโทษลงมาจึ่งบอกแก้ตัวลงมา ดำรัสว่าข้าราชการทั้งปวงใครจะเป็นข้าหลวงไปหัวเมืองต่อไป อย่าดูเยี่ยงอย่างพระยาราชเสนา เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศ กรมหมื่นภูธเรศร กรมหมื่นเทววงศ์

พระองค์เจ้าสายสนิทวงศ์เฝ้า แล้วพระยาภาศกรวงศ์เฝ้าครู่ ๑ เสด็จขึ้น โปรดให้พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติเข้าไปเฝ้า ทรงราชการต่าง ๆ ข้างใน

วัน ๕ ๆ ๘ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๕๕

เวลาเย็นโปรดเกล้า ฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ เสด็จออกมารับฎีกาที่ราษฎรทูลเกล้า ฯ ถวายร้องทุกข์ทั้งปวง

เวลาย่ำค่ำเศษเสด็จออกที่ห้องออกขุนนาง กรมหมื่นประจักษ์ศิลปาคม กรมหมื่นเทววงศ์วโรปการ พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติ หม่อมเจ้าประวิชเฝ้า ทรงราชการต่าง ๆ เวลายามเศษเสด็จขึ้น

วัน ๖ ๆ ๘ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๕๕

เวลากลางวันประชุมต่างกรมและข้าราชการ ตรวจข้อบังคับการโทรเลขที่มิวเซียม

เวลาบ่าย ๒ โมงเศษเสด็จออกที่ห้องออกขุนนาง พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติเฝ้า ทรงราชการต่าง ๆ แล้ว พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตยเฝ้า แล้วจีนจู๋ถวายฎีกาฉบับ ๑ เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จขึ้น

เวลาทุ่มเศษเสด็จออกพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย สมโภชพระ

เจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าดิศวรกุมาร พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าวัฒนานุวงศ์ พระวรวงศ์เธอชั้น ๒ พระองค์เจ้ากาญจโนภาศรัศมี ซึ่งจะทรงผนวชเวลาพรุ่งนี้ ครั้นเวียนเทียน ๕ รอบ พระราชทานน้ำพระมหาสังข์และทรงเจิมพระราชทานแล้ว เสด็จไปประทับตรัสกับข้าราชการทั้งปวงครู่ ๑ แล้ว มาตรัสกับพระบรมวงศานุวงศ์ครู่ ๑ เสด็จขึ้น ในวันสมโภชนี้พระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการใช้เสื้อดำบ้างขาวบ้าง ติดตราเครื่องราชอิสสริยยศบ้างไม่ได้ติดบ้าง

เวลายามเศษ โปรดเกล้า ฯ ให้พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติ เข้าไปทรงราชการต่าง ๆ ข้างใน

วัน ๗ ๑๐/๗ ๘ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลากลางวัน โปรดเกล้า ฯ พระองค์เจ้าซึ่งจะทรงผนวช ไปทรงผนวชในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดารามเสียก่อน กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์เป็นพระอุปัชฌาย์ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์เป็นพระกรรมวาจาจารย์ สวดพระองค์เจ้าดิศวรกุมารซึ่งจะเสด็จไปอยู่วัดนิเวศน์ธรรมประวัติ และพระองค์เจ้าวัฒนานุวงศ์ซึ่งจะเสด็จไปอยู่วัดบวรนิเวศ สมเด็จพระวันรัตให้ศีลพระองค์เจ้ากาญจโนภาศรัศมีซึ่งจะไปอยู่วัดโสมนัสวิหาร ครั้นทรงผนวชเสร็จทั้ง ๒ พระองค์แล้วรออยู่

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษ ทรงฉลองพระองค์ยันต์เจ้าสี่กรมท่าทรงพระตราเล็ก เสด็จออกทรงพระราชยาน ไปประทับวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ทรงจุดเทียนนมัสการแล้ว ทรงประเคนเครื่องบริกขารแก่พระองค์เจ้าพระดิศวรกุมาร พระองค์เจ้าพระวัฒนานุวงศ์ พระองค์เจ้าเณรกาญจโนภาศรัสมี แล้วโปรดให้ไปรับผ้าข้างใน แล้วมารับผ้าบริกขารกรมพระราชวังบวรสถานมงคล แล้วถวายไตรพระสงฆ์ และรับผ้าพระบรมวงศานุวงศ์ฝ่ายหน้า พระสงฆ์ถวายอติเรกถวายพระพรลาแล้ว เสด็จกลับทางเดิม โปรดให้พระองค์เจ้าพระดิศวรกุมาร พักอยู่ที่วัดราชประดิษฐ์ก่อน ต่อณวัน ๒ ๑๒ ๘ ค่ำ จึงจะได้ขึ้นไปอยู่ที่วัดนิเวศน์ธรรมประวัติ

เวลาค่ำสมโภชหม่อมเจ้าซึ่งจะผนวชพรุ่งนี้ที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย แต่ไม่ได้เสด็จออก

เวลา ๒ ทุ่มเศษ โปรดเกล้าฯ ให้กรมหมื่นเทววงศ์วโรปการ พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติ เข้าไปทรงราชการต่าง ๆ ข้างใน

วัน ๑ ๑๑ ๘ ค่ำ ปีมะแม เบ็ญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

โปรดให้หม่อมเจ้า ๘ องค์ซึ่งจะทรงผนวชนั้นไปทรงผนวชเสียที่วัดพระศรีรัตนศาสดารามก่อน สมเด็จพระวันรัตเป็นพระอุปัชฌาย์ ทรงผนวชหม่อมเจ้าโอภาศ หม่อมเจ้าอัธยา หม่อมเจ้าสะอาด หม่อมเจ้าทิณณวุฒ ในกรมขุนวรจักรธรานุภาพ ๔ หม่อมเจ้าขาว

ในกรมหมื่นภูมินทรภักดี ๑ หม่อมเจ้าชายเล็กในกรมหมื่นมเหศวรศิววิลาศ ๑ รวมทรงผนวชเป็นภิกษุ ๖ องค์ หม่อมเจ้าหลงในกรมพระเทเวศรวัชรินทร์ ๑ หม่อมเจ้าชายเล็กในกรมหลวงวงศาธิราชสนิท ๑ ทรงผนวชเป็นสามเณร ๒ องค์ หม่อมเจ้าพระโอภาศ หม่อมเจ้าพระชายเล็ก หม่อมเจ้าเณรหลง หม่อมเจ้าเณรชายเล็ก ไปอยู่วัดนิเวศน์ธรรมประวัติ ๔ องค์ หม่อมเจ้าพระสะอาด อยู่วัดราชประดิษฐ์ ๑ หม่อมเจ้าพระอัธยา อยู่วัดบุญศิริมาตยาราม ๑ หม่อมเจ้าพระทิณฌวุฒ อยู่วัดพระนามบัญญัติ ๑ หม่อมเจ้าพระขาว อยู่วัดราชบพิธ ๑ ครั้นทรงผนวชเสร็จแล้วรออยู่

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ เสด็จออกทรงพระราชยาน ไปประทับวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ทรงจุดเทียนนมัสการแล้ว ทรงประเคนบริกขารแก่หม่อมเจ้าพระ หม่อมเจ้าเณรทั้ง ๘ องค์ และโปรดให้เข้าไปรับผ้าข้างใน และรับผ้าพระบรมวงศานุวงศ์ฝ่ายหน้า พระสงฆ์ถวายยถาอดิเรก ถวายพระพรลาแล้ว เสด็จกลับทางเดิม

เวลา ๒ ทุ่มเศษ โปรดเกล้าฯ ให้พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติและกรมหมื่นเทววงศ์วโรปการ เข้าไปเฝ้าทรงราชการต่าง ๆ ข้างใน

อนึ่ง เวลาเช้าวันนี้ โปรดให้พระองค์เจ้าพระที่ทรงผนวชใหม่และพระสงฆ์วัดราชประดิษฐ์ วัดนิเวศน์ธรรมประวัติ เข้าไปรับบิณฑบาตที่ต้นมิดตะวัน ข้างพระที่นั่งภาณุมาศจำรูญ ในพระบรมมหาราชวัง

เวลาค่ำ พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ ที่ออฟฟิศโทรเลขและไปรษณีย์ที่ปากคลองโอ่งอ่าง ในการเปิดสายโทรเลข

วัน ๒ ๑๒ ฯ ๘ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาเช้า ๔ โมงเศษ ฤกษ์เปิดสายโทรเลขแต่กรุงเทพ ฯ ไปต่อกับสายฝรั่งเศสที่เมืองพระตะบอง บอกพระราชหัตถเลขาไปถึงคอเวอนเนอร์เมืองไซ่ง่อน พระสงฆ์ชยันโต ประโคมแตรสังข์พิณพาทย์ และแตรวงสรรเสริญพระบารมีแล้ว มีเวียนเทียนต่อไป สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ ทรงบอกไปถึงพระยาคธาธรธรณินทร์ กรมหมื่นเทววงศ์วโรประการ บอกไปถึงหม่อมเจ้าปฤษฎางค์ราชทูตวิเศษณกรุงลอนดอน

เวลาบ่าย ๒ โมงเศษ เสด็จออกครอวิงรูม กรมหมื่นเทววงศ์วโรประการ พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตยเฝ้า แล้วเสด็จประทับชิดติงรูม พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติเฝ้า ทรงการต่าง ๆ แล้ว กรมหมื่นศิริธัชสังกาศเฝ้า ทรงฎีกาความต่าง ๆ กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์เฝ้า เวลาบ่าย ๔ โมงเสด็จขึ้น

เวลาวันนี้ เป็นวันประสูติกรมสมเด็จพระเทพศิรินทรามาตย์ เวลาเช้าโปรดให้เลี้ยงพระสงฆ์เลี้ย และสดับปกรณ์เสียด้วย เวลาค่ำโปรดให้พระองค์เจ้าจิตรเจริญไปให้พระสวดมนต์เสียก่อนแล้วเสด็จลง พระอริยมุนีถวายเทศนากัณฑ์ ๑ กรมหมื่นพิชิต ฯ กรมหมื่น

ภูธเรศร ฯ กรมหมื่นเทววงศ์ ฯ เฝ้า ทรงแจกเงินพระบรมวงศานุวงศ์แล้วเสด็จขึ้น

โปรดให้พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติ เข้าไปทรงราชการต่าง ๆ ข้างใน

วัน ๓ ๑๓ ๆ ๘ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๕๕

เวลาวันนี้เช้าโมงเศษ พระยาพิพัฒนโกษา (ทับ) ถึงแก่กรรม เวลาบ่าย ๒ โมงเศษเสด็จออก กรมหมื่นศิริธัชสังกาศเฝ้า ทรงฎีกาแล้ว หม่อมเจ้าประวิช เจ้าหมื่นไวยวรนารถ เจ้าหมื่นศรีสรรักษ์เฝ้า ถวายแผนที่บ้านซึ่งวิวาทกัน โปรดให้กรมหมื่นภูธเรศรทรงตัดสิน สมเด็จกรมหลวงพระองค์ใหญ่ พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติเฝ้า ทรงการต่าง ๆ เวลาบ่าย ๔ โมงเสด็จกลับขึ้น

เวลาค่ำ สวดมนต์ฉลองเทียนพรรษา ที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย โปรดให้พระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์เสด็จไปทรงจุดเทียน

เวลาค่ำ โปรดให้พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติ เข้าไปเฝ้าทรงราชการต่าง ๆ ข้างใน

วัน ๔ ๑๔ ๆ ๘ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๕๕

เวลาเช้าวันนี้ โปรดให้เลี้ยงพระที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยในการฉลองเทียนพรรษาเสียก่อน และเลี้ยงพระสงฆ์ที่แปลพระไตรปิฎกใหม่จะตั้งเป็นเปรียญวันนี้ด้วย แล้วนิมนต์มาพร้อมกันอยู่ใน

ท้องพระโรง พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท เวลาบ่าย ๒ โมงเศษเสด็จออก ทรงประเคนผ้าไตรแพรย่ามเข้มขาบเขียว ตาลิบัตรเปรียญพื้นตาดบักดิ้น แก่หม่อมเจ้าพระภุชงค์ ๔ ประโยค ในพระเจ้าราชวรวงศ์เธอ กรมขุนเจริญผลพูนสวัสดิ์ วัดราชบพิธ ๑ ผ้าไตรแพรย่ามเข้มขาบเขียว ตาลิบัตรเปรียญพื้นโหมดบักเลื่อม แก่หม่อมราชวงศ์พระโล้น ๔ ประโยค วัดโสมนัสวิหาร ๑ หม่อมราชวงศ์พระเจริญ ๕ ประโยค วัดระฆังโฆสิตาราม ๑ ผ้าไตรแพรย่ามเข้มขาบเขียว ตาลิบัตรเปรียญพื้นตาดบักเลื่อม แก่พระมหาเขมาภิรโต (ยัง) ๘ ประโยค วัดโสมนัสวิหาร ๑ ผ้าไตรแพรแกมผ้าย่ามอัดหลัดแดง ตาลิบัตรเปรียญพื้นแพรต่วนแดงบักเลื่อม แก่พระเปรียญ ๕ ประโยคทั้งปวง กับผ้าไตรและย่ามเหมือน ๕ ประโยค ตาลิบัตรเปรียญพื้นแพรต่วนน้ำเงินบักเลื่อม แก่เปรียญ ๔ ประโยคทั้งปวง ผ้าไตรผ้าย่ามอัดหลัดแดง ตาลิบัตรเปรียญพื้นแพรต่วนเขียวบักเลื่อม แก่เปรียญ ๓ ประโยคทั้งปวง กับเณรเปรียญนั้นได้ตาลิบัตรใบตาลขลิบลูกไม้ ย่ามอัดหลัดแดง บาตร ถุงสักหลาด ๔ ประโยค ไตรแพรแกมผ้า ๓ ประโยคผ้า แล้วพระสงฆ์ถวายอติเรกถวายพระพรลาแล้ว ทรงประเคนผ้าจีวรแก่พระสงฆ์ที่แปลพระไตรบีฎก ได้แต่ ๒ บ้าง ๑ บ้างนั้น แล้วเสด็จขึ้น

เวลาค่ำ โปรดเกล้า ฯ ให้พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติ เข้าไปทรงราชการต่าง ๆ ข้างใน

วัน ๕ ๑๕ ๗ ๘ ค่ำ ปีมะแม เบ็ญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลา ๔ โมงเศษ เสด็จลงทรงบาตรข้างในแล้ว เสด็จไปนมัสการถวายพุ่มที่พระพุทธรัตนสถานพระพุทธนิเวศน์และบรมพิมาน แล้วเสด็จออกทางพระที่นั่งอนันตสมาคม ทรงพระราชยานไปประทับวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ทรงจุดเทียนนมัสการ กรมพระปวเรศรวริยาลงกรณ์ถวายศีลแล้ว ทรงประเคนพระสงฆ์รับพระราชทานฉันในการเข้าปุริมพรรษา ทรงจุดเทียนพรรษา นมัสการพระพุทธรัตนปฏิมากรแก้วมรกต และพระราชทานเทียนให้พระบรมวงศานุวงศ์ไปทรงจุดณวัดต่าง ๆ และที่ต่าง ๆ ทรงประเคนพุ่มแก่พระสงฆ์ราชาคณะ และพระบรมวงศานุวงศ์ซึ่งทรงผนวช และโปรดให้จ่ายพระราชทานถานานุกรมเปรียญทั้งปวงแล้วเสด็จกลับ ทรงพระราชยานมาประทับพระทวารเทเวศร์ เสด็จขึ้นทางพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย นมัสการหอพระและหอพระบรมอัฐิ แล้วเสด็จออกมาประทับพระทวารเทวราชมเหศร พระราชทานพระนขาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แก่พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตยในการที่จะไปลอนดอนครั้งนี้แล้วเสด็จขึ้น

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ โปรดเกล้า ฯ ให้กรมหมื่นประจักษ-ศิลปาคมตามเสด็จสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศไปทรงจุดเทียนพรรษาและถวายพุ่มที่วัดพระเชตุพน พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตยตามเสด็จสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ

ไปทรงจุดเทียนพรรษาและถวายพุ่มพระสงฆ์ที่วัดราชประดิษฐ์และวัดราชบพิธ

เวลาค่ำโปรดเกล้า ฯ ให้พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติเข้าไปทรงราชการต่าง ๆ ที่ข้างใน

วัน ๖ ๑๘ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๕๕

เวลาเช้ามีเลี้ยงพระสดับปกรณ์กาลานุกาลที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย แต่ไม่ได้เสด็จออก

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จออกเวติงรูม พระองค์เจ้าทองแถมถวัลยวงศ์เฝ้า ถวายหีบสำหรับเก็บไดอรี่หลวงนำเบอร์ ๘ หีบ ๑ จุ ๖ เล่ม ทองแดงก้าไหล่ทองมีกระจกด้าน ๑ ทำงามดี พระราชทานสัญญาบัตรอย่างกลางตั้งดาเนียลวินเซอร์เป็นหลวงอนุกรราชกิจแล้ว เสด็จทรงพระราชยานไปประทับวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ทรงจุดเทียนนมัสการแล้ว เสด็จขึ้นไปสรงทรงเครื่องพระพุทธรัตนปฏิมากรแก้วมรกตเปลี่ยนเป็นวัสสานฤดูแล้ว พระราชทานน้ำสังข์พระบรมวงศานุวงศ์ และทรงปรายพระสุหร่ายพระราชทานข้าราชการแล้ว เวียนเทียนสมโภชพระราชทานพระเกศาแก่กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ ในการที่จะไปตอนดอนครั้งนี้แล้ว กรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ กรมหมื่นเทววงศ์เฝ้า โปรดให้พระองค์เจ้ากิติยากรวรลักษณ์ไปทรงจุดเทียนพรรษาในพระศรีรัตนเจดีย์แล้ว เสด็จกลับทางเดิมเสด็จขึ้น

เวลาค่ำโปรดเกล้า ฯ ให้พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติเข้าไปทรงราชการต่าง ๆ ข้างใน

วัน ๗ ๒ ๘ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๕๕

เวลาบ่าย ๒ โมงเศษเสด็จออก พระยารัตนโกษา กรมหมื่นเทววงศ์ พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติเฝ้า ทรงราชการต่าง ๆ พระยาโชฎึกเฝ้า และขุนทองสือกับจีนเฝ้าถวายของ เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จขึ้น

เวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จออกขุนนาง พระศรีเสนาอ่านบอกเมืองหนองหาร ๖ ฉะบับ ว่าด้วยเงินส่วยกอง ๑ เก็บไม่ได้ เพราะเกิดปล้นกันขึ้น เก็บแต่ที่ได้ส่งมาฉะบับ ๑ เรื่องเขตต์แดนคาบเกี่ยวกับเมืองสกลนคร พระยามหาอำมาตย์ตัดสินแบ่งเกินเข้ามาในเขตต์เมืองหนองหาร ขอถอนเสานั้นเสีย ขอเอาตามเจ้าพระยาบดินทรเดชาตัดสินแบ่งไว้แต่เดิมฉะบับ ๑ ว่าด้วยเงินส่วยกอง ๑ มีผู้ขัดขวางไม่ให้เก็บ ๆ แต่ที่ได้ส่งมาฉะบับ ๑ ส่งเงินส่วยอีกกอง ๑ ฉะบับ ๑ ว่าด้วยเงินส่วยกอง ๑ เมืองสกลนครขัดขวางเกียดกันเอาตัวเลขไป เก็บแต่ที่ได้ส่งมาฉะบับ ๑ ส่งขี้ผึ้งอากรฉะบับ ๑ ใบบอกเมืองชนบท ๒ ฉะบับ ส่งเงินแทนส่วยทองฉะบับ ๑ ว่าด้วยอุปฮาดถึงแก่กรรม ขอศิลาหน้าเพลิงฉะบับ ๑ เมืองขุขันธ์ขอหลวงยกบัตรเมืองอุทุมพรพิไสยเป็นเจ้าเมืองอุทุมพรพิไสยฉะบับ ๑ พระ

นรินทรราชเสน่์อ่านบอกเมืองนครเขื่อนขันธ์ ว่าด้วยเจ้าภาษีเก็บภาษีเรือ ภาษีปลา ผิดท้องตราบังคับว่ากล่าวก็ไม่ฟังฉะบับ ๑ เมืองไชยา ๒ ฉะบับ ส่งเงินปีจีนฉะบับ ๑ ขอนายกลิ่นมหาดเล็กน้องพระยาไชยา เป็นผู้ช่วยราชการฉะบับ ๑ เมืองปทิวส่งเงินปีจีนฉะบับ ๑ พระไพร์ชพากยภักดีอ่านบอกเมืองจันทบุรี ว่าด้วยรายจำนวนเก็บภาษีคนทำบ่อพลอยฉะบับ ๑ เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศกรมหมื่นเทววงศ์ กรมหมื่นประจักษ์เฝ้า ครู่ ๑ เสด็จขึ้น

แล้วโปรดเกล้า ฯ ให้พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติเข้าไปทรงราชการต่าง ๆ ข้างใน

วัน ๑ ๗/๓ ๘ ค่ำ ปีมะแม เบ็ญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาเช้า ๒ โมงเศษเสด็จออก ทรงพระราชยานไปประทับพระที่นั่งราชกิจวินิจฉัย ตรัสกับเจ้าพระยาสุรวงศ์ไวยวัฒน์ เจ้าพระยาภาณุวงศ์มหาโกษาธิบดี เจ้าพระยามหินทรศักดิธำรง และพระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการทั้งปวงที่มาส่งเสด็จครู่ ๑ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอพระองค์น้อยเฝ้าแล้ว เสด็จลงทรงเรือพระที่นั่งเวสาตรีพร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการฝ่ายหน้าฝ่ายใน แต่สมเด็จพระนางเจ้าไม่ได้ตามเสด็จพระราชดำเนิน เพราะสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าสมมติวงศ์วโรทัยประชวร ออกเรือพระที่นั่งแต่ท่าราชวรดิฐ แล่นขึ้นไปตามลำแม่น้ำถึงบางไทร เรือพระที่นั่งติดน้ำ

ทอดสมอหยุดที่นั้น เสด็จลงทรงเรือพระที่นั่งโสภณภควดีขึ้นไปประทับพระราชวังบางปะอิน เสด็จขึ้นประทับตรัสกับสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอครู่ ๑ เสด็จไปนมัสการเทวรูปที่พลับพลา ทอดพระเนตรงิ้วซึ่งเป็นที่พักอยู่นั้นแล้ว เสด็จไปทอดพระเนตรศาลเหมมนเทียรเทวราชครู่ ๑ เสด็จขึ้นประทับพระที่นั่งอุทยานภูมิเสถียร

เวลาค่ำโปรดเกล้า ฯ ให้พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติเข้าไปทรงราชการต่าง ๆ ข้างใน

วัน ๒ ๅ๔ ๘ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๕๕

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จออกพระที่นั่งวโรภาศพิมาน กรมหมื่นนเรศร กรมหมื่นพิชิต พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติ พระยามหามนตรี พระวิสูตรสาครดิฐ หมอกาแวนเผ้า ทรงการต่าง ๆ ครู่หนึ่ง เสด็จลงทรงเรือพระที่นั่งเก๋งทองทั้งแท่งไปประทับวัดนิเวศน์ธรรมประวัติ นมัสการพระพุทธนฤมลธรรมโมภาศและที่ต่าง ๆ แล้วเสด็จไปประทับบนตำหนักพระองค์เจ้าพระดิศวรกุมาร ตรัสปราศรัยต่าง ๆ และทรงประเคนพุ่มแล้วเสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรกุฎีที่อยู่หม่อมเจ้าพระหม่อมเจ้าเณร และพระทหารมหาดเล็กซึ่งขึ้นมาอยู่วัดนี้ แล้วเสด็จกลับพระราชวัง

เวลาค่ำโปรดให้พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติเข้าไปทรงราชการต่าง ๆ ในพระที่นั่งอุทยานภูมิเสถียร

วัน ๓ ๕ฯ ๘ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาเช้า ๕ โมงเศษเสด็จออก ทรงเรือพระที่นั่งเก๋งทองทั้งแท่ง ไปประทับวัดนิเวศน์ธรรมประวัติ เสด็จเข้าในพระอุโบสถ ทรงจุดเทียนนมัสการแล้ว พระญาณรักขิตถวายศีล ทรงประเคนพระสงฆ์วัดต่าง ๆ ในแขวงกรุงเก่ารับพระราชทานฉัน ในพระอุโบสถที่ศาลาการเปรียญและหอฉัน แล้วทรงถวายพุ่มพระพุทธนฤมลธรรโมภาศแล้ว ทรงประเคนพุ่มแก่พระสงฆ์ราชาคณะ พระองค์เจ้าพระ พระครูถานานุกรมเปรียญ หม่อมเจ้าพระหม่อมเจ้าเณร และสามเณรเปรียญในวัดแขวงกรุงเก่าทั้งสิ้น และพระอันดับวัดนิเวศน์ธรรมประวัตินี้ด้วย แล้วเสด็จไปนมัสการถวายพุ่มพระคันธารราษฎร์ พระศรีมหาโพธิ์ พระนาคปรกศิลาโบราณ พระสถูปบนหอระฆังหลังพระอุโบสถ พระพุทธรูปฉลองพระองค์สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้าอิศริยาลงกรณ์และหอพระไตรปิฎก และทรงแจกเงินพระราชทานเด็กเรียนหนังสือและครูสอนหนังสือ แล้วเสด็จกลับพระราชวังประทับพระที่นั่งวโรภาศพิมาน กรมหมื่นนเรศร กรมหมื่นพิชิตพระองค์เจ้าสวัสดิประวัติเฝ้า ทรงการต่าง ๆ แกรซิกับมูลเลอร์เฝ้าถวายแผนที่ซึ่งจะทำพระที่นั่งวโรภาศพิมานใหม่ เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จขึ้น

เวลาค่ำโปรดเกล้า ฯ ให้พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติเข้าไปทรงราชการต่าง ๆ ที่พระที่นั่งอุทยานภูมิเสถียร

วัน ๔ ๆ ๘ ค่ำ ปีมะแม เบ็ญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาบ่าย ๒ โมงเศษ สมเด็จพระนางเจ้าเสด็จขึ้นมาแต่กรุงเทพ ฯ โดยเรือกลไฟอาเลกแซนดรี กรมหมื่นเทววงศ์วโรประการตามเสด็จขึ้นมาด้วย

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จออกพระที่นั่งวโรภาศพิมาน พระอมราภิรักขิตถวายเทศนาตามธรรมเนียมเข้าพรรษากัณฑ์ ๑ จบแล้ว เสด็จขึ้นครู่ ๑ เสด็จออก กรมหมื่นนเรศรวรฤทธิ์ กรมหมื่นเทววงศ์วโรประการ พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติ พระองค์เจ้าสายสนิทวงศ์เฝ้า ทรงการต่าง ๆ จมื่นจงซ้ายนำพระยากระสาตราฤทธิรงค์ ซึ่งมาทำนาของกรมพระราชวังบวรสถานมงคลเฝ้าถวายของ เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จขึ้น

เวลาค่ำโปรดเกล้า ฯ ให้พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติเข้าไปเฝ้าทรงราชการต่าง ๆ ในพระที่นั่งอุทยานภูมิเสถียร

กรมหมื่นภูธเรศร คัดคำชัณสูตรทูลเกล้า ฯ ถวาย ๓ เรื่อง เรื่องหนึ่งว่า จีนงิ้นไหลลูกจ้างอำแดงจัน นอนอยู่ที่พาไลยหน้าโรงอำแดงจัน มีคนร้ายลอบมาฟันเอาจีนงิ้นไหลตาย ได้ความว่าจีนแดงเป็นผู้ฟัน แต่จีนแดงหนีไปยังหาได้ตัวไม่ ทรงเซ็นให้สืบเอาตัวจีนแดงให้ได้

เรื่องหนึ่งว่า หม่อมหลวงพร้อม ฟันหม่อมหลวงทองคำตาย ได้ตัวหม่อมหลวงพร้อมมาถาม ให้การว่าหม่อมหลวงทองคำเมาสุรา

ถือหลาวขึ้นไปลักของหม่อมหลวงพร้อมวิวาทกันขึ้น หม่อมหลวงทองคำแทงเอาหม่อมหลวงพร้อม ๆ จึงฟันเอา ทรงเซ็นให้เอาขึ้นให้ลูกขุนปรึกษา เรื่องหนึ่ง อ้ายอ่วมทาสหม่อมราชวงศ์ฉายวิวาทกับอีสีมภรรยา อ้ายอ่วมเตะถีบทุบตีอีสีมจนตาย ได้ตัวอ้ายอ่วมมาถามรับเป็นสัตย์ ทรงเซ็นให้เอาขึ้นลูกขุนปรึกษา ทรงสั่งเวลาวานนี้ทั้ง ๓ ราย

วันนี้กรมหมื่นนเรศร กับพระองค์เจ้าโสณ เจ้าหมื่นสรรเพธถวายหนังสือคนละฉะบับ กราบถวายบังคมลากลับไปลงกรุงเทพ ฯ เวลาพรุ่งนี้ กับกรมหมื่นนเรศร ขอรับพระราชทานเงินกลางปีล่วงหน้าไปก่อน โปรดพระราชทาน

กรมหมื่นประจักษ์ ทูลเรื่องคนล้อมวังที่จ่ายมาเป็นทหารนั้นจ่ายขาดมาแต่บิดาลูกหมู่คงกรม สมเด็จกรมหลวงภาณุพันธุวงศ์ตอบพระราชหัตถ์ เรื่องฝรั่งที่จะจ้างนั้น เป็นคนดีมีความเพียรมากและเรื่องที่ขอรับพระราชทานอินสตรักชั่นการเรือรบเข้ามานั้น ว่าจวนเรือจะออกจึงเขียนหนังสือย่อไป ที่ทูลถามนั้นคือเรื่องราคาค่าบอกคำโทรเลข บัดนี้ยังรอกงสุลฝรั่งเศสยังหามาปรึกษาไม่ อนึ่งได้มีหนังสือถึงกงสุลเตือนให้นัดวันให้อินยิเนียมารับเงินเดือนที่ค้างก็ยังหาได้ตอบไม่ อีกฉะบับหนึ่งส่งหนังสือพระยาศรีบอกข้อราชการโทรเลข ๒ ฉะบับ หนังสือพระยาคชาธรฉะบับ ๑ ว่าด้วยเรื่องค่าโสหุ้ยพระอภัยพิทักษ์ ขุนวิทยา ไปไซ่ง่อนนั้น จะออกเงินใช้ไม่รับ

พระราชทานเงินหลวง และว่าด้วยมองซิเออร์เปรียงเสมียนที่สเตชั่นพระตะบองพูดจาเกะกะ ด้วยเรื่องให้จัดเรือไปรับเสมียนและเครื่องของโทรเลข ไปประจำสเตชั่นเมืองมงคลบุรี พระยาคธาธรว่ายังไม่มีตราบังคับ และข้างท้ายว่าด้วยเสมียนฝรั่งเศสเข้ามาถึงกรุงเทพ ฯ พร้อมแล้วจะจัดไปตามสเตชั่นต่าง ๆ มีพระราชหัตถ์ตอบด้วยเรื่องการที่จะตอบพระยาคธาธรธรณินทร์ และที่จะจัดสเตชั่นนั้นเป็นการดีแล้ว กับมีพระราชหัตถ์สั่งกรมหมื่นประจักษ์ให้ทำบุญวันสวรรคตพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้าในวัน ๒ ๑๑ ๘ ค่ำตามเคย ฉะบับ ๑ ถึงเจ้าพระยาสุรวงศ์กำหนดวันเสด็จกลับวัน ๕ ๑๓ ๘ ค่ำ

วัน ๕ ๗ ๘ ค่ำ ปีมะแม เบ็ญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

บ่ายเกือบ ๔ โมง เสด็จออกพระที่นั่งวโรภาศพิมาน พระอมราภิรักขิตถวายเทศนาจบแล้ว สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอมาเฝ้า นำใบบอกนายแก่นคชสารมาอ่านบอกถวาย คือหนังสือพระยาราชวรานุกูล หลวงเสน์พิทักษ์ ทูลสมเด็จกรมพระ นำหนังสือบอกพระยาศรีหลายฉะบับ อ่านหนังสือนำเสร็จแล้ว รับสั่งว่าถ้าจะอ่านใบบอกให้หมดเห็นจะถึงค่ำ ด้วยใบบอกมากนักถึงหีบ ๑ มีหนังสือสมเด็จกรมพระถวายต่างหากอีกหอบ ๑ ทรงรับเข้าไปทรงข้างในเสด็จขึ้นบ่าย ๕ โมงเศษ อนึ่ง ใบบอกพระยาศรีที่ทรงรับวันนั้น มีบอกข่าวช้างเผือกพลายสูง ๓ ศอกคืบ งายาว ๘ นิ้ว ส่งขึ้นเข้ามา

ด้วย ว่าขนขาวเสมอนางพระยาบ้านนา แต่หางไม่สู้จะขาว

เวลาเช้าวันนี้ไม่ได้ทรงบาตร เพราะฝนตกไม่หยุดพร่ำเพรื่อไป โปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพนักงานเอาของที่จะทรงบาตรไปถวายพระสงฆ์สามเณรที่วัดนิเวศน์และวัดชุมพล

กรมหมื่นประจักษ์ มีโทรเลขกราบบังคมทูลว่า เมื่อคืนนี้เวลา ๒ ยาม พระบวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้ายุคุนธรลิ้นพระชนม์ ประชวรเป็นโรคสำหรับบุรุษมาช้านาน โปรดเกล้า ฯ ให้เจ้านายไว้ทุกข์ตามแบบ นับวันนี้เป็นวันที่ ๑ ไป

อนึ่ง กรมหมื่นประจักษ์ โทรเลขขึ้นมากราบทูลว่า ได้ลงมือปลูกโรงกระจาดในพระบรมมหาราชวังเวลาวันนี้

ค่ำไม่ได้เสด็จออก ทรงราชการต่าง ๆ ในพระที่นั่งอุทยานภูมิเสถียร คือสมเด็จกรมหลวงภาณุพันธุวงศ์วรเดช ถวายหนังสือว่าด้วยการโทรเลขบางปะอินประโยชน์น้อย ไม่ใคร่ได้ใช้ ขอทำต่อขึ้นไปกรุงเก่า ขอให้เจ้าพระยาพลเทพเกณฑ์เลขกรุงเก่าทำ และขอให้หม่อมแดงเป็นนายงาน มีพระราชหัตถเลขาตอบทรงเห็นชอบ แต่คนที่จะทำการนั้น เลขกรุงเก่าไม่มี ต้องใช้คนกองโคเมืองสระบุรี ฯ เจ้าพระยาภาณุวงศ์มีหนังสือ ส่งหนังสือลอร์ดแกรนวิลถึงหม่อมเจ้าปฤษฎางค์ เรื่องความมองซวยกง ขอให้ชำระใหม่ที่ศาลเมืองเชียงใหม่ กับส่งสัญญาคอนเวนชั่นสุรากับโปรตุเกสมาด้วย กับส่งหนังสือมิสเตอร์เอสดีเยมิซอนแอกติง กงสุลสยามเมืองบเตเวียลา

ไปยุโรป ให้มิสเตอร์อุยเลียมรอแลนด์ว่าการแทน กับว่าด้วยเรือวาลเวตมาถึง กงสุลฝรั่งเศสคนใหม่ชื่อมองซิเออเลอกอมเตเดอเกอร์การาเดกมาหา อีกฉะบับ ๑ ส่งหนังสือราชทูตอเมริกัน นำคำถวายพรในการเปิดสายโทรเลข ลงชื่อกงสุลทุก ๆ ชาติ ขาดแต่กงสุลวิลันดาคนเดียว

วัน ๖ ฯ ๘ ค่ำ ปีมะแม เบ็ญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาเช้าไม่ได้ทรงบาตร เพราะฝนตก โปรดเกล้า ฯ ให้เอาของไปถวายพระที่วัด เหมือนเวลาวานนี้ กลางวันไม่ได้เสด็จออกพระที่นั่งวโรภาศ เลิกทรงธรรมบ่าย ๕ โมงข้างใน เสด็จไปถวายพุ่มวัดนิเวศน์ธรรมประวัติ มีกระบวนบกเรือพร้อมทุกอย่าง ค่ำทรงราชการข้างใน มีหนังสือต่าง ๆ คือ หนังสือสมเด็จกรมพระถวายเมื่อวัน ๕ ฯ ๘ ค่ำ คือหนังสือเจ้าพระยาภาณุวงศ์มหาโกษาธิบดีนำส่งหนังสือมีไปยังราชทูตอเมริกัน ให้บังคับหมอชิกขึ้นไปรับเงินค่าที่ ๔๐๐๐ รูเปียที่พระเจ้าเชียงใหม่ อีกฉะบับ ๑ หนังสือเจ้าพระยาภาณุวงศ์ ส่งหนังสือมีไปถึงราชทูตอเมริกัน เตือนให้บังคับให้หมอชิกไปรับเงิน กับหนังสือราชทูตอเมริกันมีตอบมาว่า หมอชิกยังไม่อยู่ และขอให้ตรวจความในหนังสือที่เขามีมาแต่ก่อน ลงวันที่ ๒๒ โนเวมเบอร์ ๑๘๘๒ ว่า หมอชิกได้ซื้อที่ในเมืองเชียงใหม่จากเจ้าของเป็นราคาสมควรแล้ว ขอให้บังคับให้เจ้าพนักงานมอบที่

ให้หมอชิก กับถวายคอเรสปอนเดนส์เรื่องมองสิเออเลอดอกเตอร์ โปนเนอิศ ไปตรวจการศิลปศาสตร์ทางหัวเมืองลาวฝ่ายตะวันออก ถูกพวกฮ่อคุมเหง คอเวอนเนอไซ่ง่อนขอให้ไทยช่วยจัดการให้เรียบร้อย และถวายร่างตราตอบพระยาราชสัมภารากรฉะบับ ๑ ร่างตอบมิสเตอร์นิวแมน เรื่องป่าไม้มองโอฉะบับ ๑ หนังสืออันนี้ กรมหมื่นเทววงศ์ทูลเรื่องความมองซวยกง และเรื่องกงสุลวิลันดาไม่ลงชื่อในแอดเดรส เจ้าพระยาภาณุวงศ์ ส่งคำโทรเลขเกาวนาไซ่ง่อน ว่าด้วยส่งหนังสือ ว่าด้วยตั้งเกอร์การาเดกเป็นกงสุลมาแต่ยังไม่มาถึง กับหนังสือมิสเตอร์นิวแมน ว่าด้วยเรื่องโปสต์ออฟฟิศนั้น เขาเข้าใจว่าบัสเครฟได้บอกแก่คอนเวอนเมนต์ไทยแล้ว แต่เดี๋ยวนี้ทราบว่าเข้าใจผิดไป และความที่ขอนั้นเหมือนความในหนังสือที่มีมาฉะบับก่อน ขอให้ตอบให้ทราบ โปรดให้กรมท่าคัดสำเนาส่งไปที่สมเด็จกรมหลวงภาณุพันธุวงศ์ เพื่อจะได้คิดที่จะตอบเขาไป เจ้าพระยาสุรวงศ์ว่าด้วยทราบกำหนดวันเสด็จกลับ และว่ากงสุลฝรั่งเศสขึ้นมาหา ท่านได้ลงไปเยี่ยมตอบ และว่าได้มีหนังสือบอกกำหนดเสด็จกลับไปยังกงสุลฝรั่งเศส สมเด็จกรมพระบำราบปรปักษ์กราบถวายบังคมลาขึ้นไปพะเนียด โปรดอนุญาตให้เสด็จขึ้นไป มีพระราชหัตถเลขาถึงยอนเอฮวลเดอแมนต์ราชทูตอเมริกันทรงยินดีตอบในการที่ถวายแอดเดรสเรื่องโทรเลขฉะบับ ๑ ทรงตอบรับสมุดที่ทูลเกล้า ฯ ถวายฉะบับ ๑ มีพระราชหัตถ์ถึงเจ้าพระยา

ภาณุวงศ์ เรื่องจะรับกงสุลฝรั่งเศสเปนยศนั้น ไม่ต้องรับ เพราะเขายังไม่ได้รับตราตั้ง เปนแต่เสด็จกลับลงไปจึงให้เฝ้าไปรเวตสักวันหนึ่ง พวกเรือรบนั้นจะอยู่ก็ได้ จะไปก็ตาม พระองค์เจ้าสายถวายหนังสือกัปตันริชลิวเรื่องจะซื้อปืน มีพระราชหัตถ์ตอบไปว่าให้พระองค์สายตอบกัปตันริชลิวว่า ทรงไว้พระหฤทัยในกัปตันริชลิวในการเลือกพื้นให้ว่ากล่าวสั่งเสียกันให้ทำเถิด ใบบอกพระยาศรีทัสมเด็จกรมพระถวายวานนี้ คือใบบอกวางเวร ๑๑ ฉะบับ ที่ ๓๒ ว่าขุนวิทยามีหนังสือออกไป ว่าได้ทำสัญญาจ้างเสมียนที่เมืองไซ่ง่อนเสร็จแล้ว ที่ ๓๓ ว่าด้วยหลวงธรเณนทร์ป่วยถึงแก่กรรม ที่ ๓๔ ว่าด้วยพวกญวนเข้าเกลี้ยกล่อมครัวเมืองท่าอุเทนเมืองสกลนคร ที่ ๓๕ เรื่องช้างสำคัญเรื่องมองซิเออเลอดอกเตอร์เลออิศ เรื่องตรวจปืนกระสุนดินดำ และเข้าลงฉางเมืองนครจำปาศักดิ์ ที่ ๓๖ ว่าด้วยรับท้องตราซึ่งโปรดให้ตรวจหนังสือสัญญาจ้างเสมียนบอกโทรเลขที่พระตะบอง ที่ ๓๗ ว่าด้วยหาตัวทนายเจ้าพรหมเทวามาว่าความเรื่องเขตต์แดนเมืองอุบลมาเกี่ยวข้องกับเมืองจำปาศักดิ์ เรื่องเขตต์แดนเมืองชงเจียมเกี่ยวข้องกับเมืองจำปาศักดิ์ เรื่องความจีนบ่อยจีนสูนเรื่องความอุปฮาดเมืองพิบูลย์ เรื่องความนายผา นายลา นายปานซื้อช้างไม่มีตั๋วฎีกา ที่ ๓๘ ว่าด้วยทหารที่ขึ้นไปกับหลวงภักดีณรงค์วิวาทตีฟันกันกับพวกหลวงธรเณนทร์ ที่ ๓๙ เรื่องท้าวขันอาสากล่าวโทษอ้ายผู้ร้ายเมืองศรีทันดร ว่าฆ่านายคำผายหลานเพี้ยขันอาสา

ตาย กับว่าด้วยเร่งเงินค่าอัฐจากเจ้าเมืองกรมการเมืองลาวได้ ๓๕ ชั่ง ที่ ๔๐ ว่าด้วยรับพระราชทานน้ำพระพิพัฒน์สัตยาที่เมืองจำปาศักดิ์ ที่ ๔๑ ว่าด้วยแลกช้างสำคัญจากข่าระแดได้แล้ว จัดคนขึ้นไปรักษาช้างสำคัญคุมลงมาเมืองจำปาศักดิ์ ที่ ๔๒ ว่าด้วยรับท้องตรา ๓ ฉะบับ กับว่าด้วยมองยินตลก และว่าจะขอจัดการรับช้างก่อนจึงจะขึ้นไปเมืองอุบล ไปรเวต ๓ ฉะบับ ที่ ๑๗ ว่าด้วยการชำระความที่เมืองจำปาศักดิ์ และความประพฤติของเจ้าอุบล และเรื่องเจ้าจำปาศักดิ์ร้องด้วยเลขสมัคร ไปรเวตที่ ๑๘ ว่าด้วยเรื่องสมบุญบุตรพระยาคธาธรยังสืบไม่ได้ความ และว่าด้วยเลขข้าพระโยมสงฆ์ ขอให้จ่ายให้กรมท่าไปก่อน ที่ ๑๙ ว่าด้วยเรื่องพระยาคธาธร และเรื่องเจ้าจำปาศักดิ์ขอทำขวัญ ใบบอกพระยาคธาธร ๒ ฉะบับ ๆ ๑ ว่าด้วยการรักษาสายโทรเลข อีกฉะบับ ๑ ว่าด้วยเก็บเงินภาษีบ่อพลอยได้จ่ายราชการบ้าง เหลืออยู่บ้าง กับจำนวนเงินค่าโทรเลขที่ได้ในเดือนห้าเดือนหกเดือนเจ็ด

วัน ๗ ๙ ๘ ค่ำ ปีมะแม เบ็ญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

การทรงบาตรมีเสมอไปทุกวันจนกระทั่งเสด็จกลับ กลางวันวันนี้ไม่ได้เสด็จออก เวลาทุ่มเศษเสด็จออกพระที่นั่งวโรภาสพิมาน พวกจีนมาเฝ้าถวายของหลายคน คือ หลวงบำรุงราชากร หลวงเจริญราชธน กับพระบำราศคดีจีน กับบุตรของคนที่เป็นหลวง

วาริน และขุนบริหารก็มาเฝ้าด้วย ประทับตรัสอยู่หน่อยหนึ่ง ทรงเครื่องใหญ่ ขุนเกษกับนายโมราอ่านหนังสือถวาย ทรงเครื่องแล้วเสด็จเข้าไปสรงข้างในแล้วเสด็จออกอีก ตรัสกับกรมหมื่นพิชิตกรมหมื่นเทววงศ์ ด้วยราชการต่าง ๆ มีเรื่องเมืองลาวเป็นต้น เสด็จขึ้นเกือบ ๔ ทุ่ม

วัน ๑ ๑๐ ๘ ค่ำ ปีมะแม เบ็ญจศก จุลศักราช ๑๒๕๕

วันนี้เสวยพระโอสถประจุ ไม่ได้เสด็จออก ไม่มีราชการ ท่านผู้หญิงเปลี่ยนเมียพระยาภาษเข้าไปทูลว่า พระยาศรีสุนทรถูกขะโมย รับสั่งให้กรมหมื่นภูธเรศรชำระสืบเอาตัว มีพระราชหัตถ์ไปทางโทรเลข

วัน ๒ ๑๑ ๘ ค่ำ ปีมะแม เบ็ญจศก จุลศักราช ๑๒๕๕

วันนี้วันสวรรคตพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้า มีพระราชหัตถ์สั่งกรมหมื่นประจักษ์ไปหลายวันแล้ว ว่าถึงกำหนด (คือวันนี้) ให้เชิญพระบรมอัฏฐิออกมาทำบุญตามเคย

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษ เสด็จออกพระที่นั่งวโรภาศ จมื่นจงซ้ายนำจีนคนหนึ่งเป็นที่ขุนพิพัฒน์มัทยากรเฝ้าถวายของ แล้วทรงธรรม พระอมราภิรักขิตถวายเทศน์จบ แล้วมีราชการอื่น ๆ บ้าง สมเด็จกรมหลวงภาณุพันธุวงศ์วรเดช มีโทรเลขขึ้นมา ว่าเช้าวันนี้สายโทรเลข

ขาด ตรวจทราบว่าขาดในที่ใกล้เมืองพระตะบองออกไป กำลังแก้อยู่ เสด็จขึ้นบ่าย ๔ โมงเศษ ค่าทรงราชการต่าง ๆ ที่ข้างใน คือ

พระนายเสมอใจถวายหนังสือ ว่าด้วยจะจัดการพระคลังข้างที่อีกฉะบับ ๑ โปรดเกล้า ฯ ให้พระนายเสมอใจสืบจำนวนเงินค่าเช่าตึกถนนบำรุงเมืองว่าเก็บได้เท่าทุนที่ทำไปฤๅยัง ถ้าครบแล้วจะได้พระราชทานตึกคืนให้เจ้าของที่เก็บเงินค่าเช่าต่อไป พระยาราชถวายใบบอกเมืองหนองละหาร ๓ ฉะบับ ว่าด้วยวิวาทกันด้วยเขตต์แดนกับเมืองสกลนครฉะบับ ๑ รายเงินส่วยตัวเลขหัวเมืองวาริชภูมิโจทย์ที่ไปขึ้นเมืองสกลนครฉะบับ ๑ ว่าด้วยเมืองภุมวาปีขัดตัวเลขไม่ยอมให้เก็บเงินฉะบับ ๑ ทรงทำเป็นจดหมายบันทึกจะพระราชทานให้สมเด็จกรมพระทำตราถึงพระยาศรี พร้อมกับตอบใบบอกที่มีมาด้วยราชการเมืองลาวทั้งปวงด้วย

สมเด็จกรมหลวงภาณุพันธุวงศ์ถวายหนังสือ ๒ ฉะบับ ๆ หนึ่งว่าด้วยได้พบพูดกับกงสุลฝรั่งเศสเรื่องราคาค่าบอกโทรเลข และเรื่องกงสุลขอตราให้มองซิเออปาวีอีกดวง ๑ และเรื่องมองซิเออเบียวจะกลับไปทางบกและว่ากิริยากงสุลเป็นคนเงื่องช้า ฉะบับ ๑ ว่าการที่จะทำโทรเลขขึ้นไปกรุงเก่านั้นขอใช้เสาใหญ่ และทางบางปะอินนี้ก็จะต้องเปลี่ยนเป็นเสาใหญ่ด้วย มีพระราชหัตถ์ตอบไปว่าที่พูดกับกงสุลนั้นถูกต้องดีแล้ว มองซิเออเบียวจะไปทางบกก็ได้ ปาวีจะเอาตราอีกนั้นแก่นัก กงสุลเป็นคนเนือย ๆ นั้นเป็นการดีนัก

เสาเตเลคราฟกรุงเก่าจะทำเสาใหญ่นั้นดีแล้ว เจ้าพระยาภาณุวงศ์ว่าด้วยกงสุลเยอรมันมาหาพูดด้วยเรื่องสัญญาสุรา แล้วภายหลังมีหนังสือมา ส่งหนังสือกงสุลเยอรมันมาด้วย และมีหนังสือกราบบังคมทูลว่า เรือรบวาลุยเอกกำหนดจะกลับไปวันแรม ๑๔ ค่ำ มีพระราชหัตถ์ตอบไปว่า เรือรบจะอยู่จน ๑๔ ค่ำนั้น จะคอยเฝ้าใน ๑๓ ค่ำกระมัง ถ้าดังนั้นรับไม่ทันให้เฝ้า ๑๔ ค่ำเวลาเย็น จึงจะได้ ต้องบอกเสียให้เข้าใจ

วัน ๓ ๑๒ ๘ ค่ำ ปีมะแม เบ็ญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เช้าวันนี้เสด็จลงทรงบาตร การทรงบาตรมีมาตั้งแต่วัน ๔ ๖ ๘ ค่ำ เสมอมาจนวันนี้เป็นที่สุด แต่ทรงบ้างมิได้ทรงบ้าง วันนี้เสด็จลงทรงด้วย

บ่าย ๓ โมงเศษเสด็จออกพระที่นั่งวโรภาศพิมาน สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเฝ้า รับสั่งชี้แจงด้วยการที่จะตอบใบบอกพระยาศรีเป็นต้น และราชการอื่นๆบ้าง แล้วทรงธรรม พระอมราภิรักขิตถวายเทศน์เป็นวันยก วันนี้ตั้งแต่ถวายมาได้ ๔ วัน บ่าย ๕ โมงเศษเสด็จขึ้น ค่ำไม่มีราชการ

วัน ๔ ๑๓ ๘ ค่ำ ปีมะแม เบ็ญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เช้าโมงเศษเสด็จลงเรือพระที่นั่งเก๋งไปประทับวัดนิเวศน์ธรรม

ประวัติ ทรงเยี่ยมเยียนพระองค์เจ้าพระดิศวรกุมาร และพระอมราภิรักขิตแล้ว เสด็จมาลงเรือจักรข้างที่ท้ายเกาะแล่นมาถ่ายลำขึ้นเรือเวสาตรีที่บางไทร ออกจากบางไทรเช้า ๓ โมงกับ ๑๕ มินิต ไม่ได้เข้าเกร็ด อ้อมมาทางบางบัวทอง อนึ่งเมื่อเสด็จวัดนิเวศน์ มีราษฎรถวายฎีกาหลายฉะบับเรื่องนาทั้งนั้น ทรงเซ็นสั่งมากลางทางในเรือพระที่นั่งเวสาตรี ถึงหน้าตำหนักแพบ่ายโมงครึ่ง กลับเรืออยู่จนเกือบบ่าย ๒ โมงประทับท่าแล้วเสด็จขึ้น ประทับตรัสกับเจ้านายข้าราชการที่มารับเสด็จหน่อยหนึ่งแล้วเสด็จกลับ แวะทอดพระเนตรเรือพระที่นั่งอเนกชาติภุชงค์ที่ทำอยู่ที่โรงเรือ แล้วเสด็จมาประทับที่กลางซุ้มบันไดหน้าพระที่นั่งจักรี ตรัสอะไร ๆ หน่อยหนึ่งเสด็จขึ้น

วัน ๕ ๑๕ ๘ ค่ำ ปีมะแม เบ็ญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษ เสด็จออกทางพระทวารริมห้องออกขุนนางประทับพระแท่นแล้ว ต่างกรมและเสนาบดีซึ่งได้มาประชุมในวันนี้ คือ สมเด็จกรมหลวงภาณุพันธุวงศ์ กรมหมื่นนเรศร กรมหมื่นพิชิต กรมหมื่นภูธเรศร กรมหมื่นราชศักดิ์ กรมหมื่นศิริธัช กรมหมื่นเทววงศ์ เจ้าพระยาภาณุวงศ์ เจ้าพระยาพลเทพ เจ้าพระมหินทร์ เจ้าพระยาศรีพิพัฒน์ เข้ามานั่งประชุมในที่เฝ้ารับสั่งเรื่องเมืองลาวตะวันออกทำการในบ้านเมืองยุ่งยิ่งและอ่อนแอ

แลเรื่องเลขส่วยเมืองลาวแลเลขเมืองตะวันตก ลักครู่ ๑ เสด็จขึ้น

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษเสด็จออกห้องดรออิงรูม เจ้าพนักงานนำเคานต์เกอร์การาเดกกงสุลและคอมมิศเซร์ฝรั่งเศสคนใหม่ ๑ มองซิเออฮารดูวินที่สอง ๑ มองซิเออเอมอเนีย ซึ่งมาขอหนังสือเดินทางจะขึ้นไปตรวจศิลปศาสตร์เมืองลาว ๑ กัปตันเรือรบ ๑ ออฟฟีศเซอร์ ๒ เข้ามาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ทรงพระราชปฏิสัณฐารโดยสมควรแล้วกราบถวายบังคมลาไป

แล้วพระยาเทพประชุนเฝ้าทูลเกล้า ฯ ถวายแหวนเพ็ชรวง ๑ กราบทูลว่าราคา ๕๐๐๐ เหรียญ แล้วกราบถวายบังคมลาอุปสมบท ทรงพระกรุณาโปรดอนุญาต

รับหนังสือสมเด็จกรมหลวงภาณุพันธุวงศ์ เรื่องเงินเดือนเสมียนโทรเลข และว่าจะพระราชทานยืมด้วยยืมเสมอฤๅอย่างไร เพราะจะตั้งแซงชั่นก็จะไม่ทันเวลากำหนดเดือน โปรดให้กรมหมื่นเทววงศ์จัดการอย่าให้คั่งค้าง ฉะบับ ๑ ว่าด้วยกำหนดจะเปิดการไปรษณีย์วันขึ้นค่ำเดือน ๙ และส่งความเห็นอาลบาเรื่องจะจัดการไปรษณีย์และขออนุญาตจัดการตามความเห็นอาลบาสเตอร์ ความเห็นอาลบาจัดการโปสต์ ให้มีกฎหมายแผ่นดิน ๕ ข้อ ข้อ ๑ ขอพระบรมราชานุญาตรับส่งหนังสือทั่วในกรุงสยาม ข้อ ๒ ขอจัดตั๋วแทนเงิน ข้อ ๓ ไม่ต้องใช้ค่าหนังสือหาย ข้อ ๔ ถ้าใครส่งของที่ห้ามมีโทษ ข้อ ๕ อย่าให้ผู้ใดจับไปรษณีย์บุรุษ ฉะบับ ๑ ว่าด้วย

การที่จะตอบหนังสือนิวแมนส่งร่างตอบกรมท่า ๆ มีมา ๔ ฉะบับ หนังสือเจ้าพระยาภาณุวงศ์ส่งหนังสือนิวแมน สมเด็จกรมหลวงถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์ส่งหนังสืออีกฉะบับ ๑ หนังสือสมเด็จกรมหลวงถึงกรมท่าให้ความตอบนิวแมน

หนังสือเจ้าพระยาภาณุวงศ์ถึงพระองค์สวัสดิ์ ส่งหนังสือ ๒ ฉะบับ คือ หนังสือพระสยามธุรานุรักษ์บอกข่าวต่างประเทศฉะบับ ๑ หนังสือพระยาอัษฎงค์ว่าขุนรัษฎาบริรักษ์ยังไม่ได้รับเอกษกวาเตอร์

หนังสือเจ้าพระยาภาณุวงศ์นำหนังสือ ๓ ฉะบับ คือ ร่างตอบนิวแมนขอตั้งโปสต์ออฟฟิศ หนังสือนิวแมนขอคัดสัญญาโทรเลข หนังสือนิวแมนเรื่องกอมมิตตีกอมปนี

หนังสือพระองค์สวัสดิ์ถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์ ให้ตอบพระสยามธุรานุรักษ์ให้ปรานีปรานอมกับมองซิเออเกลเมนรูเตีย

วัน ๒ ๑๕ ๗ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาเช้าไม่มีอะไร เวลาบ่าย ๒ โมงเศษ เสด็จออกทางพระทวารริมออฟฟิศแล้วประทับห้องออกขุนนาง พระองค์เจ้าสวัสดิ์เฝ้า ทรงหนังสือราชการสักครู่หนึ่งเสด็จขึ้น

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกพระทวารที่ออกท้องพระโรงพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการแล้ว กรมหมื่นวชิรญาณวโรรสถวายศีล ทรงศีลแล้ว พระสงฆ์ ๒๐ รูปสวด

สัตตปริตต์ แล้วรับสั่งกับสมเด็จกรมพระเรื่องที่จะบำเพ็ญพระราชกุศลในเดือน ๙ แล้วรับสั่งกับกรมหมื่นประจักษ์เรื่องกระจาดกัณฑ์เทศน์และโรง แล้วกรมหมื่นเทววงศ์เฝ้า เวลา ๒ ทุ่มเศษสวดมนต์จบ เสด็จขึ้น

อนึ่ง หม่อมเจ้าซึ่งเกศากันตวันนั้น ๒ องค์ คือ หม่อมเจ้าชายจรูญศักดิ์กฤดากร ๑ หม่อมเจ้าชายบวรเดช ๑ ในกรมหมื่นนเรศรวรฤทธิ์ เพราะจะออกไปกรุงลอนดอนด้วย

เวลาวันนี้ทรงเซ็นบานแผนกภาษีไม้ไผ่ป่าไม้รวก ซึ่งเจ้าพระยาภาณุวงศ์ถวายเวลาวานนี้ไป ว่าไม่ทรงทราบว่าเจ้าภาษีเดิมกับจีนได้ว่าประมูลกันต่อปากหรือไม่ เป็นแต่ว่าจีนยื่นเรื่องราวเงินสูง เจ้าภาษีเดิมไม่รับ ธรรมเนียมต้องว่าประมูลกัน

มีพระราชหัตถถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์ ให้ตอบกงสุลเยอรมันที่ถามเรื่องสุรานั้นว่า ได้มีคำสั่งราชทูตสยามให้ชี้แจงให้คอเวอนเมนต์เยอรมันทราบแล้ว

อีกฉะบับหนึ่ง ให้ตอบนิวแมนขอคัดสัญญาโทรเลขนั้นว่ายังไม่ได้ทำ ทำแต่สัญญาจ้างอินยิเนียนั้นก็สิ้นสัญญาแล้ว และได้มีคำสั่งให้ราชทูตสยามทราบจะได้ชี้แจงต่อคอเวอนเมนต์อังกฤษทราบด้วยแล้ว

หนังสือพระองค์สวัสดิ์ทูลกรมหมื่นภูธเรศร ส่งความเห็นอาลบาเรื่องการไปรษณีย์ ให้ตริตรองและทำความเห็นถวาย เพราะการเกี่ยวข้องต่อกรมพระนครบาล

หนังสือพระองค์เจ้าสวัสดิ์ตอบหนังสือเจ้าพระยาภาณุวงศ์ที่มาเวลาวานนี้ และให้คัดหนังสือนิวแมนเรื่องอิศเตอนเอตเตนชั่นเตเลคราฟกอมปนีส่งสมเด็จกรมหลวง

หนังสือพระองค์สวัสดิ์ถวายสมเด็จกรมหลวง เรื่องที่นิวแมนมีหนังสือถึงกรมท่านั้น ให้เอาร่างสัญญาเข้ามาถวายทอดพระเนตร

วัน ๗ ๑๙ ค่ำ ปีมะแม เบ็ญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษ เสด็จออกห้องชิตติงรูมประทับในนั้นพระองค์สวัสดิ์เฝ้า ทรงหนังสือราชการ จนเวลาบ่าย ๔ โมงเศษเสด็จขึ้น

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเกือบย่ำค่ำ เสด็จออกพระทวารท้องพระโรงพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ทรงจุดเทียนนมัสการทรงศีล พระสงฆ์ ๒๐ รูปเมื่อเวลาวานนี้สวดธรรมจักรแล้ว ประทับที่ รับสั่งให้หาเจ้าพระยาสุรวงศ์เข้าไปเฝ้าที่หน้าพระที่นั่งแล้ว สมเด็จกรมพระเข้ามา ก็รับสั่งให้หาเข้าไปเฝ้าพร้อมกับเจ้าพระยาสุรวงศ์ ครั้นพระสงฆ์สวดมนต์จบแล้วกลับไป

หลวงเสน์พิทักษ์อ่านบอก พระศรีทิพโกษ พระยาพิสุทธิธรรมธาดา เมืองลพบุรี บอกว่าได้พร้อมกับข้าหลวง ๘ นาย ตั้งการทำบุญและบวงสรวงเทพดาที่วัดมณีชลขันธ์ เริ่มการออกเดินนา บอกพระยาสระบุรีรายงานน้ำฝนต้นข้าว บอกพระยาสวรรคโลกรายงาน

ผูกปี้จีน ได้จีนคงเมือง ๑๒๔ จีนจร ๒๗ รวม ๑๕๑ และว่าจีนมีชื่อ ๓ คนอ้างว่าเป็นสัปเยกต์ ไม่ยอมผูกปี้ กรมการจะขอดูหนังสือเดินทางไม่ยอมให้ดู

พระนรินทร์อ่านบอก หลวงทรงสุรเดชข้าหลวง พระยาเพ็ชรบุรีกรมการเมืองเพ็ชรบุรี ว่าจับจีนฮุยเจ้าสำนักผู้ร้ายกับของกลางได้ และว่าอำแดงวอนนำของกลางมาสู่แก่โทษ ว่าผู้ร้ายซึ่งปล้นหลวงฤทธิ์ณรงค์เอามาขายให้ และคนทั้ง ๒ ซัดถึงอ้ายผู้ร้ายหลายคนซึ่งตั้งอยู่เขาหลาว แขวงราชบุรี ได้มีตราถึงพระยาราชบุรีให้ส่งตัวผู้ร้ายแล้วฉะบับ ๑ ว่าจับอ้ายปั้นผู้ร้ายปล้นอำแดงผ่องได้รับเป็นสัตย์ ซัดเพื่อนจับได้บ้างหนีบ้าง

แล้วพระนรินทร์นำหลวงนราธิกรณ์ฤทธิ์ข้าหลวง หลวงสุรินทรเสน่ห์นายเรือ กราบถวายบังคมลาไปรักษาราชการเมืองตะวันตก แล้วนำนายพุ่มมหาดเล็กบุตรพระวิชิตภักดีศรีสุรสงคราม ปลัดเมืองตะกั่วป่า ทูลลากลับไปเมือง แล้วทูลเบิกพระยาเพ็ชรบุรีเข้ามาเฝ้ารับสั่งถามเรื่องชำระผู้ร้าย แล้วรับสั่งให้หาพระยานรรัตน์เข้าไปเฝ้ารับสั่งว่าให้ดูแลวังกรมหมื่นนเรศร ซึ่งจะเสด็จออกไปรักษาราชการณกรุงลอนดอน เพราะบ้านใกล้เรือนเคียงแล้วเสด็จขึ้น

เจ้าพระยาภาณุวงศ์มีหนังสือและนำบานแผนกภาษีไม้ไผ่ป่าไม้รวกเข้ามา ได้ให้เจ้าจำนวนเรียกจีนมีชื่อ ๕ คนกับเจ้าภาษีเดิมมาว่ากันแล้ว จีนบู้รับเงินสูง จึงทรงเซ็นพระราชหัตถ์ให้จีนบู้ทำภาษีต่อไป

วันนี้เปิดไปรษณีย์ออฟฟิศ

ทรงพระราชหัตถ์ถึงเจ้าพนักงานพระคลังมหาสมบัติ ให้จ่ายเงินกลางปี ๓๐ ให้พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตย์ก่อนเวลาแจก เพราะจะไปราชการกรุงลอนดอน

เจ้าพระยาภาณุวงศ์นำหนังสือถึงพระองค์สวัสดิ์ ๒ ฉบับ คือ ร่างหนังสือถึงเจ้าปฤษฎางค์เรื่องที่เลื่อนเป็นพระองค์เจ้าฉบับ ๑ ถึงลอร์ดแกรนวิลเรื่องที่กรมนเรศรไปราชการลอนดอน

โปรดให้พระองค์สวัสดิ์ตอบไปว่าใช้ได้แล้ว

เจ้าพระยาภาณุวงศ์นำหนังสือ ๓ ฉบับ คือ หนังสือหญิงหม้ายชาวเยอรมันถวายสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฉบับ ๑ สมเด็จพระนางเจ้าฉบับ ๑ สำเนาหนังสือนิวแมนขอเฝ้าฉบับ ๑

โปรดให้พระองค์เจ้าสวัสดิ์ตอบว่าให้นัดมาเฝ้า ๓ ๕ ๗ ค่ำ

หนังสือกรมหมื่นภูธเรศรถึงพระองค์เจ้าสวัสดิ์ว่า หม่อมเจ้าประวิชยอมยกโรงเลื่อยให้พระนายศรีเป็นแล้วความกัน

หนังสือพระยาราชสัมภารากรถวาย ว่าด้วยเรื่องป่าไม้เมืองญวน

พระยาอาหารถวายเรื่องราวกล่าวโทษนายสินเสมียนขุนวิสูตรว่ายอมให้ราษฎรยกที่นาถวายวัดเสีย

สมเด็จกรมหลวงถวายว่า กงสุลฝรั่งเศสคนใหม่มาเฝ้าท่านพูดด้วยเรื่องไทยเรียกค่าเคเดแกรมนั้นแรงนัก ถึงคำละเฟื้อง ควรจะ

เรียกเพียง ๖ เช่น

ประกาศไปรษณีย์ว่าด้วยข้อบังคับ วันนี้เปิดไปรษณีย์กรุงเทพ ฯ

วัน ๑ ๒/๙ ๙ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องชิตติงรูม พระองค์สวัสดิ์เฝ้า ทรงหนังสือราชการแล้ว พระยามนตรีเข้ามาเฝ้าถวายบัญชีภาษีอากรเมืองภูเก็ต หลวงรักษ์ราชหิรัญนำเงินซึ่งจะพระราชทานผู้ซึ่งจะทำกระจาดกัณฑ์เทศน์คราวนี้กระจาดละ ๑๐ ทรงพระกรุณาโปรดให้พระราชทานเพิ่มขึ้นเป็นกระจาดละ ๑ รวม ๓๓ กระจาด กรมหมื่นนเรศรเข้ามาเฝ้า เวลาบ่าย ๔ โมงเศษเสด็จขึ้น

เวลาย่ำค่ำเศษ เสด็จออกท้องพระโรง ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการทรงศีลแล้ว พระสงฆ์ ๒๐ รูปสวดมหาสมัยสูตร เวลา ๒ ทุ่มเศษสวดมนต์จบ

หลวงเสนีพิทักษ์อ่านบอก พระยาราชสัมภาราการและศุภอักษรพระเจ้านครเชียงใหม่ มีความต้องกันว่าได้เชิญตรามงกุฎสยามชั้นที่ ๔ พระราชทานพระยาสิงหนาท ๆ ได้ทำการฉลองตราทำบุญ ขอถวายพระราชกุศล ฉะบับ ๑ ว่าด้วยโปรดพระราชทานเลื่อนยศพระเจ้าเชียงใหม่นั้น พระเจ้าเชียงใหม่ได้ทำบุญและมีการฉลองอิสสริยยศ ขอถวายพระราชกุศล ฉะบับ ๑ ถวายพระราชกุศลที่ทำการปลงศพเจ้าอุปราช

พระนรินทร์อ่านบอกหลวงทรงสุรเดช พระยาเพชรบุรี ว่าด้วยนายอยู่มาร้องว่า เมื่อปีจอฉศกตัวบวชอยู่วัด อ้ายทัดผู้คุมรองกับนักโทษและพรรคพวกพากันขึ้นปล้นเอาเงินไป ๗ ชั่ง ได้ตัวอ้ายทัดถามไม่รับ แต่เพื่อนอ้ายทัดที่จับได้นั้นรับบ้างไม่รับบ้าง และยังหลบหนีและติดตามอยู่ ฉะบับหนึ่งว่าหลวงจำนงทวยหาญจับได้อ้ายถ้อมอ้ายบุตรผู้ร้ายแต่เมืองประจวบคีรีขันธ์ ถามรับว่าได้เป็นผู้ร้ายปล้นจีนหัว ซัดเพื่อนยังติดตามอยู่

พระไพรัชอ่านบอกพระยาราชพงศานุรักษ์เมืองสมุทรสงครามว่า สมภารวัดยายพิมมาแจ้งความต่อกำนันว่า มีผู้ร้ายฟันชายมีชื่อมาจอดเรือตายที่ท่าวัด กรมการยังสืบสวนติดตามอยู่ บอกพระยานนทบุรีว่า อำแดงทรัพย์มาแจ้งความว่า อ้ายพุ่มหงอนแทงนายแดงผัวอำแดงทรัพย์ตาย ได้บนจับได้ตัวอ้ายพุ่มหงอนถามรับเป็นสัตย์ บอกพระยาตราด ว่าด้วยออกไปเมืองประจันตคีรีเขตต์ ชำระจับตัวจีนเต๊าหัวหน้าอั้งยี่ ให้ส่งบัญชีไทยจีนเขมรลาวเข้าอั้งยี่ ๔๑ คน เป็นจีนและลูกจีน ๓๐ ให้ทำทานบนเลิกการตั้งอั้งยี่เสีย แต่จีนเงาะขัดแข็งไม่ยอม จึ่งส่งจีนเงาะ ๑ ไทย ๗ เขมร ๑ ลาว ๑ จับตัวจีนเต๊าและบุตรรวม ๑๒ คนส่งเข้ามา ฉะบับหนึ่งว่าหลวงพาทีผู้ว่าที่ยกกระบัตรแจ้งความว่า อำแดงจั่นภรรยาจีนเอ๋งผู้ตายให้ถ้อยคำว่า ๑ ๆ๔ ๗ ค่ำ เวลาเย็น พวกต้องสู้ ๑๑-๑๒ คนขึ้นบนเรือนกลุ้มรุมฟันจีนเอ๋งตายและยิงจีนหลองบุตรตาย เก็บเอาเงิน ๓๖๐๐ บาทกับปืน ๒

บอกไป ยังติดตามสืบความอยู่ ฉบับหนึ่งจีนขมพ้องว่ามีผู้ร้ายลอบยิงจีนเกาสันผู้น้องตาย กรมการสืบได้ความว่าอีน่วมภรรยาจีนตัวเกาสันเปนชู้กับอ้ายเทียร ได้ตัวอ้ายเทียรมาถามรับเปนสัตย์ ส่งอ้ายเทียรอีน่วมเข้ามา และบอกพระยานครไชยศรีรายงานน้ำฝนต้นข้าว

แล้วรับสั่งกับเจ้าพระยาภาณุวงศ์ ให้สืบสวนและชำระเรื่องความตองสู่ให้ได้ แล้วเสด็จขึ้น

วันนี้สวดมนต์หล่อพระพุทธรูปพระชนม์พรรษา ที่พระที่นั่งอาภรณ์พิโมกข์ ๕ รูป โรงหล่อตั้งริมพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

หนังสือพระยามนตรีถวายนั้นคือบาญชีภาษีอากรเมืองภูเก็ต

พระราชหัตถ์ถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์ ว่าด้วยได้ทรงปรึกษากับสมเด็จกรมหลวงภาณุพันธุวงศ์ ด้วยการที่จะตอบนิวแมนเรื่องเตเลคราฟ

พระราชหัตถ์ถึงเจ้าพระยาพลเทพ เรื่องราษฎรถวายฎีกาด้วยเรื่องที่นาในคราวเสด็จปางปะอินมากนัก

พระองค์สวัสดิ์มีหนังสือถึงพระยาอาหาร ตอบที่ร้องเรื่องนายสินยอมให้ราษฎรยกนาถวายวัดนั้น ถึงนาวัดก็ต้องเดินเพราะไม่ใช่นาทรงพระราชอุทิศ

วัน ๒ ๆ๓ ๙ ค่ำ ปีมะแม เบ็ญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาเช้าหม่อมเจ้าที่จะเกษากันต์ ๒ องค์มานั่งที่ในพระที่นั่งสวด

มนต์ เจ้าพนักงานแบ่งเกษาผูกแหวนและใบไม้ตามธรรมเนียม ครั้นเวลาเช้า ๑ โมงกับ ๖ นาฑี ได้มงคลฤกษ์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกทรงจุดเทียนนมัสการ กรมหมื่นวชิรญาณถวายศีลแล้ว เสด็จหลั่งน้ำพระมหาสังข์ แล้วทรงจรดพระกันไกรเกษากันต์หม่อมเจ้าชายจรูญศักดิ์กฤดากร หม่อมเจ้าชายบวรเดช ขณะนั้นพระสงฆ์ ๒๐ รูปสวดชยันโต เจ้าพนักงานประโคมพิณพาทย์แตรสังข์ฆ้องไชย แล้วหม่อมเจ้าทั้ง ๒ ลงไปสรงน้ำที่เตียงสรง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จลงไปรดน้ำพระพุทธมนต์พระราชทานแล้วโปรดให้พระบรมวงศานุวงศ์รดน้ำพระพุทธมนต์ ท่านที่ทรงรดคือ กรมหมื่นพิชิต กรมหมื่นอดิศร กรมหมื่นประจักษ์ กรมหมื่นราชศักดิ์ กรมหมื่นศิริธัช นอกนั้นเสด็จมาไม่ทัน เพราะเวลาเช้านักเมื่อเวลาสรงนั้นเจ้าพนักงานประโคมตามธรรมเนียม แล้วเสด็จขึ้นมาทรงประเคน พระสงฆ์รับพระราชทานฉัน แล้วเสด็จพระราชดำเนินไปประทับพระที่นั่งอาภรณ์พิโมกข์ ทรงจุดเทียนนมัสการแล้วเสด็จประทับโรงหล่อ ครั้นได้พระฤกษ์เช้า ๒ โมง ๒๕ นาฑี ทรงเทเงินหล่อพระพุทธรูปพระชนมพรรษา พระสงฆ์ถวายไชยมงคลเจ้าพนักงานประโคมพิณพาทย์แตรสังข์ฆ้องไชย แล้วเสด็จกลับมาทรงประเคนพระสงฆ์บนพระที่นั่งอาภรณ์พิโมกข์ แล้วเสด็จกลับขึ้นมาประทับบนพระที่นั่งจักรี ทรงหลั่งน้ำพระมหาสังข์พระราชทานหม่อมเจ้าทั้ง ๒ แล้วโปรดให้ไปถวายของพระ

พระไพรัชนำพระยาดำรงค์ราชพลขันธ์ หลวงวิเศษสาลี นายสะอาด เลฟเตอแนนต์ นายต่วนมหาดเล็ก ซึ่งจะออกไปราชการทูตพร้อมกับกรมหมื่นนเรศร์ และหม่อมราชวงศ์เชื้อซึ่งจะออกไปเรียนวิชา กราบถวายบังคมลา มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ให้หากรมหมื่นนเรศรวรฤทธิ์และพระองค์เจ้าโสณบัณฑิตย เข้าไปหน้าพระที่นั่ง ทรงหลั่งน้ำพระมหาสังข์และทรงเจิม แล้วพระราชทานพระบรมราโชวาทแก่ท่านทั้งสองพระองค์ แล้วพระราชทานพรแก่ผู้ที่จะไปราชการคราวนี้ให้เป็นสุขสวัสดิทุกคน แล้วเสด็จขึ้น

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเจ้าพนักงานตั้งบายศรีในพระที่นั่งอมรินทร์ แห่หม่อมเจ้า ๒ พระองค์ไปสมโภชที่นั้น ไม่ได้เสด็จออก

อนึ่งหม่อมเจ้าชายจรูญศักดิ์กฤดากร และหม่อมเจ้าชายบวรเดช ซึ่งเกษากันต์นี้ พระราชทานเงินสมโภช พระคลังมหาสมบัติองค์ละ ๑ ┼ พระคลังข้างที่องค์ละ ๑ ┼ รวมองค์ละ ๒ ┼

จดหมายพระองค์เจ้าสวัสดิประวัติถึงพระยาเทพประชุน เรื่องสลอบนุเอาไม้ป่าเมืองยวมไปขายคนเมืองมรแมน ป่าไม้นี้พระเจ้าเชียงใหม่ทำสัญญาให้มองป่อกทำ ให้ทำความเห็นถวาย

ทรงเซ็นบานแผนกอากรสมพักษรค้างพริกไทย ให้จีนบู้ทำเงิน ๑๓๘ ┼

วัน ๓ ๗ฯ ๙ ค่ำ ปีมะแม เบ็ญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษเสด็จออกห้องดรออิงรูม เจ้าพนักงานกรมท่า กรมวัง นำมิศเตอร์นิวแมนเข้ามาเฝ้ากราบทูลด้วยราชการต่าง ๆ จนเวลา ๕ โมงเศษกราบถวายบังคมลากลับไป

เวลาเกือบ ๒ ทุ่มเสด็จออกขุนนาง รับสั่งกับพระพิเรนทร์เรื่องเดินสวน และรับสั่งกับพระยาเจริญเรื่องความบารอนช่างถ่ายรูป แล้วพระศรีเสนาอ่านบอกพระอินทรประสิทธิศร เมืองอินท์บอกส่งเงินค่านาปีมะเมีย ๕๐ ชั่ง ยังเก็บต่อไป บอกหลวงสัจพันธคีรีส่งเงินค่านาแขวงพระพุทธบาท จำนวนปีมะเมีย ๔๐ ชั่ง ยังเก็บต่อไป

พระนรินทรอ่านบอกเมืองราชบุรี ๓ ฉะบับ ๆ ๑ รายงานน้ำฝนต้นข้าว ฉะบับ ๑ ถวายพระราชกุศลที่ได้แห่พระครูขันตยาคมไปอยู่วัดสัตตนาถ ฉะบับ ๑ ถวายพระราชกุศลเผาศพพระยากาญจนบุรี บอกพระอร่ามปลัดเมืองกาญจนบุรีถวายพระราชกุศล เผาศพพระนินนภูมิบดีเมืองลุ่มสุ่ม ฉะบับ ๑ ขอหลวงปลัดเมืองเมืองลุ่มสุ่มเป็นเจ้าเมือง แล้วพระนรินทรนำหลวงปลัดเมืองลุ่มสุ่มเฝ้าถวายขผงหาบ ๑

พระไพรัชอ่านบอกพระยาราชพงษานุรักษ์เมืองสมุทรสงครามว่าด้วยจับอ้ายโต๊ะ อ้ายกราน อ้ายฮ้วน ผู้ร้ายปล้นนายอ่อน ได้ถามรับเป็นสัตย์ซัดเพื่อนที่เมืองราชบุรีเมืองเพชรบุรี ได้มีสุตรนารายน์ให้ส่ง แล้วหลวงทรงสุรเดช พระยาเพชร มีจดหมายมาว่า อ้ายผู้ร้าย

เพื่อนอ้าย ๓ คน กรมการได้ชำระความค้างอยู่ที่เมืองเพ็ชรแล้ว

พระยาราชพงษาได้ส่งอ้ายผู้ร้ายเพื่อนไปเมืองเพ็ชรแล้ว พระยานครไชยศรีบอกเข้ามาว่า กำนันมาแจ้งว่ามีจีนผู้ร้ายแต่งตัวโพกหัวทาหน้าขึ้นปล้นเรือนจีนโป๊ะบ้านริมพระประโทน กรมการยังสืบเสาะติดตามชำระอยู่ โปรดให้มีตราบังคับพระสุธรรม จมื่นราชามาตย์ขึ้นไปช่วยชำระ บอกพระยานนทบุรีรายงานน้ำฝนต้นข้าว

แล้วพระครูอัฐาจารย์ หลวงศรีสังขกร ถวายฎีกากล่าวโทษนายเดช นายกลั่น ว่าชกต่อยเอา ทรงเซ็นให้กรมหมื่นภูธเรศรชำระให้แข็งแรง

เสด็จขึ้นประทับในออฟฟีศตรัสกับกรมหมื่นเทววงศ์แล้ว กลับประทับตรัสกับพระองค์โตสิ้นเรื่องพระองค์ยุคุนธร แล้วไปประทับห้องชิตติงรูม กรมหมื่นภูธเรศรเฝ้าถวายแผนที่วังพระเจ้าลูกเธอทั้งหลาย พระยาภาษเฝ้าทูลเรื่องภาษีขาออกแต่เรื่องบรรทุกสัตว์ออกไป พระองค์จิตรเฝ้ารับสั่งเรื่องเงินเดือนทหาร

เวลาค่ำวันนี้ที่วังกรมหมื่นนเรศร สวดมนต์ในการที่จะเสด็จออกไปราชการกรุงลอนดอน

ทรงพระราชหัตถ.บันภาษาอังกฤษถึงเมซันพระยาสยามธุระพาห์ว่าด้วยตั้งกรมหมื่นนเรศรเป็นทูตประจำณประเทศอังกฤษ อเมริกันลอนเจ้าปฤษฎางค์ไปอยู่ในคอนติเนนต์ให้ช่วยกรมหมื่นนเรศร

หนังสือเจ้าพระยาภาณุวงศ์ถวาย ว่าด้วยกงสุลเยอรมันมาหา

พูดเรื่องความบารอน ว่าคอเวอนเมนต์เยอรมันไม่ให้เป็นธุระในการนี้ต่อไป แลขอโทษขอกลับคำที่มีมาว่าเกาวเมนต์สยาม ท่านได้ตอบว่าพูดปากเปล่าไม่ได้ กงสุลจึ่งมีหนังสือส่งมา

หนังสือกงสุลเยอรมันถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์ ว่าเกาวเมนต์ไม่ให้รับธุระเรื่องบารอน แลให้กงสุลขอโทษเกาวเมนต์ กงสุลได้มีคำขอโทษแลขอกลับคำที่ได้ว่ากล่าวเกาวเมนต์สยามเสีย

พระยาภาษถวายบาญชีเงินภาษีขาออกแลบาญชีสัตว์ที่ประทุกออกไปจำนวนเดือนยุไล

วัน ๔ ๗ ๙ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาเช้าที่วังกรมหมื่นนเรศร เลี้ยงพระสงฆ์ที่สวดมนต์เวลาวานนี้ ครั้นได้มงคลฤกษ์เช้าโมง กรมหมื่นนเรศรวรฤทธิ์ พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตยผลัดผ้าทรงขาวเสด็จอยู่เตียงสรงสรงน้ำพระพุทธมนต์ ขณะนั้นพระสงฆ์ ๑๐ รูปถวายไชยมงคล เจ้าพนักงานประโคมตามธรรมเนียม แล้วกรมพระปวเรศรเสด็จไปทรงรดน้ำแล้ว สมเด็จกรมพระ สมเด็จกรมหลวง กรมขุนภูวนัยเสด็จทรงรดน้ำท่านทั้ง ๒ พระองค์ แลต่างกรมพระองค์เจ้าซึ่งมีพระชนม์แก่กว่าพระองค์โสณที่เสด็จไปประชุมนั้นทรงรดน้ำพระองค์โสณ แล้วท่านเสนาบดีที่มานั้นจึ่งถวายน้ำทั้ง ๒ พระองค์ แล้วท่านทั้ง ๒ พระองค์ทรงผลัดผ้าทรงตามสีวันเสด็จมาถวายของพระสงฆ์

ครั้นได้เพลาฤกษ์เช้า ๒ โมง ๔๑ นาที สมเด็จกรมพระและสมเด็จกรมหลวงทั้ง ๒ พระองค์เสด็จนำกรมหมื่นนเรศรวรฤทธิ์ พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตยลงจากตำหนัก ขณะนั้นพระสงฆ์บนตำหนักถวายไชยมงคล และเมื่อลงจากตำหนักนั้น ต่างกรมและพระองค์เจ้าที่เสด็จมาส่งนั้นเสด็จห้อมล้อมกันลงไปดู น่าจะยินดีนัก ครั้นถึงสะพานวัง พระสงฆ์ราชาคณะผู้ใหญ่และพระองค์เจ้าพระก็ถวายไชยมงคลที่เรือนริมสะพานนั้น เจ้าพนักงานประโคมพิณพาทย์แตรสังข์ฆ้องไชย สมเด็จกรมหลวงจึงนำกรมหมื่นนเรศร พระองค์โสณเสด็จลงเรือเล็กไปขึ้นเรือบางกอกซึ่งจอดอยู่หน้าวัง ท่านเจ้านายพี่น้องที่มีพระทัยยินดี และข้าราชการ ก็ตามไปขึ้นบนเรือบางกอกพร้อมกัน แล้วออกเรือบางกอก แล่นขึ้นไปกลับหน้าวัดเทวราชกุญชร แล้วแล่นลงไปถึงปากน้ำเวลาเที่ยงเศษ อนึ่งเมื่อเวลาเรือแล่นไปนั้นเลี้ยงกลางวันในเรือ สมเด็จกรมหลวงพระองค์ใหญ่ทรงสบัชประทานพร ท่านซึ่งจะเสด็จไปราชการคราวนี้ และเมื่อเรือถึงหน้าเมืองสมุทรปราการ จึงจอดพักที่นั่น แล้วสมเด็จกรมหลวงเจ้านายพี่น้อง และข้าราชการ ซึ่งตามลงไปส่งนั้น ก็แสดงความอาลัยต่อท่านทั้ง ๒ แล้ว ก็ลากลับขึ้นมา แต่สมเด็จกรมพระและข้าราชการบางคน บ้างได้ส่งเพียงสะพานวังกรมหมื่นนเรศร

อนึ่ง คนซึ่งไปราชการณประเทศอังกฤษนี้ คือ กรมหมื่นนเรศรวรฤทธิ์ ราชทูต ๑ พระยาดำรงราชพลขันธ์ อุปทูต ๑ พระ

องค์เจ้าโสณบัณฑิตย ๑ หลวงวิเศษสาลี ๑ นายสะอาดสุดเตอ แนนต์ ๑ รวม ๕ หม่อมเจ้าเสนหา ๑ หม่อมเจ้าจรูญศักดิ์ ๑ หม่อมเจ้าบวรเดช ๑ หม่อมเจ้าสิทธิพร ๑ หม่อมราชวงศ์เชื้อ ๑ หม่อมสุภาพในกรมหมื่นนเรศร ๑ หม่อมเอมในพระองค์โสณ ๑ หม่อมตลับในเจ้าปฤษฎางค์ ๑ นายเจริญ บุตรหลวงวิเศษ ๑ นายต่วนเสมียน ๑ หม่อมราชวงศ์ซอบ ๑ นายบุตร ๑ รวม ๓ ข้าในกรมหมื่นนเรศร นายวงศ์ เสมียนในพระองค์โสณ ๑ นายแฉ่ง ของนายสะอาด ๑ ขุนรองน่า (ทอง) ของพระยาดำรง ๑ นายยิ้ม น้องหม่อมตลับ ๑ จัน สุด มี่ ขำ เด็ก ๔ คนนี้ ไปเรียนครรภรักษา จันนม ๑ เล็ก ๑ ของกรมหมื่นนเรศร จำเริญ ของพระองค์โสณ ๑ ทิม ของหม่อมตลับ ๑ รวมผู้ชายใหญ่ ๑๓ ผู้ชายเด็ก ๔ รวม ๑๘ ผู้หญิงใหญ่ ๗ ผู้หญิงเด็ก ๔ รวม ๑๑ รวม ๒๙ คนในคราวนี้ และเจ้าจอมมารดาท่านทั้ง ๒ พระองค์นั้น ไปส่งถึงเมืองสิงคโปร์ด้วย

ซึ่งกรมหมื่นนเรศรวรฤทธิ์ เสด็จออกไปคราวนี้นั้น คือไปเปลี่ยนเจ้าปฤษฎางค์ ซึ่งเป็นทูตอยู่ประเทศอังกฤษและอเมริกัน ถอนไปเป็นทูตอยู่ในคอนติเนนต์ กรมหมื่นนเรศรรับที่ทูตอยู่ณประเทศอังกฤษและอเมริกัน และเป็นผู้เชิญสุพรรณบัฏและตรามหาสุราภรณ์ ตราทุติยจุลจอมเกล้า ไปพระราชทานเลื่อนยศหม่อมเจ้าปฤษฎางค์ ขึ้นเป็นพระวงศ์เธอ พระองค์เจ้าปฤษฎางค์ด้วย

เวลาบ่าย ๒ โมง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกพระ

ที่นั่งอมรินทร์ ทรงปิดทองพระพุทธรูปฉลองพระองค์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาไลย เจ้านายที่ไปส่งกรมหมื่นนเรศร พระองค์โสณ กลับมาได้เข้ามาเฝ้าในเวลานั้นบ้าง รับสั่งถามกรมหมื่นเทววงศ์ ถึงการที่ท่านทั้ง ๒ พระองค์เสด็จไปและการที่ไปส่งกันแล้ว เสด็จไปทอดพระเนตรโรงกระจาด แล้วเสด็จขึ้นทางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท

อนึ่ง ได้ทรงมีเตเลคราฟ ลงไปพระราชทานพระพรกรมหมื่นนเรศรและท่านซึ่งไปราชการในครั้งนี้ ได้รับเตเลคราฟตอบของกรมหมื่นนเรศรและกราบถวายบังคมลา กำหนดว่าจะข้ามสันดอนเวลาบ่าย ๔ โมง

เวลา ๒ ทุ่มเศษ เสด็จออกขุนนาง พระศรีเสนาอ่านบอกพระวิชิตชลหารผู้ช่วย ขอพระราชทานศิลาหน้าเพลิง เผาศพพระยาไชยสงคราม เจ้าเมืองกาพสินธุ์

พระนรินทร์อ่านบอก พระศรีโลหภูมิพิทักษ์ ผู้ช่วยเมืองระนอง ๒ ฉบับ ฉบับ ๑ ว่า เก็บเงินภาษี ๕ อย่างเมืองระนองได้ ๖๘๕ ๖|๒ ในจำนวนปีมะเมีย แต่จำหน่ายใช้ราชการ ๕๔ |๒ เหลือนั้นส่งเงินเข้ามา ฉบับ ๑ ส่งเงินปีเมืองระนอง ได้จีนถึงเมือง ๑๒๖ จีนจร ๑๕๕ เงินค่าแรง ๑๔ ๑|๓ บอกพระเจริญราชโภคากร เมืองหลังสวน ส่งเงินภาษี ๕ อย่าง จำนวนปีมะเมีย เก็บได้ ๑๕๕ |

อธิกมาศ ๑๒ ๑๘|๑ ๑|๑ ฉะบับ ๑ ส่งเงินภาษี ๕ อย่าง เมืองสวี จำนวนปีมะเมีย ๑๓ ๑๗| อธิกมาศ ๑๕| ๕๓๓ ฉะบับ ๑ ส่งเงินปี้จีน ๑๐ ๑๕|๒

แล้วนำหลวงสโมสรราชกิจเฝ้า ถวายพิมเสนหนัก ๑ กับขวดลูกไม้ดอง ๖ ขวด

พระไพรัชอ่านบอกพระสุธรรม จมื่นราชามาตย์ว่าด้วยชำระจีนไทยอั้งยี่ ได้ความว่า ขุนแพ่ง ขุนสัสดี ขุนศุภมาตรา เข้าอั้งยี่ ถามรับเป็นสัตย์ และว่าด้วยราษฎรมาร้องกล่าวโทษจีนอั้งยี่ ได้ชำระตัดสินไป เมืองสมุทรสาครบอกพระสุริยภักดี ข้าหลวงเมืองสมุทรปราการ ชำระจีนไทยอั้งยี่ได้ ๕๒ คน ส่งตัวขึ้นมา บอกพระยานครไชยศรีว่าด้วยจีนผูกปี้นั้น รวมเสร็จได้จีน ๒๙๙๗ คน

ขุนนครเขตต์เกษมศรี ถวายคำชันสูตรฉะบับ ๑ ทรงเซ็นพระราชทานไป ไม่ได้คัดไว้

สมเด็จกรมพระมีหนังสือถวาย ว่าด้วยเมืองพิจิตรส่งสัญญาป่าไม้มารัตติไฟ ๒ ฉะบับ พระราชหัตถ์ตอบสมเด็จกรมพระตรวจสัญญาเสียแล้วให้รัตติไฟส่งขึ้นไป

พระยาเจริญถวายคำตัดสินเรื่องความจีนเยียงฮวด

นายฉันรายงานนักโทษครบกำหนด

เจ้าพระยาภาณุวงศ์ ถวายหนังสือว่าการในกรมท่ามาก ขอ

พระยาเจริญ จ่ายงยศสถิตย์ ไปช่วย ทรงโปรดให้ไป

สมเด็จกรมหลวงภาณุพันธุวงศ์ ว่าด้วยสมเด็จกรมพระให้คิดเรื่องเงินเมืองพระตะบอง ที่เกี่ยวข้องกับกรมโทรเลข นำหนังสือ ๔ ฉะบับ

๑ หนังสือสมเด็จกรมพระ ถึงสมเด็จกรมหลวง เรื่องเงินบ่อพลอยเมืองพระตะบอง

๒ หนังสือพระศรี บอกด้วยเรื่องเมืองพระตะบองเปิดโทรเลขและจ้างเสมียน

๓ บอกพระยาคธาธร เรื่องเงินภาษีบ่อพลอยเมืองพระตะบองและจำหน่ายใช้ค่าเสมียนโทรเลข

๔ สมเด็จกรมหลวงตอบสมเด็จกรมพระ เรื่องโทรเลขเมืองพระตะบองแลเงินใช้การโทรเลข

พระราชหัตถ์ถึงสมเด็จกรมพระ ให้หมายบอกเจ้านายข้าราชการประชุมเฝ้าถวายคำแอดเดรสอย่างเช่นการเฉลิมพระชนม์พรรษาให้มีสลุต ๓ เวลาในวัน ๔ ๆ๑๒ ๙ ค่ำ เวลาเที่ยง

วัน ๕ ๆ๖ ๙ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จออกห้องซิตติงรูม พระองค์สวัสดิเฝ้า ทรงหนังสือราชการต่าง ๆ แล้วพระยาศรีสุนทรเฝ้าถวายสัญญาบัตร ๒ วิสุงคามสีมา ๓ ใบอนุญาตพระยาเทพประชุนบวช ๑

ทรงเซ็นพระราชหัตถ์เลขา แล้วกรมหมื่นเทววงศ์เฝ้า แล้วพระยาประภากรวงษ์นำบุตรเจ้าพระยาสุรวงษ์ถวาย ๒ คน พระยามนตรีเฝ้าถวายผ้าหน้าโขนเรือเอนกชาติภุชงค์ พระยานานาเข้ามาเฝ้าด้วย เวลาบ่าย ๔ โมงเศษเสด็จขึ้น

เวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จออกขุนนาง พระศรีเสนาอ่านบอกพระยาสุพรรณว่าอำเภอจับกระบือ ๑๒๒ กับลาวเจ้าของ ๕๗ คนไม่มีตั๋วฎีกา ลาวเจ้าของว่ามาแต่บ้านเขากระจิวเมืองกาญจนบุรี รายหนึ่งอำเภอจับกระบือ ๓๓ เจ้าของ ๔ คนว่าอยู่แขวงเมืองอ่างทองจะไล่กระบือไปทำนาแขวงเมืองสุพรรณ ทรงพระกรุณาโปรดให้มีตราตอบไปว่าให้ได้สวนว่าเป็นกระบือสุจริตแล้วให้ทำทานบนปล่อยไป บอกพระยาสุจริตเมืองตาก ๒ ฉะบับ ส่งสัญญาหนานคำขอทำป่าไม้คลองลัดด่านลงมารัตติไฟฉะบับ ๑ ส่งสัญญาหนานคำขอทำป่าไม้คลองแม่ท้องส่งลงมารัตติไฟฉะบับ ๑

พระนรินทร์อ่านบอกพระอนุรักษ์โยธา ส่งคำตัดสินผู้ร้ายเมืองไทร ๒ ฉะบับ คำปฤกษาพระยาไทรศรีตวันกรมการลงโทษผู้ร้ายเมืองไทรเมืองสตูล ๒ ฉะบับ มีลายเซ็นพระอนุรักษ์โยธาด้วย

พระไพรัชอ่านบอกเมืองประจันตคีรีเขตร ขอที่วิสุงคามสีมาวัดตาไลยาว ๙ วา กว้าง ๖ วา แล้วนำหลวงมนตรีนิกรโกษาซึ่งไปทำสายโทรเลขทางพระปฐมเจดีย์เสร็จแล้วเข้ามาเฝ้า

แล้วพระราชทานสัญญาบัตรหลวงยกระบัตร เป็นพระอุทุมพร

เทศานุรักษ์เมืองอุทุมพรพิไสยเมืองขึ้นเมืองขุขันธ์ ๑ หลวงปลัดเป็นพระนินนภูมิบดีเจ้าเมืองลุ่มลุ่ม ๑ แล้วเสด็จขึ้นประทับในออฟฟิศประเดี๋ยวหนึ่ง แล้วเสด็จไปประทับห้องซิตติงรูม พระองค์สวัสดิเฝ้า เวลา ๔ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

ทรงพระราชหัตถ์ถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์ ให้ตอบกงสุลเยอรมันที่มีหนังสือมาขอโทษเรื่องความบารอนช่างชักรูป

พระราชหัตถ์ตอบเจ้าพระยาภาณุวงศ์ ให้พระยาเจริญ จ่ายงยศสถิตย์ไปช่วยราชการกรมท่าตามที่มีหนังสือขอ

พระราชหัตถ์ถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์ สั่งเรื่องจะทำบุญฉลองศิริราชสมบัตินั้น จะเชิญกงสุลต่างประเทศมาประชุมด้วย

พระราชหัตถ์ถึงสมเด็จกรมหลวงภาณุพันธุวงศ์ เรื่องโทรเลขเมืองพระตะบองให้ตั้งพระยาคธาธรเป็นผู้ปฤกษาจัดการ กับมองซิเออเปรียน ถ้าไม่ตกลงก็ต้องเปลี่ยนตัว

พระราชหัตถ์ถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์ ว่าพระยาเจริญไม่สมัครรับราชการกรมท่าให้คิดอ่านพูดจาเกลี้ยกล่อมชี้แจงให้เต็มใจ ถ้าเป็นการคับอกคับใจก็จะเกิดความป่วยไข้เสียคนที่พอจะใช้ได้ไป

พระราชหัตถ์ถึงสมเด็จกรมหลวงภาณุพันธุวงศ์ ว่ากรมหมื่นอดิศรยื่นเรื่องราวว่าลูกหมู่ทหารล้อมวังไม่มี คนน้อย ให้คิดชำระลูกหมู่ส่งมาเป็นทหาร เพราะทหารนี้ก็จะเข้าเป็นรีย์ะแมนเดียวกัน

จดหมายพระองค์สวัสดิถึงพระยาเจริญ ว่าด้วยทรงมีพระราช

หัตถ์ไปถึงท่านเจ้าพระยาภาณุวงศ์ เรื่องพระยาเจริญไม่สมัครไปช่วยการกรมท่าให้ไปพูดจาชี้แจงกันเสีย

หนังสือเจ้าพระยาภาณุวงศ์ถึงพระองค์สวัสดิประวัตินำหนังสือกงสุลฝรั่งเศสส่งเมโมแรนดำ

หนังสือเคาน์เดอการาเดกกงสุลฝรั่งเศสส่งเมโมแรนดำ เรื่องสายโทรเลขแลค่าบอก

หนังสือพระองค์เจ้าสวัสดิถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์ ว่าไม่ทรงเข้าพระไทยให้แปลเมโมแรนดำถวายใหม่

ความเห็นกรมหมื่นราชศักดิ์ เรื่องพระราชบัญญัติโคกระบือคิดการเข้ามาโดยพิสดาร มีข้อกฎหมายด้วย

หนังสือพระองค์จิตรเจริญนำเรื่องราว ๒ ฉะบับ

เรื่องราวนายพุ่มทหารม้าลุแก่โทษว่าได้ซื้อเข้าจากฉางหลวง ทรงเซ็นให้เจ้าพระยาพลเทพชำระ

เรื่องราวหมวดมากับไพร่หลวงทหารมหาดเล็ก ๒๐ คน ว่านายอากรเก็บเงินค่าน้ำตัวเบ็นการหนักแล้ว ทรงเซ็นให้สมเด็จกรมพระสอบว่าควรจะอนุญาตอย่างไร

วัน ๖ ๆ ๙ ค่ำ ปีมะแม เบ็ญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จออกประทับพระแท่นห้องออกขุนนาง สมเด็จกรมหลวงภาณุพันธุวงศ์ กรมหมื่นอดิศร กรมหมื่นพรหม

กรมหมื่นศิริธัช เจ้าพระยาภาณุวงศ์ เจ้าพระยาพลเทพ เจ้าพระยามหินทร์ เจ้าพระยาศรีพิพัฒน์ เข้ามาเฝ้าประชุม รับสั่งเรื่องโทรเลขแลไปรษณีย์กับสมเด็จกรมหลวง แลรับสั่งเล่าเรื่องกงสุลเยอรมันมีหนังสือขอโทษเรื่องบารอนสติลเฟศ เจ้าพระยาพลเทพกราบทูลว่าเงินค่านาปีมะเส็งยังค้างอยู่ยังไม่ได้เก็บ ด้วยตัวเสนามาติดเสียหมด รับสั่งให้จัดการเดินนาเก็บค่านาปีมะแม รับสั่งกับเจ้าพระยาศรีพิพัฒน์ไปคิดร่างคำถวายพระพรการสมโภชศิริราชสมบัติ เวลาบ่าย ๔ โมงเสด็จขึ้น

เวลา ๒ ทุ่มเศษ เสด็จออกขุนนาง พระศรีเสนาอ่านบอกพระพรหมประสาทศิลป์เมืองพรหมรายงานน้ำฝนต้นเข้า ๑ พระยาพิสุทธิธรรมธาดาบอกรายงานน้ำฝนต้นเข้าเมืองลพบุรี ๑ ยกระบัตรผู้ว่าที่พระอร่ามรณชิตปลัดเมืองนครนายกรายงานน้ำฝนต้นเข้า ๑ พระยาไชยนาทบอกรายงานน้ำฝนต้นเข้าเมืองไชยนาท ๑

พระนรินทร์อ่านบอกพระอนุรักษโยธา ว่าพร้อมด้วยศรีตวันกรมการไปตรวจทรัพย์สมบัติของนายแดงนายยอด ซึ่งมีความผิดในเมืองไทรหนีไปอยู่กับพระยายุทธการ แลส่งบาญชีชื่อคำร้องราษฎร

คำร้องของราษฎรเมืองไทรร้องกล่าวโทษนายแดง ว่าข่มเหงกดขี่ชำระความลงเอาเงินแก่ราษฎรหลายราย

หนังสือพระยาไทรบอกเข้ามาว่า พระอินทรวิไชยตาย ส่งเครื่องยศกลับเข้ามาฉบับ ๑

พระราชวรินทร์ถวายคำสอบถามเรื่องจีนซุ่นหยี่ ผู้ร้องฎีกาอ้างสังกัดขึ้นโซโลมอน ๑

ขุนนครเขตรเกษมศรีถวายคำชันสูตรฉะบับ ๑ เสด็จขึ้นประทับในออฟฟีศประเดี๋ยวแล้วเสด็จกลับไปประทับห้องซิตติงรูม พระองค์สวัสดิ พระยาภาษเฝ้า พระยาภาษถวายแผนที่ ๆ จะจัดตั้งเครื่องกัณฑ์ แลต้นไม้เครื่องประดับที่จะมีเทศนาในการทำบุญฉลองศิริราชสมบัติ เวลา ๔ ทุ่มเสด็จขึ้น

พระองค์สวัสดิมีหนังสือถึงพระยามหาเทพ ถามเรื่องความเสนานั้น ได้ทรงเซ็นพระราชหัตถ์ให้ทำโทษเสร็จแล้ว เหตุใดเสนาจึงยังออกไม่ได้ ว่าเจ้าพระยาพลเทพกราบทูลว่าเงินยังค้างอยู่ เพราะเสนาติดเสีย

หนังสือเจ้าพระยาภาณุวงศ์ถวาย ว่าด้วยเรื่องที่ไม่ได้ชี้แจงกับพระยาเจริญก่อนนั้น เพราะทราบว่าในเวลานี้คงไม่มีใครที่จะเต็มใจรับราชการในกรมท่าเลยเป็นแน่ แต่ที่พระยาเจริญไม่สมัครนั้น ก็เป็นที่จนด้วยเกล้า ๆ แล้ว

หนังสือกงสุลเยอรมันถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์ ว่าด้วยมีหนังสือไปว่าได้สั่งราชทูตให้ชี้แจงเรื่องคอเวอนเมนต์เยอรมันขอแก้สัญญาคอนเวนชันสุราข้อ ๔ ที่คอเวอนเมนต์เยอรมันขอเปลี่ยนนั้นอย่างไร คอเวอนเมนต์ให้ถามว่าจะยอมตามขอหรือไม่ให้ตอบไป แล้วว่าสั่งทูตไปนั้นตามทางหนังสือหรือโทรเลข

หนังสือสมเด็จกรมพระถวายขอยกเสด็จพระอุปัชฌาย์ไปงานพระอัฏฐิ เอาเจ้าพระอรุณมางานสมโภชศิริราชสมบัติ และว่าควรจะถวายดอกไม้ธูปเทียนด้วย

มีพระราชหัตถ์ตอบว่า เสียดายเสด็จที่จะยกไปงานพระอัฏฐิ แต่ถวายดอกไม้ธูปเทียนนั้นดูบ่อยนัก มีประชุมเฝ้าแล้วเหมือนกัน และมีพระราชหัตถ์สั่งเหรียญที่จะแจกงานนี้เพิ่มอีก ทอง ๔๐ เหรียญ เงิน ๕๐๐

จดหมายพระนายไวยนำหนังสือไปยาถวายมาที่พระองค์สวัสดิ และเรื่องแก้พระที่นั่งรั้ว

หนังสือไปยาถึงพระนายไวย พูดเรื่องเฝ้าเอมเปอเรอออสเตรีย และอื่น ๆ

วัน ๗ ๙ ค่ำ ปีมะแม เบ็ญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

ไม่มีราชการอะไร ไม่ได้เสด็จออก มีแต่หนังสือถวายและพระราชหัตถ์ คือพระราชหัตถ์ถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์ เรื่องกงสุลเยอรมันมีหนังสือถามเรื่องสุรานั้น ให้ตอบว่าไม่เป็นที่รังเกียจอันใด แต่ที่จะบอกแน่นั้นต้องชี้แจงปฤกษากัน แต่ได้ทราบว่าเอมเปอเรอไม่เสด็จอยู่ การที่ทูตจะไปเฝ้านั้นจะต้องช้าไป จึ่งได้มีสั่งทูตไปโดยทางหนังสือ

หนังสือเจ้าพระยาภาณุวงศ์ถึงพระองค์สวัสดิส่งหนังสือนำและ

ตราตั้งกงสุลฝรั่งเศส และกำหนดวัน ๒ ๑๐ ๙ ค่ำ เวลาบ่าย ๔ โมง เหมือนกับกงสุลฮ่ารมัน

หนังสือมินิศเตอว่าการต่างประเทศปารีศ ถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์นำมองซิเออเลอเกอการเดกกงสุลและมิศแซร์ฝรั่งเศส

สำเนาตราตั้งเปรซิเดนต์ริบั้บลิก ให้มองซิเออเลอเกอการเดกเป็นกงสุลฝรั่งเศสกรุงเทพ ฯ

หนังสือเจ้าพระยาภาณุวงศ์ถึงพระองค์สวัสดิ ส่งหนังสือพระสยามธุรานุรักษ์ว่า มินิศเตอว่าการต่างประเทศฝรั่งเศสได้กลับจากเมืองวิชี ได้ตั้งมองซิเออเลอเกอการเดกเป็นกงสุลฝรั่งเศสกรุงเทพ ฯ

หนังสือสมเด็จกรมหลวงภาณุพันธุวงศ์ ว่าด้วยผู้เบิกเงินและจ่ายตั๋วตราไปรษณีย์ไม่มีตัว พระนายเสมอใจไม่รับทำ ส่งหนังสือพระนายเสมอใจถวายสมเด็จกรมหลวง ว่าด้วยการเบิกจ่ายตั๋วตราเงินไปรษณีย์นั้น หนักใจมากจะเป็นการลำบาก เพราะมีธุระทางพระยาไชยสุรินทร์ขอให้กราบทูล เมื่อจะโปรดให้ทำ ๒ ตำแหน่งก็จะได้ทำ

หนังสือพระองค์เจ้าปฤษฎางค์ถวายสมเด็จกรมหลวงว่า นายเอ๊อนไม่อยู่ในอำนาจกงสุลสยามเมืองเวียนา และว่าลอร์ดแกรนวิลรับให้เคาวเมนตสยามเข้าสัญญาโทรเลขอินเตอนาชันนัล

หนังสือสมเด็จกรมพระถวาย ว่าด้วยการสมโภชศิริราชสมบัติขอให้สรงพระมุรธาภิเศกวันขึ้น ๑๓ ค่ำ

หนังสือกรมหมื่นประจักษ์ขอทัพเสนาไปชำระนายสำภู และเสมียนผู้คุมซึ่งลักแก้สำนวนความในศาลกรมวัง ฉะบับหนึ่งเรื่องต้นมิดตวันยางตกมากนั้น ได้ให้ไปตรวจว่าตกมากเพราะไม้ค้ำเสียดสีเปลือกมิดตวันช้ำ ยางจึ่งตกมากไป

หนังสือพระยามหาเทพ ว่าด้วยที่เสนายังติดอยู่นั้น เพราะยังเร่งเงินค่าเผาค่าตาดูอยู่บ้าง ยังไม่ได้เสียค่าปรับค่าละเมิดอยู่บ้าง

หนังสือพระองค์สวัสดิถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์ เดือนแอดเดรสกงสุลฝรั่งเศส

วัน ๑ ๆ ๙ ค่ำ ปีมะแม เบ็ญจศก จุลศักราช ๑๒๕๕

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จออกห้องซิตติงรูม ประทับในนั้นพระองค์สวัสดิเฝ้า แล้วกรมหมื่นศรีธัชถวายฎีกาของราษฎร ทรงเซ็น ๔ ฉะบับ แล้วพระยาศรีสุนทรถวายร่างคำข้าราชการถวายพระพรในการสมโภชศิริราชสมบัติ ทอดพระเนตร เวลาบ่าย ๔ โมงเศษเสด็จขึ้น

วันนี้ไม่ทรงสบายให้เน่นพระนาภีและร้อนพระศอด้วย ไม่เสด็จออกขุนนาง พระองค์สวัสดิเข้าไปข้างใน

รับหนังสือเจ้าพระยาภาณุวงศ์ ถวายขอหลวงเจริญสมบัติเป็นพระวรบาทภักดีศรีสงคราม ปลัดเมืองตราษ

หนังสือเจ้าพระยาภาณุวงศ์ ถึงพระองค์สวัสดิส่งคำแปล

เมมโมแรนดำ ที่กงสุลฝรั่งเศสส่งมา

หนังสือกรมหมื่นภูธเรศรถึงพระองค์สวัสดิ เรื่องความเห็นเรื่องอาณาเรื่องจัดการไปรษณีย์ที่ขอห้ามมิให้ใครจับคนส่งหนังสือนั้นว่า ถ้าคนร้ายมหันตโทษหนีไปรับจ้างส่งหนังสือ เจ้าพนักงานพบปะจะมิจับไม่ได้หรือ

วัน ๒ ๑๐ ๙ ค่ำ ปีมะแม เบ็ญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

วันนี้เปนวันมองซิเออเลอ ยุโม กอมเต เดอ เกอร์ การาเดก กงสุลแลคอมมิสแซร์ฝรั่งเศส จะได้เฝ้าลำแดงเครเดนแฉน เปนการใหญ่ จัดการตามธรรมเนียม อย่างเช่นเคยรับกงสุลฝรั่งเศสทุกคราวมา คือ มีสลุต ๙ นัด ทหารยืนการ์ด ๑๐๐ แตรวง ข้าราชการแต่งตัวเต็มยศ

เวลาบ่าย ๔ โมง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกประทับบนพระที่นั่งพุดตาล ในพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท พระบรมวงศานุวงศ์ เสนาบดีข้าราชการทหารพลเรือนมหาดเล็ก เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทพร้อมกันแล้ว เจ้าพนักงานกรมวังกรมท่านำกงสุลฝรั่งเศสเข้ามาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท พระไพรัชทูลเบิกมองซิเออเลอยุโม กอมเตเดอเกอร์การาเดก กงสุลและคอมมิสแซร์ฝรั่งเศส นาย ๑ มองซิเออ ฮาดุวิน ที่ ๒ นาย ๑ เฝ้า แล้วมองซิเออเลอเกอร์การาเดก กงสุลและคอมมิสแซร์ จึงได้อ่านแอดเดรสถวาย ทรง

สบีชตอบแล้วพระราชทานคำสบีชแก่เจ้าพระยาภาณุวงศ์ ทรงพระราชปฏิสันถาร ๒ ครั้ง เสด็จพระราชดำเนินขึ้นเปลื้องเครื่อง

แล้วเสด็จออกในที่นั้นอีก พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยเฝ้าทูลเกล้า ฯ ถวายดอกไม้ธูปเทียนในการทำบุญและสมโภชศิริราชสมบัติ จมื่นจงซ้ายทูลนำข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยในกรุง พระยาราชทูลนำข้าราชการหัวเมืองฝ่ายมหาดไทย พระนรินทร์ทูลนำข้าราชการหัวเมืองฝ่ายกระลาโหม แล้วทรงพระราชทานพรและทรงขอบพระทัยขอบใจผู้ที่ทูลถวายดอกไม้ธูปเทียน เสด็จพระราชดำเนินขึ้น

ค่ำวันนี้ไม่ได้เสด็จออกขุนนาง

หนังสือสมเด็จกรมหลวงภาณุพันธุ์ ว่าด้วยสั่งเครื่องพิมพ์มาขอให้เป็นเงินหลวงซื้อ จะเอาไว้สำหรับไทรเลขและไปรษณีย์ และส่งหนังสือต่าง ๆ

หนังสือกรมหมื่นพิชิต ทูลสมเด็จกรมหลวงว่า อยากจะซื้อเครื่องพิมพ์ แต่ยังมีการทำในเวลานี้ แซงขึ้นสมเด็จกรมหลวงค่าเครื่องพิมพ์ รวม ๑๔๓ ชั่ง ๕๖ บาท ๓๓ อัฐ

พระราชหัตถ์ตอบสมเด็จกรมหลวง ว่าด้วยเครื่องพิมพ์นั้นไม่ทรงทราบอะไรด้วยเลยจะเกณฑ์ให้ทรงซื้อ ถ้าจะไม่รับก็จะเสียพระทัย ถ้าต่อไปขออย่าทำดังนี้ เพราะไม่ทันคิดอะไรก็ตั้งตังสั่งไป

คำแอดเดรสกงสุลและคอมมิสแซร์ฝรั่งเศส และทรงสั่งชี้ตอบกงสุลด้วย

หนังสือเจ้าพระยาภาณุวงศ์ถึงพระองค์สวัสดิ์ ส่งสำเนาตอบกงสุลเยอรมัน เรื่องสุราที่ถามมาว่า จะยอมตามคอเวอนเมนต์เยอรมันขอ ๒ ประการหรือไม่

หนังสือพระองค์สวัสดิ์ตอบสมเด็จกรมหลวงภาณุพันธุ์ เรื่องข้อบังคับไปรษณีย์ที่ส่งมาถวาย ในข้อ ๕ นั้น ห้ามไม่ให้จับคนส่งหนังสือเห็นว่าเป็นการลำบาก ให้แบ่งว่าผู้ร้ายมหันตโทษแล้วจับได้ อีกฉะบับ ๑ เรื่องเมมโมแรนดำที่ส่งมาถวาย ว่าของกงสุลฝรั่งเศสส่งมานั้น ได้โปรดให้ล่ามกรมท่าแปลใหม่แล้ว โปรดให้ส่งมาถวาย อีกฉะบับ ๑ เรื่องผู้เบิกตั๋วตราและจ่าย ที่ทูลว่าพระเสมอใจออดแอดไม่รับนั้น ให้ทรงเลือกตามแต่จะเอาใคร และให้จดบัญชีผู้ที่เป็นเสมียนรับการไปรษณีย์และโทรเลขถวายด้วย

หนังสือพระองค์สวัสดิ์ถึงเจ้าพระยาพลเทพ เรื่องเสนายังติดชำระอยู่ เงินยังค้างนั้นให้คิดเสีย อย่าให้พระราชทรัพย์ขาด และอย่าให้เสียการชำระด้วย ให้ทำความเห็นถวาย

วัน ๓ ๑๑ ๙ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาวันนี้ ข้างในถวายดอกไม้ธูปเทียน พระราชทานเหรียญที่ระลึกในคราวนี้ด้วย (เหรียญซึ่งพระราชทานในคราวนี้ เป็นรูปโต๊ะ

แฝงกัน ๒ โล่ห์ โล่ห์หนึ่งเป็นรูปครุฑ โล่ห์หนึ่งเป็นรูปพระเกี้ยวอยู่ในนั้น ข้างในเป็นตัวอักษรว่า "ที่ระลึกรัชกาลที่ ๕ เท่ารัชกาลที่ ๒ จุลศักราช ๑๒๔๕")

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษ เสด็จออกทางพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย แล้วเสด็จออกทอดพระเนตรกระจาด ซึ่งพระบรมวงศานุวงศ์และเจ้าจอมมารดาข้างใน ทำมาตั้งในโรงซึ่งปลูกที่สนามหญ้าและหน้าทิมดาบ กระจาดเหล่านี้เป็นเครื่องกัณฑ์ ทรงพระราชอุทิศบูชาธรรมเทศนาพระปฐมสมโพธิ ๓๐ กัณฑ์ ซึ่งจะมีในวันต่อ ๆ ไป แล้วเสด็จขึ้นบนพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ประทับพระแท่นห้องออกขุนนาง จมื่นจงซ้ายทูลนำข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยฝ่ายทหารพลเรือนและขุนนางวังหน้า ทูลเกล้า ฯ ถวายดอกไม้ธูปเทียน ทรงพระราชทานเหรียญที่ระลึก แก่พระ หลวง ขุน นายเวรมหาดเล็ก หุ้มแพรมหาดเล็ก เป็นจำนวนเหรียญเงิน ๗๑

อนึ่ง เมื่อเวลาเช้าเจ้าพนักงานจัดในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ตั้งแว่นฟ้าทองคำ ๓ ชั้น มีบุษบกทองคำด้วย และตั้งเครื่องสูงและฉัตรทองคำ มีเครื่องราชูปโภคตั้งบนม้ารีมแว่นฟ้า แว่นฟ้านั้นตั้งที่ข้างพระที่นั่งเศวตฉัตรข้างตะวันตก อย่างเช่นทำบุญพระบรมอัฏฐิทุกปี เวลาบ่ายเชิญพระบรมอัฏฐิพระบรมทนต์ ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยขึ้นสถิตบนบุษบกทองคำ มีประโคมกลองชะนะแตรสังข์มะโหระทึก ทั้งกลางวันกลางคืน บนพระที่นั่ง

เศวตฉัตรนั้น ตั้งพระไชยและพระชันษา ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย มีเครื่องนมัสการและเครื่องตั้งตามสมควร และที่เคยตั้งธรรมาศน์นั้นตั้งพระพุทธรูป ซึ่งถ่ายจากพระพุทธนฤมิตฉลองพระองค์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ซึ่งจะฉลองวันนี้แล้วจะแห่ไปไว้วัดอรุณราชวรารามในวันแรม ๕ ค่ำ ตั้งเครื่องบูชาเครื่องตั้งโดยสมควร

เวลา ๒ ทุ่ม เสด็จออกพระที่นั่งอมรินทร์ เสด็จไปประทับตรัสกับกรมพระปวเรศร แล้วเสด็จไปทรงทอดไตรแพรย่ามเยียระบับสีน้ำเงิน ๑๖ กรมพระปวเรศร หม่อมเจ้า พระราชาคณะ ๑๖ รูปสัตปกรณ์ แล้วทรงประเคนพัดรองตราครุฑ ปักลายทองพื้นน้ำเงินแก่พระราชาคณะ ๑๖ รูป แล้วทรงทอดผ้าไตรย่าม ๔๒ ไตร พระราชาคณะพระครูถานาเปรียญ ที่ไม่ได้ถวายเทศน์สัตปกรณ์อีก และทรงประเคนพัดรองแพรเขียวพระสงฆ์ ๔๒ รูป พระสงฆ์ออกไปครองผ้าเสร็จแล้วเข้ามานั่งที่ กรมพระปวเรศรถวายศีลแล้วสวดสัตตปริตต์ เวลายามเศษสวดมนต์จบ

เมื่อเวลาสวดมนต์นั้น ได้พระราชทานเหรียญทองคำ ๑ เหรียญเงิน ๑ แก่เจ้านาย ซึ่งได้ทำกระจาดฉลองพระเดชพระคุณในคราวนี้ และพระราชทานเหรียญก้าไหล่ เหรียญเงิน แก่พระบรมวงศานุวงศ์เสนาข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย มีจำนวนพระราชทานในเวลานี้ ทองคำ ๒๗ ก้าไหล่ทอง ๒๕ เงิน ๙๗ เหรียญ และรับสั่งกับกรมหมื่น

เทววงศ์ให้ทำบัญชีผู้ที่ไปราชการ ณประเทศยุโรป จะพระราชทานเหรียญ แล้วเสด็จขึ้น

อนึ่ง วันนี้โปรดเกล้า ฯ ให้ขอแรงพระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการที่มีพิณพาทย์ ๑๐ วง มาทำประโคมตลอดงาน พิณพาทย์เหล่านี้ตั้งทำตามแถวทิมดาบตำรวจกรมวังตลอดไป

อนึ่ง ท่านพระบรมวงศานุวงศ์ และเจ้าจอมมารดาข้างใน ที่ฉลองพระเดชพระคุณทำกระจาดในคราวนี้ มีพระนามและชื่อต่อไปข้างล่างนี้

สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชเทวี ทรงฉลองพระเดชพระคุณกระจาด ๓ ตั้งโรงต่างหาก ในสนามหญ้าข้างด้านตะวันออกโรง ๓

พระนางเธอเสาวภาผ่องศรี ทรงฉลองพระเดชพระคุณกระจาด ๓ ตั้งโรงต่างหาก ในสนามหญ้าข้างด้านตะวันตกโรง ๑

โรงแถวตั้งแต่มุมพระที่นั่งอมรินทร์ จนริมประตูพิมานไชยศรีด้านตะวันออก ๑๕ ห้อง ๑๕ กระจาด คือ

กรมหลวงวรศักดา พระองค์เจ้าแม้นเขียน	๑	พระองค์เจ้าเสงี่ยม พระองค์เจ้าจามรี กรมขุนเจริญผล	๒
พระองค์เจ้านิเวศ กรมขุนบดินทร์	๓	พระองค์เจ้ากินรี พระองค์เจ้าฉวีวรรณ พระองค์เจ้าจิตรเจริญ	๔

กรมขุนภูวไนย พระองค์เจ้าบุตรี	๕	พระองค์เจ้ายิ่งเยาวลักษณ์ พระองค์เจ้าภักตรพิมลพรรณ กรมหมื่นพรหมวรานุรักษ พระองค์เจ้าบรรจบ	๖
พระองค์เจ้าโสมาวดี พระองค์เจ้าศรีนาค กรมหมื่นราชศักดิ์	๗	พระองค์ประภัศร พระองค์เจ้าจันทรทัด	๘
กรมหมื่นพิชิต พระองค์เจ้าชุมพล	๙	กรมหมื่นอดิศร พระองค์เจ้าเกษมศรี	๑๐
กรมหมื่นภูธเรศร พระองค์เจ้านารี พระองค์เจ้าประดิษฐา	๑๑	กรมหมื่นประจักษ์ พระองค์เจ้าอนงนพคุณ	๑๒
กรมหมื่นศิริธัช พระองค์เจ้าอรไทย พระองค์เจ้าประพาฬ	๑๓	พระองค์เจ้าทองแถม พระองค์เจ้ากาญจนา	๑๔

สมเด็จกรมหลวงภาณุพันธุวงศ์วรเดช ๑๕

โรงแถวอีกโรง ๑ ตั้งแต่มุมประตูพิมานไชยศรีด้านตะวันตกถึงมุมหอสมุด ๑๕ ห้อง ๑๕ กระจาด คือ

พระนางเธอสุขุมาลมารศรี พระองค์นภาภรณ์	๑๖	หม่อมเจ้าอุบลรัตนารีนาถ หม่อมเจ้าเสาวภาคยนารีรัตน์ หม่อมเจ้าสาย	๑๗
เจ้าจอมมารดาแพ	๑๘	เจ้าจอมมารดาโหมด	๑๙

เจ้าจอมมารดาแสง เจ้าจอมมารดาแช่ม	๒๐	เจ้าจอมมารดามรกฎ	๒๑
เจ้าจอมมารดาทับทิม	๒๒	เจ้าจอมมารดาตลับ เจ้าจอมมารดาย้อย	๒๓
เจ้าจอมมารดาสุด เจ้าจอมมารดาจีน	๒๔	เจ้าจอมมารดาวาด เจ้าจอมมารดาเรือน	๒๕
พระองค์เจ้าไชยานุชิต พระองค์เจ้ากนกวรรณเลขา พระองค์เจ้าแขไขดวง พระองค์เจ้าพวงสร้อยสอาง	๒๖	พระองค์เจ้าอรุณ กรมหมื่นเทววงศ์ พระองค์เจ้าเสาวภาคย์	๒๗
พระองค์เจ้าวานิรัตนกัญญา พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติ	๒๘	พระองค์เจ้านงคราญ พระองค์เจ้าศรีเสาวภางค์ พราองค์เจ้าประสาน พระองค์เจ้าประไพ	๒๙
พระองค์เจ้าบุษบัน พระองค์เจ้าไชยันต์	๓๐		

แต่กระจาดทั้ง ๓๒ นี้ยังไม่ได้เปิด ยังกำลังตกแต่งทั้งนั้น ถ้าแต่งเสร็จแล้วก็ปิดม่านไว้ ต่อเวลาพรุ่งนี้จึงจะได้เปิด

อนึ่งหนังสือรับวันนี้ เจ้าพระยาภาณุวงศ์ทูลเกล้า ฯ ถวายว่าด้วยกงสุลฝรั่งเศสมาหาว่าได้รับเตลิคราฟเกาวนาไซ่ง่อน ถามว่าได้ยินเมมโมแรนดำเรื่องโทรเลขแล้วหรือ ได้ตอบแล้วหรือยัง กงสุลขอว่าถ้าจะตอบแล้วขอให้ปรึกษาให้ตกลงก่อนจึงตอบ และ

ว่าด้วยนิวแมนต์มาบอกว่าได้รับเตเลแกรมลอดแกรนวิลยอมที่เกาวเมนต์สยาม จะใส่พระนามในสัญญาสุราเต็มตามแต่จะใส่

หนังสือพระองค์สวัสดิถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์ เตือนแอดเดรสกงสุลต่างประเทศ ซึ่งจะเข้ามาถวายพระพรในเวลาพรุ่งนี้

วัน ๕ ฯ๑๒ ๙ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาเช้า ๒ โมงเสด็จพระราชดำเนินออก พร้อมด้วยข้างในทอดพระเนตรกระจาดของพระบรมวงศานุวงศ์ฝ่ายหน้าฝ่ายใน และข้างใน แล้วเสด็จขึ้น

เวลาเช้า ๔ โมงเศษเสด็จออกพระที่นั่งอมรินทร์ ทรงนมัสการกรมพระปวเรศรถวายศีล ทรงศีลแล้วพระสงฆ์ถวายพรพระจบ เสด็จทรงประเคน พระสงฆ์ ๕๘ รูปรับพระราชทานฉันแล้ว พระราชทานเหรียญพระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการ เป็นจำนวนกำไหล่ ๑ เงิน ๑๙ พระสงฆ์ฉันแล้ว ทรงประเคนบริกขารอย่างดีแก่กรมพระยาปวเรศรวริยาลงกรณ์ แล้วโปรดให้พระเจ้าลูกเธอประเคนหมากพลูเทียนธูปพระสงฆ์อื่น ๆ ซึ่งทรงถวายบริกขารแต่องค์เดียวนั้น เพราะท่านทรงพระชราไม่ได้ทรงรับถวายเทศน์ เจ้าพระ พระราชาคณะที่ได้ไตรแพรอีก ๓๕ รูปนั้นจะถวายเทศน์ ยกบริกขารถวายเมื่อเทศน์จบเป็นเครื่องกัณฑ์ แล้วพระสงฆ์ถวายอนุโมทนา เสด็จพระราชดำเนินขึ้น เจ้าพนักงานนิมนต์พระสงฆ์ ๕๐๐ รูปสดับปกรณ์ เวลาบ่ายจะได้เชิญพระ

บรมอัฐิพระบรมทนต์กลับเข้าสู่หอพระธาตุมนเทียร วันนี้ทรงโปรยบนพระที่นั่งดุสิตาภิรมย์ เงินเฟื้อง ๕ สลึง ๕

เวลาย่ำเที่ยงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินออกประทับบนพระที่นั่งพุดตาล ในพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท พระบรมวงศานุวงศ์ตำรวจทหารและมหาดเล็กเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทแล้ว ท่านเสนาบดีพระยาพระหลวงกรมต่าง ๆ จึงเดินเข้ามาเป็นลำดับ ถวายคำนับแล้วไปยืนตามตำแหน่ง แล้วขุนนางกรมท่าจึงนำราชทูตและกงสุลผู้แทนต่างประเทศเข้ามาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทแล้วกรมหลวงวรศักดาทูลถวายไชยมงคล แทนพระบรมวงศานุวงศ์ เจ้าพระยาศรีพิพัฒน์ทูลถวายไชยมงคล แทนข้าราชการ แล้วเยเนอ-ราลฮอลเดอแมนราชทูตอเมริกันทูลถวายไชยมงคล แทนกงสุลต่างประเทศ แล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงทรงสปีชตอบพระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการกงสุลต่างประเทศจบแล้ว พระราชทานแผ่นสปีชแก่เจ้าพระยาภาณุวงศ์ เสด็จพระราชดำเนินขึ้น ทรงพระกรุณาโปรดให้กรมหมื่นเทววงศ์แจกเหรียญเครื่องระลึก แก่ราชทูตและกงสุลต่างประเทศ เป็นจำนวนเหรียญกาไหล่ทอง ๒๐ เงิน ๑

แล้วเสด็จประทับบนมุขเด็จพระที่นั่งจักรี โปรดให้พระบรมวงศานุวงศ์และเจ้าจอมมารดา ซึ่งเป็นเจ้าของกระจาดออกชมกระจาด สักครู่หนึ่งเสด็จขึ้น วันนี้เจ้านายข้างในถวายพระพรเหมือนข้างหน้าด้วย

เวลาทุ่มเศษเสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง หม่อมเจ้าและข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยทูลเกล้า ฯ ถวายดอกไม้ธูปเทียน พระราชทานเหรียญ เป็นจำนวนกำไหล่ทอง ๑๗ เงิน ๘ เสด็จขึ้น

วันนี้สมเด็จกรมพระทรงจัดในท้องพระโรงกลางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ตั้งบุษบกพระพุทธบุษยรัตน์น้อยและพระไชยบนพระที่นั่งพุดตาล พระนิรันตรายและพระเต้าต่าง ๆ ตั้งบนม้าหมู่เบื้องซ้ายพระที่นั่งพุดตาล เครื่องราชกกุธภัณฑ์ราชูปโภคมีถุงพระมหามงกุฎเป็นต้นตั้งบนม้าหมู่เบื้องขวาพระที่นั่งพุดตาล พระแสงต่าง ๆ วางบนพานทองคำ ๒ ชั้น ตั้งบนโต๊ะกลมที่วางข้างพระที่นั่งพุดตาลทั้ง ๒ โต๊ะ พระชันษาตั้งบนม้าหลังพระที่นั่งพุดตาล โปรดให้เชิญพระชันษาซึ่งหล่อใหม่มาตั้งด้วย

เวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จออกทรงประเคนไตรแพร ย่ามเยียระบับแดงพัดรองตราพระเกี้ยวพื้นแดงแก่กรมหมื่นวชิรญาณหม่อมเจ้าพระพระราชาคณะ ๑๖ รูป แล้วทรงประเคนผ้าไตรย่ามแพร พัดรองพื้นเหลืองแก่พระราชาคณะเปรียญอีก ๑๕ รูป พระสงฆ์ครองผ้าเสร็จทรงจุดเทียนนมัสการ กรมหมื่นวชิรญาณถวายศีล พระสงฆ์สวดทวาทศปริตต์ พระราชทานเหรียญกำไหล่เหรียญเงินข้าราชการ เป็นจำนวนกำไหล่ ๒๐ เงิน ๑๔๒ สวดมนต์จบ แล้วเสด็จประทับมุขเด็จทอดพระเนตรบนห้องออกขุนนาง เวลา ๔ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

อนึ่ง กระจาดซึ่งตั้งในโรงต่าง ๆ นั้น เมื่อยังไม่ถึงเวลานั้น

เอาม่านบิดทุกโรง เวลาย่ำเที่ยงก็เบิดพร้อมกันหมด ดูงามนักหนา มีคนเข้ามาชมเชยแน่นหนาไม่มีเวลาว่างเลย

วันนี้ทหารบกทหารเรือยิงสลุต ๓ เวลา เหมือนเฉลิมพระชนมพรรษาทุก ๆ ปี

วัน ๕ ๑๓ฯ ๙ ค่ำ ปีมะแม เบ็ญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

วันนี้เวลาเช้า ๒ โมง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกท้องพระโรงพระที่นั่งจักรี ทรงจุดเทียนนมัสการ กรมหมื่นวชิรญาณถวายศีลทรงศีลแล้วเสด็จลงไปที่ชาลาข้างใน ทรงผลัดพระภูษาโขมพัสตรเสด็จเข้าสู่ที่สรงพระมุรธาภิเศก ขณะนั้นพระสงฆ์ถวายไชยมงคล เจ้าพนักงานประโคมพิณพาทย์แตรสังข์ฆ้องไชย ครั้นสรงแล้วเสด็จขึ้นมาทรงประเคนพระสงฆ์รับพระราชทานฉัน ครั้นฉันแล้วจึ่งทรงประเคนบริกขารอย่างดีแก่หม่อมเจ้าพระอรุณ โปรดให้พระเจ้าลูกเธอทรงประเคนหมากพลูธูปเทียนแก่พระสงฆ์ทั้งปวง ซึ่งทรงประเคนแต่องค์เดียวนี้ เพราะเจ้าพระอรุณประชวรไม่ได้ถวายเทศน์ พระสงฆ์ที่ได้ไตรแพรอีก ๑๕ นั้นจะถวายเทศน์ในวันหลัง พระสงฆ์ถวายอนุโมทนาเสร็จแล้วกลับไป ทรงจุดเทียนสังเวย พระยาศรีสุนทรอ่านประกาศว่าด้วยทรงพระราชดำริการบำเพ็ญพระราชกุศลในการคราวนี้ คือ การฉลองพระพุทธรูปฉลองพระองค์สมเด็จพระพุทธเลิศหล้า แลทำบุญพระบรมอัฏฐิพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศ

หล้า แลสวดมนต์มีเทศน์ปฐมสมโพธิ ในการสมโภชศิริราชสมบัติ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จดำรงศิริราชสมบัติมาถึง ๑๒ พรรษา เท่ารัชกาลของสมเด็จพระบรมอัยกาธิราช พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาไลยเป็นต้นจนจบแล้ว พราหมณ์จึงเบิกแว่นเวียนเทียนสมโภชเครื่องเบญจราชกกุธภัณฑ์ราชูปโภค ได้ทรงพระราชทานเหรียญแก่หม่อมเจ้าข้าราชการเป็นจำนวน กำไหล่ทอง ๑๓ เงิน ๔๐ เสด็จขึ้น

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินออกพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชเทวี และพระนางเธออื่น ทั้งพระบรมวงศานุวงศ์ฝ่ายใน ข้าราชการฝ่ายในเสด็จทอดพระเนตรกระจาดเครื่องกัณฑ์ในโรงต่าง ๆ แล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงปักธงชื่อพระสงฆ์ ซึ่งจะได้รับพระราชทานกระจาดตามกระจาดทุก ๆ แห่ง จะได้ออกชื่อท่านผู้ได้กระจาดแต่เช้าของต่อวันหลังเวลาหลัง เวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จขึ้นประทับท้องพระโรงกลางทอดพระเนตร เจ้าพนักงานจัดการที่จะมีพระธรรมเทศนาปฐมสมโพธิในเวลาพรุ่งนี้แล้วเสด็จขึ้น

คนดูกระจาดวันนี้มากไม่มีว่าง ดูเบียดกันไปเสมอ

เมื่อวานนี้รับหนังสือเจ้าพระยาภาณุวงศ์มาส่งฉะบับ ๑ เป็นหนังสือนิวแมนถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์ ว่าลอดแกรนวิลมีเตเลแกรมมาขอให้เกาวเมนต์สยามยอมทำสัญญากับกอมปนีเตลิคราฟของอังกฤษ

วันนี้รับหนังสือเจ้าพระยาภาณุวงศ์ถึงพระองค์สวัสดิ์ว่านิวแมน เตือนขอให้ตอบเรื่องเตลิคราฟที่ลอดแกรนวิลมีมา

พระราชหัตถ์ถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์ ส่งร่างตอบนิวแมนเรื่องขอให้ลงชื่อในสัญญาโทรเลขกอมปนีอังกฤษ แลเรื่องเมมโมแรนดำกงสุลฝรั่งเศสนั้นโปรดให้สมเด็จกรมหลวงทำเมมโมแรนดำ เป็นคำแก้กงสุลฝรั่งเศสส่งลงไปปฤกษากงสุลฝรั่งเศส เป็นปฤกษากันส่วนพนักงาน

ร่างเจ้าพระยาภาณุวงศ์ ถึงมิสเตอร์นิวแมน เรื่องขอให้เกาวเมนต์สยามลงชื่อสัญญาเตลิคราฟให้กอมปนีอังกฤษนั้นไม่ยอมตามขอ

วัน ๖ ๑๔ ๙ ค่ำ ปีมะแม เบ็ญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เมื่อเวลาวานนี้เจ้าพนักงานได้จัดในท้องพระโรงกลาง ตั้งธรรมาสน์ที่หน้าพระที่นั่งพุดตาลออกมา มีต้นโพธิ์ปักหลังธรรมาสน์ มีต้นไม้ต่าง ๆ ล้อมรอบ แลกั้นฉากของสมเด็จกรมพระทำมากั้นตรงพระทวารออกมาประมาณข้างละ ๓ วา หน้าธรรมาสน์นั้นมีชั้นหมู่สีน้ำเงินลายทองตั้งเครื่องตั้งต่าง ๆ มีหมากพนมและโคมเวียนเหมือนมีมหาชาติทุก ๆ ปี แลวิจิตรไปด้วยไม้ต้นไม้ใบต่าง ๆ หน้าพระทวารเข้าไปนั้นตั้งโต๊ะกลมเป็นชั้นหมู่ตั้งเครื่องกัณฑ์ต่าง ๆ เป็นบริกขารอย่างดีทั้งนั้น โปรดให้พระภาษจัดหา ไม่ได้ใช้ของคลัง

วิเศษคลังในซ้าย ตั้งแต่งงามวิจิตรไปด้วยไม้ดอกไม้ใบวางจัดเบน หย่อม ๆ ดูพิลึกน่าดูน่าชม

เวลาเช้า ๕ โมงครึ่ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออก โปรดให้นิมนต์พระเทศน์เข้าไปนั่งที่ ทรงจุดเทียนนมัสการ พระพิมลธรรมถวายศีลทรงศีล แล้วถวายเทศนาวิวาหมงคลบุพพภาคกถาปริจเฉท ๑ ครั้นเทศน์จบแล้วเสด็จทรงประเคนบริกขารและกัปปิยมูลราคา ๑๐|— ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานกระจาดที่ ๒๐ ของเจ้าจอมมารดาแส่ง เจ้าจอมมารดาแช่ม

เจ้าพระพุทธุปบาทปิลันธน์ ถวายเทศนาวิวาหมงคลปัจฉิมภาคกถาปริจเฉท ๒ ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานกระจาดที่ ๑๓ ของกรมหมื่นศิริธัชสังกาศ พระองค์เจ้าอรไทยเทพกัลยา พระองค์เจ้าประพาพรัศมี

พระญาณสมโพธิ ถวายเทศนาดุสิตปริวัตปริจเฉท ๓ พระราชทานกระจาดที่ ๒๙ ของพระองค์เจ้านงคราญอุดมดี พระองค์เจ้าศรีเสาวภางค์ พระองค์เจ้าประสานศรีใส พระองค์เจ้าประไพศรีสอาด

พระราชมุนี ถวายเทศนาคัพภาภินิกขมนปริวัตปริจเฉท ๔ พระราชทานกระจาดที่ ๒ ของพระองค์เจ้าเสงี่ยม พระองค์เจ้าจามรี กรมขุนเจริญผลภูลสวัสดิ์

พระโพธิวงษ์ ถวายเทศนาลักขณปริคาหปริวัตปริจเฉท ๕

พระราชทานกระจาดที่ ๑๑ ของกรมหมื่นภูธเรศร์ธำรงศักดิ์ พระองค์เจ้านารีรัตนา พระองค์เจ้าประดิษฐาสารี

พระเทพกระวี ถวายเทศนาราชาภิเศกปริวัตปริจเฉท ๖ พระราชทานกระจาดที่ ๒๕ ของเจ้าจอมมารดาวาด เจ้าจอมมารดาเรือน

พระอมรโมฬี ถวายเทศนามหาภิเนกขมนปริวัตปริจเฉท ๗ พระราชทานกระจาดที่ ๒๔ ของเจ้าจอมมารดาสุด เจ้าจอมมารดาจัน พระสงฆ์ถวายยถาสัพพีอติเรก ถวายพระพรลาแล้วเสด็จขึ้น

บริกขารและกัปปิยมูล ๑๐|— นั้นพระราชทานเหมือนกันทุกกัณฑ์ เมื่อเทศน์จบลงนั้นเสด็จทรงประเคนเครื่องกัณฑ์ แล้วทรงจุดเทียนนมัสการ แล้วประทับในพระฉากแทบทุกกัณฑ์ พระองค์สวัสดิ์เข้าไปเฝ้า ทรงหนังสือราชการบ้าง

อนึ่ง เมื่อพระขึ้นธรรมาสน์เทศน์และเมื่อจบนั้น มีมโหรีพิณพาทย์ของหลวงพิณพาทย์ขอแรงประโคมทุกกัณฑ์ เหมือนมหาชาติ

เมื่อเวลามีเทศนานั้น พระราชทานเหรียญที่ระลึกแก่เจ้านายข้าราชการ มีจำนวนเหรียญกาไหล่ ๒๓ เหรียญเงิน ๑๖๐ เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเทศน์จบ โปรดให้หยุดพักเสียคราวหนึ่ง ต่อเวลาย่ำค่ำจึงจะมีอีก ๓ กัณฑ์ เวลาเกือบย่ำค่ำพระบรมวงศานุวงศ์ฝ่ายใน ข้าราชการฝ่ายในออกดูกระจาด

เวลาทุ่มเศษ เสด็จออกท้องพระโรงกลาง โปรดให้นิมนต์พระเทศน์เข้าไป ทรงจุดเทียนธูปนมัสการ พระเทพโมฬีถวายศีล ทรงศีลแล้วเสด็จเข้าในพระฉาก ต่อเทศน์จบจึงเสด็จทรงประเคนเครื่องกัณฑ์ ถวายเทศนาเวลาค่ำนี้

พระเทพโมฬี ถวายเทศน์ทุกกรกิริยาปริวัตปริจเฉท ๘ พระราชทานกระจาดที่ ๑๒ ของกรมหมื่นประจักษ์ศิลปาคม พระองค์เจ้าอนงค์นพคุณ

พระสุเมธาจารย์ ถวายเทศนาพุทธบูชาปริวัตปริจเฉท ๙ พระราชทานกระจาดที่ ๘ ของพระองค์เจ้าประภัศร พระองค์เจ้าจันทรทัดจุฑาธาร

พระธรรมกิติ ถวายเทศนามารวิชยปริวัตปริจเฉท ๑๐ พระราชทานกระจาดที่ ๒๖ ของพระองค์เจ้ากนกวรรณเลขา พระองค์เจ้าไชยานุชิต พระองค์เจ้าแขไขดวง พระองค์เจ้าพวงสร้อยสอาง

พระธรรมกิติ ถวายเทศนามารวิชัยแล้ว เลยเลอะเทอะไปนอกเรื่องนอกราว ไม่โปรด รับสั่งให้จบ รับสั่งว่าเท่านั้นเถิด แก่ก็ไม่ใคร่จบ จนห้ามหลายครั้งจึงจบ เวลา ๕ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

ทอดค่านี้พระราชทานเหรียญแก่ข้าราชการ มีจำนวนก้าไหล่ ๑ เงิน ๑๘

วันนี้พระยาราชถวายหนังสือนักองค์วัตถา ว่าด้วยขัดสะเบียงอาหารลูกดินที่จะทำการรบกับเขมรและจะไม่ยอมหยุดเลย ว่าได้มี

หนังสืออยู่ให้ญวนตีฝรั่งเศสไซ่ง่อน หนังสือนี้นักดิดน้องนักองค์วัดถา นำมายื่น

มีพระราชหัตถ์ถึงสมเด็จกรมหลวงภาณุพันธุวงศ์ ส่งเมมโมเรนดำร่างตอบกงสุลฝรั่งเศส ซึ่งโปรดให้อาลบาสเตอแต่ง ถ้าขัดขวางอย่างไรให้พร้อมกับอาลบาสเตอแก้เสีย ร่างเมมโมเรนดำตอบเคาน์ถาราากาเดก เรื่องลดค่าบอกโทรเลขนั้นไม่ยอม

จดหมายสำหรับคิดเงินสำหรับรู้กันเอง

พระราชหัตถ์ถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์ สั่งขึ้นเงินเดือนมิสเตอร์เดอซาอีกเดือนละ ๘๐ เหรียญ เป็นเดือนละ ๒๐๐ เหรียญ

เจ้าพระยาภาณุวงศ์ถวายหนังสือให้ขึ้นเงินเดือนมิสเตอร์เดอซาเดือนละ ๘๐ เหรียญ เป็นเดือนละ ๒๐๐ เหรียญ เท่ากับมิสเตอร์บรัดเล

เจ้าพระยาภาณุวงศ์ มีหนังสือถึงพระองค์เจ้าสวัสดิ์ นำหนังสือกงสุลเยอรมัน

หนังสือกงสุลเยอรมัน ถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์ ว่าปรินซิสวิลเลียมประสูติราชบุตร

เจ้าพระยาภาณุวงศ์ มีหนังสือถึงพระองค์สวัสดิ์ นำหนังสือกงสุลเยอรมัน

หนังสือกงสุลเยอรมัน ถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์ ว่ามิสเตอร์ราชตะแมน กล่าวโทษกรมการเมืองตาก

จดหมายพระองค์เจ้าสวัสดิ์ ถึงพระองค์สาย ให้จัดเรือไฟขึ้นไปส่งพระสุวรรณวิมลศีล พระญาณรักขิต พระปริยัติวงศาจารย์ และให้คอยกลับลงมาด้วย เพราะจะให้ขึ้นไปรับสัตตาหะแล้วกลับลงมา เพราะลงมาจวนจะครบ ๗ วันแล้ว เกรงว่าถวายเทศน์แล้วจะไปไม่ทันอรุณที่ ๗

วัน ๗ ๑๕ฯ ๙ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาเช้า ๕ โมงเศษ เสด็จออกประทับท้องพระโรงกลาง ทรงจุดเทียนในที่ต่าง ๆ แล้ว โปรดเกล้า ฯ ให้นิมนต์พระเทศน์เข้าไปนั่ง ทรงจุดเทียนนมัสการ สมเด็จพระวันรัตถวายศีล ถวายเทศนาอภิสัมโพธิปริวัตปริจเฉท ๑๑ เมื่อเทศน์จบลงแล้ว เสด็จออกทรงประเคนบริกขาร และกัปปิยมูลราคา ๑๐|– เหมือนเมื่อวานนี้ และพระราชทานกระจาดที่ ๑๖ ของพระนางเธอสุขุมาล พระองค์เจ้านภาภรณ์

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ถวายเทศนาโพธิสัพพัญญูปริวัตปริจเฉท ๑๒ พระราชทานกระจาดที่ ๑๕ สมเด็จกรมหลวงภาณุพันธุวงศ์วรเดช

พระคุณวงศ์ ถวายเทศนาพรหมมัชเชสนปริวัตปริจเฉท ๑๓ พระราชทานกระจาดที่ ๑๐ ของกรมหมื่นอดิศรอุดมเดช พระองค์เจ้าเกษมศรีสุภโยค

กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส ถวายเทศนาธัมมจักกัปปวัตน ปริวัตปริจเฉท ๑๔ พระราชทานกระจาดโรงใหญ่ ของพระนางเธอ พระองค์เจ้าเสาวภาผ่องศรี

หม่อมเจ้าพระภุชงค์ ถวายเทศนายสบรรพชาปริวัตปริจเฉท ๑๕ พระราชทานกระจาดที่ ๑๙ ของเจ้าจอมมารดาโหมด พระราชทานกัปปิยมูลราคา ๑๐ ตำลึง เป็นรางวัลอีก เพราะถวายเทศนาคราวนี้ ดีกว่าธรรมดาของท่าน

หม่อมเจ้าพระประภากรบวรวิสุทธิวงศ์ ถวายเทศนาอุรุเวลคมนปริวัตปริจเฉท ๑๖ พระราชทานกระจาดที่ ๒๓ ของเจ้าจอมมารดาตลับ เจ้าจอมมารดาย้อย

หม่อมเจ้าพระธรรมุณหิศธาดา ถวายเทศนาอัคคสาวกบรรพชาปริวัตปริจเฉท ๑๗ พระราชทานกระจาดที่ ๗ ของพระองค์เจ้าโสมาวดี พระองค์เจ้าศรีนาคสวาสดิ์ กรมหมื่นราชศักดิสโมสร แล้วถวายยถาสัพพีอติเรกพระพรลาถกลับไป เวลาย่ำค่ำเสด็จขึ้น

เวลา ๒ ทุ่มเศษ เสด็จออกท้องพระโรงกลาง โปรดให้นิมนต์พระเทศน์เข้ามา ทรงจุดเทียนนมัสการ พระกิตติสารมุนีถวายศีล ทรงศีลแล้วเสด็จประทับในพระฉาก พระองค์สวัสดิ์เฝ้า

พระกิตติสารมุนี ถวายศีลแล้วเทศนากปิลวัตถุปริวัตปริจเฉท ๑๘ พระราชทานกระจาดที่ ๖ ของพระองค์เจ้ายิ่งเยาวลักษณ์ พระองค์เจ้าภัคตรวิมลพรรณ กรมหมื่นพรหมวรานุรักษ์ พระองค์เจ้า

บันจบเบญจมา

พระธรรมภาณพิลาศ ถวายเทศนาพิมพาพิลาปปริวัตปริจเฉท ๑๙ พระราชทานกระจาดที่ ๓ ของกรมขุนบดินทร์ พระองค์เจ้านิเวศน์

พระอมราภิรักขิต ถวายเทศนาสากยราชบรรพชาปริวัตปริจเฉท ๒๐ พระราชทานกระจาดที่ ๙ ของเจ้าจอมมารดามรกฎ จบแล้วเสด็จทรงประเคนบริกขาร เครื่องกัณฑ์ และบัญชีกระจาด พระสงฆ์ถวายอติเรกถวายพระพรลากลับ เวลา ๕ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

พระราชทานเหรียญข้าราชการ มีจำนวนก้าไหล่ ๒ เงิน ๙

มีพระราชหัตถ์ถึงสมเด็จกรมพระ ทรงเห็นว่านายเจิม นายแฉล้ม ติดโทษมานานแล้ว ทรงพระเมตตากรุณาสงสาร เห็นควรจะพ้นโทษ ถ้าพระยาเจริญจะรับประกันแล้ว ก็ให้พ้นโทษไปอยู่ในกรมพระคลังมหาสมบัติตามกรมเดิม และให้ทำทัณฑ์บนว่าจะไม่ทำการต่อสู้กฎหมายบ้านเมืองและศาสนาต่อไป เมื่อทำการผิดต่อไปก็ให้มาขังเสียตามเดิม

หนังสือพระองค์สวัสดิ์ถึงพระองค์สาย ให้จัดเรือขึ้นไปส่งพระราชาคณะกรุงเก่าที่ลงมาถวายเทศน์นั้น ให้รับส่งอย่าให้ขาดพรรษาได้ เพราะไปส่งเมื่อเวลาวานนี้ไม่ถึงวัด พอถึงเกาะพระก็สว่างเสียจึงกลับลงมาที่เดียว

หนังสือสมเด็จกรมหลวงจักรพรรดิ ร้องว่าได้ทราบข่าวว่ากระจาดท่านนั้น จะพระราชทานพระปรีชาเฉลิม ท่านได้ทำโดย

ประณีต และไม่ทรงยินดีที่จะถวายพระอื่น ๆ

หนังสือเจ้าพระยาสุรวงศ์ ว่าได้รับโทรเลขนายทวนบอกเข้ามาว่า ได้ให้บุตร หลาน พระยาสตูล ทำสัจสาบาลไม่ให้เข้ากงสีอีกต่อไป โปรดให้พระองค์สวัสดิตอบเจ้าพระยาสุรวงศ์ว่า ข้าหลวงทำชอบแล้ว

บอกพระยาสุจริตกรมการเมืองตาก บอกลงมาว่ามิสเตอร์ราชตแมนกับปูจางตองซู ไปตั้งค้าขายอยู่ที่วัดพร้าว แล้วเกิดวิวาทชกตีกันมีบาดแผล กรมการได้ทำคำชันสูตรบาดแผลไว้ แล้วส่งถ้อยคำลงมา

หนังสือบอกพระยาสุจริตกรมการเมืองตากว่า มิสเตอร์ราชตแมนขึ้นไปขู่เข็ญกดขี่หยาบช้าต่อกรมการ จะเร่งเอาลูกจ้างไม่ได้ทันใจก็ว่าหยาบช้า แล้วพาภรรยาเข้าไปอยู่ในวิหาร พระสงฆ์เจ้าอธิการ กรมการ พูดจาชี้แจงห้ามปรามก็ไม่ฟัง แล้วกลับว่ากรมการไม่เอาธุระจะลงมาฟ้องกรุงเทพ ฯ แล้วขนของขึ้นไปไว้บนกุฎีพระ พระสงฆ์ขอให้กรมการว่ากล่าว กรมการไปว่า มิสเตอร์ราชตแมนว่าพระสงฆ์รับไว้ เจ้าอธิการเถียง แล้วมิสเตอร์ราชตแมนกลับชี้หน้าด่า แล้วล่องลงมากรุงเทพ ฯ กรมการได้ทำบัญชีของที่มิสเตอร์ราชตแมนทิ้งไว้ที่กุฎีพระสงฆ์ พร้อมด้วยพระสงฆ์เสร็จแล้ว

วัน ๑ ๆ ๙ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๕๕

เวลาเที่ยงเศษ เสด็จออกประทับท้องพระโรงกลาง ทรงจุดเทียนในที่ต่าง ๆ แล้ว โปรดให้นิมนต์พระเทศน์เข้าไปนั่งที่ ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการ พระศรีสมโพธิถวายศีล ทรงศีลแล้ว โปรดให้พระองค์สวัสดิ์เข้าไปเขียนหนังสือราชการ

พระศรีสมโพธิ ถวายเทศนาเมตไตยพุทธพยากรณปริวัตปริจเฉท ๒๑ พระราชทานกระจาดที่ ๑ ของกรมหลวงวรศักดาพิศาล พระองค์เจ้าแม้นเขียน

พระสารภาณกระวี ถวายเทศนาพุทธบีตุนิพพานปริวัตปริจเฉท ๒๒ พระราชทานกระจาดที่ ๓๐ ของพระองค์เจ้าบุศบันบัวผัน พระองค์เจ้าไชยันตมงคล

พระสุวรรณวิมลศีล ถวายเทศนายมกปาฏิหารียปริวัตปริจเฉท ๒๓ พระราชทานกระจาดที่ ๔ ของพระองค์เจ้ากินรีพระองค์เจ้าฉวีวรรณ พระองค์เจ้าจิตรเจริญ

พระปริยัติวงศาจารย์ ถวายเทศนาเทสนาปริวัตปริจเฉท ๒๔ พระราชทานกระจาดที่ ๕ ของกรมขุนภูวไนยนฤเบนทราธิบาล พระองค์เจ้าบุตรี

พระญาณรักขิต ถวายเทศนาเทโวโรหนปริวัตปริจเฉท ๒๕ พระราชทานกระจาดที่ ๙ ของกรมหมื่นพิชิตปรีชากร พระองค์เจ้าชุมพลสมโพธิ

พระอริยกระวี ถวายเทศนาอัคคสาวกนิพพานปริวัตปริจเฉท ๒๖ พระราชทานกระจาดที่ ๒๘ ของพระองค์เจ้าวานิรัตนกัญญา พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติ

ถ้ากัณฑ์ได้จบ เสด็จออกมาทรงประเคนบริกขารและกัปปิยมูลเหมือนเวลาวานนี้ แล้วทรงจุดเทียนนมัสการเสด็จประทับในพระฉาก พอกัณฑ์ที่ ๒๖ จบลงแล้ว เสด็จทรงประเคนบริกขาร ทรงพระกรุณาโปรดให้หยุดไว้เพียงเท่านี้ ด้วยจวนค่ำอยู่แล้ว งดไว้กลางคืนจึงจะมีต่อไป ได้พระราชทานเหรียญข้าราชการ มีจำนวนก้าไหล่ ๓ เงิน ๓๔ พระสงฆ์ถวายอติเรกถวายพระพรลากลับ เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จกลับ

เวลาเกือบจะย่ำค่ำ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชเทวีและพระนางเธอ เสด็จพระราชดำเนินประพาสกระจาดเครื่องกัณฑ์เทศน์ ข้างในก็ตามเสด็จพระราชดำเนินโดยมาก เมื่อเสด็จออกทอดพระเนตรกระจาดนั้น มีพิณพาทย์ซึ่งข้าราชการเอามาตั้งในที่ต่าง ๆ ประโคมเสมอกว่าจะเสด็จขึ้น

เวลา ๒ ทุ่มเศษ เสด็จออกท้องพระโรงกลาง โปรดให้นิมนต์พระเทศน์เข้ามา ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการ พระธรรมวโรดมถวายศีลแล้ว ถวายเทศนามหาปรินิพพานสูตรปริวัตปริจเฉท ๒๗ พระราชทานกระจาดที่ ๒๒ ของเจ้าจอมมารดาทับทิม

พระศรีวิสุทธิวงศ์ ถวายเทศนาธาตุวิภัชนปริวัตปริจเฉท ๒๘ พระราชทานกระจาดที่ ๒๗ ของพระองค์เจ้าอรุณวดี กรมหมื่นเทววงศ์วโรประการ พระองค์เจ้าเสาวภาคย์พรรณ

พระเทพมุนี ถวายเทศนามารพันธปริวัตปริจเฉท ๒๙ พระราชทานกระจาดที่ ๑๔ ของพระองค์เจ้าทองแถมถวัลยวงศ์ พระองค์เจ้ากาญจนากร

พระอริยมุนี ถวายเทศนาปัญจอันตรธานกถาปริจเฉท ๓๐ พระราชทานกระจาดที่ ๑๗ ของหม่อมเจ้าอุบลรัตนนารีนาฎ หม่อมเจ้าเสาวภาคย์นารีรัตน์ หม่อมเจ้าลำาย พอเทศน์จบเสด็จถวายเครื่องกัณฑ์ พระสงฆ์ถวายอติเรกถวายพระพรลาถลับ เสด็จมาประทับตรัสกับสมเด็จกรมพระ และสมเด็จกรมหลวง และเจ้านายครู่หนึ่ง เวลา ๒ ยามเศษเสด็จขึ้น

เมื่อเทศนาอยู่นั้น เสด็จประทับในพระฉาก ถ้าเทศน์จบจึงได้เสด็จออกมาถวายของทุกกัณฑ์

กระจาดใหญ่ของสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชเทวีนั้น ทรงพระกรุณาโปรดให้ถวายแก่กรมพระปวเรศรวริยาลงกรณ์ ซึ่งได้ทรงรับบริกขารหัวทานในวัน ๕ ๑๒ ๙ ค่ำ ในพระที่นั่งอมรินทร์

กระจาดที่ ๑๘ ของเจ้าจอมมารดาแพนั้น โปรดพระราชทานหม่อมเจ้าพระอรุณนิภาคุณากร ซึ่งได้รับบริกขารในวัน ๕ ๑๓ ๙ ค่ำ ในพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท

วันนี้เรือบางกอก ซึ่งกรมหมื่นนเรศรวรฤทธิ์ พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตย และข้าราชการ ออกไปราชการประเทศยุโรปนั้น กลับมาถึง คนซึ่งออกไปส่งกลับมาหมด กำหนดท่านทั้ง ๒ พระองค์และข้าราชการ ทั้งบริวารของท่าน จะได้ลงเรือเมล์ฝรั่งเศส วัน ๕ ๑๓ ๙ ค่ำ มีหนังสือราชการเข้ามาด้วย

มีพระราชหัตถ์ถึงเจ้าพระยามหินทร์ ว่าการเมืองเชียงใหม่นั้น ต่อไปจะมีกงสุล ข้าหลวงก็รู้แต่ธรรมเนียมไทย ถ้าเกิดการที่จะเกี่ยวข้องกับกงสุลก็จะลำบาก และหนังสือที่มีไปเมืองมรแมนทุกวันนี้ก็ใช้ภาษาพะม่า หาล่ามแปลก็ยาก ทรงเห็นว่าควรจะใช้ภาษาอังกฤษเสีย จะได้รู้ถึงกรุงเทพ ฯ โดยง่าย ทรงเห็นว่าหลุยส์ซาเวียเป็นคนรักเมืองไทยอยู่ อยากจะให้ขึ้นไปอยู่เชียงใหม่ช่วยการข้าหลวง ให้พูดจาเกลี้ยกล่อมดู แต่ให้เป็นไปรเวต แต่ทางราชการนั้นได้ทรงสั่งสมเด็จกรมพระแล้ว

หนังสือพระองค์สวัสดิ์ถึงเจ้าพระยามหินทร์ว่า ให้เตรียมคนขนเครื่องกระจาดที่โปรดพระราชทานพระอมรามาลงเรือไฟหลวงขึ้นไปส่ง อย่าให้ของตกเรี่ยเสียหาย

หนังสือเจ้าพระยาภาณุวงศ์ว่า กงสุลนิเทอลันด์ฟ้องมาว่าอำแดงเอียงบอกขายที่บ้านให้อำแดงหรั่งภรรยาจีนคองคิจงเป็นราคา ๔๒ ชั่ง รับเงินประจำไป ๕ ชั่ง ครั้นอำเภอไปวัดที่มีผู้ห้ามไว้ ไม่เต็มตามสัญญา อำแดงหรั่งเห็นว่าได้ที่ไม่เต็มตามสัญญา จึงขอประจำ

คืน อำแดงเอี้ยงไม่ให้ ว่าไม่ซื้อก็จะกินประจำ พระยาเจริญตัดสิน ว่า อำแดงหรั่งไม่สืบก่อนด่วนวางประจำเงิน ๕ ชั่งเป็นสิทธิ์อำแดงหรั่ง กงสุลมีหนังสือมาว่า อำเภอเบิกความชัดว่ามีผู้ห้ามการจึงไม่ตกลง ขอให้ตัดสินใหม่ ท่านให้ดูคำตัดสินก็มีความว่า มีผู้ห้ามว่าที่เกี่ยวในที่นี้ อำแดงหรั่งจึงต่อว่า อำแดงเอี้ยงก็รับว่าบอกขายหมด หลวงศรีรณรงค์ต่อว่า อำแดงเอี้ยงก็รับว่าที่หลวงศรีรณรงค์จริง ภายหลังกงสุลว่าที่เหลือเท่าใดอำแดงหรั่งจะซื้อ จึงได้เรียกผู้ว่าความแทนอำแดงเอี้ยงมาให้รับเงินก็ไม่ยอมรับขาย บังคับให้คืนเงิน ๕ ชั่งก็ไม่ยอม

หนังสือกงสุลนิเทอลันด์ถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์ขอเฝ้า

หนังสือพระองค์สวัสดิ์ตอบเจ้าพระยาภาณุวงศ์ว่า คำตัดสินเรื่องซื้อที่นั้นถูกต้องให้บังคับไป กงสุลนิเทอลันด์นั้นนัดวัน ๓ ๓ ๙ ค่ำ

หนังสือเจ้าพระยาภาณุวงศ์ถึงพระองค์สวัสดิ์ ว่าด้วยความของกงสุลฮอลันดาที่ค้างศาลอยู่ และเรื่องหนึ่งพระยาสมุทรจับแขกสิเนนถืออาวุธกลางคืนจำตรวน กงสุลฮอลันดาว่าเป็นสัปเยกต์ พระยาสมุทรดูถูก พระยาสมุทรจะขอสืบพะยานว่าแขกสิเนนเป็นคนเกิดที่คลองตะเคียนกรุงเก่า ได้ส่งฟ้องลงไปให้กงสุล ๆ โกรธ จะให้พระยาสมุทรลงไปขอโทษ พระยาสมุทรไม่ยอม เผื่อว่ากงสุลจะมาทูลเรื่องนี้ด้วย

หนังสือพระยาศรีสิงหเทพบอกวางเวร ว่าด้วยแต่งท้าวเพี้ย

กรมการขึ้นไปสืบข่าวช้างเผือกที่บ้าระแด และราชวงศ์เมืองเชียงแตงได้คุมสะเบียงขึ้นไปคอยจ่ายให้ท้าวเพียเมืองจำปาศักดิ์ ที่คุมคนไปรับช้างเผือก และว่าพระกำแหงท้าวขัตติยราชได้คุมช้างเผือกมารอคอยเจ้าของอยู่ที่บ้านเสะจอมพวน

หนังสือพระยาศรีสิงหเทพบอกวางเวร ว่าด้วยนายปสาคนเมืองพนมเปญถือหนังสือเดินทาง ๒ ฉะบับมาเมืองจำปาศักดิ์ ได้ให้ถาม นายปสาว่ามองซิเออปลังใช้มาฟังความ พระยาศรีได้บอกว่าได้ตัดสินให้เจ้าจำปาศักดิ์ใช้เงินให้มองซิเออปลัง ๕๖ แน่น เพราะไม่ชำระความ ให้ส่งเงินลงมากรุงเทพ ฯ

หนังสือเดินทางอุปราชกำโพชาธิบดีให้นายเญก ซึ่งมองซิเออปลังใช้ไปเมือง.ชียงแตง ให้เจ้าเมืองฝ่ายเขมรดูแลรักษาสงเคราะห์ด้วย

บอกพระยาศรี ว่าด้วยที่อุปราชเมืองอัตบือว่า ขอให้ราชวงศ์เป็นอุปฮาด ราชบุตรเป็นราชวงศ์ ท้าวอัคหาดเป็นราชบุตร และแสนปางนั้นอุปฮาดว่าที่เจ้าเมืองข่มเหงราษฎรนักราษฎรแตกหนี ขอท้าวไชยราชเป็นอุปฮาดไปรวบรวมคนไว้

บอกพระยาราชสัมภารากรว่า มิสเตอร์อีเอมปาส์แกฟ้องแทนมองซายะ กล่าวโทษพระเจ้าเชียงใหม่ว่าให้ลาวเอาตราไปตีเอาไม้เสีย ๕๐๐ ต้น ราคา ๕๐,๐๐๐ รูเปีย เห็นว่าเจ้าเมืองมรแมนมีหนังสือส่งฟ้องถึงพระเจ้าเชียงใหม่กล่าวโทษพระยาลาวความเดียวกัน เห็น

ว่าความเรื่องเดียวฟ้องเป็นสองศาล เรื่องราวก็ไม่ใช้ภาษาไทย เงินขึ้นศาลก็ไม่ได้

หนังสือพระยาราชสัมภาราถรถวายสมเด็จกรมพระ ว่าเรื่องมองซายะนี้ เดิมจอตะกาผิวเป็นลูกหนี้พระเจ้าเชียงใหม่ยอมให้ไม้ป่าวิวาทนี้แทนเงินให้พระเจ้าเชียงใหม่ ๆ จึงให้บอกขายแก่มองซวยบัว มองบั้นโยไป และว่าเจ้าเชียงใหม่ให้ทำหนังสือขายไม้ป่าแม่ปาย ๓,๐๐๐ ต้นแก่มองทุนจอ เป็นเงิน ๕๐,๐๐๐ รูเบีย พระยาราชสัมภาราถรได้ประทับตราด้วย

ใบบอกเมืองตากฉะบับ ๑ ว่า มิสเตอร์ราษตแมนมีหนังสือมาว่า มิสเตอร์ดิวินไม่อยู่ จีนภรรยาและคนใช้เอาของออกจำหน่ายขอให้กรมการชำระแล้ว มิสเตอร์ราษตแมนคุมตัวจีนมาส่ง กรมการถาม รับว่าเอาของ ๆ มิสเตอร์ดิวินผัวจำหน่ายเล่นเบี้ยจริง ได้ให้เอาตัวจีนคุมไว้รอมิสเตอร์ดิวิน และได้เรียกประกันผู้ซื้อของไว้ด้วย

ฉะบับ ๑ ว่า มองตอมองกะเดสัปเยกต์อังกฤษฟ้องจีนโฮจงเหลียง สัปเยกต์อังกฤษว่าตีตราเอาไม้ที่ตัวซื้อไว้ กรมการไต่สวนได้ความว่าไม้ของพระยาจางวาง อำแดงคำผงบุตรหญิงทำสัญญาขายให้มองตอ มองกะเด พระวิชิตรักษาบุตรชายทำสัญญาขายให้จีนโฮจงเหลียง พี่น้องแก่งแย่งกัน กรมการว่ากล่าวก็ไม่ยินยอม

ทรงตอบสมเด็จกรมพระว่า พระยาศรีบอกเรื่องช้างนั้นไม่มีอะไร ตอบแต่เรื่องมองซิเออปลังนั้นรอไว้ช้าไม่ได้เพราะพระยาศรี

ทำเสียเค้า ต้องทรงมีหนังสือส่งเงินไปที่กงสุลว่าพระยาศรีได้ตัดสิน ส่งเงินเข้ามาแล้ว เรื่องบอกพระยาราชสัมภารากรว่าด้วยมองซายะที่ไม่รับเรื่องราวเพราะเงินขึ้นศาลไม่ได้นั้นชอบอยู่ แต่ที่ว่าเป็นสองศาลนั้นไม่ถูก เพราะที่เจ้าเชียงใหม่ไม่รับเขาถึงมาร้องข้าหลวง ถ้าไม่รับก็ควรมีหนังสือไปมรแมน ชี้แจงว่าจอตะกาผิวขายให้พระเจ้าเชียงใหม่แล้วไปขายมองซายะอีก ควรมองซายะจะฟ้องจอตะกาผิว ให้ทรงติเตียนพระยาราชสัมภารากรบ้าง เรื่องบอกเมืองตากว่าด้วยเรื่องเมียมิสเตอร์ติวินนั้น ถ้ามีช่องควรจะให้นิวแมนรู้ด้วยอีกฉะบับ ๑ เรื่องไม้นั้นชำระความมรดกค้างอยู่ อำแดงคำผงเอาของกลางไปขายมองกะเล ดังนี้ ต้องเร่งเงินให้มองกะเลคืนไป

หนังสือพระองค์เจ้าโสณบัณฑิตยถวายว่า ไปถึงเมืองสิงคโปร์ และว่ากำหนดจะได้ลงเรือเมล์ฝรั่งเศสในวัน ๕ ๑๓ ๙ ค่ำ และแสดงความระลึกถึงพระเดชพระคุณที่ทรงพระกรุณาชุบเลี้ยงและอื่น ๆ

จดหมายเจ้าพระยามหินทร์ตอบพระองค์สวัสดิ์ กำหนดนัดที่จะขนของกระจาดไปวัดนิเวศน์ธรรมประวัติ

วัน ๒ ๒ ๙ ค่ำ ปีมะแม เบ็ญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องซิตติงรูม พระองค์สวัสดิ์เฝ้า ทรงหนังสือราชการ แล้วกรมหมื่นศิริธัชเฝ้า ทรงเซ็นฎีกาของราษฎรซึ่งร้องทุกข์กล่าวโทษกันต่าง ๆ เวลาบ่าย ๕ โมง

เศษเสด็จขึ้น ได้พระราชทานเหรียญที่ระลึกแก่คนที่ยังไม่ได้รับพระราชทาน เหรียญเงิน ๑

เวลา ๒ ทุ่มเศษ เสด็จออกขุนนาง พระศรีเสนาอ่านบอกพระอินทรประสิทธิศรเมืองอินทร์รายงานน้ำฝนต้นข้าวฉะบับ ๑ บอกพระยาสุพรรณบุรีรายงานน้ำฝนต้นข้าวฉะบับ ๑

พระนรินทร์อ่านบอกพระยาเพ็ชรบุรี ส่งเงินค่านาเกลือจำนวนปีมะเส็ง ตรีศก ซึ่งมีตราออกไปว่า ไม่มีตัวอากรให้กรมการเก็บ พระยาเพ็ชรเก็บได้เงินหักค่าสิบลดพระราชทานแล้ว คงเงิน ๓ ๓ ๑๑ ๓๓๒ ส่งเข้ามาฉะบับ ๑ บอกพระยานครเขื่อนขันธ์ว่าด้วยมีตราบังคับให้ไปราชการประเทศยุโรป และให้มอบราชการบ้านเมืองแก่พระขยันสงครามปลัดดูแลนั้นได้มอบแล้ว และขอให้หลวงแพ่ง หลวงสัสดีเป็นผู้ดูแลตรวจตราและเก็บเงินค่านาริมคลองแก่ราษฎรซึ่งจองนาริมคลองประเวศบุรีรมย์ต่อไป

พระนรินทร์นำพระขยันสงครามปลัด หลวงนิคมคามภักดียกกระบัตร หลวงแพ่ง หลวงสัสดี กรมการเมืองนครเขื่อนขันธ์เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท แล้วนำพระนินนภูมิบดีเมืองลุ่มสุ่มกราบถวายบังคมลากลับไปรักษาราชการบ้านเมือง พระราชทานเสื้อผ้าถาดหมาก กุณโฑเงิน เป็นเครื่องยศ เสด็จขึ้นประทับในออฟฟิศครู่หนึ่ง เสด็จกลับไปประทับห้องชิตติงรูม พระองค์สวัสดิ์เฝ้าทรง

หนังสือราชการและอื่น ๆ แล้ว กรมหมื่นเทววงศ์เฝ้า เวลา ๔ ทุ่ม เสด็จขึ้น

รับหนังสือเจ้าพระยามหินทร์ถวายตอบพระราชหัตถ์ว่า ได้พูดกับมิสเตอร์ลุยส์ซาเวีย ๆ ว่าไม่ขัดขวางการแผ่นดิน ด้วยตัวไม่ได้คิดว่าเป็นคนต่างประเทศ แต่ตัวได้เข้าหุ้นส่วนค้าขายกับคนต่างประเทศอยู่ จะต้องปลดเปลื้องการนั้นก่อน และรับเข้ามาว่า คงจะจัดการให้มิสเตอร์ลุยส์ขึ้นไปรับราชการเชียงใหม่ให้จงได้

พระราชหัตถ์ถึงสมเด็จกรมพระ ส่งหนังสือเรื่องมิสเตอร์ลุยส์ที่เจ้าพระยามหินทร์มีมา และพระราชหัตถ์ที่ให้เจ้าพระยามหินทร์พูดกับมิสเตอร์ลุยส์ที่จะยอมไป ให้ทรงเรียกทางราชการ ควรจะมีสัญญากำหนดการให้ทำเพียงไร การที่จะให้มิสเตอร์ลุยส์ขึ้นไปนั้นเพียงช่วยข้าหลวงในการยุโรปเท่านั้น อย่าให้ทำตามใจ ให้อยู่ในบังคับข้าหลวง และเงินปีนั้นอย่าให้สูงกว่า ๒๐ ชั่งจึงจะดี

หนังสือพระยานครราชสีมาบอกไปรเวตว่า ด้วยพระภักดีนุชิตขึ้นไปทำการข่มเหงกดขี่ราษฎรและขัดขืนหมิ่นประมาทต่อบ้านเมือง และสมคบผู้ร้ายขัดแข็งต่อพระยานครราชสีมา

ทรงพระราชหัตถ์ถึงสมเด็จกรมพระ ให้หาตัวพระภักดีนุชิตลงมาชำระ ให้กรมการลงมาฟังด้วย จะได้ให้ชำระถึงเท็จจริงกัน

หนังสือสมเด็จกรมพระ ส่งหนังสือประกันของพระยาเจริญรับประกันนายเจิม นายแฉล้ม และทูลถามถึงการทำบุญวัดอรุณ

และว่าจะเสด็จวันใด

พระราชหัตถ์ตอบสมเด็จกรมพระ เรื่องหนังสือประกันนั้นทำมาอย่างไรก็เอาอย่างนั้นไม่ต้องเกี่ยงอาไร ถ้าจะหนีไปนอกอาณาเขตต์ก็จะมาทำอะไรได้ไม่เป็นสำคัญ และการทำบุญนั้น จะเสด็จส่งพระวัน ๔ ค่ำ แรม ๕ ค่ำ เช้าจะเสด็จ ของถวายพระนั้นใช้ไตรก็ได้

หนังสือสมเด็จกรมหลวงจักรพรรดิพงศ์ ขอทำบุญในการเชิญพระไปวัดอรุณนั้น ของหลวงมีการวันแรม ๔-๕ ค่ำ น้อยวันนัก ไม่สมกับที่ทำการแข็งแรง ขอทำต่อไปวันแรม ๕ ค่ำเวลาเย็นสวดมนต์ ๑๐๒ รูป วันแรม ๖ ค่ำเช้าถวายข้าวกระทง เย็นสมโภช

พระองค์โตถวายเรื่องราวว่า นายพร้อมบุตรหมู่เป็นคนหยาบช้าเอาไว้ไม่ได้ ขอถวายเป็นทหารลาดตระเวน ทรงเซ็นให้สัสดีตรวจถ้าไม่เกี่ยวอาไรให้สักไพร่หลวงทหารลาดตระเวน

หนังสือพระองค์สวัสดิ์ถึงเจ้าพระยามหินทร์ว่า เลขที่พระองค์โตถวายนั้นเป็นคนวังหน้าอยู่ เห็นจะขัด

วัน ๓ ๓ฯ ๙ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษ เสด็จออกห้องซิตติงรูม พระองค์สวัสดิ์เฝ้าทรงหนังสือราชการครู่หนึ่ง พอเวลาบ่าย ๔ โมงเศษ เสด็จออกมาประทับห้องดรออิงรูม เจ้าพนักงานกรมวังกรมท่าทหารมหาดเล็กนำมิสเตอร์บี เอ็ด ฮาเมล กงสุลนิเทอแลนด์เฝ้า กงสุลทูลด้วยข้อความที่ ๑ ถวายพระพร ซึ่งได้เสด็จดำรงสิริราชสมบัติมาถึง ๑๕ ปี ที่ ๒

ถวายพระพรในเรื่องทำสัญญาสุรากับวิลันดาจะสำเร็จอยู่แล้วเป็นที่เคาะรางวัล ทรงตอบขอบใจที่ได้ทราบจากปฤษฎางค์ว่า กงสุลได้มีหนังสืออุดหนุนไป ที่ ๓ ว่าแขกคนหนึ่งเป็นสัปเยกต์ไทย แต่มีพวกเป็นสัปเยกต์ฮอลันดา เป็นโทษอยู่ที่กรมท่า พวกที่เป็นโทษด้วยกันนั้นออกหมดแล้ว กงสุลได้ส่งเรื่องราวมาที่กรมท่า และได้ความแนะนำว่าให้กราบทูล ทรงตอบว่า คนโทษอย่างนี้ ถวายฎีกาได้ถึงพระองค์ทีเดียว ถ้ามาถวายฎีกาเองแล้วจะดี ที่ ๔ ขอบพระราชหฤทัยที่ทรงตัดสินเรื่องความเมืองประทุมธานี และว่ายังมีอีกเรื่องหนึ่งที่พระบาท แต่จะไปพูดกับสมเด็จกรมพระก่อน ถ้าไม่ตกลงจึงจะกราบทูล ที่ ๕ ว่าพระยาสมุทรจับแขกสัปเยกต์วิลันดาจำตรวนแล้วกล่าวโทษว่าพ่อเป็นไทย เขาได้ตรวจดูตลอดแล้วเห็นเป็นสัปเยกต์แน่ ขอให้พระยาสมุทรเขียนหนังสือขอโทษก็ไม่ยอม รับสั่งว่าการเรื่องนี้พึ่งทรงทราบในสองวันนี้ ว่าพระยาสมุทรจับแขกถืออาวุธในเวลากลางคืน ทรงเห็นว่า ถึงจะเป็นสัปเยกต์เป็นไทยก็ดี ลงโทษดังนี้จะเกินไป จะทรงไต่สวนดูแล้วจะตัดสิน ต่อไปทูลด้วยเรื่องโปสต์ว่า ได้ลองมีหนังสือไปมาเห็นสะดวกดี ได้รับตอบใน ๒๔ ชั่วโมง กงสุลทูลว่าสิ้นธุระกราบถวายบังคมลาไป ประทับในห้องซิตติงรูม เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จขึ้น

เวลา ๒ ทุ่มเศษ เสด็จออกขุนนาง พระศรีเสนาอ่านบอกเมืองอุไทยธานีว่า ได้ตั้งด่านที่ต่อเขตต์แดนอังกฤษ ๓ ตำบล บ้านหนอง

หลวงตำบล ๑ บ้านเมืองแม่กลองตำบล ๑ บ้านโมโครกตำบล ๑ ให้พระพลเป็นนายด่าน ๑ หลวงวิชิตด่าน ๑ ขุนไกรขุนอินทร์ด่าน ๑ ให้เกณฑ์ขุนหมื่นตัวไพร่รักษาด่าน มีโปลิศรายทางรักษาเขตต์แดน หน้าด่านเสมอ และกะเหรี่ยงซึ่งอยู่หน้าด่านพระพล ๑๗๙ เรือน หลวงวิชิต ๑๒๘ เรือน ขุนไกร ๘๐ เรือน

พระนรินทร์อ่านบอกพระยาไทรบุรี ๓ ฉะบับ ว่าด้วยมีตราออกไปว่า พระยายุทธการร้องว่าครั้งพระยาไทรก่อน ๆ มา เคยยกเงินค่าเบิกล่องให้เดือนละ ๑๐๐ เหรียญ บัดนี้พระยาไทรไม่ให้เอาเป็นอาณาประโยชน์เสียนั้น พระยาไทรว่า เมื่อก่อน ๆ มาการะนี้อาบัติทำมา ครั้งนี้ก็ไม่ได้เปลี่ยนแปลงอาไร คนที่พระยายุทธการให้กำกับนั้นก็เลิกถอนไปเอง เงินค่าเบิกล่องก็ตก แต่ก่อนพระยายุทธการเคยได้ผลประโยชน์เดือนละ ๑๖๖ ๖๐ เหรียญ และในเงินนั้นเมื่อครั้งเจ้าพระยาไทร ๆ ให้แบ่งให้อยิ่มะหะหมัดยาบั๊ก ๕๐ ๐ เหรียญเสมอ ครั้งนี้ได้ให้ถึง ๑๗๐๘ ๓๓ เหรียญ ยังต้องให้อยิ่มะหะหมัดยาบั๊กเดือนละ ๕๐ ๐ เหรียญอีกต่างหาก

ฉะบับ ๑ ว่าด้วยจัดเงินให้พระอนุรักษโยธาจ่ายเงินเดือนทหารรักษาราชการกับพระอนุรักษ์ ๓ เดือน ๆ ละ ๔๒๐ ๔๕ เหรียญ รวม ๑๒๗๓ ๓๔ เหรียญ และขอบพระเดชพระคุณที่ทรงพระกรุณาโปรดไม่ให้จ่ายเงินเดือนกัปตันเรือรบซึ่งได้มารักษาเมืองไทร

ฉะบับ ๑ ว่าด้วยมีตราออกไปว่าพระยาเกไดร้องว่า อับดุลรา

หม่านมาประกาศที่กุฎามุดาและกะเรียนว่า อย่าให้อำเภอและราษฎรฟังบังคับพระยาเกไดต่อไป และว่าพระยาสุรพลได้มีหนังสือให้พระยาเกไดไปปรึกษาราชการที่กุฎามุดา พระยาเกไดจะไปก็กลัวอายจึงไม่ไปนั้น พระยาไทรว่าไม่มีใครประกาศ เป็นแต่หลวงทวีปสยามกิจขอให้ระงับแขกตั้งกงสีโดยเร็ว จึงได้ให้พระยาสุรพลไปจัดการที่กุฎามุดา ได้มีหนังสือเชิญพระยาเกไดมาปรึกษาก็ไม่มาและไม่ตอบหนังสือด้วย จึงให้อับดุลราหม่านดูแลที่กุฎามุดา

พระไพรัชอ่านบอกพระสุธรรมไมตรี จมื่นราชามาตย์ ส่งจีนอั้งยี่ซึ่งวิวาทกับนายอากรสุราและราษฎร โปรดให้ลูกขุนปรึกษาวางบท อีกฉะบับ ๑ เมืองบางตะมุงส่งเงินปีจีนได้จำนวนปีมะเมียจัตวาศก จีนคงเมือง ๑๙๐ จีนจร ๑๐ รวม ๒๐๐ เงินค่าแรง ๑๐ ๒ ส่งเข้ามา

แล้วพระราชทานตรามัณฑนาภรณ์แก่พระอนุรักษโยธา เสด็จขึ้นประทับในออฟฟีศครู่หนึ่ง แล้วประทับห้องชิตติงรูม ทรงหนังสือราชการ ๔ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

วันนี้ พระราชทานเหรียญผู้ที่ยังไม่ได้รับพระราชทานวันนี้ ทอง ๑ เงิน ๑ กาไหล่ ๒

หนังสือรับวันนี้ จดหมายพระองค์สวัสดิ์ถวายสมเด็จกรมพระว่าด้วยกงสุลวิลันดามาเฝ้าทูลว่า สัปเยกต์วิลันดามีความที่พระบาทเรื่องหนึ่ง แต่ไม่ได้ทูลเจาะชื่อและเรื่องเขาว่าจะมาทูลก่อน ถ้าไม่

สำเร็จจึ่งจะกราบทูล ถ้าเขาจะมีหนังสือร้องฟ้องอย่างไร ขอให้ว่ากล่าวเสียให้แล้ว

หนังสือพระไพรัชทูลพระองค์เจ้าสวัสดิ ว่าด้วยเจ้าพระยาภาณุวงศ์กราบถวายบังคมลาไปเมืองเพ็ชรบุรี มอบการโต้ตอบหนังสือกงสุลต่างประเทศให้พระไพรัชเป็นธุระ และส่งหนังสือกรมหมื่นนเรศร ๑ พระยาอัศฎงค์ ๑

หนังสือกรมหมื่นนเรศรบอกข่าวระยะทางและข่าวราชการ

หนังสือพระยาอัศฎงค์ถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์ บอกด้วยทูตไปถึงและลงเรือเมล์ฝรั่งเศสได้เสียค่าโดยสารเป็นเงิน ๖๙๒๓ ๙ เหรียญ ได้ขายบิลให้ชาตะเตอรแบงก์แล้ว

หนังสือพระองค์สวัสดิถึงพระไพรัช ให้ตอบรับหนังสือกรมหมื่นนเรศร และให้มารับตั๋วยืมใช้บิลค่าโดยสารของพระยาอัศฎงค์เสีย

หนังสือสมเด็จกรมหลวงภาณุพันธุวงศ์ถึงพระองค์สวัสดิ ว่าด้วยรับเหรียญที่ระลึก พระราชทานให้แจกเจ้าพนักงานโทรเลขและไปรษณีย์นั้นแจกแล้ว แต่หลวงประจักษชวการ ยังไม่ได้รับพระราชทาน

ความเห็นเจ้าพระยาพลเทพยื่นพระองค์สวัสดิ ว่าด้วยการที่จะเก็บเงินค่านา ด้วยตัวเลนาติดชำระอยู่

หนังสือสมเด็จกรมพระ กำหนดการแห่พระไปวัดอรุณเวลา

เช้า ๕ โมง แลจะเกณฑ์ให้พระสงฆ์ตามวัดสวดพิธีฝนก่อน หาวันดีได้จึงจะตั้งพระราชพิธีใหญ่

หนังสือพระยาวิเศษสัจธาดา ขอผู้ช่วยรับหางว่าวถือน้ำแลให้ตั้งอัตราคนถือน้ำ

หนังสือสมเด็จกรมหลวงจักรพรรดิถวาย ว่าด้วยไม่ได้ตอบพระราชหัตถเรื่องจะเสด็จวัดอรุณ

วัน ๔ ๅ๘ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาเช้า เจ้าพนักงานเชิญพระพุทธรูปฉลองพระองค์ลงไปตั้งในเรือไชย ๆ นั้นตั้งแท่นแลปักเศวตฉัตรคันดาลกั้นพระ มีเครื่องสูงแตรสังข์พิณพาทย์สวมเสื้อแดง หน้าพระตั้งเครื่องนมัสการด้วย มีเรือแห่ เรือดั้ง ๓ คู่ กลองชะนะอยู่ในเรือดั้งด้วย เกณฑ์เรือข้าราชการ ๕๐ ลำปักธงมังกรทุกลำ

เวลาบ่าย ๑ โมงเศษ เสด็จพระราชดำเนินทรงพระราชยานลงไปประทับท่าราชวรดิฐ เสด็จลงประทับในเรือไชย นมัสการพระพุทธรูปแล้ว ทรงโปรยพระสุหร่ายสรงพระพุทธรูปแล้ว เสด็จขึ้นประทับบนแพลอย เจ้าพนักงานประโคมแตรสังข์เลื่อนเรือไชยออกจากท่าราชวรดิฐ แห่ไปประทับท่าวัดอรุณราชวราราม เชิญขึ้นประดิษฐานบนบุษบกหน้าพระอุโบสถวัดอรุณ เวลาเย็นวันนี้จะได้สวดมนต์ในพระอุโบสถ

ครั้นแห่พระไปแล้วเสด็จประทับบนพระที่นั่งราชกิจวินิจฉัย รับสั่งกับพระยาอภัยรณฤทธิ์เรื่องซ่อมพระตำหนักแพครู่หนึ่ง เสด็จขึ้น

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษ เสด็จออกพระที่นั่งจักรี ทรงพระราชยานเสด็จไปประทับท่าราชวรดิฐ เสด็จลงเรือพระที่นั่งกราบ เสด็จโดยชลมารคพร้อมด้วยกระบวนนำกระบวนตาม ไปประทับท่าวัดอรุณราชวราราม เสด็จทรงพระราชยานไปประทับเกยหน้าประตูพระระเบียง เสด็จประทับหน้าพระอุโบสถ รับสั่งกับเจ้านายแล้วทรงจุดเทียนเครื่องทองน้อยนมัสการพระที่เชิญไปไว้ในบุษบกหน้าพระอุโบสถแล้ว เสด็จเข้าพระอุโบสถทรงจุดเทียนนมัสการแล้ว ทรงประเคนไตรพระสงฆ์ฐานานุกรมอันดับ ๑๘ รูป แต่สวดมนต์ วันนี้ ๒๐ รูป แต่พระศากยบุตร พระศรีสมโพธินั้น ได้รับไตรการฉลองพระที่นั่งอมรินทร์ พระสงฆ์ครองผ้าเสร็จแล้วทรงศีล พระสงฆ์สวดสัตตปริตต์ สมเด็จกรมหลวงจักรพรรดิพงศ์ นำโกศลงยาถมบัดในโกศมีรูปพระเขี้ยวแก้วจำลองด้วยแก้วองค์ ๑ มีแผ่นทองจารึกคาถาอยู่แผ่น ๑ ถวายทอดพระเนตร ทูลว่ามหาดเล็กท่านได้แต่พระเจดีย์ข้างหลังพระอุโบสถว่าขะโมยลักขุดแล้วทิ้งไว้

พระสงฆ์สวดมนต์จบแล้วถวายอติเรก แล้วรับสั่งกับสมเด็จกรมพระว่า เดิมได้พระราชทานเงินค่ากระจาดสมเด็จกรมหลวงจักรพรรดิอยู่ ๑/+ บัดนี้ท่านจะทำบุญอีกต่อไป ให้เพิ่มถวายอีก ๓/+ เป็น ๔/+ แล้วเสด็จกลับมาประทับหน้าอุโบสถทอดพระเนตรครู่หนึ่ง เสด็จประ-

ทับที่ประจำขุนนาง รับสั่งกับเจ้าพระยาพลเทพ เจ้าพระยามหินทร์ และขุนนางหน่อยหนึ่ง เสด็จกลับออกมาทรงจุดดอกไม้ริมโรงกระจาดแล้ว เสด็จเข้าไปทอดพระเนตรกระจาด กระจาดนั้นทำวิจิตรพิสดารไปด้วยลวดลายอังกฤษกระดาษต่าง ๆ และของที่ประดับนั้นมิใช่ขนมเหมือนกระจาดในวัง เป็นเครื่องใช้สรอยมีถ้วยชามขวดเครื่องแก้วเครื่องทองเหลืองต่าง ๆ มีขวดยาขวดขนมต่าง ๆ คล้ายกับกระจาดครั้งการสมโภชพระนคร มีอ่างมังกรเต็มด้วยอาหารและผ้าเหลืองถวายพระสงฆ์วัดอรุณ ๑๐๒ รูปทั่วทั้งพระอาราม มีพิณพาทย์วงใหญ่ ๓ วงประโคมกึกก้อง และตกแต่งประทีปโคมไฟและธงทิวผูกห้อยพวงใบไม้ทั่วไปในที่ต่าง ๆ ในชานพระอุโบสถนั้นจุดประทีปโคมไฟสว่างไสวงดงามนัก ทอดพระเนตรแล้ว เสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง

รับหนังสือวันนี้ หนังสือนิวแมนต์ถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์ว่าเรื่องคอนเวนชั่นอิศเตินเอกสเตนชันกำปนีโทรเลขอังกฤษนั้น ที่ว่าจะให้ไม่ได้ตามขอเพราะกำปนีจะขอใช้แต่ผู้เดียวนั้น เกาวแมนต์สยามเข้าใจผิด เป็นแต่จะขอติดสายทางปากน้ำอีกสายหนึ่งเท่านั้น และถามว่ามีลงไปในหนังสือว่ากงสุลฝรั่งเศสได้โปรเตสเรื่องนี้นั้นอย่างไรขอให้ชี้แจง

หนังสือไปรเวตกรมหมื่นนเรศร ว่าเป็นหนี้ห้างแรมเซค่าเสื้อผ้าเมื่อจะไปนอก เงิน ๔๖ ชั่ง ๒๘ บาท ๓๒ อัฐ ขอพระราชทานให้

ใช้เสีย และรับผิดรับชอบว่าจะระวังต่อไปไม่ใช้อย่างนี้ และถวายร่มอย่างดี ๔ คัน

พระราชหัตถ์ตอบกรมหมื่นนเรศรไปรเวต ขอบพระทัยที่ถวายร่มอย่างดี และทรงเล่าเรื่องกระจาดวัดอรุณ และว่าด้วยการที่ทำบุญวัดอรุณคราวนี้ และว่าพระราชทานเงินที่ขอให้จอมมารดาไป

วัน ๕ ฯ๕ ๙ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาเช้า ๔ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จลงท่าราชวรดิฐ ทรงเรือพระที่นั่งกราบไปโดยทางชลมารคพร้อมด้วยกระบวนนำกระบวนตาม ประทับท่าวัดอรุณราชวราราม เสด็จประทับในพระอุโบสถทรงจุดเทียนนมัสการทรงศีลแล้ว พระสงฆ์ถวายพรพระแล้ว เสด็จทรงประเคน พระสงฆ์ ๒๐ รูปรับพระราชทานฉัน ครั้นแล้วเสด็จทรงประเคนหมากพลูธูปเทียน พระสงฆ์ถวายยถาสัพพีอติเรกแล้ว รับสั่งให้หาเจ้าพระยาสุรวงศ์เข้ามาเฝ้าครู่หนึ่ง เสด็จกลับออกมาประทับโรงกระจาดแล้ว เสด็จเข้าไปประทับพลับพลาข้างในครู่หนึ่ง เสด็จกลับประทับเรือพระที่นั่ง เสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง

เวลาทุ่มเศษเสด็จออกห้องซิตติงรูม ทรงหนังสือราชการต่าง ๆ เวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

พระราชหัตถ์วันนี้ ถึงพระยาราชสัมภารากร ว่าด้วยการที่ไม่

รับเรื่องราวคนสัปเยกต์นั้น ไม่พิจารณาให้รอบคอบเป็นการผิด และจะทำให้ยุ่งยิ่งไป แต่ทรงเห็นว่าพึ่งขึ้นไปยังใหม่อยู่ ต่อไปควรจะทำละเอียดได้ และการเกี่ยวข้องคนต่างประเทศนั้นเป็นการยาก ต่อไปนี้จะโปรดให้กรมหมื่นพิชิตเป็นผู้แนะนำ ขัดข้องอย่างไรก็ให้มีหนังสือถามกรมหมื่นพิชิต แต่ต้องถือว่าเป็นการไปรเวต การเด็ดขาดนั้นคงกรมมหาดไทยตามเดิมไม่ได้หักล้าง กรมหมื่นพิชิตนั้นเป็นแต่แนะนำเท่านั้น

หนังสือพระไพรัชถวายพระองค์สวัสดิ์ ว่าด้วยรับบิลพระยาอัศฎงค์ จากห้างวิลเซอเรกลิกค่าโดยสารกรมหมื่นนเรศร และข้าราชการออกไปกรุงลอนดอน รวมเงิน ๖๙๒๓ เหรียญ ๘ เซนต์ เป็นเงินบาท ๑๕๕ ๑๘ ๑ ๑ ขอตั๋วยืมเงินคลังจ่ายไปก่อน แล้วจึงจะตั้งฎีกาเบิกภายหลัง

หนังสือกงสุลฮอลันดาถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์ ขอให้นำคอเรศปอนเดนเรื่องพระยาสมุทรจับแขกสิเนนทั้งหมดถวายทรงตัดสิน

หนังสือกงสุลฮอลันดาถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์ ขอให้มีหนังสือสั่งไปตั้งคนกลางที่จะตัดสินในการเอกษฮิบิเชนที่เมืองแอมสเตอแดมห้องที่ ๒๐ ที่เกาวแมนต์สยามได้ช่วย

วัน ๖ ฯ๖ ๙ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จออก กรมหมื่นภูธเรศรเฝ้าถวายพระ

สังวาลเพ็ชรซึ่งโปรดให้ทำ ๒ สาย และพาช่างทองผู้ทำเข้ามาเฝ้า พระราชทานรางวัลช่างที่ทำ ๒ คน ๆ ละ $\overset{๔}{+}$ รวมเงิน $\overset{๘}{+}$ แล้วถวายตุ้มหูเพ็ชรกลีบลงยาที่สั่งมาถวายทอดพระเนตร ทรงซื้อไว้ ๘ คู่ แล้วกรมหมื่นศิริธัชเฝ้าถวายฎีกาของราษฎร ทรงเซ็น ๑ ฉะบับ พระองค์ขจรเฝ้าทูลด้วยเรื่องเก็บเงินค่าเช่าตึกหน้าวัดเกาะ กรมขุนบดินทรถวายเรื่องความหม่อมเจ้ารัชนิกร เรื่องความกรมหมื่นราชศักดิ์กับสัปเยกต์เยอรมัน แล้วทูลด้วยเงินพินัยหลวงค้างเจ้าสวัสดิ์ตระลาการอยู่ ขอให้ตั้งตระลาการกรมพระตำรวจชำระเร่งบุตรภรรยาเจ้าสวัสดิ์ รับสั่งว่าจะเกินไป ท่านเป็นอธิบดีควรจะชำระสะสางเอง พระองค์สวัสดิ์เฝ้าถวายหนังสือราชการทรงเซ็นทรงตอบ เวลาบ่าย ๕ โมงเสด็จขึ้น

เวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จออกขุนนาง พระศรีเสนาอ่านบอกพระยาโบราณ พระพิทักษ์กรมการกรุงเก่ารายงานน้ำฝนต้นข้าว บอกพระยาพิสุทธิธรรมธาดาเมืองลพบุรีว่าเพลิงไหม้วิหารวัดไลย องค์พระศรีอาริย์ละลายเสียไป ได้ความว่าพวกรามัญขึ้นไปจุดธูปเทียนบูชาและห่มผ้าพระแล้วปิดประตูทิ้งไว้ บอกพระยาพิไชย ว่าด้วยปฏิสังขรณ์วัดมหาธาตุเมืองทุ่งยั้ง ขอเบิกเงินค่าปิดทองค่ารักและอื่น เงิน $\overset{๒}{\overset{๕}{+}}$ ทองคำเปลว ๑๐,๐๐๐ แผ่น

พระนรินทร์อ่านบอกพระยาไทรว่าโปรดให้หมื่นจำนงวาทีล่ามเชิญตราออกไปให้ค้นหนังสือเรื่องเขตต์แดนเมืองแประนั้น ยังค้น

ไม่สิ้นเชิง ถ้าสิ้นเสร็จแล้วจึงจะมีใบบอกส่งเข้ามา และว่าหมื่นจำนงวาทีส่ามป่วยถึงแก่กรรมแล้วได้เอาศพฝังไว้ บอกพระยาภูเก็ตว่าได้ขึ้นเงินเดือนหลวงทวีปสยามกิจ กับค่าเช่าออฟฟีศรวมเดือนละ ๑๕๐ เหรียญ ได้ส่งทุกเดือนตามท้องตราซึ่งมีไปแล้ว พระนรินทร์ถวายบัญชีเงินภาษีร้อยชักสาม จำนวนปีมะเมีย จัตวาศก เก็บในกรุง {๒๕๖๘; ๗ | , ๑ | ๑} หัวเมืองผูกขาด {๒๒; ๑๗ | ๓, | } รวม {๒๕๙๑; ๔ | ๓, ๑ | ๑; ๒} จำหน่ายการโรงภาษี ๒ โรง {๘๘๓; ๑๓ | ๒, ๑ | ๓; ๒} เงินขึ้นพระคลังมหาสมบัติ {๑๑๖๓; ๙ | ๓, ๑ | ๑; ๒} คลังวิเศษค่าผ้าลายผ้าแดง {๓๓๙; ๑๑ | ๓, | } รวม {๑๕๐๓; ๑ | , ๑ | ๑; ๒} จำหน่ายเงินขึ้นต่าง ๆ {๑๗๔; ๑๐ | , | } รางวัลผู้จัดการภาษี {๓๐; | , | } บัญชีเงินภาษีฝิ่น จำนวนปีมะเมียจัตวาศก ส่งพระคลังมหาสมบัติ {๑๐๐๐๐; | , | } พระคลังข้างที่ {๑๐๐๐; | , | } ยกทุนส่งพระคลังมหาสมบัติ {๑๐๐๐; | , | } รวม {๑๒๐๐๐; | , | } ขึ้นกรมต่าง ๆ {๑๔๔๘; ๑๘ | , | } ยืมจ่ายราชการจะได้เบิกส่งอีก {๑๖๘; ๒ | , | } รวม {๑๓๖๑๗; | , | } แล้วเสด็จขึ้นประทับในออฟฟีศครู่หนึ่ง เสด็จไปประทับห้องซิตติงรูม ทรงหนังสือราชการ เวลา ๔ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

กรมขุนบดินทร เอาคอเรศปอนเดนเรื่องความมิสเตอร์ฮินเดนเบิกสัปเยกต์เยอรมันฟ้อง กรมหมื่นราชศักดิ์ว่าจ้างไปเป็นอินเยอเนีย

ที่บ่อทอง เงินค่าจ้างค้างเข้ามาถวาย

ทรงพระราชหัตถ์ตอบกรมขุนบดินทร ว่ากรมหมื่นราชศักดิ์จะสู้ความว่ามีพะยาน ขอให้ชำระพร้อมด้วยพระยาเจริญ พระพิพากษาเจ้าพนักงานให้นัดกันชำระเสียให้แล้ว

หนังสือกรมหมื่นอดิศร กรมหมื่นประจักษ์ จะขอซ่อมแซมป้อมรอบพระบรมมหาราชวัง ซึ่งจะให้ทหารพัก ให้เรียกช่างมาว่าราคาต่าง ๆ กัน อย่างสูงราคา ๑๘๒ ┼ ๓๘ ๑ อย่างต่ำราคา ๑๕๒ ┼

ความเห็นกรมหมื่นราชศักดิ์ ขอให้ขุดคลองตั้งแต่เมืองประจันตคามถึงคลองบางแตน ๆ ถึงคลองบางเขนกรุงเทพ ฯ และว่าจะมีประโยชน์มากด้วย

หนังสือหลวงปฏิยัติยื่นความเห็นว่าควรในวังจะใช้ไฟฟ้าทั้งนั้น และจะขอเป็นพนักงาน ทรงเซ็นให้ตรวจเสียแล้วให้ทำเอสติเมดที่เดียว

หนังสือพระองค์ขจร ว่าเก็บเงินค่าเช่าตึกหน้าวัดสัมพันธวงศ์จำนวนเดือน ๕-๖ ปีมะแมเบ็ญจศก เดือนละ ๑๐ ┼ กับค้างหลวงนริศรจำนวนปีมะเมีย ๓๐ ┼ รวม ๕๐ ┼ ทรงเซ็นว่าได้พระราชทานสมเด็จเจ้าฟ้ามหาวชิราวุธแล้วให้ส่งถวายเจ้าของท่าน และให้หักถวายพระสงฆ์วัดสัมพันธวงศ์เดือนละ ๓๐ ┼ ตามเคย และจำนวนปีมะเมียของพระค้างเท่าไร ให้หักถวาย เหลือนั้นส่งพระคลังข้างที่

หนังสือสมเด็จกรมหลวงภาณุพันธุวงศ์ถึงพระองค์สวัสดิ์ ว่า

ด้วยมิสเตอร์กาดูรับทำโรงรถโรงม้าสำหรับกรมไปรษณีย์ ว่าเงินขาดมือลง มิสเตอร์กาดูไม่มีเงินรอง ขอพระราชทานตั๋วยืม และว่าเครื่องพิมพ์ที่ซื้อไว้นั้น ได้ตั้งแซงชั่นแล้วแต่ยังไม่ตก นายห้างตักเตือนนักขอพระราชทานตั๋วยืมก่อน

หนังสือผู้ว่าการต่างประเทศกรุงฮอนนลูลู แจ้งถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์ว่ามีหนังสือส่งพระราชสาส์นไปนั้น ไม่มีตัวพระราชสาส์นภายหลังจึงได้รับจากเจ้าปฤษฎางค์แล้ว

หนังสือมีไปมากับกงสุลวิลันดา เรื่องความพระยาสมุทรจับแขกสิเนนซึ่งว่าเป็นสัปเยกต์ฮอลันดา

พระราชหัตถ์ถึงสมเด็จกรมพระ ว่าด้วยเดิมมีพระราชหัตถ์ให้ปรึกษาจัดเรื่องเบิกเงินให้เร็วการก็ไม่ตลอด บัดนี้ผู้ที่รับทำการต่าง ๆ ก็ร้องว่าไม่มีเงินจะรองโสหุ้ย มาขอพระราชทานตั๋วยืมเสมอ ๆ เป็นการลำบากอยู่ ถ้าจัดการอย่างที่จะให้ฎีกาตกเร็วได้ ก็ควรจะตั้งธรรมเนียมให้เขาตั้งฎีกายืมเงินก่อนได้

วัน ๗ ๗ฯ ๙ ค่ำ ปีมะแม เบ็ญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษ เสด็จประทับห้องออกขุนนาง ด้วยวันนี้เป็นวันประชุม ท่านที่มาเฝ้าในที่ประชุมวันนี้ สมเด็จกรมหลวงจักรพรรดิ สมเด็จกรมหลวงภาณุพันธุวงศ์ กรมหมื่นอดิศร กรมหมื่นภูธเรศร กรมหมื่นศิริธัช เจ้าพระยาพลเทพ เจ้าพระยามหินทร์

เจ้าพระยาศรีพิพัฒน์ รับสั่งที่ ๑ เรื่องที่จะเลี้ยงโต๊ะ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ พระเจ้าลูกเธอในเวลาวันนี้ ด้วยทูลกระหม่อมชายมหาวชิรุณหิศอยากจะทรงเลี้ยง แล้วรับสั่งกับสมเด็จกรมหลวงจักรพรรดิ เรื่องทำบุญและมีการฉลองพระพุทธรูปที่วัดอรุณราชวราราม แล้วพระราชทานเหรียญที่ระลึกก้าไหล่ทอง สมเด็จกรมหลวงจักรพรรดิพงศ์ไปประทานหม่อม ๒ เหรียญ แล้วเจ้าพระยาหินทร์ถวายความเห็นจัดการเลขเมืองลาว และเรื่องตัวสิบยกตัวพระราชทานเจ้านาย แล้วรับสั่งเรื่องภาษีเมืองตะวันตก เวลาบ่าย ๔ โมงเศษเสด็จประทับในออฟฟิศประเดี๋ยวเสด็จขึ้น

เวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จออกขุนนาง พระศรีเสนาอ่านบอกเมืองสระบุรีส่งเงินค่านาลงมา ๓๐๐ แต่กรมการยังเก็บไม่สิ้นเชิง เงินนี้จำนวนปีมะเมียจัตวาศก บอกพระยาพิศณุโลกว่าด้วยเร่งขี้ผึ้งนายอากรบ่าขี้ผึ้งได้ ๑๑ หาบ หลวงรักษ์อุดมนายอากรคุมลงมาส่ง หลวงรักษ์อุดมจัดได้ขี้ผึ้ง ๑ หาบ ทูลเกล้า ฯ ถวายสมเด็จพระนางเจ้า

พระนรินทร์อ่านบอกพระยาพิไชยสงคราม พระยาสมบัติภิรมย์บอกว่าได้ไปคอยหนังสือและคนเกาวแมนต์สเตรสเสตลแมนก็ไม่เห็นมาที่ตานี จึงไปเมืองรามัญต่อไปอีกก็ไม่เห็นมา ได้ให้มิสเตอร์แมกคาดีและมิสเตอร์ยอชอินเยอเนียทำแผนที่ในเขตต์แดนเมืองแปรักต่อกับเขตต์แดนเมืองรามัญ และได้รับหนังสือเจ้าพระยาสงขลาว่าได้มีหนังสือถึงเจ้าเมืองบีนังเป็นภาษามลายูให้พ่อค้าถือไป เจ้าเมืองบีนัง

ตอบส่งหนังสือคืนมา ว่าไม่เข้าใจด้วยเป็นภาษามลายู ถ้าจะมีไป ขอให้เป็นหนังสือที่พอเข้าใจ

พระนรินทร์นำหลวงสโมสรราชกิจปลัดเมืองหลังสวน ทูลลา ถือหนังสือเจ้าพระยาสุรวงศ์ออกไปถึงเจ้าพระยาสงขลา ว่าถ้าจะมี หนังสือถึงเจ้าเมืองปีนังให้กงสุลสยามที่ปีนังส่ง แล้วเสด็จขึ้นประทับ ในออฟฟิศครู่หนึ่ง เสด็จไปประทับห้องซิตติงรูม ทรงหนังสือราช การ เวลา ๔ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

หนังสือวันนี้ คือ

หนังสือสมเด็จกรมหลวงจักรพรรดิพงศ์ ถวายพระราชกุศล ในการทำบุญสมโภชพระพุทธรูปต่อการหลวง คือ วัน ๕ ๕ฯ ๙ ค่ำ เวลาเย็นได้สวดมนต์ในอุโบสถและพระระเบียง ๑๐๒ รูป มีเดินเทียน ทั้งพระทั้งคฤหัสถ์ด้วย วัน ๖ ๖ฯ ๙ ค่ำ ได้เลี้ยงพระในอุโบสถ ๑๐ ถวายข้าวกระทง ๙๒ แล้ว พระสงฆ์และราษฎรได้เดินเทียนเหมือน เวลาวานนี้ และได้นิมนต์พระสงฆ์วัดโมฬีโลก วัดเครือวัลย์ และ วัดอื่นๆ รวม ๖๓ รูปสดับปกรณ์ ได้มีละครมีแขกเล่นรำมนา เพลง เสภา สมโภชด้วย

หนังสือคอมิตติหอสมุดวชิรญาณ ร้องว่าไม่มีเปรซิเดนจะจัด การ กลัวการจะเสียไปจะขอเลือกเปรซิเดนใหม่ สมเด็จกรมหลวง ภาณุพันธุ์เป็นผู้ถวายรับสั่งให้งดไว้กว่าจะถึงเดือน ๑๑ ปีมะแม

หนังสือสมเด็จกรมหลวงภาณุพันธุวงศ์ถึงพระองค์สวัสดิ์ ว่า

ด้วยขอพระราชทานตั๋วยืมเงินไปใช้ให้ค่าเสมียนฝรั่งเศสสำหรับโทรเลข นั้นจ่ายแล้ว เงินเหลืออยู่ ๒๒ บาท เพราะคิดบัญชีผิดไป

หนังสือเจ้าพระยาสุรวงศ์ ว่านายพุ่มน้องพระยาภูเก็ต ยื่นเรื่องขอประมูลทำภาษี ๕ อย่าง เมืองถลางขอทำเป็นภาษีผูกขาดประมูลขึ้นในจำนวนปีมะแม ๑๐๕ + ปีวอกฉอศก ๑๑๐ + ปีระกาสัปต-ศก ๑๒๐ + ๓ ปี ๓๓๕ + จะส่งเงินภาษีปีมะแม เบญจศก เป็นประกัน ๑๐๕ + แล้วจึงจะส่งตามงวด และว่าต่อไปมีกำไรจึงจะบวกเงินขึ้นอีก ให้มีตราถามพระยาภูเก็ตออกไป พระยาภูเก็ตก็บอกเข้ามาว่าเงินภาษี ๕ อย่างนี้ ได้ส่งตามแบบพระยาจางวาง แต่จำนวนปีมะแมนี้ได้ให้ผูกไปเงิน ๑๐๘ ๑๑ | ๒ ๑ | ๒ ๒๖๖ ขอประมูลขึ้นจำนวนปีวอกฉอศก ๑๒๐ + ปีระกาสัปตศก ๑๓๐ + รวม ๓๓๘ ๑๑ | ๒ ๑ | ๒ ๒๖๖ และว่านายพุ่มเป็นคนไม่มีทุนรอน ท่านจึงส่งบอกและท้องตราและเรื่องราวเข้ามาแล้วแต่จะโปรด

พระราชหัตถ์ตอบเจ้าพระยาสุรวงศ์ เรื่องนายพุ่มขอทำภาษีเมืองถลาง และว่านายพุ่มจะส่งเงินเป็นประกัน และส่งบอกพระยาภูเก็ตประมูลเงินสูงกว่านายพุ่มนั้น ทรงเห็นว่าพระยาภูเก็ตประมูลนั้นก็พอให้พ้นเงินนายพุ่ม คงยังไม่เต็มพูม ควรจะเรียกนายพุ่มมาถามดูตามแบบภาษีอากร ข้อที่จะรังเกียจว่าไม่มีทุนรอนนั้น นายพุ่มก็ส่งล่วงหน้าถึงปีหนึ่งแล้ว จะยอมให้พระยาภูเก็ตทำโดยง่ายนั้นจะเป็นกลัวเสียงพระยาภูเก็ตคำรามหรือไม่รู้เท่าไป

หนังสือพระองค์สวัสดิ์ถึงพระไพรัชว่า ให้ตอบหนังสือกงสุลฮอลันดาที่ได้รับหนังสือเรื่องขอให้มีคำสั่งตั้งคนกลางตัดสินห้องเอกษิบิเชนที่ประเทศนิเทอแลนด์

หนังสือเจ้าพระยาสุรวงศ์ ถวายหนังสือนายทวนฉะบับ ๑ หนังสือมิสเตอร์แมกคาตีฉะบับ ๑

หนังสือนายทวนถึงเจ้าพระยาสุรวงศ์ ว่าได้พาพระอินทรวิชัย พระบำกษาตนกูหมัดมาจากเมืองสตูล และได้ความว่ามีแขกเข้าอั้งยี่ประชุมไม่ใคร่ขาดวัน และว่าถ้าหลวงนราไปถึงเมื่อใดจะมอบการให้

ริโปตมิสเตอร์แมกคาตีว่าฝนตกหนักได้ความลำบาก แต่จะรีบทำแผนที่เขตต์แดนบีรักให้แล้วโดยเร็ว

หนังสือเจ้าพระยามหินทร์ถวาย ว่าด้วยโต้ตอบกับสมเด็จกรมหลวงจักรพรรดิ เรื่องคนที่ถวายตัวเป็นมหาดเล็กท่านเป็นคนข้อมือขาวไม่ยอมสัก แต่จะรับเสียเงินปีละ ๒ ท่านขอให้จัดเป็นตัวเหมือนขุนหมื่นตัด

ความเห็นเจ้าพระยามหินทร์ ขอให้จัดการสักเลขเมืองลาวตะวันออกเสียในเร็ว ๆ และเรื่องทำสำมะโนครัวเมืองตะวันตกนั้นเห็นไม่เป็นประโยชน์ ขอให้จัดสักตามธรรมเนียมเดิม

หนังสือพระยานรรัตน์ ว่าด้วยจ้างมิสเตอร์กาดูทำเรือที่จะสำหรับทหารลาดตระเวนพัก แซงชั่นไม่ตกจะต้องการเงินใช้กาดู

หนังสือเจ้าพระยามหินทร์ ว่าวัน ๕ ๑๒ ๙ ค่ำ กำหนดจะได้

ประทับพระราชลัญจกรตั๋วสำหรับคุ้มลัก และค่ากระดาษพิมพ์นั้นจะโปรดให้ส่งกรมใด

หนังสือพระสยามธุรานุรักษ์บอกข่าวต่างประเทศ ว่าด้วยมิสเตอร์ว่าการต่างประเทศได้พูดในที่ประชุมเรื่องไมตรีกับกรุงสยาม และว่าได้ทราบข่าวสายโทรเลขทางไซ่ง่อนเกือบสำเร็จแล้ว

หนังสือพระนายไวยว่ามุขโรงทหารพัง และว่าอิฐที่ซื้อราษฎรนั้นไม่ดี ขอให้ตั้งพระราชบัญญัติสำหรับคนทำอิฐขาย

วัน ๑ ๒ ๙ ค่ำ ปีมะแม เบ็ญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาบ่าย ๒ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกพระที่นั่งจักรี พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชเทวี และพระนางเธอ ทรงรถพระที่นั่งเสด็จประพาสถนนเจริญกรุงและทอดพระเนตรตลาดบางรัก ซึ่งเรียกว่าตลาดหลวงนาวา แล้วเลี้ยวลงถนนนิวแมน เสด็จผ่านหน้าวังสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ ไปประทับวังพระองค์เจ้าสวัสดิโสภณ เสวยแล้วเสด็จพระราชดำเนินมาประทับวังสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ ทอดพระเนตรในที่ต่าง ๆ เวลาค่ำเสด็จทรงรถพระที่นั่งเสด็จกลับโดยทางถนนบำรุงเมือง เวลาทุ่มเศษถึงพระบรมมหาราชวัง

เจ้าหมื่นไวยยื่นบัญชีชื่อหัวหน้าซึ่งนำทหารเข้ามาสมัครรับราชการที่ควรจะเป็นที่จางวางปลัดจางวาง ผู้ช่วยสมุหบัญชีกับทหาร

อยู่หัวเมือง และมีร่างประกาศตั้งเข้ามาด้วย

หนังสือพระอนุรักษ์โยธา นำบัญชีเงินภาษีอากรเมืองภูเก็ต จำนวนปีมะเมียจัตวาศก เงินภาษีอากรเมืองตรังจำนวนปีมะเมียจัตวาศก และหนังสือมีไปมากับพระปลัดเมืองภูเก็ต รวม ๔ ฉะบับ บัญชีรวมเงินภาษีผลประโยชน์เมืองภูเก็ต ปีมะเมีย จัตวาศก เงิน ๘๙๒,๕๖๙ เหรียญ บัญชีรวมเงินภาษีผลประโยชน์เมืองตรัง ปีมะเมียจัตวาศก เงิน ๕๐,๖๕๕ เหรียญ

หนังสือพระอนุรักษ์โยธา ถึงพระปลัดเมืองภูเก็ต ถามด้วยเรื่องพระยาภูเก็ต มอบการภาษีอากรให้กัปตันเวเบอนายโปลิศทำ และกัปตันเวเบอได้เอาเงินให้จีนลงทุนไปมากน้อยเท่าไร ให้สืบและสืบการภาษีอากรบอกมา

หนังสือพระปลัดเมืองภูเก็ต บอกไปรเวตถึงพระอนุรักษ์ ว่าด้วยการภาษีอากรเมืองภูเก็ตนั้น พระยาภูเก็ตจัดการแต่กับหลวงนา นายบัวเสมียนเท่านั้น ไม่ให้กรมการคนใดคนหนึ่งรู้เห็น และทำผิดท้องตราพระราชบัญญัติ แต่เรื่องมอบให้ฝรั่งนั้นไม่จริง และได้ส่งบัญชีภาษีอากรมา

หนังสือสมเด็จกรมพระ ว่าด้วยการเมืองขอนแก่นซึ่งเกิดวิวาทกันนั้น เพราะพระยามหาอำมาตย์ขึ้นไปทัพฮ่อ หาตัวพระนครศรีบริรักษ์คนเก่ามาว่า ราชบุตรรับราชการแข็งแรงจะให้เป็นเจ้าเมือง พระนครศรีบริรักษ์คนเก่าจะให้เป็นจางวาง พระนครศรีบริรักษ์อุป-

ฮาดราชวงศ์ไม่ยอม ครั้นพระยามหาอำมาตย์กลับลงมากรุงเทพ ฯ กราบทูลว่า เจ้าเมืองและอุปฮาดราชวงศ์ ขอราชบุตรเป็นพระนครศรีบริรักษ์ แล้วมีท้องตราตั้งขึ้นไป ครั้นปีมะโรงโทศก พระนครศรีบริรักษ์คนเก่ากับท้าวเพียลงมากรุงเทพ ฯ กล่าวโทษพระนครศรีบริรักษ์คนใหม่ และว่าไม่ได้ขอเป็นเจ้าเมือง ไม่สมัครอยู่ร่วมกัน ขอตั้งเมืองอีกเมืองหนึ่ง จึงได้มีตราให้หาพระนครศรีบริรักษ์คนเก่าใหม่ลงมา คนเก่าตาย คนใหม่ไม่ลงมา เป็นแต่บอกกล่าวโทษอุปฮาดราชวงศ์ราชบุตรลงมา อุปฮาดราชวงศ์ราชบุตรก็บอกกล่าวโทษพระนครศรีบริรักษ์ และขอตั้งบ้านทมเป็นเมือง ครั้นจะหาตัวมาชำระกรุงก็จะลำบาก ขอให้พระยานครราชสีมาเป็นผู้ชำระให้เห็นเท็จจริง และส่งแผนที่เมืองขอนแก่นเข้ามาด้วย

วัน ๒ ๆ๙ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาบ่าย ๒ โมงเศษเสด็จออก พระยามนตรีเฝ้า แล้วพระองค์สวัสดิ์เฝ้า ทรงหนังสือราชการแล้ว กรมหมื่นศรีธัชเฝ้า ทรงเซ็นฎีการาษฎร ๑ ฉะบับ แล้วทรงเรื่องความอื่น ๆ แล้ว พระยาศรีสุนทรถวายแผ่นวิสุงคามสีมาทรงเซ็น ๔ ฉะบับ เมื่อจะเสด็จขึ้นพระยาโชฎึกเฝ้า รับสั่งเรื่องเหมมณเฑียรเทวราชที่บางปะอินแล้วเสด็จขึ้น

เวลาทุ่มเศษเสด็จออกขุนนาง พระนรินทร์อ่านบอกเมืองราชบุรีจับจีนเยี่ยวผู้ร้ายปล้นได้ กรมการชำระไม่รับ แล้วจับอ้ายเปลี่ยนผู้

ร้ายเพื่อนอ้ายจีนเยี่ยวได้ ให้การรับเป็นสัตย์ นำของกลางได้ และยังชำระต่อไป

พระไพรัชอ่านบอกเมืองบางละมุง ว่าภรรยาจีนหยงมาทำคำกฎหมายตราสินว่า จีนกวางยิงจีนหยงตาย ได้ตัวจีนกวางถามไม่รับสืบพะยานสม แต่ไม่มีโจทก์ ฉะบับ ๑ ว่าทุ่นเหล็กมีโซ่เหล็กร้อยลอยไปติดอยู่แขวงเมืองบางละมุง ได้ให้กำนันราษฎรเฝ้าไว้

ขุนนครเขตต์ถวายคำชันสูตร ฉะบับ ๑ ทรงเซ็นกลับไป

จมื่นทิพรักษาถวายจดหมาย ว่าจับคนเล่นไพ่สามใบที่วัดอนงคารามได้ ทรงเซ็นให้กรมหมื่นภูธเรศรทำโทษตามพระราชบัญญัติ แล้วเสด็จขึ้นประทับในออฟฟีศหน่อยหนึ่ง เสด็จไปประทับห้องซิตติงรูมทรงหนังสือราชการ เวลา ๔ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

พระราชหัตถ์ถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์ เรื่องพระยาสมุทรจับแขกสิเนน เห็นว่าโทษแขกสิเนนไม่สำคัญ เพราะไม่ได้ทำอะไรใครพระยาสมุทรทำด้วยโทษะ และฟ้องว่าไม่ได้เป็นสัปเยกต์วิลันดาครั้นให้หาพะยานก็ไม่หาได้ เห็นว่าไม่สืบสวนให้แน่นอนก่อนไปทำดังนี้ ต้องให้พระยาสมุทรขอโทษกงสุลฮอลันดา และให้ทำขวัญตามควร และข้อที่หาว่าของหาย จะให้พระยาสมุทรใช้นั้นไม่ได้ต้องชำระสืบตัวผู้ร้าย

พระราชหัตถ์ถึงสมเด็จกรมพระ เรื่องเมืองขอนแก่นจะแยกออกเป็นสองนั้นเป็นการลำบาก ฟ้องกันครั้งนี้ไม่ทราบว่าเป็นการ

แรงร้ายอย่างไร หรือเล็กน้อย ถ้าได้ความว่าผู้ใดผิด ก็ควรให้ผู้ทำชอบเป็นเจ้าเมือง ถ้าความเล็กน้อย ต่างคนต่างผิด ต่างก็มีพรรคพวก ก็ต้องแบ่งเป็นสองเมือง แต่ให้ไล่เลียงเสีย

พระไพรัชมีถึงพระองค์เจ้าสวัสดีฉะบับ ๑ ส่งหนังสือที่มีถึงนิวแมนฉะบับ ๑

หนังสือเจ้าพระยาภาณุวงศ์ถึงมิสเตอร์นิวแมนตอบที่ถามด้วยไทยทำสัญญาเรื่องสายโทรเลขกับฝรั่งเศส ว่าไทยยังไม่ได้ทำสัญญาอะไร เป็นแต่ทำสัญญาจ้างอินเยอเนีย การเสร็จแล้วสัญญานั้นก็สิ้นแล้ว ได้ส่งให้ราชทูตสำหรับประเทศอังกฤษแล้ว และจ้างคนนั้นก็ทำฉะเพาะตัวคนที่รับการโทรเลขนั้น

หนังสือสมเด็จกรมพระ เจ้าพนักงานหอรัษฎา ว่าด้วยความเห็นเจ้าพระยาสุรวงศ์ เรื่องจัดการภาษีอากร ข้อ ๑ ความเห็นเจ้าพระยาสุรวงศ์จะให้ยกภาษีผูกขาด ๗ อย่าง กรมพระกลาโหมมาอยู่หอรัษฎา แต่มีเจ้าพนักงานต่างหากนั้นเป็นการชอบ จะได้รับเงินเดือนเก็บค่าธรรมเนียมเป็นหลวง ข้อ ๒ ว่าด้วยภาษีฝิ่นอากรสุราทำเป็นภาษีคอเวอนเมนต์ จะให้ได้เงินตามงวดนั้นยาก เพราะต้องชักทุนไว้ต่อสิ้นปีจึงจะรู้นั้น เห็นว่าเป็นธรรมดาแต่คงรู้ว่ามีกำไรเท่าไร ภาษีฝิ่นนั้นเงินไม่ต่ำหมื่นห้าพันชั่ง ถ้าจะให้ใครรับเดี๋ยวนี้ก็คงมี แต่เมืองเสตรตเสตลแมนเมืองเล็กยังเก็บได้ถึง ๔๒,๖๖๒ ชั่ง เมืองไซ่ง่อน ๓๔,๒๐๙ ชั่ง แต่เจ้าพนักงานภาษีฝิ่นเดือนละพันชั่งดังนี้

เสมอ เงินก็จะพอใช้ แต่สุรานั้นตั้งแต่เป็นภาษีคอเวอนเมนต์ เงินตกต่ำกว่าสุรากรุงเก่า ถ้าจัดการสู้พวกจีนไม่ได้ ภายหน้าก็คงเสียอำนาจแผ่นดิน ทุกวันนี้อากรสุราที่ส่งไม่สูงกว่า ๑๔๔๐ ชั่ง แต่เห็นว่าคงได้อยู่ ๒๐๐๐-๓๐๐๐ ชั่ง ขอถวายเรื่องราวจีนยื่นขอทำอากรสุรา ๒ ฉะบับ จะส่งปีละ ๒๒๐๐-๒๗๐๐ ชั่งเป็นพะยาน ใช่ว่าจะสงสัยฉ้อบังนั้นไม่ใช่ ถ้าภาษีรายใดสู้พวกจีนไม่ได้แล้ว ก็ควรเป็นภาษีผูกขาด ข้อ ๓ ว่าด้วยภาษีร้อยชักสาม ควรจะรวมกับภาษีขาออกนั้นเป็นการดีแล้ว ถ้าท่านจัดได้ก็เป็นการควร ข้อ ๔ ท่านเจ้าพระยาสุรวงศ์เห็นว่าภาษีเมืองตะวันตก ควรจะมีข้าหลวงพนักงานหอรัษฎาออกไปรับเงินนั้น ไม่ควร เพราะเปลืองพระราชทรัพย์ การส่งเงินเข้าออกนั้นลำบากจริง แต่ควรจะจัดการกับแบงก์ที่เกาะหมากหรือสิงคโปร์ให้รับเงินภาษีเมืองตะวันตก สำหรับจ่ายราชการทูตหรืออะไร ในประเทศยุโรปจะเป็นประโยชน์มาก

เรื่องราวจีนโอจิว ขอทำอากรสุรากรุงเทพ ฯ ปีละ ๒๒๐๐ +

เรื่องราวจีนนายห้าง ๙ คน ขอทำอากรสุรากรุงเทพ ฯ ปีละ ๒๗๐๐ +

หนังสือสมเด็จกรมพระ กำหนดพระราชพิธีพรุณศาตร วัน ๕ ๑๒ ๙ ค่ำ

หนังสือเจ้าพระยามหินทร์ เรื่องจะเปลี่ยนธรรมเนียมสักเลข

หนังสือเจ้าพระยาสุรวงศ์ ว่าด้วยรับบอกพระยาพิไชยสงคราม

ข้าหลวง พระยาสมบัติภิรมย์เมืองสงขลา ๒ ฉบับ ฉบับ ๑ ตอบท้องตราว่าด้วยพบมิสเตอร์บอซาโล มิสเตอร์บอซาโลว่าเซอร์ฮิวโลเรสิเดนกับราชาเมืองแประัก ขอให้ข้าหลวงไปแประัก พระยาพิไชยสงครามตอบว่า ติดการทำแผนที่ ฉบับ ๑ ได้ถามพระยารามัญเรื่องเขตต์แดนเมืองตานีเมืองรามัญ และถามผู้เถ้าเมืองรามัญ ๒ คนส่งถ้อยคำเข้ามา คำโต๊ะฮยีหมิน ว่าด้วยพงศาวดารเมืองตานีเมืองรามัญ และที่เขตต์แดนเมืองรามัญกับแประต่อกันที่เขาบุเกะหลักซา คำโต๊ะฮยีสะตำ ว่าด้วยพงศาวดารเมืองตานีเมืองรามัญและที่เขตต์แดนเมืองรามัญและแประักต่อที่บุเกะหลักซา

พระราชหัตถ์ตอบเจ้าพระยาสุรวงศ์ให้มีหนังสือกำชับพระยาพิไชยสงคราม ๒ ข้อ ๆ หนึ่งชื่อตำบลบ้านให้จดทั้งชื่อเดิมที่เรียกกันมาแต่ก่อนที่ชื่อ ๆ อีกข้อหนึ่งชื่อคนชื่อบ้านให้เขียนเป็นภาษามลายู

วัน ๓ ๑๐ ๙ ค่ำ ปีมะแม เบ็ญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาบ่าย ๒ โมงเศษเสด็จออกห้องซิตติงรูม พระองค์สวัสดิ์เฝ้า ทรงหนังสือราชการ แล้วหลวงวรนารถภักดิ์เฝ้าถวายบัญชีภาษีผืนที่เจ้าภาษีผูกไปและเสียสินบนเจ้าพนักงาน อาลบาสเตอร์เฝ้าทูลด้วยเรื่องถนนและเรื่องสวนสราญรมย์และเรื่องอิฐ ทูลอย่างเช่นพระนายไวยทูลแล้ว ทูลเรื่องสุราด้วย สมเด็จกรมหลวงจักรพรรดิเฝ้าถวายกล้องไม่ซ่อมคัน ๑ แล้วพระยานรรัตน์เฝ้าถวาย

เพ็ชร์ซึ่งจะซื้อไว้ใช้ราชการคลังทอง รับสั่งว่าราคาแพงนัก เวลาบ่าย ๔ โมงเศษเสด็จขึ้น

เวลาทุ่มเศษเสด็จออกขุนนาง พระศรีเสนาอ่านบอกพระยาพิไชยสุนทรเมืองอุทัยธานี ๓ ฉะบับ ๆ ๑ บอกรายงานน้ำฝนว่าฝนแล้ง ได้ตั้งพิธีฝนและบ่าวร้องให้อำเภอกำนันนิมนต์พระสงฆ์สวดขอฝนทุกวัด ฉะบับ ๑ ว่ามองโคพม่าซึ่งอาศัยอยู่หน้าด่านหนองหลวงสมัครทำราชการกับพระพล ได้หมายตั้งมองโคเป็นขุนภาษาเชตต์สยาม ตำแหน่งเสมียนหน้าด่านหนองหลวง ฉะบับ ๑ ว่าพระพิทักษ์อุทัยเขตต์ พระพลและกรมการไปจัดการหน้าด่านกลับมาบ่วยเป็นไข้บ่าทั้งนั้น พระพลและกรมการอื่น ๆ หายแล้ว แต่พระพิทักษ์นั้นไข้มากขึ้นถึงแก่กรรม

พระนรินทร์อ่านบอกเมืองราชบุรีว่า กรมการจับอ้ายจีนจั้งเจี๊ยงและเพื่อนสองคนได้ที่บ้านอ่างทองแขวงเมืองราชบุรี ได้คุมไว้แล้ว อ้ายจีนจั้งเจี๊ยงยิงนายจันชาวบ้านซึ่งคุมตาย แล้วหนีไปทั้งสามคน กรมการตามจับได้ แต่เพื่อนนั้นหนีสูญไปคนหนึ่ง และว่ากรมการได้หาหลวงจู๊อ๋อยโรงหีบเขาหลาวมาให้ส่งจีนผู้ร้าย หลวงจู๊อ๋อยว่าโรงหีบของหลวงภาษีวิเศษ ได้ขอหนังสือหลวงภาษีวิเศษไปให้ส่งผู้ร้าย หลวงจู๊อ๋อยกลับพูดจาท้าทายขัดแข็งต่อกรมการ และไม่มารับหนังสือหลวงภาษีวิเศษด้วย บอกพระมหาสิงคิคุณเมืองกำเนิดนพคุณบอกส่งเงินบี้จีนปีมะเมียจัตวาศก ได้จีนคงเมือง ๔๘

จีนจร ๓๖ เก็บเงินได้ ๑๑|๒|๑๐ ส่งเงินเข้ามา เสด็จขึ้นประทับออฟฟิศ รับสั่งกับกรมหมื่นพิชิตปรีชากร กรมหมื่นเทววงศ์ เรื่องจัดการสักเลขเมืองลาวฝ่ายตะวันออก แล้วเสด็จประทับห้องชิตติงรูมทรงหนังสือราชการ เวลา ๕ ทุ่มครึ่งเสด็จขึ้น วันนี้พระราชทานหีบศิลาหน้าเพลิงไปพระราชทานเพลิงศพพระยาไชยสุนทรเมืองกาฬสินธุ์

หนังสือพระไพรัชส่งหนังสือหลวงทวีปสยามกิจ และบัญชีซึ่งหลวงทวีปสยามกิจส่งมา

หนังสือหลวงทวีปสยามกิจถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์ เรื่องสินค้าที่ออกจากเมืองตะวันตกพระราชอาณาเขตต์สยาม ในปีคฤสตศักราช ๑๘๘๒ นั้น มากกว่าเมื่อปีคฤสตศักราช ๑๘๘๑ ถึง ๔๖ หมื่น ๘ ร้อย ๑๑ เหรียญ ส่งบัญชีมาด้วย รวมราคาสินค้าซึ่งบรรทุกจากเมืองตะวันตกพระราชอาณาเขตต์สยามถึง ๒,๙๗๑,๑๕๑ เหรียญ

ร่างหนังสือเจ้าพระยาภาณุวงศ์ตอบกงสุลเยอรมัน ที่ส่งฟ้องมิสเตอร์ราษตแมนต์กล่าวโทษกรมการเมืองตาก ในหนังสือนั้นใจความว่ากรมการไม่มีความผิด เพราะมิสเตอร์ราษตแมนต์ทำการวุ่นวายร้ายกาจเอง และส่งบอกผู้ว่าราชการเมืองและหนังสือเมืองเชียงใหม่ ซึ่งฟ้องลงมาว่ามิสเตอร์ราษตแมนต์ทำการวุ่นวายร้ายกาจให้พิจารณา

ร่างหนังสือตอบนิวแมนผู้ว่าการแทนกงสุลอังกฤษ เรื่องกำปั่น

โทรเลขอังกฤษขอคอนเซลชั่นนั้นจะยอมไม่ได้ และว่าด้วยถามถึงฝรั่งเศสโปรเตสนั้นจะบอกไม่ได้ เพราะจะเสียผลประโยชน์ของไทยไป

พระราชหัตถ์ถึงพระไพร์ชว่าหนังสือสองฉะบับนี้ ให้ตรวจดูที่เขามีมา ถ้ายังไม่ครบ ๑๕ วันแล้วให้รอไว้ ถ้าเจ้าพระยาภาณุวงศ์กลับ ถ้าเกินกำหนดแล้วให้รีบมีไปเสียลงชื่อพระไพร์ชแอกติงอันเดอซิเกรตารี

พระราชหัตถ์ถึงกรมหมื่นพิชิตปรีชากร ส่งสำเนาพระราชหัตถ์ถึงพระยาราชสัมภารากร ที่จะให้กรมหมื่นพิชิตเป็นผู้ชี้แจงแนะนำ และเครื่องสลอบนุกับมองบ๋อก ให้คิดร่างหนังสือถึงพระยาราชสัมภารากรเสีย

พระราชหัตถ์ถึงพระยาราชสัมภารากร ว่าด้วยมีหนังสือมาเรื่องสลอบนุกับมองบ๋อกนั้น ได้ทรงสืบจากพระยาเทพประชุน เจ้าราชสัมพันธ์เมืองเชียงใหม่ ได้ความตลอดแล้ว สลอบนุที่จะสู้มองบ๋อกได้ โปรดให้กรมหมื่นพิชิตมีหนังสือชี้แจงขึ้นมาแล้ว

พระราชหัตถ์ถึงเจ้าพระยาสุรวงศ์ ส่งความเห็น ๔ ข้อที่ว่าจัดการภาษีอากรของสมเด็จกรมพระ และพระราชทานกระแสพระราชดำริ ข้อ ๑ ของสมเด็จนั้นดีแล้ว ข้อ ๒ เรื่องฝิ่นนั้นขอให้ได้เงินเสมอแต่สุรานั้นจัดการยังไม่ดี ข้อ ๓ นั้นดีแล้ว ข้อ ๔ ภาษีเมืองตะวันตกนั้นมาว่าที่กรุงเทพ ฯ ก็ไม่ลำบาก การส่งเงินนั้นจะคิดส่ง

แบงก์เมืองสิงคโปร์ดีกว่า

หนังสือเจ้าพระยามหินทร์ ว่าสิบยกของเจ้านิล ๒ คนร้องเป็นไพร่หลวง เจ้านิลว่าเกี่ยวค้างเงินไม่ยอมตัดสินก็ไม่ฟัง และเรื่องพระองค์โตถวายนายพลอยเป็นไพร่หลวงลาดตระเวนนั้น นายพลอยได้สักเป็นไพร่หลวงส่วยสมุดแล้ว และนายนวลบิดานายพลอยก็ร้องสมัครเป็นไพร่หลวง และว่าในรัชกาลนี้ตัวก็ไม่ได้สัก

วัน ๔ ๑๑ ๙ ค่ำ ปีมะแม เบ็ญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลากลางวันไม่ได้เสด็จออก เวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จออกขุนนาง พระศรีเสนาอ่านบอกหลวงวิเศษภักดี ยกกระบัตรเมืองพนมศก ผู้รักษาสายโทรเลข หลวงวิเศษมนตรี มหาดไทยเมืองศรีโสภณว่าจีนเถ้าแก่อันเซง เถ้าแก่สั่ง เถ้าแก่เฮง ตั้งทำมาหากินอยู่บ้านจันหันแขวงเมืองศรีโสภณ ตั้งเกลี้ยกล่อมจีนทำอั้งยี่ประมาณ ๑๐๐ เศษ รับสั่งให้ห้ามเสีย ด้วยเป็นหัวเมืองไกล

พระนรินทร์อ่านบอกเมืองประทุมธานีรายงานน้ำฝนต้นข้าว

พระไพร์ชอ่านบอกพระสุริยภักดี ปลัดเมืองสมุทรปราการ พร้อมกับชำระความราษฎรฟ้องจีนอั้งยี่ ๓๐ เรื่อง

ขุนนครเขตต์เกษมศรี ถวายคำชันสูตรพลิกศพผู้หญิงคนหนึ่งว่าผีเข้าพ่อผัว ได้หาหมอมาดูว่าผีเข้าเอามีดหมอแทงศีร์ษะขาดใจตาย ทรงเซ็นกลับไป

หลวงวิเศษธานี ถวายคำชันสูตรอีกฉบับ ๑

หลวงศรียามาตย ถวายริโปตความกรมมหาดไทยแล้ว เสด็จขึ้นประทับในออฟฟิศครู่หนึ่ง เสด็จไปประทับห้องชิตติงรูมทรงหนังสือราชการ เวลา ๔ ทุ่มเสด็จขึ้น

พระราชหัตถ์ถึงกรมขุนเจริญ พระราชทานพรและเงินในการทำบุญวันประสูติครบรอบ ๕๖

พระราชหัตถ์ถึงสมเด็จกรม (พระ) เรื่องมองยินตลกนั้นจะรีบฟ้องลงไป พะยานและโจทย์ก็ยังไม่มี ยังไม่รู้ว่านิวแมนจะถือหางกันอย่างไร ควรจะรอไว้กว่าเจ้าพรหมเทวาจะลงมาจะเป็นพะยานสำคัญ และให้รับสั่งให้หานิวแมนขึ้นมาปรึกษากันเสียจะดี จะได้ฟังความเขาก่อน

พระราชหัตถ์ถึงเจ้าพระยามหินทร์ส่งถ้อยคำเรื่องความหม่อมเจ้านิลกับเลข พระองค์โตกับเลขออกไปให้ทำความเข้ามา

หนังสือสมเด็จกรมหลวงภาณุพันธุวงศ์ว่า กงสุลฝรั่งเศสมาเฝ้าปรึกษาเรื่องโทรเลข ตกลงข้อ ๑ ว่าถ้าบอกไปแต่กรุงสยามจะเรียกราคา ๑๒ เซนต์ ถ้าบอกมาแต่ไซ่ง่อนจะเรียก ๘ เซนต์ กงสุลขอให้เรียกแต่ ๑๐ เซนต์ ๒ ถามว่ากอมปนีขอทำสายน้ำนั้น คอเวอนเมนต์สยามยอมหรือไม่ ท่านได้เล่าเรื่องให้ฟัง ๓ กงสุลว่าคนที่เป็นไลน์แมนนั้นเกือบมาถึงแล้ว ท่านได้ตอบว่าเจ้าเมืองกรมการก็จัดการแข็งแรง กงสุลตอบว่าคนที่เรียกนั้นได้มาแล้ว เพราะถือคำสั่ง

ของท่าน ท่านเห็นว่าจะเป็นปากเสียงไปจึงรับว่าจะจ้างไว้ ๔ กงสุล เตือนตราที่จะพระราชทานมองซิเออปาวี ๕ ขอให้ส่งสัญญาจ้างคนฝรั่งเศสไปให้ปฤษฎางค์ ท่านว่าส่งแล้ว ๖ กงสุลถามถึงเงินเหรียญที่ใช้แลกเงินบาทนั้นอย่างไร ท่านว่าใช้ ๓ เฟื้องเป็นแฟรงค์ ๗ กงสุลว่าไดเร็กเตอเยเนอราลเตเลคราฟนั้น เข้าใจว่าเป็นไทยไม่ใช่คนชาติอื่น ๘ อยากจะให้จ้างคนทุก ๆ ชาติ ได้ตอบว่าอยากใช้แต่ไทย

ความเห็นสมเด็จกรมหลวงภาณุพันธุวงศ์ ว่าด้วยพระราชบัญญัติโคกระบือนั้นถูกต้องดีแล้ว

หนังสือสมเด็จกรมหลวงถึงพระองค์สวัสดิ์ ว่าเดิมคิดไว้ว่าจะออกประกาศตามที่ห้ามมิให้กรมเมืองจับกุมไปรษณีย์บุรุษ บัดนี้คิดว่าจะมีหนังสือถึงกรมหมื่นภูธเรศร เป็นข้อบังคับยกการที่จะประกาศเสีย และจะได้เป็นการมิให้ไปรษณีย์บุรุษมีความกำเริบด้วย

ความเห็นพระนายไวยพระนายศรี ว่าด้วยโรงทหารใหม่นั้นจะใช้ไฟฟ้าจะถูกลงมากกว่าน้ำมันปีโตรเลียมหลายเท่า

พระองค์เจ้ากิติยากรวรลักษณ์ขอตัวสิบยกให้มหาดเล็กของท่าน ทรงเซ็นให้พระราชทาน

วัน ๕ ๑๒ ๙ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จออกห้องซิตติงรูม พระนายไวยเฝ้าถวายหนังสือ ว่าด้วยจะเบิกเครื่องมือและวิธีสอนให้ทหารดูที่วัง

สราญรมย์ และนำหลวงบริคุตเข้าทูลถวายวัดกันมาตุยารามเป็นพระอารามหลวง ไม่โปรด รับสั่งว่า วัดหลวงมีมากแล้ว ทูลว่ามีความประสงค์จะให้สมภารมียศเป็นพระครูเท่านั้น ทรงพระกรุณาโปรดว่าควรจะตั้งให้เป็นพระครูแต่มิใช่วัดหลวง แล้วทรงสับนาคเพลิงพระราชทานเพลิงศพหม่อมเจ้ากล้วยไม้ ๑ ศพขุนอักษรสมบัติเสมียนตรา ๑ แล้วพระองค์สวัสดิเข้า ทรงหนังสือราชการต่าง ๆ แล้วกรมหมื่นศิริธัชเข้าถวายฎีกาของราษฎร ทรงเซ็น ๓ ฉะบับ และพระยามนตรีเข้า เวลาบ่าย ๔ โมงเสด็จขึ้น

วันนี้เลี้ยงพระเช้าที่หอพระสุรัสวดี แล้วพระยานรรัตน์เชิญพระราชลัญจกรไปประทับหนังสือพิมพ์คุ้มสัก วันนี้เป็นครั้งแรกที่ได้ประทับพระราชลัญจกร เดิมหนังสือพิมพ์คุ้มสักนั้น ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ประทับตราสุริยมณฑลของสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ พระราชลัญจกรที่ประทับคราวนี้ เป็นรูปอาร์มแผ่นดินมีหนังสือล้อมรอบนอกว่า พระราชลัญจกรสำหรับหนังสือพิมพ์คุ้มสัก ดังนี้

เวลาบ่ายเจ้าพนักงานเชิญพระคันธารราษฎร์แห่ออกไปท้องสนามหลวง ตั้งพระราชพิธีพรุณศาตรในเวลาค่ำวันนี้ และแห่เทวรูปจากเทวสถานออกไปตั้งพิธีพราหมณ์ที่ทุ่งส้มป่อยด้วยทำพิธีแต่ค่ำวันนี้ไป เวลา ๒ ทุ่มเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกท้องสนามหลวง ประทับบนพลับพลาทรงประเคนผ้ากราบพระจีวร

สบงย่ามสีน้ำเงินแก่กรมพระปวเรศรวริยาลงกรณ์ พระราชาคณะ พระพิธีธรรม ๒๕ รูป พระสงฆ์ครองผ้าแล้วทรงศีล หลวงญาณภิรมย์อ่านประกาศ แล้วทรงถวายเทียนชนวน กรมพระปวเรศรทรงจุดเทียนไชยสำหรับพิธีพรุณสาตร เจ้าพนักงานประโคมแตรสังข์พิณพาทย์ พระสวดสัตตปริตต์และคาถาพิธีพรุณสาตรตามกำลังวัน เสด็จขึ้นไปบูชาพระคันธารราษฎร์ที่ตั้งบนเกยหน้าหอพระออกมา เสด็จกลับมาประทับพลับพลา สมเด็จกรมพระเฝ้าทูลเรื่องพระยาราชเสนาปล่อยพม่าสัปเยกต์ฆ่าคนตายไปเมืองนครลำปาง พระองค์สวัสดิ์เฝ้าทรงพระราชหัตถ์ เวลา ๔ ทุ่มเศษเสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง ประทับตรัสกับกรมหมื่นเทววงศ์ที่หน้าพระทวารท้องพระโรงกลาง กรมหมื่นเทววงศ์ถวายเตเลคราฟข่าวแผ่นดินไหวที่เกาะสุมาตรา แล้วทรงเล่าเรื่องพระยาราชเสนาปล่อยพม่า ทรงพระพิโรธมากแล้วเสด็จขึ้น เมื่อสวดมนต์จบแล้วพระสงฆ์พิธีธรรมผลัดเปลี่ยนกันสวดท้องภาณไปกว่าจะสิ้นพระราชพิธี

อนึ่ง ที่หน้าพลับพลาท้องสนามนั้นขุดสระกว้าง ๔ ศอก ในสระนั้นวางพระสุภูต จตุโลกยบาล พระยานาค พระยาปลาช่อน รูปเหล่านี้ปั้นด้วยดินทั้งนั้น ปากสระนั้นมีราชวัฏฉัตรกระดาษล้อม ราชบัณฑิตยนั่งชักประคำปากสระ มีศาลเพียงตาบายศรีศีร์ษะสุกรโหรบูชา พระอินทร์ ๑ ศาล จตุโลกยบาล ๔ ศาล ตามอย่างเช่นทำพระราชพิธีพรุณสาตรแต่โบราณจารีตสืบมา

หนังสือสมเด็จกรมพระ ว่าด้วยหม่อมเจ้าถึกถวายเรื่องราวขอลูกเป็นปลัดยกกระบัตรนั้น ท่านเห็นว่าหม่อมราชวงศ์ลูกเจ้าถึกนั้นเป็นนักเลงเกะกะอยู่ เกรงว่าจะเสียราชการ

พระราชหัตถ์ตอบให้ยกเรื่องราวที่ขอนั้นเสีย

หนังสือพระนายไวย ว่าด้วยจัดการเรียบเรียงเครื่องอาวุธและเครื่องแผนที่เป็นวิชาของทหารที่วังสราญรมย์เรียบร้อยแล้ว อยากจะถวายตัวและเชิญข้าราชการไปดูไปชม

หนังสือพระนายไวย นำบัญชีคน ๑๗ คน ซึ่งพระยารัตนโกษายื่นขอช่วยเป็นทาสรักษาสวนริมคลองหัวลำโพง ด้วยทาส ๑๗ คนนี้สมัครมาหาเงิน

หนังสือหลวงบริคุตถวายวัดกันมาตุยารามเป็นวัดหลวง ได้รับสั่งว่าวัดหลวงมีมากแล้ว เขาทูลว่าอยากจะให้สมภารเป็นพระครูเท่านั้น จึงทรงเห็นควรว่าจะมีวัดหลวงอีกอย่างหนึ่ง คือมีสมภารเป็นพระครู แต่ไม่มีกฐินหลวง ไม่มีนิจภัตร รายนี้ให้ไต่เลียงสมภารดูควรจะเป็นพระครูก็ให้คิดชื่อเสีย

พระราชหัตถ์ถึงเจ้าพนักงานพระคลังมหาสมบัติ ให้จ่ายเงินเดือนต่างกรมใหม่ ๓ กรม เป็นเดือนละ ๕ ตำลึง แต่เดือนที่ตั้งกรมไป และหม่อมเจ้าปฤษฎางค์ได้โปรดให้เป็นพระองค์เจ้า พระราชทานเงินเดือน ๆ ละ ๘ บาทตามธรรมเนียม

หนังสือพระองค์สวัสดิ์ถึงนายไวยตอบที่ถวายหนังสือ จะขอ

ใช้ไฟฟ้าที่โรงทหารนั้น หลวงปฏิบัติได้ขอทำในที่ต่าง ๆ แล้ว ได้โปรดให้กรมหมื่นประจักษ์คิดกะกับเขาแล้ว จะใช้รวมกับรายนี้ได้เป็นการดี ให้ว่ากรมหมื่นประจักษ์ดู เรื่องที่ส่งรูปประตูสะกัดถนนสนามไชยที่จะเป็นมอนิเมนการทำบุญสมโภชศิริราชสมบัติเท่ารัชกาลที่ ๒ นั้น ตัวอย่างยังไม่งามไม่โปรด

หนังสือพระองค์สวัสดิ์ตอบสมเด็จกรมหลวง เรื่องที่จะมีข้อบังคับถึงกรมหมื่นภู ที่กรมเมืองจะประพฤติต่อไปรษณีย์บุรุษนั้น ให้จดข้อบังคับเข้ามาจะมีพระราชหัตถ์สั่งกรมหมื่นภูธเรศร

หนังสือพระองค์สวัสดิ์ถึงพระนายไวย เรื่องที่ประชุมดูเครื่องอาวุธนั้น ให้เชิญพระบรมวงศานุวงศ์ และเสนาบดีข้าราชการเป็นการไปรเวตก่อนในวัน ๑ ๆ ๑๐ ค่ำ เรื่องจะช่วยทาสทำส่วนนั้นให้ตรวจดูให้พอแก่การ อย่าให้เหลือเกิน

วัน ๖ ๆ ๑๓ ๙ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๕๕

เวลาเช้าวันนี้ พระสงฆ์วัดพระเชตุพน ๑๐ วัดรัชฎาธิฐาน วัดกาญจนสิงหาศน์ ๕ รับพระราชทานฉันที่พระพุทธนิเวศในการบำเพ็ญพระราชกุศล ในวันซึ่งนับว่าเป็นวันเสด็จสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก และที่ท้องสนามก็เลี้ยงพระซึ่งสวดมนต์เมื่อเวลาวานด้วย

เวลาบ่าย ๒ โมงเศษเสด็จออกห้องออกขุนนาง ประทับพระ

แท่น ด้วยวันนี้เป็นวันประชุม ผู้ที่มาประชุมวันนี้ คือ สมเด็จกรมหลวงภาณุพันธุวงศ์วรเดช กรมหมื่นพิชิต กรมหมื่นภูธเรศร กรมหมื่นประจักษ์ กรมหมื่นราชศักดิ์ กรมหมื่นศิริธัช กรมหมื่นเทววงศ์ เจ้าพระยาภาณุวงศ์ เจ้าพระยาพลเทพ เจ้าพระยามหินทร์ เจ้าพระยาศรีพิพัฒน์ รับสั่งกับเจ้าพระยาภาณุวงศ์ ๆ ทูลเรื่องบ้านพระอาลักษณ์เกี่ยวข้องกับเจ้าพระยาศรีพิพัฒน์ และทูลเรื่องลงชื่อสัญญาเชียงใหม่ รับสั่งเรื่องความมิสเตอร์ราชคแมน แล้วทรงเล่าเรื่องพระยาราชเสนา ว่ากงสุลอังกฤษมีหนังสือถามมาว่าเจ้านครลำปางได้บอกหรือเปล่า ด้วยเรื่องมองพงยิงมองบันคอลัปเยกต์อังกฤษด้วยกันตาย ความเรื่องนี้พระยาราชเสนารู้แล้ว จึงโปรดให้ถามพระยาราชเสนารับสารภาพว่าเจ้านครลำปางได้มีหนังสือชี้แจงและส่งตัวมา พระยาราชเสนาถามมองเปโตผู้จ้าง มองพงผู้ยิงไม่รับเห็นไม่มีโจทย์ และเป็นสัปเยกต์ด้วยกันจึงคืนกลับไป และรับสั่งจะจัดการเมืองลาวตะวันออกในแต่งนี้ โปรดให้อ่านความเห็นเจ้าพระยามหินทร์ เรื่องเลขและเรื่องตั้งข้าหลวงเมืองลาวตะวันออกรับสั่งถามเจ้าพระยาพลเทพ เรื่องน้ำฝนกรุงเก่า บ่าย ๔ โมงเศษเสด็จขึ้น

เวลาค่ำทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชเทวีและสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เสด็จไปทรงปลับพระสงฆ์ที่รับพระราชทานฉัน เมื่อเวลาเช้าสวดมนต์ และทรงสดับพระธรรมเทศนากัณฑ์ ๑ ตามเช่นเคยทุกปีมา

เวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จออกท้องสนามหลวง ทรงนมัสการทรงศีล หลวงญาณภิรมย์อ่านประกาศ แล้วพระสงฆ์สวดพุทธมนต์และคาถาพิธีพรุณสาตรตามกำลังวัน พระนรินทร์อ่านบอกเมืองตรังกานู แล้วรับสั่งให้หาสมเด็จกรมพระเข้าไป รับสั่งให้ลงพระราชอาญาจำพระยาราชเสนา แล้วรับสั่งให้พระศรีเสนากับพระยามหามนตรีไปถามพระยาราชเสนาด้วยเรื่องหนังสือเจ้านครลำปางส่งมองเปโตมองพงนั้น มีความอย่างไร เสด็จกลับเสียแต่ยังสวดมนต์ไม่จบ เสด็จประทับห้องชิตติงรูม กรมหมื่นเทววงศ์เฝ้า รับสั่งเรื่องพระยาราชเสนาเป็นต้น พระองค์สวัสดิ์เฝ้า ทรงพระราชหัตถ์และอื่น ๆ เวลา ๔ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

หนังสือเจ้าพระยาภาณุวงศ์ถึงพระองค์เจ้าสวัสดิ์ ส่งหนังสือนิวแมนต์ มีตอบหนังสือที่ไปว่าจะยอมคอนเซสชั่นที่กาปนีเตลิคราฟอังกฤษขอไม่ได้นั้น เขาไม่มีอำนาจที่จะขออย่างใดอีก แต่จะกล่าวเตือนว่าควรคอเวอนเมนต์สยามจะแสดงความยินดีที่จะทำตาม ซึ่งคอเวอนเมนต์อังกฤษขอตามกำลัง และชี้แจงว่าจะเห็นควรเพียงไร

หนังสือสมเด็จกรมพระว่า นิวแมนต์มีหนังสือมาว่ามองซวยอัดบอกว่ามีผู้ร้ายฆ่ามองบันดอตายที่เมืองนครลำปาง เจ้านครบอกลงมาหรือไม่ ได้ตอบไปว่าไม่มี นิวแมนต์ตอบมาว่าพระยาราชเสนาได้ทราบแล้ว ได้รับสั่งถามพระยาราชเสนา ๆ ยื่นคำสารภาพว่าเมื่อเดือน ๓ ปีมะเมียจัตวาศก เจ้านครมีหนังสือให้พระยาวงวานพระยา

จันต์คุมตัวมองพงมองเปโตมาส่ง ว่าเดิมช้างของมองบันดอแทงช้างของมองเปโตตาย เจ้านครลำปางให้มองบันดอใช้เงินให้มองเปโต ๘๐๐ รูเปีย มองเปโตว่าราคา ๑๒๐๐ รูเปีย มองบันดอไม่ยอม มองเปโตโกรธจึ่งจ้างมองพงยิงมองบันดอตาย พระยาราชเสนาถาม มองพงมองเปโตไม่รับ เรียกเอาตัวโจทย์และหนังสือฟ้องไม่ได้ จึ่งส่งตัวกลับไปเมืองลำปางและได้มีหนังสือไปด้วย

คำให้การที่พระยามหามนตรี พระศรีเสนา ถามพระยาราช-เสนา คล้ายกับคำสารภาพยินสมเด็จกรมพระ

พระราชหัตถ์ตอบสมเด็จกรมพระ ขอติโทษก่อน ๑ มิสเตอร์กูลได้มีหนังสือถามเสมียนตราแต่วัน ๓ ๑๑ ๔ ค่ำ ปีมะเมีย จัตวาศก ท่านทรงทราบแล้วก็ไม่มีศุภอักษรถามขึ้นไป จนนิวแมนต์มีมาถามอีก ๒ นั้นนิวแมนต์ถามมาแต่วัน ๕ ๑๕ ๘ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก ได้ต่อวัน ๕ ๑๓ ๙ ค่ำ ช้านัก ๓ นิวแมนต์มีหนังสือมาในวัน ๗ ๗ ๙ ค่ำ มาทูลต่อวัน ๕ ๑๒ ๙ ค่ำ ก็ช้านัก ที่จะจัดข้าหลวงไปนครลำปางนั้นให้รีบร่างศุภอักษรและท้องตรา

หนังสือ สมเด็จกรมหลวง เรียบเรียงความที่ขอบังคับที่จะให้กรมเมืองโปลิสประพฤติต่อไปรษณีย์บุรุษ ๑ ถ้าไปรษณีย์บุรุษทำการผิดเล็กน้อย อย่าให้จับเมื่อเวลาทำการ ให้มาแจ้งความต่อไปรษณีย์ก่อน หรือเดินกำกับไปกว่าจะทำการเสร็จ เจ้าพนักงานจึ่งจะส่งคนผิดให้ ถ้าเป็นความมหันตโทษจับได้ ๒ ร้านไปรษณีย์

แห่งใดมีเหตุเกี่ยวข้องจะต้องจับริบบ้านเรือน จะเข้าไปในร้านอย่าให้จับต้องหิบไปรษณีย์ ๓ ถ้าจะถูกต้องไปรษณีย์บุรุษแล้วอย่าให้จับกะเป๋าหนังสือ ๔ ให้สืบคนที่จะทำตั๋วตราไปรษณีย์ปลอมเหมือนคนทำเงินแดง ถ้าจับได้ให้กราบทูลให้ทรงทราบ

หนังสือเจ้าพระยามหินทร์ ว่าด้วยพระเจ้าลูกเธอยังไม่มีอัตราพระราชทานตั๋วสิบยก

หนังสือเจ้าพระยามหินทร์ ว่าด้วยความเจ้านิลที่คัดถวายนั้นเพราะตุลาการตัดสิน โจทย์จำเลยไม่ยอม เจ้านิลขอให้คัดความถวายจึ่งไม่ได้ทำความเห็น เรื่องพระองค์โตนั้น นายพลอยซึ่งพระองค์โตถวายเป็นเลขทหารกองตระเวนนั้นได้สักเป็นไพร่หลวงอารักษ์เสียแล้ว ชำระไม่ได้ขัดข้องอยู่

วัน ๗ ๑๔ ๙ ค่ำ ปีมะแม เบ็ญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

วันนี้ไม่มีราชการอะไร ไม่ใคร่ทรงสบาย ไม่ได้เสด็จออกเวลาค่ำ โปรดให้พระองค์สวัสดิ์เข้าไปเขียนหนังสือราชการข้างในโปรดให้สมเด็จกรมพระทรงอธิษฐานในพิธีพรุณศาตร และให้พระสงฆ์สวดมนต์เสียด้วย ฝนตกไม่เสด็จพระราชดำเนิน

หนังสือสมเด็จกรมพระ รับผิดในการที่ทอดทิ้งประมาทต่อการรายความพระยาราชเสนาปล่อยมองพงมองเปโต ผู้ยิงมองบันดอตาย

หนังสือเจ้าพระยาภาณุวงศ์ถึงพระองค์สวัสดิ์ ว่าด้วยพระยาสมุทรทำริโปตมายื่นเรื่องความแขกสิเนน ท่านได้ให้พระยาสมุทรไปขอโทษกงสุลวิลันดาและทำขวัญแขกสิเนนตามควร ส่งริโปตพระยาสมุทรเรื่องแขกสิเนนฉะบับ ๑ กับบอกพระยาสมุทรกล่าวโทษพระสุริยภักดิ์ว่าปล่อยผู้ร้ายพวกอั้งยี่ และด่าว่าหยาบช้าต่อกรมการฉะบับ ๑

หนังสือเจ้าพระยาภาณุวงศ์ถึงพระองค์สวัสดิ์ ว่าด้วยนัดกงสุลอังกฤษลงชื่อสัญญาเชียงใหม่ พระยาเทพผู้ได้มีชื่อในสัญญา บวชยังไม่สึก และว่านิวแมนต์พาคอลอแนนต์คัลลิฟ ซึ่งมาแต่กัลกะตามาหาว่าจะขอเข้ามาเฝ้า

หนังสือพระองค์เจ้าสวัสดิ์ตอบเรื่องลงชื่อสัญญาเชียงใหม่นั้น ให้ไปเอาตราพระยาเทพประทับแทน เรื่องคอลอแนนต์คัลลิฟจะเฝ้านั้น ให้มาวัน ๒ ๒/๗ ๑๐ ค่ำ เวลาบ่าย ๕ โมง

หนังสือหลวงปฏิบัติถวาย ว่าด้วยการทำการไฟฟ้า และถวายเอศติเมตด้วย

ร. พ. มหามกุฏราชวิทยาลัย หน้าวัดบวรนิเวศ พระนคร
น. ท. พระพิมลเสนี ร. น. ผู้พิมพ์โฆษณา ๒๕/๑๑/๘๐